

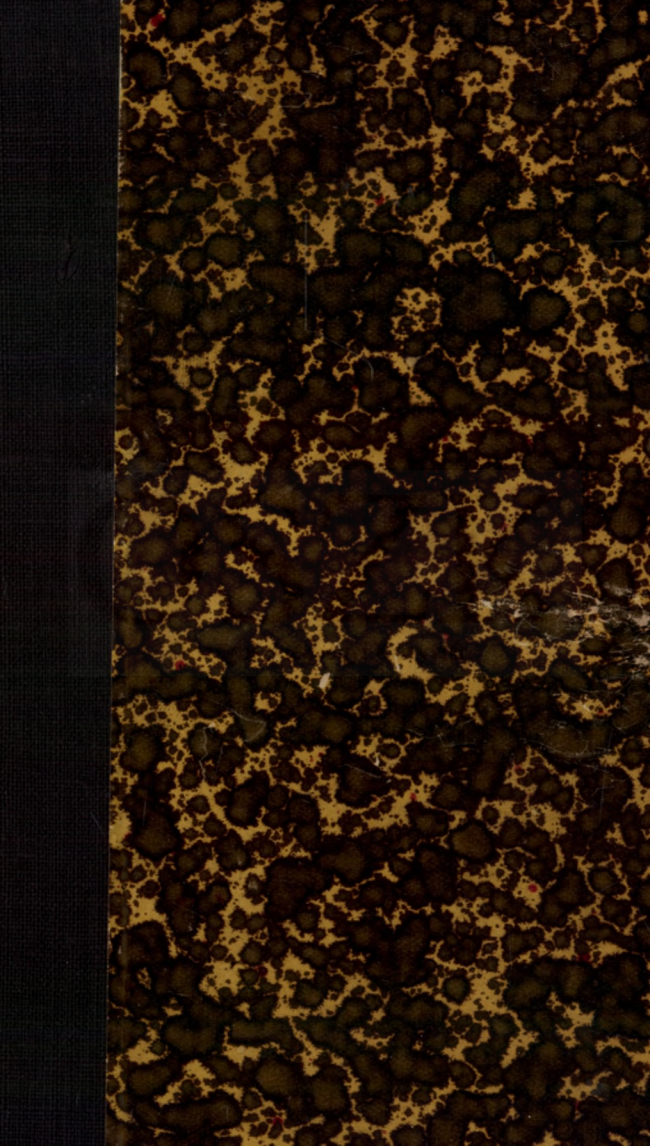
77912

LOX TERKÉ

KÜZDELEM

AZ ÉLETTEL

N. M.

KÜZDELEM
AZ ÉLETTEL

IRTA

LUX TERKA

BUDAPEST.
[ÉGRÁDY TESTVÉREK.

KÜZDELEM AZ ÉLETTEL

REGÉNY

IRTA

LUX TERKA

LÉGRÁDY TESTVÉREK

□ BUDAPEST □

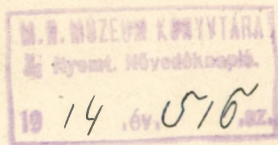
~~C. o. könyv~~
~~1077/10~~

KÖZDELLEM
AZ ELETTEL

OSZK

77912

Légrády Testvérek könyvnyomdája, Budapest.

I.

Még csak május elején járt az idő, de már is olyan meleg, mint nyár derekán. Délután öt órakor, jó kisvárosi szokás szerint, már minden házigazda locsoltatott háza előtt s a földszintes, meszelt falu házak zsalui, még valamennyi be volt csukva, csak a Deák Ferenc-utcában, a Kállaiék ablakának zsaluj nyiltak ki; hat közül három és három puderozott haju, szőke leányfej nézett ki a három ablakon.

Az utcán nem volt sok látnivaló. A szomszéd ház előtt egy öreg mérges arcu férficseléd locsolt s a locsoló csöve előtt egy kis sárga kölyök-kutya ugrott, a fiatalság túláradó életörömével. Vizesen, boldogan ugatva szaladgált,

keskeny kis rózsaszínü nyelvét ki-kiöltötte, de a haragos szemü öreget nem tudta megnevetetni. Az utca másik oldalán egy kéményseprő jött. Papucsának sarka kopogott a járda kövezetén s valami kuplé-félét fütyürészett. Az egyik ház kapuján egy nagy fehér macska ült, zöld szemével ravaszul nézegetve az ákácfaikon ugráló verebeket s valamelyik udvarról, egyenlő időközben, kakaskukorékolás hallatszott, melyre az öreg locsoló cseléd azt mondta magában: eső lesz... s nagyot rugott a kis sárga kutyán. — Eredj a fenébe! . . .

A három Kállai leány unatkozva ásitott s az egyik kinyitotta a zongorát, a másik könyvet vett elő, csak a harmadik dőlt tovább is az ablakvánkosra és túlságosan apró foga között deákabrakot ropogtatott, mazsolát mandulával keverve.

Az unalom és a hőség, mint valami nehéz, lihegő sárkány, ült a házakon

és utcákon. A két sor csukott zsalugá-
teres ház egyforma stilusával, kapujá-
val, mész-színével, már magában véve
az unalmat szuggerálta, azt a tapadós,
nyálkás unalmat, ami a piócahoz ha-
sonlit, mert szinte érzi az ember, hogy
szívja ki a vérét.

Amelyik leány az ablaknál ma-
radt, egyszerre hirtelen hátrafordult és
röviden jelentette: \

— Jönnék a Kádár leányok!

A két leány azonnal az ablaknál
termett.

A másik oldalon, egy mellékutcá-
ból, akkor jött ki két fiatal leány s egy
idősebb nő, a francia nevelőnőjük.

A két leány a polgármester leánya
volt.

Ella, az idősebb, huszonkét eszten-
dős, karsu, arisztokratikus vonásu,
márványosan fehér homloku zárkózott
leány, olyan szemmel, mint a lilás-
zöldbe játszó nyári köd, mely alkonyat-
tájt a távoli hegyekről látszik.

A huga, kinek nem volt más neve, mint: a Kisaranyos, ép ellentéte volt. Gyerekesen bájos, olyan, mint egy rózsaszínü lábu fehér galamb, vagy egy most piruló, hamvasan bársonyos őszi-barack. A haja szőke, szeme kék, tejszínü állacskája gödrös, kerek, rózsás kis száján állandó mosoly, még talán akkor is, ha aludt, vagy olykor sirt.

A két leány keresztülment a Deák Ferenc-utcán s kiérték a Főtérre.

Hogy milyen a Főtér az alföldi városokban, mindenki tudja, aki egyet látott. Középen a szemetes piac, ahol a piac végződik, a templom, jobbról-balról egy sor egyemeletes ház, köztük néhány kétemeletes, a házak alatt boltok, cukrászda, az ut közepén a bérkocsi-állomás, s ami ezután következik, az már csak a vasuti állomás felé vezető ut, ahol télen sárba, nyáron porba fulnak bele a kocsik.

A polgármester leányait, amerre elmentek, mindenütt érdeklődéssel, el-

ragadtatással nézték és hódolattal köszöntötték. A férfiak és nők utánuk néztek, a kereskedők kiszaladtak boltjukból s az álmos kisváros utcáit mintha virágszállal csiklandozták volna meg, amerre a leányok elmentek.

Mikor a cukrászda felé közeledtek, Kisaranyos kérőleg Ellára nézett:

— Ott ül Gyula bácsi meg Pista bácsi, fogjuk be hátulról a szemüket.

— Jó, — felelte mosolyogva Ella, s a járdán álló legszélső asztalhoz lábujjhegyen közeledtek s intettek a harmadik urnak, aki szemközt ült velük, hogy ne szóljon. És hátulról befogták kis fehér keztyüs kezükkel az öreg árvaszéki elnök, Tarajos Gyula, s egy régi, híres ügyvéd, Salamon István szemét.

— Ki vagytok? — kacagott Kisaranyos pajkosan s a másik két asztalnál fagyfaltozók mosolyogva nézték őket.

— Nem vagyok ördög, — szolt az öreg elnök, — de ez a kezecke és ez az ezüst hangocska, a Kisaranyos kisaszszonykáé.

— Ez pedig, — szolt a másik öreg ur, — minthogy a keztyün keresztül is megérezem a jeggyűrüt, a jövődóbeli Szalányi Dezsőné nagyságos asszony kezeckéje.

A leányok kacagva vették le kezüket öreg barátjaik szeméről.

— Hová mentek? — kérdezte az elnök, aki távoli rokonuk is volt.

— Tud hallgatni, Gyula bácsi? — kérdezte Kisaranyos komolyan.

— Én csak tudnék, — mosolygott az elnök, — Pista bátyátok is tudna, de már erről a harmadik urról, aki szegény ujságíró, nem állok jót.

Az ujságíró, névszerint: Stein Adolf, az Alföldi Szó szerkesztője, felállt és tréfásan meghajtotta magát.

— Ha titokról van szó, bizony nem állok jót magamért, nagyságos kisasz-

szonyok, azért inkább félrevonulok a vallomások idejéig.

Kisaranyos a két barátja közé állt, gömbölyű karját rátette a vállukra, s mint egy gyerek, olyan bájosan nézett az öreg urak szemébe.

— Tehát szilencium?

— Szilencium! — felelték komolyan az urak.

— Akkor jó. Hát kérem, én két nap múlva tizenhét esztendő leszek, s mint-hogy ezután nem illik többé babával játszani, ma titokban Ella megveszi nekem azt a szép nagy babát, amely után régóta vágyakozom és két napig még, zárt ajtók mögött, babázunk.

— Babázunk?! — csodálkoztak az öreg urak, meglepetést színelve. — Kivel babázunk? A Ninus cicával, vagy a Nero kutyával? Mert csak nem a komoly menyasszony hölgygyel, Ella ő nagyságával?

— Pszt, pszt! — kacagott Kisaranyos, — ne olyan hangosan! Hát per-

sze, hogy Ellával! Becsukjuk a szobánkat, a komoly menyasszony nagysága leveti a hosszú szoknyáját és leülünk a szőnyegre babázni.

A két öreg ur összenézett.

— Hisz szépen vagyunk!

— Bandi legyenek, ha meg nem mondom Dezsőnek! — szólt az elnök.

— Nem szabad! — kacagtak a leányok s kezet fogtak barátaikkal, kinyitották napernyőjüket s átmentek az utca másik oldalára, ahol az öreg Hoffer játékkereskedő boltja volt.

Az ujságíró visszajött az asztalhoz s a két öreg ur hallgatva nézett a fehér ruhás, bájos leányok után s az arcuk elsötétült.

— Épen most beszéltünk róluk, — szólt az elnök szomoruan.

A társa sóhajtott:

— Szegény gyerekek, ma vagy holnap rájuk szakad a gyalázat s összeomlik körülöttük minden!

Az ujságíró megrántotta a vállát és szivarra gyujtott.

— Én ezt évek óta látom, — szolt közönyösen.

A két öreg ur rosszalólag összenézett s az egyik egy csöppet arébb huzta az ujságíró mellől a székét, a másik meg a pipája töméséhez fogott.

A református templom tornyában elütötte az ötöt s a városház-kapun fényesre kopott kabátu, agyonkefált posztókalapos, vagy a feleség kénezésétől összesárgult, fehér szalmakalapos kishivatalnokok jöttek kifelé. Egyik-másik aktacsomókat szorongatott kezében, az otthoni munkát, melyért külön járt ki egy kis sallárium, gyerekcipőre vagy zsirozóra való.

A kaszárnyából is szállingóztak a tiszték, poros bluzzal és csizmával; siettek haza, hogy kimosdjanak s azután kiüljenek a cukrászda elé és várják a város sétáló szépeit, akik hat és hét óra között ellepik a cukrászda oldalát.

Salamon, az ügyvéd, megtömte a pipáját s rágyujtott. Az elnök kiflimorzsákat gyurogatott ujjai között s a járókelőket nézegette. Csak az ujságíró szivta nyugodtan, jóízűen a szivarját s nézegetett gunyosan jobbra-balra, miközben ki tudja, mire gondolt, a mindenkit ismerő és befelé mindenkit megvető, okos, lenézett zsidó.

— Már gyűlnek, — szólott s tekintetével néhány arra jövő, nevesebb és tekintélyesebb városatyára mutatott, akik lassu és olyan méltóságteljes lépésekkel rótták a városház felé vezető utat, mint valamikor a velencei nemesek a Szent Márk-terét, mikor a dogepalotába tartottak.

Ezüstpitykés dolmányu, zsinórozott nadrágu, csizmás virilisták, kettőstokával, gögös pöffeszkedéssel lépkedtek s ha valamelyik ismerősük megkérdezte tőlük, hova mennek, komikus fontoskodással felelték: a városi közgyűlésre. S a városi szóban az á-t, a közgyűlésben

az ü-t úgy mondták ki, mintha ezen a két betűn épült volna fel Magyarország. Majd Kovács, a milliomos vaske- reskedő jött, kinek egyik leányát a fő- ispán vette el, a másikat egy államtit- kár, miután előbb százezer forint adós- ságot fizetett ki érte. Régi emberek azt mesélték erről a milliomosról, hogy a nagyapja még faluvégi kovács volt s inkább huzott Fáraó nemzetségéhez, mint a szittyá magyarokhoz.

A vaskereskedő előtt majdnem földig hajoltak a járó-kelek. Még a tisztek is, köztük egy-két grófocska, tisztelettel szalutáltak neki s az ujság- író mélyen meghajtotta magát előtte.

Kovács kezet fogott a két öreg ur- ral s futólag az ujságíróval.

— Na, nem jöttök? — kérdezte az öregeket.

Az ügyvéd megrázta a fejét.

— Én nem járok már kivégzé- sekre.

— Én meg sohse is jártam, — szolt

mogorván az elnök, aztán Kovácshoz fordult. — Józsi lelkem, ne hagyjátok el azt a szegény Kádár Gyurit.

A milliomos vállalat vont, majdnem úgy, mint előbb az ujságíró.

— Azt már hat ökör se huzza ki a bajból. A Wertheimer-banda kezében van s ez a zsidó-párt tönkreteszi.

— Ne hagyjátok, — kérte az ügyvéd. — Vagytok ti elegenden, akik megmenthetitek. Ott vagy te, a főispán vőd és ott van mindenki, akit akarsz, hogy ott legyen.

A szintén öregedő, de vasenergiájú, okos kereskedő hidegen nézett a két barátjára.

— Egyszer már kirántottam Kádárt a ti kedvetekért, nem is a hinárból, hanem a pocsolyából; még rám is freccsent a sárból s az ellenségeim úgy szétkenték rajtam, mint ahogy az aranyműves egy krajcárnyi aranyból bevon egy huszárt lovastól. Hát ebből nem kérek másodszor. Meg Gyurin nem

is segíthet már, csak az Uristen. A keze
. . . a keze . . .

— Eh, — dünnyögte az elnök — a keze! Hát arról már tudjuk, hogy nem tiszta. De én ismerem ezt az embert a gyerekségétől. A lelke arany. Jólelkü, egyszerű, tiszta szívü ember, hívő és könnyelmü, rossz gazda, nem tud gazdálkodni, ez az egész.

— Na, öregem, — mosolygott a milliomos kereskedő gunyosan — ez éppen elég tulajdonság ahhoz, hogy valakiből ne polgármester, hanem herceg vagy legalább is gróf legyen.

— Vagy szinigazgató, — tette hozzá alamuszi gunynyal az ujságíró.

— Vagy az! — intett elégedetten Kovács az ujságíró felé. — Valami bohém. De egy kisvárosi főbb hivatalnok, aki megközelíthető minden oldalról, mint valami ledér nőszemély, az mégsem járja! Eleget elnéztünk neki a családja miatt.

— Ez, ez! — sóhajtott az elnök —

a családja! Nem győzte pénzzel a családját. Elszegényedett arisztokrata leány feleség, huszárhadnagy fiu, most egy huszár főhadnagy vő s még ott egy másik férjhez menendő leányka is. Ép most jönnek ki Hoffertől. Nézd! A kisebbik két nap múlva lesz tizenhét esztendő.

Átnéztek a másik oldalra, hol a Hoffer bácsi öreg, fakó lépcsős boltjából akkor jött ki Ella és Kisaranyos.

A nagy fekete szalmakalap alól kiragyogott selymes hajuk, az élet szeretetétől és boldogságától csillogó szép szemük és gyöngéd ajkuk körül gyermekes mosoly játszadozott. Finom fehér ruhájuk kecsesen omlott szép természetükre, formás nyakuk mint egy virágszál hajolt előre s olyan biztos, könnyed lépésekkel mentek, mint maga a szerencse gyermeke, aki bekötött szemmel is bátran megy előre, akár kőfal, akár feneketlen mélység áll előtte.

— Szép gyerekek, — szólalt meg

nem minden irigység nélkül a vaskereskedő, akinek leányairól legbuzgóbb hízgelgőjük sem állithatta volna, hogy szépek.

— A nagyobbik menyasszony, — mondta az elnök.

— Igen, tudom, — felelte Kovács. — A főhadnagynak, minthogy katona, vissza kell lépnie.

— Már is büzlik valami Dániában, — szólalt meg az ujságíró. — A vőlegény egészségi okokból egy hét előtt elutazott. Alighanem figyelmeztette valami jóakarója: hogy romlik a hal.

A két öreg ur szemrehányólag nézett Steinra, aki gunyosan viszonzta pillantásukat, abban a biztos tudatban, hogy egy hatalmas hátvéd áll mellette: a vaskereskedő. Egy az övéhez hasonló: józan, reális, hideg koponya, csak hogy az övénél is hatalmasabb valami: a pénz koponyája.

Ennek a biztos védelemnek hatása alatt bántóan mosolygott.

— Egyik legfrappánsabb bizonyítéka a polgármester moral insanityben szenvedő gondolkodásának, ép ez a házasság. Megigéri a kauciót, holott tudja, hogy nincs egy krajcár vagyona. Ez már szélhámosság. Vagy pedig a romlottság legalsóbb foku dekadenciája. Valami előre kiszámított panama-manőver, melyen megnyeri a kauciót.

A két öreg felállt.

— Mi ezt nem hallgatjuk, — szólt az elnök megbotránkozva. — Nem védjük a polgármester bűnét, csak az embert védjük benne és a családját. S ezt még az esetben is védenénk, ha nem kötne hozzá több barátság, mint amennyi magát köti. Az ördögbe is, — s öklével dühösen csapott az asztalra — hisz ép maguk, firkászok, prédikálják folyton: hogy nincs bűn, csak szerencsétlenség, s ha egy szegény ördög a moslékba esik, mégis maguk mártják először bele a fejét, a helyett, hogy ki-

huzni segitenének és úgy, ahogy, megtisztogatnák.

Stein, a kisváros inkább félt, mint tisztelt tollu ujságírója, jóízűen szivarozott és nem épen szerényen, de igen nyugodtan mosolygott.

— Olykor segítünk — szólt — és nem egyszer meg is tisztogatjuk a moslékba cseppent uraságokat.

— Meg, — felelte haragosan az elnök, — ha valahonnét rájuk parancsolnak, vagy megfizetik érte. De az emberszeretet nevében semmit se tesznek.

— Hja, — felelte Stein félvállról — ingyen a Krisztus koporsóját sem őrzik!

— Menjen, farizeus, jezsuita, Judás! — fakadt ki dühösen most már az ügyvéd. — Se humanizmus, se igazság, semmi sincs benne és mégis ír! Hogy meri kezébe venni a tollat, ha csak a haszonlesés és a gyűlölet vezeti folyton? Akkor menjen el inkább hóhér-

nak, álljon be Bali Mihályhoz és huzgálja kötélre az embereket s ne a tollára. A toll nem arra való! A toll szentség, a toll a tiszta harcok fegyvere, az igazságé, a gyűlölet nélküli, bölcs megismerésé, az emberszeretet tūhegye, melyre az elrongyolódott erénynek tépett szárait szedik fel és foltozgatják, javítgatják vele a nyomorultak és boldogtalanok életét.

A kép kezdett komikus lenni. A két öreg kivörösödött arccal állt az asztal mellett s az elnök, aki nyugodtabb volt, az ügyvéd karját fogva, igyekezett csilapítani és magával vinni, míg a vaskereskedő titokban jóízűen mosolygott a bajusza alatt s az újságíró nyugodt maliciával nézett farkasszemet haragosaival.

— Jó lecke, — mondta egyszerűen — eszembe tartom, s ha a hatvanadik esztendőmhöz közeledem, előveszem, feltéve, ha akkorra nekem is lesz egy kétemeletes házam a piacon és legalább

száz darab takarékpénztári részvényem a fiókomban. Addig pedig csak kavargatom a moslékot és mártogatom bele könyörtelenül azokat az urakat, akik megdézsmálják a szegények kasszáját, elsikkasztják az özvegyek nyugdíját, panamáznak a város vagyonával, pénzért osztogatják a hivatalokat, csak azért, hogy hitvesük: Horn Hanns Gabriella bárónő, fogatot, két inast tarthasson, a fiát a bécsi Terézianumban neveltesse s a leányát Kisfái Szalányi Dezső huszárfőhadnagyhoz adhassa férjhez . . . És most alászolgája, urak! Megyek a pokolba, a tüzet éleszteni a polgármester alá, de estére azért együtt ferblizhetünk már, elveink kölcsönös tiszteletben tartása mellett, ugy mint tiz esztendő óta minden este.

Komikusan meghajtotta magát, föltette a kalapját és elment. A két öreg ur gyűlölettel nézett utána s a vaske-reskedő alig tudta visszatartani kacagását.

II.

Avárosháza tanácstermében, ahol a közgyűléseket tartják, két szolga becsukta az ablakokat, kinyitották a szellőztető készüléket, fölgyújtották a gázlángokat, az asztalra friss vízzel teli üvegeket helyeztek s ezzel átadták a termet rendeltetésének.

Az első bizottsági tag, aki már fél ötkor elfoglalta benne helyét, a hetven esztendőS Sápi Sály Mihály, bóbiskolva ült a barnára fényezett tölgyfapadon. Hosszu, fehér prófátaszakállán egy légy sétálgatott s a neki erdőszerű rengetegből különös passzióval repült ki olykor s pihent meg az öreg civis himlöhelyes, vörös orrán. Az öreg föl-fölriadt ilyenkor, kezével orrához csapott,

azután tovább aludt, míg csak a nálánál tíz esztendővel fiatalabb Mészáros Sámuel a fülébe nem köszönt:

— Adjon isten, komám!

Az öreg paraszt-nábob megtörülte kék babos zsebkendőjével izzadt arcát, azután lecsapta a port csizmájáról, erre ismét megtörülte vele az arcát s ezek után leült a másik öreg mellé.

— Nehéz nap lesz a mai! — kiáltott a komája fülébe, minthogy ez nagyot hallott.

— Azt se tudom, mi lesz — dünyögött az öreg. — Csak bezavartak a tanyáról.

Mészáros szétnézett, hogy csakugyan ketten vannak-e s a társa füléhez hajolt:

— Bajban van a polgármester!

— Nem kell az urakat félteni — felelte az öreg nyugodtan s olyan szerencsésen csapott rá az orrára, hogy megfogta a legyet, tenyeréből ujja közé morzsolta, aztán lehajolt, a csizmája

talpa alá tette és egész gyönyörűséggel taposott rá szemtelen ellenségére.

— Na, na — himbálta a fejét jobbra-balra Mészáros — olykor az urba is beleesik a kukac, nemcsak a sajtba. Oszt' megeszi.

A másik megrántotta a vállát.

— Hadd egye! Az ur nem eleget eszik mi belőlünk?

— Dehogy nem eleget! — felelte Mészáros és kövér szája körül egy kis gyűlölettel teli vonás jelent meg s még közelebb hajolt a komája füléhez. — Felőlem ugyan mindet felhuzhatják.

— Felőlem is — integetett az öreg süket. — Mi ketten, Mészáros koma, meg én, nem is engedünk be urat a családunkba. Pedig a maga leányát is kérlette a főjegyző, enyimet is az alkapitány, de abból ugyan nem ettek!

— Nem ám! — felelte kevélyen Mészáros. — Az én népségembe nem is ette bele magát a moly: az uraskodás. Még a fiukat se adtam gazdasági isko-

lába, pedig szerettek volna menni. De minek az? Mit tanul ott? Gőzekével szántani, meg kártyázni, műtrágyával bánni tudni, meg kávéházba járni? Nem kell! A kávéházzal jön csizma helyett a gombos cipő, dolmány helyett a német frakk, oszt' a kisasszony-feleség s ezzel megett a fene mindent. Ha uri a feleség, az annyi, mint mikor a bundába beleesik a moly. Csak egy csöpp kis féreg s megeszi az egész drága bundát szőröstül-bőröstül.

— Meg a! — bizonyította Sári Sárny. — Pedig — mondta kedvetlenül s könyökével meglökte a komáját — minden hiába! Ha mi meghalunk, mégis csak beleesik a moly a bundába. A komámuram növendékleány unokája, amint hallom, már kalapot hord. Most már meg az én unokám is ezzel lovagol az anyján: a Mészáros Zsuzskának is van! . . .

Az öreg Mészáros elvörösödött s mérgesen huzta föl a vállát.

— Mit csináljon velük az ember?
A gyerek olyan, mint a csík, kicsuszik
az ember kezéből. Hát aki hátul marad,
tegye be az ajtót.

Öt órakor egyre-másra nyitogat-
ták a közgyűlési terem ajtaját s a két
öreg abbahagyta a beszélgetést. A pa-
dok kezdtek megtelni, sietve, izgatottan
jöttek a bizottsági tagok, minden ablak
mellett kisebb-nagyobb csoportok áll-
tak, beszélgettek, gesztáltak, izgatot-
tan, nekivörösödve s egyik csoportban
sem nyugodtan, részrehajlatlanul és
önzetlenül.

Fél hatra, szokatlan pontossággal,
már együtt volt az egész bizottság,
melynek csak a három főszereplője
hiányzott még. A főispán, a polgármes-
ter s Wertheimer, a szocialisták (itt a
zsidópártnak hívták) vezére.

A padokban nem volt már üres
hely s a karzat majdnem csak a Wer-
theimer hiveivel telt meg. Politikai pár-
tok szerint ültek egymás mellett a bi-

zottsági tagok, de még ezek a pártok is pártokra, kasztokra szakadtak, sőt még a kasztok is nüanszokra bomlottak szét.

Kovács, a milliomos vaskereskedő, a főispán apósa mellett a pénz és a társadalmi állás arisztokratái ültek, meg az ezeken élősködő paraziták.

Mészáros Sámuel, a paraszt-nábob mellett, a kisebb-nagyobb paraszt-nábobok, aztán igen kis számu független állásu, intelligens, lelkes, de kissé fantasztikus és rajongó modernisták, kiket minden párt, sőt még a szocialisták is lenéztek s végül a Wertheimer hivei: a szép számu zsidóság, kevés keresztény hitü szocialistával keverve.

Öt perccel fél hat után megjelent a polgármester, utána nemsokára a főispán s pár pere mulva Wertheimer, a város egyik országgyűlési képviselője.

A jellegzetes arcu, nagy orru, gondosan öltözött, nagyravágyó eszes ember sietve jött, leült a helyére s anélkül, hogy szomszédjaival a köszönésen kívül szót váltott volna, jegyzeteit nézegette.

E percben a teremben olyan csönd volt, mint mikor az erdőben a vadászok lesben állnak, töltött fegyverrel, felhuzott kakassal. Hogy itt is vadászatról van szó, egy kártékony vad üldözéséről, aki úgy körül van véve reá leselkedő vadászszal, reá irányított fegyverrel, hogy semerre se menekülhet előle, azzal mindenki tisztában volt, maga a vad is: a polgármester.

A szimpatikus arcú, ötvennégy-ötvenöt esztendő, őszbevegyülő, erős, szálas, szőke ember arcát valami leplezetlen keserű vonás rajzolta körül, szinte felismerhetetlenné deformálva, hogy még az ellenségei is megdöbbennek, mikor a főispán elnöki széke mellett elfoglalta helyét.

A főispán, aránylag még fiatal ember, nyirott bajuszu, kitűnő reprezentáló képességű, automata-arcú uri ember, röviden megnyitotta az ülést, aztán átadta a szót a polgármesternek.

A bizottsági tagok között izgatott, rövid moraj futott keresztül, mint a színház nézőterén, mikor a szinpadon egy elsőrangú szereplőre kerül a sor, akiről tudva van, hogy mindig fontos, érdekes dolgokat mondhat el vele a szerző. Ilyenkor a színházi közönség hamarosan kifujja az orrát, elvégzi a köhögését, elhelyezkedik a székében és visszafojtott lélegzettel figyel.

Csakhogy itt a közönség nem azt várta, hogy a polgármester mit mond, hanem azt, hogy fogja elmondani, amit mondania kell, s hogy mit fog ezek után: Wertheimer mondani?

A polgármester valami fürdőépítésről kezdett beszélni, megszokott nyugodt hangján, értelmes, szép előadásával. Erről áttért az artézi-kut furására, azután valami telekspekulációra s már egy félórája beszélt, anélkül, hogy valaki egy hanggal is félbeszakította volna. A csodálkozás, nyugodtsága fölött s izgatott várása annak: ki harap

először belé? egészen lekötötte a hallgatóság figyelmét.

Csak Wertheimer nézegette sűrű, fekete pillája alól fagyos gunynyal. Jegyzeteire könyökölve játszott plajbászával s úgy látszott, mintha zöld tűzbe játszó, tigrisszerű szemével azt nézegetné, melyik oldalról ugorjon reá? S mikor a polgármester a telek-spekulációnál tartott, hirtelen, metsző gunynyal közbeszólt:

— Majd ezt már a másik polgármester alatt végezzük el!

Ezzel kezdetét vette a közbeszólás, a személyeskedés s a sértegetések kínos chaossza.

Valaki, a Wertheimer-pártból, elkiáltotta magát:

— Egy tisztább kezű alatt!

Egy másik hang:

— Mikor maga már a fegyházban ül!

Erre a polgármester sógora, a vá-

rosi főmérnök, dühösen felugrott helyéről s a padot verve kiáltotta:

— Magyar embernek, akinek bőr van az orcáján, nem kellene türnie ezt a zsidó-terrort!

Erre valaki elkiáltotta magát:

— Nem ám!

— Ismerjük a taktikájukat! — kiáltott a főmérnök. — Wertheimer nagyságos ur a bátyját szeretné beültetni a polgármesteri székbe!

Erre éktelen kavarodás támadt. Minden oldalról kiabálás hallatszott: Menjenek a zsidók Jeruzsálembe! . . . Le a panamistákkal! . . . Ki velük . . . Pokolba! . . .

Nem lehetett rendet csinálni, s mikor Wertheimer felállt, gunyos mosollyal, összefont karral, hogy beszéljen, a főmérnök torkaszakadtából kiáltotta:

— Ki kell lökni! Lökjék ki!

Maga Kovács, a vaskereskedő, sem tudta lecsillapítani az izgatott embereket s a főispán kénytelen volt leszállni

az elnöki emelvényről, s pazarul osztogatni a kézszorítást, melylyel sikerült is rendet csinálnia.

Mikor ismét csönd lett, Wertheimer gyilkos maliciával fordult a főmérnökhöz:

— Mi értjük a főmérnök urat! Ő egy darab sajt a polgármester ur — a holló — szájában, melyet a holló e pillanatban már kiejtett a szájából.

A hallgatóság megmozdult, mint a közönség a színházban: Na most! . . . És szinte kéjes várakozással helyezkedtek el helyükön. Csak a főmérnök és a polgármester sápadtak el. De az utóbbi vissza is vágott.

— Annak a meghatározása, hogy a holló szájából kiesett-e már a sajt, — szólt nyugodtan felnézve a papirosairól — talán nem a képviselő ur hivatása?

Ez gunyos szájalommal nézett végig áldozatán.

— Igaza van — felelte — nem én vagyok hivatva ennek meghatározá-

sára. A bűnfenyítő törvényszék bírája.

Az a moraj, ami erre végigfutott a padok között, a polgármestert meggyőzte arról, hogy néhány rokonán és meghitt barátján kívül, ebben a percben mindenkit elveszített maga mellől, s hogy egyedül áll. Most már senki sem mozdult meg, mikor Wertheimer felállt, hogy elmondja vádjait. A bűnös ember, mint a bélpoklos, ott állt egyedül az országuton s elkerülte mindenki. És Wertheimer, a legpontosabb sorrendben, mint valami színigazgató, ki úgy állítja össze repertoírját, hogy az idény kezdetén a gyöngé darabokat adhatja elő, később az erősebbeket s utoljára tartogatja a slágert, úgy adta elő ő is vádjait. Minden bűnét a polgármesterek, melyek tizenöt esztendő óta mint a homokszemek gyűltek egymásra, míg hegy lett belőlük. Ebben a hegyben a panamák mindenféle bűnének változata feltalálható volt. Wertheimer mindent

ráolvasott a polgármester fejére, kiszinezve, megnagyobbitva, elferdítve, mint ahogy a régi halotti beszédekben a pap kiszinezte, megnövesztette, megaranyozta a halott talmi erényeit, aszerint, minél nagyobb salláriumot kapott a nevető örökösöktől.

A színházban a legérdekesebb hős bukását nem kísérik több figyelemmel, mint a régi városházának falai között annak a bukott embernek kivégzését, aki ott született köztük, az övék volt, az ő vérük, majdnem a testvérük. Az a sok arckép a terem sötétvörös falain, a régi polgármesterek arcképei, majdnem valamennyi a pusztai Kádár familiából, a mostani polgármester apja, nagyapja, nagybátyja volt, akik ki tudja hány embernek a jelenlevők közül vetették meg boldogulásuk alapját, vigyáztak vagyonukra, életükre, mint jó apa a gyerekeire.

Ki gondolt itt erre? Senki!

A főispán, egy bevándorolt német

gyógyszerész család leszármazottja, hátradőlve székén, az órája csüngőjével játszott s durva, vastagszálu, angolosan nyírott bajuszát rágva arra gondolt, hogy a sógorát fogja beültetni a polgármesteri székbe.

Kovács, a milliomos kereskedő, a gazdag emberek nyugalmaival és biztos garanciájával az ő erkölcsi élete jelenjének és jövőjének, undorral hallgatta a kegyetlen vádakát és megvetően nézgette a polgármester arcát, aki viasz-sárgán és szinte közönyösen váltogatta pillantását a beszélő Wertheimerről az apja nagy, olajba festett arcképére, mely a szemközti falról nézett le reá erélyes szép magyar arcával, kedves, kissé borongós nézésű kék szemével.

Az öreg Sári Sári összehunyorított szemmel, előre nyújtott fejjel szorongatta hallócsövét füléhez, hogy el ne veszítsen egy szót se, s a mellette ülő Mészáros Sámuel lehunyta a szemét, a gyomrán malmosdit játszott ujjaival s

a paraszt titkos gyűlöletével és kárörö-
mével hallgatta, hogy pusztitnak el az
urak maguk között egy másik urat. És
lecsukott szeme előtt látta a polgármes-
ter arcát, urias ruháját, a hintóját, há-
zának fényes berendezését és a gondo-
latkapcsolódás különös szeszélyénél
fogva, mindezek fölött, mint valami
ijesztő kísértet, ott lebegett előtte: a
Zsuzsika unokája kalapja. Az első ka-
lap a Mészáros-ivadék asszonyfején.

A fegyelmezett gondolkodásu és
temperamentumu zsidóság, orvosok,
ügyvédek, kereskedők, földbirtokosok,
semmit sem árultak el gondolataikból.
Némán hallgattak és figyeltek, mint
valami jól szervezett titkos társaság
tagjai, kiknek látszólag semmi közük
egymáshoz. És ezt minden megállapo-
dás, sőt magukra oktrojálás nélkül tet-
ték. A kisvárosi intelligens zsidóság kö-
zelebb áll külsőleg, társadalmi érint-
kezésben a keresztény intelligenciához,
mint a nagyvárosokban. Ami azonban

a belsőséget illeti, a lelkeknek teljesen együvé simulását, tartozását, ebben ott is, itt is egyforma a távolság és a rejtett gyűlölet ott forrong a szegény ostoba emberi lélekben, mely egyenlőséget nem ismer és soha sem is fog ismerni, csak a vágyat: egymás fölibe kerülni.

A szellőztető-készülék már jó tiz perce megállt, hirtelen elromlott s a teremben türhetetlen meleg lett. A polgármester kétszer egymásután tele töltötte a poharát, de a szája mégis olyan száraz volt, hogy a nyelve hozzátapadt a szájpadrálásához s az ajka kicserepesegett. Emellett alig tudott a székén ülni, annyira szédült. Ájulás környékezte, szeme káprázott, s fulladásszerű nyomás szoritotta össze a torkát. Megrázódott s hirtelen felállt. Mindenki ránézett s Wertheimer elhallgatott. Nem tudták, mi fog történni. A polgármester belefogózott az asztalába.

— Bocsánatot kérek, — szólt re-

kedten, — rosszul vagyok, haza kell mennem . . .

A karzatról kacagás hallatszott s egy durva vicc. A polgármester nem hallotta.

— A képviselő ur vádjaira — folytatta — képtelen vagyok válaszolni. Csak annyit mondhatok, ezek a vádak túlzottak, részben hamisak, de azért van bennük igazság is. Ennek kijelentésével tartozom és azzal, hogy levonom belőle a konzequenciákat és leköszönök állasomról.

— Egyebet nem is tehet, — felelte Wertheimer hidegen. — A többi a törvény dolga.

A teremben mély csönd volt. Mint ha temettek volna. Egy-egy ember elsápadt, összeborzongott, s a legtöbbszörnek lelke mélyén egy kis szégyenkezés-féle vibrált, mint a lázas ütőér, de maguk sem tudták, miért.

A polgármester keserű mosolylyal fordult el Wertheimertől, azután vala-

mit mondott a főispánnak, aki fagyos arccal hallgatta s tüntetőleg az asztalon tartotta mindkét kezét, nehogy azt higgye valaki, hogy kezet fogott ezzel az emberrel.

A polgármester végigment a termen, bement a hivatalába, föltette a kalapját, előkereste a botját s a sógorára támaszkodva, elhagyta a városházát.

Már hét órára járt az idő, a Főtér tele volt sétálókkal s a két férfi kocsira ült. Nem szóltak egymáshoz egy szót se. A polgármester torkát zokogás fojtogatta, s mikor a kocsi megállt a háza előtt, két nagy könnyesepp folyt végig az arcán.

— Mit fog szólni a feleségem? —
suttogta összerázkódva s látszott rajta, hogy ez a kérdés jobban kinozza, mint előbb egy csomó idegen ember előtt elszenvedett gyalázata.

III.

A polgármesterné a szalonban ült s a leánya staffirungjához tartozó cimerrajzokat nézegette, melyek most érkeztek a fővárosból. Lorgnettjén keresztül figyelmesen nézegette a kombinált cimert, az ura és a vőlegény nemesi cimereit s homlokát boszusan összehuzta arra a gondolatra, hogy miért nem teheti a cimerek fölibe legalább az ő bárói koronáját? Boszankodott és sehogyse tudta megérteni, miért nem viselheti a gyerek az anyja címét is, ha az apjuk után csak egyszerű nemesek, de az ő, az anya származása révén: arisztokraták?

Tehát e szerint félig nemesek, félig arisztokraták, kiknek jogukban áll az apai cimer fölibe a bárói koronát oda tenni. Ki tilthatja meg ezt? Erre nem lehet törvény. A józan érzéke azt sugta ugyan, hogy a jóízlés megtiltja a kettős korona használatát, de annyira tetszett neki ez az idea és annyira helyesnek találta mindig a maga okoskodását, hogy elhatározta, nem a jövőbeli vőjének cimerét kombináltatja az ura cimerével, hanem a magáét s a maga hétágu koronáját rajzoltatja a nemesi koronához.

Érezte, hogy izléstelenséget követ el, hogy gunyolódásra ad alkalmat, de erre hidegen vállat vont. A kisváros társaságának privát véleménye levegő volt reá nézve. Nem érdekelte.

Horn-Hanns Richárd ezredes, a német származásu szegény báró leánya, Gabriella, huszonöt esztendővel ezelőtt nyújtotta kezét a polgármesternek, ki akkor még ősi birtokán gazdálkodott s

a kisváros gentry gavallérjai között az első helyet foglalta el.

A vérere, származására büszke Gabriella, ezt a házasságot a lelke mélyén, még ma is mésalliance-nak tartotta.

A nagyon szép, fekete haju, kékszemü bárókisasszony, a katonaleányok különös, bohémszerű neveltetésénél fogva, tizenöt esztendőskorától már társaságban élt s a társaság bálványa volt. Szépsége, gögje, mely csak a maga szoros társaságában olvadt föl a fiatal leány kedvességévé, idegenek között fagyosan huzódott össze, mint a virág az első hideg őszi napon. De annál elbájozóbb volt a hasonló rangu, intim társaságban. Itt olyan volt, amilyen lett volna egész életén keresztül, ha esetleg egy birodalmi grófnak, vagy egy kisebb hercegség szuverénjének ajándékozhatta volna szivét és kezét.

Különben is ilyen állásra predesztinálta őt klasszikus szépsége, termé-

szete és egész neveltetése. Művésziiesen zongorázott, szépen énekelt, pompásan táncolt, lovagolt, korcsolyázott, vadászott, tenniszezett, de azt, hogy a kenyér dagasztott állapotban terem-e a földeken, s hogy egy négy tagból álló családnak fél kiló, vagy két kiló hus szükséges-e a leveséhez, vagy pedig hogy tíz forintnak annyi-e az értéke, mint tíz krajcárnak, erről halvány sejtelme sem volt.

Nem azért, mintha a szülői házban valami udvarmesteri kéz rendezte volna a háztartás ügyeit és fizette volna ki láthatatlanul a család kiadásait.

Világért sem. Az édes anyja, nem is báró, hanem grófi leány, szintén katonai családból, ugyanugy lett nevelve, mint ő és férjhez menése idejéig mindig azt hitte, hogy az életben senkinek sincs más dolga, mint a bálókra, a jégre, a szalonba, a tenniszhez, színházba, vizitbe öltözködni s egyszer az életben egy három méteres uszályu, fehér

selyemruhát venni föl s egy nagyon csinos, kitünő táncos fiatal tiszttel az oltár elé állni s azután egy rózsaszínü, vagy kék selyem bölcsőben, egy apró emberkét ringatni.

Mikor aztán a fiatal Horn-Hanns Richárdnak felesége lett, rövid tiz esztendő alatt olyan oldaláról tanulta megismerni az életet, amelyet bűnnek tartott volna a leányával megismertetni; ahogy bizonyára az ő édesanyja is bűnnek tartotta megismertetni és elrontani vele az élet egyetlen kincsét, tavaszát, mely soha sem ismétlődik meg többé: az ifjuságot.

S az élet minden tövises, szuró, de mosolygós álarcu gondja: a feleség, az anya lelkét sebezte össze a vidám katonacsaládban, a nyole-tizszobás pompás lakásban, ahol a hitelezők ép oly joggal nyithatták ki éjjel-nappal a drága lakás ajtaját, mint ők, a családtagok.

A szalon plafondjától elkezdve a

konyha legutolsó sarkáig, minden a hi-
telezőké volt itt.

Az aranyozott luszterek, a finom
függönyök, a konyhában a nyujtó-
deszka, a hus a fazékban, a cipő: az ur,
az asszony, a gyerekek lábán s a kalap
a kisasszonyok szép fején s a keztyü
fehér kezükön. Minden, minden.

De a gyerekek a legnagyobb gond-
dal zárattak ki ezekből a szomorú tit-
kokból, minden családon keresztül. Is-
ten tudja, a csodás anyai szeretet oká-
ból történt-e ez, vagy pedig az ariszto-
krata vér büszkesége irtózott-e, hogy a
szegénység lealázó voltáról beszéljen
még a hozzá legközelebb állókkal is,
vagy pedig a nőknek különös praedesz-
tinációja: az önkényes mártírságra, az
egyedül viselt gondok titkaira való
vágyakozás volt-e, melyek nélkül a
nők, bármilyen rangúak, alig tudnak
ellenni. Ha túl is adnak majd minden
titkukon, de nyomban igyekeznek új
titkok birtokosává lenni.

Csakhogy a szép Horn-Hanns Gabriella úgy lett nevelve, mint Mária Antoinette, aki azt mondta: adjanak a népnek kalácsot, ha nincs kenyérük.

Mindene megvolt és soha sem szenvedett hiányt semmiben. Az apja s különösen az anyja, a föld alól is előkerítette, amire szükségük volt a gyerekeknek. A báróné állandó levelezésben s a legjobb viszonyban volt minden rokonával, s azzal a némely főrangúak között feltalálható, szoros, szabadkőművesszerű érdeklődéssel viseltettek egymás sorsa iránt és segítettek egymáson, amely a szimpatikus, nagyon finom formájával, a legkényesebb lelkeket sem sérti meg.

Megkönnyítette az anyák dolgát ezekben a családokban, a családtagok oly irányban való nevelése is, hogy mindenek fölött, a milieu volt első előttük: a cimeres tálban felszolgált krumplileves s az ezüstartálcán szervírozott sültalma. Meg természetüknek vagy

belenevelt szokásaiknak előkelő tónusa, az a királyi magatartás és önbizalom, melylyel az olcsó ruhát is előkelőséggel viselték s nem ők nyertek külső értékben a ruha által, hanem a ruha nyert ő általuk.

Ilyen milieuben és tradíciók között nőtt fel Gabriella és érte el huszonegyedik esztendejét, anélkül, hogy magához méltó párra talált volna.

A katonatisztek nem nőültek, s ha nőültek, inkább polgári származású leányt vettek el, de igen sok pénzzel. Egyetlenegy komoly és számbavehető udvarlója volt, az is tizennyolc esztendőskorában, egy huszonkét esztendőskorában német herceg. Ez a fiatal ember könnyen megfejthető két okból udvarolt nagyon komolyan a szép baronessznak. Először, mert nagyon fiatal volt s minden huszonkét esztendőskor fiatal ember meg akar házasodni, másodsor, az ifjú herceg tüdőbajos volt, s mint minden beteg, ő is görcsösen ra-

gaszkodott az élet minden szálához, pláne az olyanhoz, amely a boldogság felé vezetett.

Aztán, egy esztendei boldog illúziók után, ugy a leány, mint az ifju részéről, egy őszi napon elvitte a herceget az édes apja Egyiptomba, ahol néhány hónap mulva meghalt.

És Gabriella huszonnégyszáz esztendőskorában, mikor egy évvel előbb elveszítette a nagy, csodás martirságu édesanyját s a fényes háztartás szomorú titkainak papirmaché-épülete az ő szegény nyakába szakadt és egy nap káprázó szemmel nézett bele az üres gipsz-oszlopok, papirosgerendák közé, szédülve fogózott meg rózsaszínű leány szobája selyem butorába és azt mondta magában igen határozottan, egyszerűen: férjhez kell mennem akárkihez...

Természetesen, ez az akárki Horn-Hanns Gabriella előtt csak olyan valaki lehetett, mint például a fiatal pusztai Kádár György, aki nem arisztokrata

ugyan, de sok száz esztendő's nemesi család ivadéka, aki bár nem katona, de elegáns gavallér, kedves fiu, nem nagyon gazdag, de nem is szegény s ép úgy szereti a lovakat, a társaságot, ahogy ő szereti. Ezenkívül Kádár Gyuri már két esztendeje hűséges udvarlója, minden kétséget kizáróan szerelmes belé és akármelyik percben boldogan vezeti oltár elé. Tehát . . . előre! . . . Le kell szerelni a büszke illuziók hatytyúhuzta Lohengrin-csónakját, az ár-bócról le kell szedni a büszke lobogót s a vágyak és álmok minden fegyverét le kell rakni a nagy ellenség: az Élet lába elé.

Gabriella nem volt szerelmes a vőlegényébe, mint ahogy soha életében nem volt szerelmes az emberbe, csak annak rangjába, születésébe, s aki annyira szereti önönmagát, mint ő, az nem is tud a nő szerelmével szeretni.

Huszonöt esztendő's korában aztán, jól megfontolt elhatározással, — bár a

szive mélyén az utolsó percig hitte és várta, hogy nem ezzel a vőlegényével, hanem az igazival fog az oltár elé állni, egy szép szeptemberi délelőtt mégis csak elmondta az egyszerű nemes embernek a kis alföldi város régi templomában, a holtomiglant.

A harminc esztendőös fiatal ember imádta szép, hideg, büszke feleségét és minden óhaját teljesítette. Nagy lábon éltek, jövedelmükön felül költöttek s pár év alatt csőd alá került a több száz esztendőös Kádár-birtok s a fiatal férjnek, akkor már két gyermek apjának, hivatalt kellett vállalnia.

Nagy és régi összeköttetéseinél, meg személyes érdemei- és kedveltségénél fogva, gyorsan haladt előre s néhány esztendő után már a polgármesteri székből ült, ahol tizenöt esztendőn keresztül meg is maradt.

A házaspárnak három gyermeke született s a gyerekekkel az asszonyt mélyebb szálak fűzték már urához. Hi-

deg, büszke természete vele szemben is mindvégig megmaradt, de a gyerekeit imádta s a fényüzési szenvedélyét leszámítva, melyet az ura még fokozott imádásszerű szerelmével s minden vágyának, szeszélyének teljesítésével, az asszony maga volt a megtestesült korrektség. Hű, családjának élő, gyerekeiért minden áldozatra kész, azonkívül: az előkelőség, az arisztokrata vér, a büszke becsület fanatikusa.

*

A bárónő határozott a cimer- és koronaügyben, mire összehajtotta a rajzokat s leült, hogy megírja utasításait a rajz készítőjének.

Ép belemártotta tollát a tintatartóba, mikor az ura hangtalan lépésekkel megjelent az ajtófüggönyök között s szivdobogva, szédülve ült le a legelső székre.

A szék, amint ráült, megroppant alatta s a felesége meglepetten hátra-nézett.

IV.

Már itthon vagy? — kérdezte csodálkozva s ugyanekkor szeme megakadt a sógorán, ki az ajtófüggöny között állt és zavartan, sápadtan nézett reá.

— Valami történt? — kérdezte az asszony s feállt.

Egyik férfi sem válaszolt. A volt polgármester kezével eltakarta arcát s a mérnök lesütötte szemét.

— Mi történt? — kérdezte az asszony másodszor s megfogta az ura kezét, mely nedves volt a könytől.

— Te sirsz! — kiáltott fel megdöbbenve. — Mi történt? Valami borzasztó történhetett veled, mert még soha sem láttalak sirni.

Kádár odaszoritotta homlokát a felesége kezéhez s széles válla remegett a zokogástól. A másik férfi szeme is könnyes lett s az asszony megdöbbenve, ijedten nézett egyik emberről a másikra.

— Az Istenért, beszéljete! — könnyörgött s az uráról a sógorára nézett. — Beszélj, az Istenre kérlek, beszélj!

Kádár megtörülte szemét s feállt. Odament a sógorához.

— Ez az én kötelességem, — szólt s kezét szoritott vele. — Most hagyj magunkra.

A házaspár egyedül maradt. Az asszony feszült figyelemmel várakozott, habár sejtelve sem volt a katasztrófáról mely reá várt s ijedt gondolata két szerencsétlenséggel foglalkozott. Azzal, hogy vagy a fiával történt valami baj, vagy pedig valami nagy anyagi veszteség érte őket. Egyébre nem tudott és nem is lehetett gondolnia.

Minden perc a halálos aggodalom

gyötrelme volt, s már meg se mert szólni, sürgetni se merte az urát, ki az ablak előtt állt és kétségbeesetten nézett ki a tavaszi alkonyatba.

A szalon üvegcsillárja enyhe, kékes fénynyel világította meg a szobát s az ablak mellett egy kakadu ezüstös fénynyel csillogtatta rózsaszínű tollát, mintha a hold sütött volna reá. Valamelyik szobából, ahol két hónap óta varrták már az Ella staffirungját, gépzaklatolás hallatszott s ugyanonnet a Kisaranyos ezüstös kacagása. Az ebédlőben az inas vacsorához terített s a poharak össze-összecsendültek a kezében.

Néhány perc telt el s az asszony kimerülten leült. Már tudta, érezte, hogy valami rendkívüli, különös csapás fogja érni, olyasvalami, amilyen még soha sem érte s szive kinosan dobogott, füle csengett s annyira meg volt rémülve az ismeretlen szerencsétlenségtől, hogy mikor az ura feléje fordított, elszánt arcába nézett, rémülten kérte:

— Ne még!

Kádár leült melléje.

— Meg kell lenni, Gabriella! —
szólt elszántan.

Az asszony összekulcsolta a kezét.

— Csak annyit mondj, Richárddal
történt valami?

— Nem.

Az asszony lelkéből megkönnyeb-
bült sóhaj szakadt fel.

— Tehát anyagi veszteség?

Kádár lesütötte a szemét.

— Az is. De ennél is rettenetesebb.

Az asszony csodálkozva egyenesese-
dett ki s a megdöbbenésnek ujszerű,
másféle kifejezése látszott szemében,
mint az előző pillanatokban. Arca szinte
megmerevedett a hideg sápadtságtól.

— A halálnál is rettenetesebb? —
kérdzte.

— Annál is, — intett az ura.

Az asszony felállt s éles, kegyetlen,
parancsoló pillantással nézett az ura
szemébe.

Ez nem bírta el a tekintetet. Lesütötte szemét.

— György! — sikoltott az asszony, — nézz reám!

A boldogtalan ember fölemelte szemét s ránézett. Kétségbeesett, nyílt valomással.

Pár percig néztek így egymásra, mialatt a lelkük néhány szempillantás alatt olyan megmérhetetlen távolságra szakadt el egymástól, mintha már egyikük az örökkévalóság partjáról nézett volna vissza a másikra.

Kádár tudta, látta a felesége arcából, szeméből, hogy mindennek vége reá nézve. Hogy elveszítette a feleségét is.

Az asszony leült, térdére támasztott kezét rászoritotta szemére s kétszer egymásután ismételte, halálos undorral ejtve ki a szavakat:

— Tehát valami becsstelenség . . .

Azután felállt, becsukta az előszobába vezető ajtót s hidegen ránézett az urára:

— Beszélj!

Az ura hallgatott.

— Beszélj! — sürgette az asszony, lábával toppantva. — Mit követtél el? Sikkasztottál?

Kádár felállt s végigment a szobán.

— Elveszett ember vagyok, — felelte.

Az asszony a rémülettől kitágult szemmel nézett rá.

— Mit követtél el?

— Majdnem tiz esztendeje visszaélek hivatalom hatalmával és bizalmával.

Az asszony jó öt percig nézett reá, valami tébolyodott irtózattal vegyes pillantással.

— Az nem lehet, — suttogta rémes megdöbbenéssel. — Te, az én uram, az én gyerekeim apja?! . . .

— Én, — felelte Kádár keserűen.

Az asszony lerogyott egy székre és sirt, ahogy csak a ritkán siró, nagyon

erős lelkü nők tudnak sirni. Nem sokáig tartott. Megtörülte szemét, párszor végigment a szobán, miközben az arca szinte megkövesült a belső szilárdságtól és erőtől. Azután újra leült és szilárd hangon így szólt:

— Mondj el mindent. Mondd el, miért tetted? Nem kártyázol, nem iszol, már lóra sem költesz. Hát miért tetted?

Miért tette? . . . Kádár bután nézett az asszonyra. Azután a levegőbe nézett. Miért tette? . . . Ujra ránézett a feleségére és szeretett volna felkacagni. Oh, isteni tudatlanság, naiv gonoszsága a nőnek, szánalomraméltó gonoszsága! Miért tette? Talán ezért a kérdésért tette . . . Vállat vont. Már nem is keserüséggel.

— Igaz, — mondta, — nem kártyázom, nem iszom, lóra sem költök már, csak . . .

Az asszony csodálkozva nézte.

— Mit akarsz mondani?

Kádár lassan himbálta a fejét, mi-

alatt valami késői bölcsesség szállt a lelkére, arról a régi igazságról: hogy az ember egyedül születik, egyedül hal meg és egyedül él. Imádta a feleségét e pillanatban is, de egyszerre valami nagy fájdalom nehezült a lelkére, az az egyszer minden embernél jelentkező nagy fájdalom, mikor egy szerencsétlen pillanatban leesik szeméről az optimizmus hályoga, ami valamely irányban ott ül a legpesszimistább ember szemén is.

— Mit akarsz mondani? — kérdezte az asszony másodszor.

Kádár fáradtan hunyta le a szemét.

— Csak azt akartam mondani, — szólt, de nem fejezte be. — Minek? — gondolta. — Eh, — mondta s arrébb taszitott utjából egy széket, — hagyjuk!

— Tudni akarom! — felelte az asszony hidegen.

Kádárnak a szivét úgy szurta ez a hang, mint valami hegyes kés.

— Hát jól van, — felelte. — Tudni

akarod . . . Te reád költöttem, Gabriella és a gyerekeinkre.

Az asszony összerázkódott az undortól és megbotránkozástól.

— Mi reánk? — kiáltott fel. — Hát mi is részesei vagyunk a te gyalázatottnak?

Kádár nem bírta ki tovább.

— Gabriella, — szólt, — ne kinez-
zuk egymást. Nagyon szerettelek benne-
teket és közönséges sikkasztóvá, tol-
vajjá lettem értetek. A fényes háztar-
tás, az erőmet meghaladó milieu, mely-
be, szegény drágám, a te pénzzel való
bánásmódodnak tudatlansága állította
be: a gyerekeket, magunkat, az egész
háztartást, apró kis fizetésemet, — ez a
milieu, Gabriella, a becstelenségbe so-
dort engemet. Én vagyok a hibás, de
túlságosan szerettelek. Házasságunk
első évétől megszoktad a gondtalan,
nagyuri életet, s minthogy soha senki
nem tanított meg, szegényem, arra,
hogy: kétszer kettő csak négy, én leg-

kevésbé mertelek megtanítani reá. Eladósodtam, eluszott a birtokom, hivatalba kerültem, de tovább is szakács főzött a házunkban, inasokat tartottunk, fogatot, a fiunk a Thereziánumban nevelkedett s a leányaink mellett szeri száma nem volt a nevelőnőknek. Azután a Richárd pályája. A huszárság, hol csupa mágnásfiuk szolgálnak, a váltók, adósságok kifizetése, a . . . Mit tudom én már, hogy mik! Csak azokra a rettenetes éjszakákra emlékszem, mikor hajnalig jártam le s fel a szobámban s a hajamat cibálva kiabáltam magamban: honnét vegyek pénzt? S azután . . . hát azután egyszer rájöttem, hogy igen sok gazember van a világon, s ha egygyel több lesz, senkinek se lesz belőle kára . . . Az első manipulációt a város erdejével követtem el. Tizezer forint hasznom volt belőle . . . Azután mentem tovább. Nem állhattam meg. Richárd egyre többet költött s itthon hol a selyembutorokat kellett áthuzatni, hol egy-egy

pesti vagy bécsi bálra kellett a szegény kis Ellát fölvenni és nekem muszáj volt lopnom, rabolnom, mert nagyon szerettelek benneteket . . . Tíz esztendő alatt nem volt egy hét, hogy ne loptam volna, de nem volt egy nap sem, hogy valakivel jót ne tettem volna. Azt hiszem, így akartam ellensúlyozni a bűneimet. Végre már az óvatosságról is megfeledkeztem és eleinte a hivatalos körök, aztán mindenki kezdett beszélni a dolgaimról. S ma az ellenségeim rám csaptak. A közgyűlésen Wertheimer nyíltan megtámadott s le kellett köszönnöm . . . Már nem vagyok polgármester. És most következik majd minden ingóságunk és ingatlanunk lefoglalása s a bűnügyi vizsgálat. És elítélnek . . .

Néhány apró légy repdesett a luszter lángja körül s az asszony azokat nézte. Kádár háttal állt hozzája s a szép rózsaszínű tollu madarat bámulta, anélkül, hogy akármit is látott volna. A gépzörgés egyre hallatszott a távoli

szobából s valahonnét Kisaranyos kacagása, majd futó lépései az ebédlőből. Valaki, talán épen ő, megfogta a szalon ajtajának kilinesét, majd a lépcsőkön futott le valaki, azután az inas szava hallatszott, amint a nagy dán dogghoz beszélt.

A hosszú csend után az asszony megszólalt. A hangja olyan nyugodt, hüvös volt ismét, mint amilyen lenni szokott. Az asztal előtt ült, két karjára támaszkodva s folyton a láng körül repdeső legyeket nézegette és így szólt:

— Elrontottuk az egymás életét, György, bocsásson meg mindkettőnknek az Isten. Megöltük egymást. És most a bűnhődés következik. Ez a dolog tiszta és egyszerű. Én és gyerekeink egész életünket arra fogjuk feláldozni, hogy visszafizessük, amit te . . . — nem tudta kimondani. — Dolgozni fogunk. S te, még ma, ebben az órában, leszámolsz kötelességeddel, melylyel a gyerekeidnek, nekem s a világnak tarto-

zol . . . A revolvered ott van iróasztalod fiókjában. A napokban, Isten tudja, micsoda előérzetnél fogva, magam töltöttem meg.

Odament az urához, hogy elbuesuzzon tőle. Hogy megszorítsa a kezét és csókra nyujtsa a homlokát. Az ura irtózáttal taszította el magától. Szeme ki-dülledt s keze ökölbe szorult.

— Irtózatós vagy, Gabriella! — kiáltotta magán kívül. — Olyan irtózatós vagy, mint egy haramia, aki nem ismer irgalmat. Irtózom tőled és kész vagyok inkább minden gyalázatot elviselni, minthogy a te szivtelen, kemény kezeid között hagyjam a gyerekeimet. Hisz még a sirban sem nyugodnék, ha a te gőgös, lelketlen kezeid között tudnám jövőjüket, a két leányom sorsát. Nem, Gabriella, — s megrázta az aszszony vállát, — nem így fogunk mi bűnhődni! Élni fogok, elszenvedem a törvény büntetését s azután dolgozni fogunk. Helyes! Dolgozunk mindany-

nyian, hogy visszafizethessük, amit együtt ettünk meg, együtt élveztünk el: te, én, a gyerekeink! Ez az igazság, ez a család! Közös a jólét, az öröm, a becsület és közös: a nyomor, meg a becstelenség is! Ez a család!

Szemközt álltak egymással, huszonöt évnek szerelme, boldogsága, barátsága nélkül. Mint két vadidegen. Két ellenség. A gyilkos és áldozata. Neki készülve a harcra, elkeseredetten, könyörtelenül, kegyetlenül.

És ebben a percben, az egyik nyitva hagyott ajtón, mely a belső szobákba nyílt, a függönyök között megjelent a két fiatal leány: Ella és Kisaranyos. A délután vett óriási babát kézen fogva hozták, mint valami kis gyereket, úgy hogy a baba egyik kezét Ella, a másikat Kisaranyos fogta. Lábujjhegyen jöttek s a két gyönyörű leányfej mosolyogva vált ki a komoly függöny hátteréből.

V.

A két ellenfél megdöbbenve, sápadtan nézett a viziószerű látványra, a két mosolygó, fehérruhás szép leányra.

— Jaj, de furesák vagytok! — kacagott Kisaranyos s oda futott hozzájuk. Szőke fejecskéjét az apja arcától az anyja arcához dörzsölte, mint egy szép nagy hizelgő macska.

— Veszekedtetek? — kérdezte mosolygó szemhunyoritással. — Hisz sohse szoktatok!

Az anyja megfogta a kezét s az ajtóhoz vezette.

— Menj ki, kicsikém, — szólt egy csöppet remegő hangon — most nagyon komoly beszélni valónk van a papával.

— Én is menjek? — kérdezte Ella.

— Nem, — felelte az anyja — te maradj!

Kisaranyos csodálkozva nézett rájuk, de szó nélkül elhagyta a szobát, mire az anyja ismét ráfordította a kulcsot az ajtóra, azután odament Ellához, kézen fogta s így szólt hozzá:

— Még csak huszonkét esztendő vagy, Ella, de ujjadon jegygyűrű van s hat hónap múlva asszony leszel belőled, tehát nem vagy gyerek többé és különben is, természeted komolyságánál fogva, soha sem tartoztál a gondolat nélkül élő gyerekleányok közé. Tehát ime, nézz bele az élet rettenetes mélységébe, mely e percben nyílt meg előttünk. Mindannyiunk előtt. Ella, szegénykém, a te apád közönséges tolvajjá sülyedt, aki tiz esztendő óta lopja hivatalos állásában a város reá bízott vagyonát. És ezt tudták, talán már több esztendeje, az egész városban, míg ő fölemelt fejjel járt az emberek között, a családja kö-

zött. Ma aztán nyilvánosan szemébe vágták gyalázatát a közgyűlésen és neki lesütött szemmel, szó nélkül ott kellett hagynia a becsületes emberek társaságát, ahová soha többé az életben nem mehet vissza. De ez a te apád, Ella, nemcsak becsületes ember, hanem gyáva is. Nem akar meghalni . . . Érted, mi ez?

Irtózatos perc volt. A fiatal leány halálsápadtan állt szülői előtt. Ajka reszketett, szeme elhomályosult, s akik életet adtak neki, vadul dobogó szívvvel, az izgalomtól és fájdalomtól eltorzult arccal néztek reá s várták ajkáról a feleletet, mely mindannyiuk élete fölött volt hivatva dönten. A gyereket helyezték bíráló maguk fölé s ez érezte, a neki egyformán drága két arcot nézve, hogy ennek a bírálkodásnak rettenetes befejezése lesz. Nem tudott szólni, ájulás környékezte. A luszter alatt keringő apró legyek zümmögése olyan tisztán hallatszott, mintha valaki körmével

cérnaszálat pengetett volna, sőt a szivek dobogása is szinte hallható volt s a mellek ziháló lélegzése.

A szalon egyik asztalán, ezüst tálcán egy félpohár víz állt s a rózsaszínű madár egyszer csak odarepült a csillogó pohárhoz, melyre rá akart ugrani, de lelökte szárnyával s a pohár darabokra törött a kemény parkettán.

A három ember észre se vette. Az anya közelebb húzta magához a leánya kezét.

— Azt mondja az apád, — folytatta — hogy mi érettünk lopott és azt mondja: együtt kell bűnhödnünk és vezekelnünk, mert az ő szemében, a családtag egyik vétkeért, a másik családtagnak is bűnhődni kell. Ő így értelmezi a családot s én úgy értelmezem: hogy a bűnös tisztítsa meg családját a reá hozott gyalázattól. A te apád, Ella, vagy gyáva, vagy azért, mert csak közönséges nemes ember, nem ismeri a becsület kényes formáit. Ha itt lenne a bátyád, akinek,

hála Istennek, minden csepp vére a Horn-Hannsok vére, megtanítaná az apját arra, hogy kell magát viselnie az igazi férfinak. Minthogy a bátyád nincs itt, tanítsd meg te őt reá! Hisz benned is többnek kell lenni a Horn-Hannsok nemes véréből, mint a Kádárokéból. Egész külsőd, a büszke szemed, a hallgatag, tartózkodó modorod, azé a fiatal Horn-Hanns grófnőé, aki a francia forradalomkor Párizsban élt, s mikor vérpadra hurcolták, a csőcselék kegyelmet ígért neki, ha a hóhért megcsókolja. S ő inkább meghalt.

Ella úgy nézett az anyjára, mintha most látta volna életében először, s a fiatal leány arcán egyszerre különös változás történt. Ajkának remegése megszűnt, szive dobogása elcsöndesült s lilászöldbe játszó szemének bársonyos lágysága megkeményedett. Fehér homloka, mint a kinyílt liliom, még fehérebben ragyogott s látszott, hogy e homlok mögött az ész a szívvel egyszerre kor-

mányoz, s hogy ez a sziv nagyon jó s ez az ész rendkívüli erőre és bátorságra képes.

Megfogta édesanyja kezét, megcsókolta s komolyan, remegés nélkül így szólt:

— Nem tudom, hogy a Horn-Hann-sok vagy a Kádárok véréből van-e több bennem, csak azt tudom, hogy sem az uramnak, sem az apámnak és senkinek se tudnám azt mondani: halj meg, ha elvesztetted a becsületedet! Én azt hiszem, a becsület és az élet nem egyenlő érték az egyénre és a világra nézve. Mert a világ nem az életét, hanem a becsületét kéri számon az embertől, míg az emberre fontosabb az élet, mint a becsület; mert míg az életet nincs módjában semmiféle eszközzel újra kiküzdeni, addig a becsület visszaszerzéséhez vannak eszközei. Az erős akarata, a megtisztulási vágya, az a nagy, csodálatos erő, melylyel szembe mer nézni az egész világgal, föl meri emelni ismét

lesütött szemét, melylyel azt látszik mondani a világnak: akkora bűnhődést szenvedtem el, amekkorával jónak látál sujtani. Mig a bűnhődésem tartott, kiálltam soraitok közül, de most ismét közétek állok, mert érzem magamban az erőt, hogy soha többé nem botlom meg. Más az, ha ismételve megbotlanék! Akkor jogotok van leereszteni előttem sorompótokat, de addig nincs! . . . Én nem ismerem az életet, drága anyuskám, de gondolkodni szoktam rajta s látjátok, még a gyerekek is meglátnak egyet-mást. Például — hisz most ezt is elmondhatom — tizenkét esztendő voltam, mikor Péter, a kocsisunk, szolgálatba állt hozzánk. A papa az egész házban csak egyedül nekem mondta meg, hogy ez a Péter fegyházból kiszabadult rab. Már akkor, tizenkét esztendőskoromban is úgy gondolkoztam: furcsa! Ha én vagy Kisaranyos hibázunk és megbüntetnek bennünket, az egyszeri büntetéssel leszolgáltuk bűnhődésünket.

Miért nincs ez ugyanigy Péterrel is? Miért mondta a papa, hogy nem szabad a házban senkinek tudni, hogy Péter rab volt, mert akkor a többi cselédek lenéznek s a mama azonnal elküldené? De miért küldené el, — gondoltam, — mikor Péter olyan jó, hüséges, hallgató természetü cseléd? Csak azért, mert rab volt, dacára, hogy most becsületes, hüséges cseléd? Nem tudtam ennek a kérdésnek nyitjára rájönni, de engem az igazságtalanság mindig nagyon bánzott. Én igazságra és őszinteségre töreksem s azt kívánok másoktól is. Tizenöt esztendő voltam, mikor a francia kisasszonyunkat te, édesanyám, egy nap hirtelen elküldted. Csak hónapok mulva tudtam meg a szobaleánytól, hogy azért küldted el, mert valami fiatal ember elcsábította a szegény kis husz esztendő francia leányt. Látod, anyuskám, én ezt sem értem, hogy miért tetted. Annak a leánynak később kis babája született és nem tudom megérteni, hogy lehet az ut-

cára kitenni egy szegény, fiatal leányt ép akkor, mikor minden keresztény embernek, ép a bajok között nem szabad elhagynia felebarátját. De ugy látszik, az élet tele van csupa olyan kérdésekkel, melyekre nekem senki sem tud vagy nem akar feleletet adni s ezekre a kérdésekre én saját magamnak egész másforma feleleteket adok, mint adnának azok, akik hallgatnak, vagy elferdítik magyarázataikkal a kérdést. Mi ennek az oka? Ha majd asszony leszek és meg fogom az életet ismerni, bizonyára rá fogok jönni mindennek az okára és akkor meg fogom tudni, hogy az édesanyámnak volt-e igaza Péterre és a kis francia leányra vonatkozólag, vagy az én igazságérzésemnek? Okvetlenül rá kell jönnöm, mert enélkül soha sem lennék boldog az életben.

Kicsit elhallgatott s ránézett az anyjára, ki az asztalhoz támaszkodva állt és bámuló, rémült csodálkozással

meredt a fiatal leány arcába. Az apja egy széken ült és sirt.

— Folytasd, — szólt az anyja remegő hangon, — folytasd! Hisz ma csodák történnek, olyan csodák, hogy ma belenézek az uram lelkébe és a leányom lelkébe s megismerlek benneteket. Kik vagytok ti itt körülöttem? Hozzám tartoztok, vagy vadidegenek vagytok? Hát micsoda világ ez, micsoda élet ez, hogy a feleség nem ismeri a férjét, anya: a gyerekét? Hát csupa csalók, tolvajok között élek én hosszú esztendőök során keresztül, akiknek lelke egyetlen egy hanggal sincs az én lelkemhez hangolva? Hát egyedül élek én a családomban, mint valami beduin a homoksivatagban? Kik vagytok ti és mily jognál fogva csaltok meg ti engemet?

Nagy felindulással, izgatottan beszélt, arca foltonkint kivörösödött s kezével az asztalt verte.

— Nem, édesanyám, — felelte a fiatal leány nagy szeretettel és szomo-

rusággal, — nem csalt meg téged senki, csak te csaltad meg magadat. Annyira elfoglalta egész gondolatodat és lényedet születésednek és származásodnak, bocsáss meg, de immár elkopott fénye, hogy ezzel a fénynyel körülárazva láttál mindent magad körül és bocsáss meg, hogy kimondom, ez a talmi csillogás tett vakká minden közönséges, anyagi kérdés iránt. Látod, drága anyuskám, még én is többet tudtam a mi anyagi helyzetünk felől, mint amennyit te tudtál. Jó fülem és jó szemem van, s hol a cselédségtől, hol itt-ott, társaságban hallottam egyet-mást, ami mindannyiszor gondolkodóba ejtett. De kivel beszélhettem volna felőle? Most aztán itt van a szerencsétlenség. Örvendek, hogy már gyerekkoromban foglalkoztam az öreg Péter sorsával, mert így legalább bátran kimondhatom neked, édesanyám, hogy ha akár te kényszerítenéd a papát, hogy megölje magát, akár ő tenné meg kényszer nél-

kül is, én nyomban, ott mellette ugyanazzal a revolverrel, melylyel ő kivégezte a maga életét, kivégezném én is a magamét. Ezzel büntetnélek meg benneteket, a világ számára és nem a saját lelketek meggyőzésére szankcionált amaz ostoba paragrafusért: hogy addig az élet, ameddig a becsület! Ezt a hazugságot én nem fogadom el a magam törvényéül. Az ember, ha vétkezik, vegye el bűnhődését és kezdje elülről az életet. Ez az én törvényem, amelyet nem a világtól veszek át, mint valami régen forgalomban levő pénzdarabot, hanem a magam érzéséből és gondolatából indulva ki, én irok elő magamnak törvényül. Megtérítjük a kárt; ha kell, egész életünkön keresztül dolgozunk érte, a papa kiállja büntetését, de abból a vérszövetségből, melyet családnak hívnak, nem adunk magunk közül egyetlen áldozatot sem.

Kisaranyos odakünn zörgetett a szalonajtón.

— Engedjete be, — könyörgött, sirásra álló hangon, — mit csináltok benn? — Öklével dőngette az ajtót, s mint egy akaratos gyerek, ismételte: — Be akarok menni! . . . Be akarok menni! . . .

Senki sem felelt neki. Ella és az apja remegve nézték az anyát, esdeklő pillantással vártak tőle egy szót, de ez nem látta őket.

Vagy öt percig alá s fel járkált a szobában, maga elé nézve, összeszorított szájjal, majd hirtelen kinyitotta az ajtót s a beengedett Kisaranyost háromszor szájon csókolta. Azután lassan, nyugodt lépésekkel kiment a szalonból, keresztülment az ebédlőn s bement az ura dolgozószobájába, hol az íróasztalfiókból elővette a revolvert és ott nyomban szívenlőtte magát.

VI.

A temetés után következő napok retteneteseek voltak. Kisaranyost az első napokban a megőrüléstől féltették s pár nap múlva agyhártyagyulladás jelei mutatkoztak rajta. Két hétig közelebb volt a halálhoz, mint az élethez, s ha az ifjuság ellenállóképessége mellett az ápolás és a csodálatosan önfeláldozó, nagy szeretet tehet valamit az élet érdekében, akkor a természet isteni csodája mellett, Ella mentette meg kis hugát.

Két hétig egy percre sem mozdult el ágya mellől. A betegszobán kívül az élet megszűnt reá nézve s a maga rettenetes fájdalma, kétségbeesése, az egymásra vad kegyetlenséggel tömörülő

hullámai a szerencsétlenségnek, mind elsülyedtek előle. Csak egyet látott: a huga szenvedését, az elkényeztetett, bájos, puha gyerek rettenetes sorsát, korai megsemmisülésének tragikumát.

Az apja letartóztatása, a házban az összes ingóságok lefoglalása, a bátyja, aki fekete polgári ruhában, sápadtan, összeszorított szájjal jött-ment a másik szobában, melyet az irgalmasság nyitva hagyott a boldogtalan gyerekek előtt, mindez nem látszott érinteni a fiatal leányt.

Lesoványodott arccal, beesett szemmel ült éjjel-nappal a nagybeteg ágya mellett s figyelte minden mozdulatát, minden lélegzését. Ott az ágy mellett, a széken ülve aludt két hétig egy-egy órát, alig véve tudomást halálos fáradságáról, a kimerülést követő lázas állapotról, sőt arról sem tudott, amikor evett s hogy éjszaka vagy nappal-e az idő, mikor lázas ujjait végighuzta a fájdalomtól vadul lüktető halántékán.

Csak a beteg állapotának minden percéről volt bámulatosan tiszta tudása. A jegesborogatás percenkénti váltogatása, a beteg pontos táplálkozása, a szel-
lőztetés, az ágynemű áthuzása, ezeket gépszerű pontossággal s az isteni szeretetnek figyelmességével végezte.

Mig csak az orvos ki nem mondta egy nap, hogy Kisaranyos meg van mentve, addig senkit sem engedett a beteghez. Csak azután, rokonaik és néhány megmaradt, irgalmasabb lelkű barátjuk unszolására engedte át helyét az apáca-
ápolónak.

Szép juniusi délután volt, a hófehér leányszobában együtt ült három nőron s az öreg Tarajos, az árvaszéki elnök.

A kertre nyiló, csipkefüggönyös ablakok nyitva voltak, s a most nyiló rózsák illatát behajtotta a szél. Túl a ker-
ten, az udvar csöndes volt, nem jöttek mentek rajta, mint máskor a cselédek, a lovak hiányoztak az istállóból, a ko-

csik porosan álltak a szinben s a két páva szomoruan sétálgatott az udvaron s lassu méltósággal, mint valami száműzött királynők, huzták maguk után farkuknak hosszú tolluszályát.

Hátrább, a baromfi-udvarban, galambok ültek a kút kávján s a mohos alju vödörben tapicskálva rózsaszínü lábaikkal, azt a kis vizet szürcsölték csőrükkel, ami benne volt még a vödörben.

Nem volt, aki gondoskodjék róluk. A cselédek elmentek, csak Péter, a kocsis, maradt jószántából a házban, meg Boris néni, az öreg szakácsné, aki husz esztendeje szolgálta a családot.

De a rettenetes tragédia hatása alól ezek ma se jöttek még magukhoz. Péter, kitől elvették a lovait s nem járhatott ki többé a mezőre a harmatos lucernáért, behuzódott a baromfi-udvarra s egész nap a szénapadlás létráján ült és pipázott, honnét csak akkor jött elő, ha a szakácsnénak vizet kellett hoznia a

konyhába, vagy sürgősen a patikába küldték.

Benn, a finom kis leányszobában, két öreg nő ült a fehér kanapén. Egy vén kisasszony s egy özvegyasszony. Mindkettő egy-egy Horn-Hanns bárónő, az egykori ezredesnek unokahugai.

A vén kisasszony, Mici tant, erélyes arcu, nagyorru, hosszú dereku, szigoru, vörös szemü hölgy volt. Tarkán őszülő, vöröses-szőke haját szigoru pontossággal fekete necc tartotta össze s nagyon kurtára nyirott fru-fruja gondosan ki volt göndörítve. Az özvegy, Melanie tant, kisebb orral, rövidebb derékkal, kevésbé pontos frizurájával, szimpatikusabb jelenség volt.

Máskülönben ez a testvérpár, Melanie özvegysége idejétől együtt lakott. Az özvegynek férje után magasabb katonatiszti nyugdija volt s a két nő ebből élt.

Még egy harmadik nő volt a szobában, szintén özvegyasszony, Kádárnak a testvérnénje.

Egyszerü, bánatos arcu, szép magyar uriasszony, aki sohasem helyeselte öccsének házasságát s bár harag nélkül, de nem érintkezve egymással, éltek egy városban. Most a szerencsétlenség idehozta őt.

Ott ült az öreg elnök mellett s bánatos szemmel nézegette öccse gyerekeit.

Ella az ablak előtt ült, a sok jegesviztől kivörösödött kis keze ölében feküdt s szeméből, két hét óta először, sűrűn hullottak a könnyek.

Senki sem tudott szólni. Richárd, a huszonnégy esztendőös huszárhadnagy, mint egy elítélt rab a cellájában, úgy jött-ment a szobában. A rendkívül szép, döllyfös nézésü, ajka körül kis kegyetlenséget rejtegető fiatal ember kétségbeesetten vetette föl a fejét.

—Hát egyikötök sem tud, csakugyan tanácsot adni? — kérdezte.

Senki sem felelt.

A fiatal ember sötéten nézett egyik nőről a másikra.

— Mici tant te sem, aki olyan találékony vagy?

Az öreg kisasszony kedvetlenül intett.

— Tanács! Ez semmi. Nem ez a fontos. Mit tehetsz te egyedül? Csak a rokonság tehet érted valamit, de ez sem ér semmit. Mert mondjuk, hogy ő felsége különös kegyből megengedi, hogy benn maradj a hadseregénél. Ezt ki lehetne vinni. Hisz elvégre, Horn-Hanns vagy anyai részről. A tisztek is szemet hunynának, de pusztán a gázsidből, még a sarkantyud pucolására való bécsimeszet sem tudnád kifizetni. A rokonság meg szegény. Nem mondom, hogy ezer-ötszáz, kétezer forintot együttes erővel nem tudnának évente összehozni, de még ez is bizonytalan, meg kevés és... na látod! . . .

A fiatal ember visszautasítólag intett.

— Kitartsanak, mikor ők is szegények? Ezt nem!

— De, — szólalt meg félénken a másik Horn-Hanns bárónő (Mici mellett sohasem mert beszélni) — ez csak eleinte érintene, hogy is mondjam . . . olyan unangenehm.

A vén kisasszony ingerülten nézett a hugára.

— Mit beszélsz ilyet? Eleinte! Ha csak eleinte érintené unangenehm, akkor nem is lenne Horn-Hanns! Azt hiszed, — folytatta összeráncolt szemöldökkel, — nekem nem kellemetlen, hogy te tartasz el? Pedig én nő vagyok, ő meg férfi. Katona!

— Igaz, — hagyta rá az öreg elnök.

A fiatal ember dühös kétségbeeséssel szoritotta homlokát az ablak üvegéhez.

— Meg kell örülni! — kiáltotta. — Otthagyni egy pályát, kettétörni egy karriert az apa becstelensége miatt, melyre az anya élete is rámegy. És ezt, ezt neked köszönhetjük, Ella! — fakadt ki durván, három hét óta magában rejtegetett keserőséggel. — Te ölted meg

az anyánkat! Ha nem állsz közénk s hagyod apánkat a maga útján, mint ahogy a becstelenségnek nincs más pecsétisztítója, mint a vér, legalább megmaradt volna az anyánk. Most semmink se maradt. Az apánk a börtönben, jövedelmünk nincs és itt állunk hárman, koldusan árván, mint három utcagyerek. De a ti sorsotok még semmi az enyémhez képest. Titeket magukhoz vesznek a rokonok, férjhezadnak, de mi lesz én velem? Huszonnégyszáz éves koromban kezdek elülről az életet. Csak katonai képzettségem van s ezzel a polgári életben legfejebb díjok vagy postás lehetek.

A fiatal ember arca eltorzult a dühös keserüségtől s gyűlölettel nézett a huga kétségbeesett, rémült arcába.

Ella nem tudott szólni. A rémületől összeszorult a torka, füle csengett s zokogva nézett a bátyjára.

— Hát azt hiszed, — kérdezte, — hogy én . . .

— Azt hiszem, — felelte a fiatal ember, mindenről megfélekedve, — amit itt mindenki hisz, Mici tant, Melanie s az egész város, hogy te ölted meg a mamát. Te, te és senki más! Amióta a világ fönnáll, minden tisztességes családban vérrel mosta le magáról a gyalázatot minden férfiember és te nem engedted meghalni az apánkat. Ő maga beszélte, hogy azt mondtad azon a rettenetes napon: abból a vérszövetségből, melyet családnak hívnak, nem adunk magunk közül egyetlen áldozatot sem. . . . És az anyánk lett az áldozat. Az ő büszke, tiszta lelke egy percig sem tudott a pizsokban megélni. És meghalt. Te ölted meg! Te, te!

Az öreg elnök rémülten fogta meg a kezét, hogy lecsitítsa, de nem birt a megvadult fiatal emberrel. Gyűlölettől égő szemmel nézett a hugára s a zsebéből egy levelet dobott eléje.

— Nesze, — kiáltotta minden jóérzéséből kivetkőzve, — ezt érdemled te!

A nők sikoltva ugrottak föl s az egyik megbotránkozva kiáltotta el magát:

— Richárd!

Késő volt. Ella lehajolt a levél után s fölvette. A nők ki akarták kezéből venni, de Ella vasmarokkal tartotta s a nők sirva rimáncodtak, hogy legalább három napig még ne nézze meg a levelet.

Az öreg elnök ökölbe szorult kézzel állt a fiatal ember elé.

— Menj ki innét, — szólt az izgatottságtól rekedten, — mert nem állok jól magamért!

Kinos csend következett. Az asszonyok halkán sirtak s az öreg elnök a bajuszát rágva, sápadtan állt köztük.

— Már mindegy, — mondta, — hagyjuk.

Ella kisimitotta az összegyürt levél boritékját, mely a Richárd címére volt küldve s megnézte az irást. A vőlegénye írása volt. Azután kihuzta a boritékból

a levelet, mire a levélből egy karika-
gyűrű esett ki . . .

Senki se mert ránézni Ellára. A
kertből egy nagy, zöld légy repült be s
a tavasz illatától mámorosan becsipve
ütötte magát hol a tükörhöz, hol a ké-
pekhez s az egyik platánon, az ablak
alatt, egy nagy fekete rigó füttyült.
Egész közel ült az ablakhoz a faágon s
az öreg elnök keserűen gondolta el:
hogyan valahogy mégis csak isten nélkül
kormányozzák ott a magasban a nyo-
morult emberi életet, vagy pedig vala-
mi gonosz régens uralkodik a jóisten
helyett, aki nagyon elfáradhatott
már . . .

Mikor ismét rá mertek nézni Ellá-
ra, ez az ablak előtt állt s a visszakül-
dött jegygyűrű már nem volt a kezé-
ben. Kidobta az ablakon . . . S vele egy
nagy darab idealizmust fiatal életéből.
. . . A szerelemről, kötelességről, az
emberi jellemről álmodott idealizmust.

VII.

A rokonok abban egyeztek meg, hogy Kisaranyost a két Horn-Hanns bárónő veszi magához, Ellát az apja testvérnénje s Richardra nézve az összes Bécsben és Grácban élő Horn-Hannsok úgy határoztak, hogy mégis csak benmarad a katonaságnál és minél előbb egy gazdag partival rendezzék a jövőjét. Addig pedig a legmesszebb menő takarékoskodást kötötték a lelkére a bécsi és gráci tantik, az öreg Horn-Hanns ezredesek és nyugalmazott tábornokok.

Egyelőre, az egyik tábornok bácsi, egy sürgős császári audienciával kivitte, hogy Richardot Bécsbe, egy másik ezredhez helyezték át, s minthogy a

fiatal embernek nem volt más választása, el kellett fogadnia rokonai pénzbeli és mindenféle segítségét, ami tulajdonképpen nem is annyira férfias önértetét sértette inkább, mint a belenevelt hetyke katonai és mágnásos allűrjeit, melyeknek gyökere nem a lélek mélyén fekszik, mint az igazi férfias önértet, hanem jól fönt, mint azok a jelentéktelen sárga virágok, melyek közel a kút kávájához nőnek ki.

Néhány levélváltás rokonaival, elég volt, hogy leszerelje Richard önértetét és ígétét adja arra nézve, hogy rajta nem fog mulni a gazdag parti keresése. Amiben a rokonok egy percig sem kételkedtek. Annyira ismerték saját magukat, a családjuk iránt tartozó tradíciókat, hogy biztosra vették, miszerint Richard nem lesz sokáig terhükre s egy gazdag házassággal rendezni fogja helyzetét.

A két leányt is jobb szerették volna maguk között látni, de Ella hallani sem

akart arról, hogy távol legyen az apjától s Kisaranyos, Ella nélkül nem tudott volna meglenni. Sőt annyira nem tudott, hogy hetekig szó sem lehetett arról sem, hogy Ella az apja nővéréhez menjen s Kisaranyos a nénjeihez.

Igy egyelőre mind a ketten idejöttek. Mikor Kisaranyos annyira jobban lett, hogy elvihették a szülői házból, az orvos sürgetésére kocsira ültették, mert ennek a háznak minden szöglete a maga egykori boldog és szomorú emlékével, csak hátráltatta a leányka gyógyulását.

És egy nap, a koci bakján egy koffer ruhával, csak a legszükségesebbel, mert Ella egyebet nem akart elvinni — elhagyták gyerekségük boldog emlékü és ifju életüknek első és nagyon keserves szenvedésekről regélő falait.

Borongós nyári délután volt, a galambok mintha csak érezték volna, hogy gazdájuk, Kisaranyos kezeckéje soha többé nem szór eléjük buzaszemet, a baromfi-udvarról mind eléjük repültek s

a háztető csatornáján tollászkodtak és kíváncsian nézegették Pétert, ki két kis fehérrózsabokrétával kezében, a kocsi mellett állt s kerek, fekete kalapját jól lehuzta szemére, hogy ne látszódjék könnyes szeme.

Az öreg szakácsnő párnákat rakott az ülés oldalához, oda, ahol Kisaranyos ült és sirva csókolta meg a leányok kezét. Kisaranyos kezét szoritott Péterrel, az öreg asszonyt arcon csókolta, mire mind a ketten hangosan sirni kezdtek s Péter befordult a kapu alá s a falnak dőlve zokogott.

Kisaranyos ráhajtotta fejét a párnákra s megfogyott, sápadt arcán lassan folytak le a könnyecseppek.

— Mi lesz ezekkel? — kérdezte Ellától, aki betakargatta a porköpenyével s lábára plaidet tett.

— Nem lesz semmi bajuk — felelte Ella s megcsókolta Kisaranyost. — A papa nővére, Kata néni, magához veszi őket.

A pávák kijöttek egész a kapuig s egymás mellett állva, kíváncsian dugdosták ki fejüket az utcára és Stella, a dán dogg, két lábát a kocsi lépcsőjére fektetve, okos, figyelő szemmel várta, hogy mikor fogják neki mondani, ugy mint máskor: gyere föl, Stella!

De most senki sem mondta. Ella megsimogatta a kutya fejét és halk hangon bucsuzott tőle: Isten veled, Stella! . . . Drága jó Stella! . . . Mire a kutya türelmetlenül ugatott s egyik lépcsőjétől a kocsinak a másikhoz futott. Mici tant ezalatt folyton az óráját nézve számított magában: hogy mikor jött a kocsi, mióta várakozik és hogy mennyivel drágítja meg ez a fuvart?

Mert Kisaranyost alig lehetett kihozni a házból. Sirógörcsöt kapott s még egyszer látni akarta annak a szobának ajtaját, melyben az anyja meghalt. Az ajtó be volt csukva, lepecsételve s Kisaranyos zokogva csókolta az ajtót.

Ella halotthalványan, a falhoz tá-

maszkodva nézte a zokogó gyereket s elgyötört lelke előtt látta az ajtót megnyilni s látta, amint az apja s két férfitársával hozzák ki az anyját holtan. A sötétszürke selyemruhájának dereka véres, a vastag, még csak alig őszülő szép fekete hajfonatok a földre omolva, végigsöprik a folyosó szőnyegét s a szép szem és hideg száj örökre lecsukva, büszke némasággal hallgat. És látta, amint viszik be a hálósobába, lefektetik ágyára s az apja amint kigombolja keblén a ruha derekát és hallgatózik kétségbeesett figyelemmel, minden lehetőségével a lehetetlen reménynek.

— Menjünk már — hallatszott a Mici tant folytonos sürgetése s a kocsit elindult. Ella a kisülésen ült, s míg csak láthatta a házat, melyet örökre elhagyott, folyton nézte. Már csak a cserépetőt látta belőle, a vörösre festett bádogcsatornát s a rajta tollászkodó galambokat. Azután ez is eltűnt előle s végül csak a kémények tetejét látta.

Egyiken két galamb ült s úgy tetszett neki, mintha a galambok ostoba kis ke-
rek szemükkel folyton őt néznék s fe-
jecskéjükkel integetnének utána: Isten
veled! Isten veled! Arca olyan sápadt
volt, mint az ölében fekvő rózsák, sá-
padtabb, mint a nagy betegségből föl-
kelt kis huga s szivében az erőnek és
bátorságnak valami összeroppant, nagy,
nehéz fájdalmát érezte, mely alatt el-
veszett lelkének szilárdsága. Az az ér-
zése volt, ami minden kivételes lénynek
a megpróbáltatások elején, kit az élet,
mint a tenger a leggyöngébbnek látszó
sajkát, arra szemel ki, hogy összezuzza.
Kicsinek, gyöngének érezte magát, kit
az első hullám parthoz csap és összetör.
Hogy az erőt, az energia fejlesztését ép
az első lökések, melyeket remegve vár,
ép azok adják meg, még nem tudta.
Csak azt érezte, hogy gyöngé, törékeny,
hogy egy szerencsétlen fiatal leány, egy
gyerek, aki tegnap még babával ját-
szott s ma már oda állították a teljes

fegyverzetben álló élet elé és azt mondják neki: védjed magad!

De hogyan, mivel? Van-e neki egyéb fegyvere, mint lelkének egyszerre, most kibontakozó, eddig ismeretlen ereje? Hát ki ő, mi ő? Hisz még maga sem ismeri önmagát. Tegnap még gyerek volt s ma már ember, kit erre senki sem készített elő, senki sem edzette gyöngé vállát olyan terhek viselésére, melyek alatt erős, tapasztalt férfiak is megroppannak.

Mi lesz vele, mi vár reá? Egy hosszú, szomorú élet, a rokonai kegyéből élő vénleány élete, olyan, mint a Mici tantié, kit a rokonság, mihelyt valami baj vagy nagyobb dolog van a családban, azonnal mozgósíthat és szolgálatra rendelhet. Hányszor volt náluk is, betegség vagy elutazások esetén s eszébe jutott, hogy ezeket a szívességeket egy-egy elviselt ruhával, kalappal, napernyővel viszonzta az édesanyja.

Lehunyta a szemét, mert fizikai

fájdalmat érzett szívében. — Nem — mondta magában határozottan — velem nem tehetik ezt! Én képtelen vagyok ilyen lealázó megalkuvásra. Én a magam ura akarok lenni.

De hogy? Hogyan? Ezt nem tudta. A férjhezmenésre nem gondolt s így nem lehetett más választás előtte, mint a saját erejére utalt kenyérkereseti mód, melynek semmiféle ágára nem volt képzettsége. Az anyja még arról sem akart hallani, hogy elvégezze a tanítónői tanfolyamot, pedig tizenöt esztendőskorában szenvedélyesen kérte erre édesanyját.

— Mit gondolsz —, felelte ez idegesen — egy Horn-Hanns származású leány: tanítónő?! És minek, mi szükség erre? Ez csak szegény polgárleányoknak való foglalkozás, akik nem mehetnek férjhez. Az uri leányok férjhez mennek . . .

És szinte irtózáttal beszélt az édesanyja mindenkor a dolgozó nőkről,

akik önmaguk keresik meg kenyerüket. Ő ezt lealázónak, nőietlennek tartotta s talán ha a halál és a kenyérkereset között kellett volna választania leánya számára, inkább választotta volna a halált.

Ella előtt összezavarodtak a gondolatok és képek s ránézett a kis hügára. Kisaranyos szeméről fölszáradtak a könnyek s a levegő láthatólag jót tett neki. Halvány bőre alól egy végtelenül finom, rózsaszínű árnyalata a vérnek ütött keresztül s hágyadt, beesett szemének fénytelen merevsége mintha élénkebbé, puhábbá vált volna, amint párnájáról az ismerős utcákat, házakat, embereket nézegette.

Ella figyelmesen nézte őt, miközben könnyebbülten így sóhajtott magában: hála Istennek, Kisaranyos még most is gyerek s az első rázkódtatások után helyre áll nála az egyensúly! Amilyen nagy volt a bánata, olyan nagy lesz a megvigasztalódása. És két-

ségbeesetten tette hozzá: de mi lesz én velem?

A kocsi bekanyarodott a Deák Ferenc-utcába s a Kállai leányok izgatott csodálkozással mondták egymásnak az ablakjaikban:

— Ni, a Kádár leányok! Vajon hova mennek? S fejüket előre nyujtva, izgatottan néztek be a kocsiba s teljes, szinte boldognak nevezhető elégedettséggel konstatálták egymás között, hogy a Kádár leányok megcsunyultak. . . . — Jaj, milyen soványak és sápadtak! — örvendeztek titkos elégedettséggel.

A kocsi kiért a Főtérre s bár Mici tant megpiszkálta napernyőjével a kocsis hátát, hogy ne ezen az uton hajtson, ahol a délutáni órákban olyan sokan járnak, a kocsis már nem akart visszafordulni. Így aztán, amerre a kocsi elhaladt, megálltak az emberek s gyöngédtelen, kíváncsi báméskodással nézték a kocsiban ülőket. És ezek a ki-

váncsi bámészködők, száz közül kilencvenkilenc, azt gondolta magában: hát ugy van az, a varju se ül napszámra a karón! . . . Meg: minden jóllakásnak meg kell adni az árát . . . Vagy: Hja, ja! persze, persze! Addig jár a korsó a kutra, míg eltörik . . . És csak a századik sóhajtott fel részvéttel a lelkében: szegény gyerekek!

OSZK

VIII.

Avároson túl, künn a Homok-kertben lakott a nyári hónapokban a két Horn-Hanns testvér.

Ella és Kisaranyos egy nagy, világos, rideg, katonásan egyszerű szobát kaptak. Mindössze két vaságy, egy kanapé, asztal s néhány szék volt benne; de a nagy ablakokon tiszta csipkefüggönyvel játszadozott a szél, mely oda lenn rithmikus zenét csalt ki a nyárfák lombjai közül s az ablakokon túl ott folyt a Tisza s a nagy alföldi síkság láncvirágos rétjeivel, pacsirtaszótól, tücsök-csiripeléstől hangos csöndjével.

A két árva, egymást átölelve, az ablak mellett állt s nézték a naplemen-

tét. Fejük fölött, az épület ereszaljából fecskék repültek ki és nyilsebesen tartottak a Tiszának, honnét pár perc múlva csöpp kis viziféreggel csőrükben jöttek ismét vissza.

A nap, melyet félig felhők rejtettek el, sápadt tüzsugarait csöndesen ragyogtatta a viz tükrén, mint a szép nő a gyémántjait, melyeket tetszelegve forgat maga előtt, hogy még egyszer gyönyörködjék tűzők csillogásában, mielőtt ékszer-dobozába rejtené.

Az ég, a szürke és rózsaszínű fellegeknek minden árnyalatával, úgy látszott, mintha ereszkedne le a messzeségbe, le egész a földig, honnét, a ködön keresztül, távoli falunak tornya fehérlett. A viz partján, a buja, haragoszöld füben, már szóltak a tücskök s valahonnét, nagyon messziről, harancsengés hallatszott. Egyéb semmi . . . Mintha az élet szívének lüktetése megállt volna, mintha a nap, mindig kisebb foltokban világítva meg a földet, lassu kiméletes-

séggel igyekezett volna a föld testétől távozni, hogy minél kisebb fájdalmat okozzon neki.

Valami nagy, fenyegető szomorúság kísértett a levegőben. A két leánynak úgy tetszett, hogy egy nagy, fekete árnyék lépked feléjük, onnét a fellegek-ből ereszkedve le s keresztüllépve a fákat, a vizet, mindent, jönne feléjük. Vajon mi lehet? A jövőjük, ez az álarcos fekete rém, melyet emberi hatalom nem tarthat vissza, nem állhatja útját? Akármi, de ők látták jönni és Kisaranyos közelebb huzódott Ellához.

Ella kitágult szemmel, előre nyújtott fejjel nézett bele a levegőbe s a szive vadul dobogott. Tapasztalatlan fiatal lelkével sejtette, hogy az ember akkor érzi igazán emberi voltát, amikor érzi tehetetlenségét, amelylyel kényszerítve van sorsát várni.

Vaknak érezte magát, aki bármily nagyra nyitja ki szemét, forgatja kétségbeesett erőlködéssel szemgolyóját,

nem lát egyebet a sötétségnél. És az ember mégis kevély, büszke, országot épít fel, berendezi a saját házát, tanul, dolgozik, szeret, gyűlöl, anélkül, hogy tudná, meddig adatott meg neki: a munka, szeretet és gyűlölet.

Már látta, hogy az ember élete egy rövidebb vagy hosszabb földi vakság, melyre a sir vaksága következik és ebből áll az egész élet, melyet bátran, hősiesen kell végigélni. Olyanformán, mint ahogy az ember gyerekkorát éli keresztül. Elesik: újra feláll, újra elesik: újra feláll s mint a jól nevelt gyerek, mosoly alá rejti fájdalmát, ha megüti magát.

Kisaranyos ereje gyorsan kezdett helyreállni a jó levegőn. Egész nap a kertben feküdt s később már kisebb sétákat tehetett és alig három hét múlva, teljesen megerősödve le tudott menni a Tiszához, hol megfürdött és pompás étvágygyal jött vissza.

A friss, ruganyos, isteni ifjuság

legyőzött mindent. Betegséget, bánatot. Szép arcát a vér fiatalos hullámozása ismét rózsásra festette, kék szemének ragyogása ismét a régi volt s alig négy hét múlva már vígan tenniszezett az egyik szomszéd villa udvarán két másik fiatal leánynyal.

De olykor, minden átmenet nélkül, a legvidámabb hangulatból egyszerre heves sirásra fakadt, miközben kétségbeesetten hajtogatta: anyuskám, drága anyuskám! . . . Azután ismét megnyugodott. A tantijai mindenféle kedveskedéssel becézgették, csókolgatták s végre megmosták vörösre sirt szemét, felöltötték az új fekete ruhájába, melyet Mici tant varrt s kézen fogva, mint egy kis gyereket, átvitték új barát-
nőihez.

A szomszéd villában egy özvegy papné lakott két leányával. Egyiket Mariettának hívták, a másikat Olgának. Két eleven, jókedvű, kicsit kokett, kicsit közönséges, de egyben meg-

lepően gyakorlati észjárásu leányok. Marietta az idén szerezte meg a tanító-női oklevelet s Olgát, minthogy jóval csinosabb volt, mint a másik, nem tanította az anyja. — Olga olyan szép, hogy okvetlenül férjhez megy, — gondolta az özvegy s bár azon a kis villán, egy pár holdnyi szőlőn kívül nem volt semmi vagyona, nem tanította a szeb-bik leányát semmi kenyérkereseti pályára.

A Horn-Hauns bárónők nem nézték jó szemmel ezt a barátkozást, de mivel Kisaranyosnak szüksége volt hozzá hasonló koruak barátságára, szemet hunytak.

Igy aztán Kisaranyos egész nap együtt volt a két leánynyal. Együtt fürödtek, tenniszeztek, sétáltak s Ella örvendett ennek a barátkozásnak, de később megdöbbenve vette észre, hogy kis huga az ő tartózkodó, finom, kedves modorát, amit mindketten édesanyjuk kitünő nevelésének köszönhettek, kezdi

elveszíteni s helyette az új barátnők hetyke, hányaveti, közönséges modorát veszi fel.

Ella megijedt, de a nénjei, mikor közölte velük észrevételét, csak sajnálkozva vállat vontak.

— Én ezt előre tudtam, — szolt Mici tant, — de első az egészsége, kedélye a szegény gyerekeknek.

— Igaz, — felelte a másik sóhajtván, — nem neki való társaság, csakhogy a neki való elfordult tőletek! — És egy szemrehányó pillantással nézett Ellára; nem először és nem is utoljára. — Meg aztán, — tette hozzá a tant, — te nem vagy neki eléggé vidám társa és nem is foglalkozol vele eleget. Sokat vagy távol hazulról.

— Sokat! — felelte Ella csodálkozva. — Egy héten egyszer meglátogatom a papát.

A két nő hallgatott, de a tekintetük néma szemrehányást fejezett ki.

Ella elsápadt és bement a szobá-

jába. Nem először vette észre, hogy ő nem szívesen látott lakója e háznak s hogy a nénjei rosszul titkolt idegességgel, majdnem ellenszenvvel viseltetnek iránta. Sőt egy idő óta a kis huga részéről is bizonyos hidegséget vett észre, amit eleinte szeszélyeskedésnek, gyerekes kényeskedésnek gondolt..

De most, amint ott ült az ablak előtt, eszébe jutott, hogy olykor rajtakapta hugát, amint ez csodálkozva, fűrésző és bizonyos ellenszenves félelmet kifejező pillantással nézegeti őt s hogy ilyenkor zavart pirulással fordította el fejét tőle. Eszébe jutott most az is, hogy Kisaranyos csak ritkán és akkor is hidegen kérdezősködik apja felől s hogy még sohasem adta kifejezését ama vágyának, hogy szerencsétlen apját látni szeretné.

Amit valószínűleg a nénjei nem is engedtek volna meg, de Ellának szabad cselekvést engedtek. Egyrészt azért, mert valószínűleg tudták és érezték,

hogy ugyis hiábavaló lenne, mert amit Ella jónak és helyesnek talál, attól semmiféle lebeszélés, vagy a legkomo-lyabb ellenszegülés sem térítné el. Más-résről, Ellával szemben ugy a család, mint az ismerősök részéről, valami le-nézésszerű ellenszenv nyilvánult meg; olyas valami, mint a züllés útjára té-vedtek iránt, akikről az az általános vélemény alakult ki: hogy nem lehet már megmenteni, de meg nem is volna már érdemes.

És Ellának egyszerre eszébe ju-tott, amivel a bátyja megvádolta: hogy ő ölte meg az anyját . . . Lüktető ha-lántékkal, dobogó szivvel ugrott fel; szive vadul vert, arca, szeme égett a keserűség haragjától s most mindjárt meg akarta tudni, hogy gondolkodnak felőle a nénei s visszament hozzájuk.

— Valamit akarok tőletek kérdez-ni, — kezdte minden bevezetés nélkül. — Azt, hogy vajon tényleg igaz-e az, amit Richard a szemembe vágott: hogy

én vagyok oka a mama halálának?
Őszintén feleljetek, mert tisztán kell
látnom, hogyan gondolkodtok ti, a hu-
gom és a világ?

A nők egy kissé elvörösödtek és
nem szóltak. Egyik meggyorsította
ujjai között a horgolótűjét, másik az
ollóját kereste és végül Mici tant any-
nyit mondott:

— Minek erről beszélni?

— Tisztán akarok látni, — felelte
Ella határozottan. — Tudni akarom a
ti viselkedésteknek és a hugom elhide-
gülésének okát. Feleljetek; tudjátok,
hogy én nem vagyok gyerek, kinek a
kérdése elől ki lehet térni.

A két nő közül az egyik boszusan
vállat vont.

— Jól van, — mondta Mici tant —
hát tudd meg! Sőt jobb is, ha megtu-
dod. Igen, mi és minden épeszü ember,
téged okolunk szegény anyád haláláért.
Mert mikor látta, hogy még te is ellene
vagy, hogy nem úgy gondolkodol,

ahogy ő gondolkodik, kétségbeesett és . . . a többit tudod.

Ella elsápadt s fölemelt az asztalról egy gombolyag pamutot és újra letette. Annyira fájt a szive és ugy öszszezavarodtak a gondolatai, hogy pár percig nem tudott mit mondani. Azután a felindulástl reszketve mondta:

— Ti tudjátok, hogy én egyformán imádtam anyámat és apámat s hogy egyformán drága volt nekem az életük.

— Akkor miért szóltál bele a dolgukba? — kérdezte Mici szárazon.

— Miért? — kiáltott Ella kétségbeesetten. — Hisz szegény mama állított bírául maguk közé és én csak azt választam, amit a lelkiismeretem, a szivem és az eszem diktált.

A két idős nő letette a munkáját és megdöbbenve néztek reá.

— Eredj, eredj, — szólt Mici tant — hogy mondhatsz ilyet? Az az igazság, hogy a gyerek halálba kergesse az anyját?

A fiatal leány könyörögve tette össze a kezét

— Hát értsétek meg, az Isten nevére kérlek, értsétek meg, hisz emberi nyelven és emberi lélekből beszélek, hát lehetetlen, hogy a másik ember ne értsen meg. Lehetetlen, hogy egy embernek a gondolkodása annyira eltérjen a többiekétől s hogy én egyedül álljak ti köztetek és az egész világon, megértetlenül.

— Ugy állsz, — felelte Mici tant kérlelhetetlenül. — Te egy fantaszta vagy, egy különös teremtés, aki egész életén keresztül egyedül, barátok nélkül fog élni, mert senki sem fog megérteni. Az ember — folytatta Mici tant belemelegedve, hogy ő, az utolsó, az elnyomott a családban, erkölcsi leckét adhat — mindig és mindenben alkalmazkodjék a világ szokásaihoz. Mert az ember nem Robinson, aki egyedül él egy szigeten és saját magának szabhat törvényeket, hogy így, meg úgy élek,

cselekszem . . . Aki a világban benne él, és mindenki benne él, arra nézve egy törvény van: a szokás. Tessék e szerint élni és cselekedni!

Ezzel újra elővette a varrótűjét, egy végtelenül hosszú szál cérnát fűzött belé s titokban hol a testvére, hol Ellára nézett, a hatást kémelve.

Melanie kissé kipirulva, lesütött szemmel, nagyon gyorsan horgolt s Ella maga elé nézve, sápadtan állt az asztal mellett. Már nem szólt semmit. Érezte, hogy neki sem itt, sem másutt az életben, nem igen lesz mondani-
valója. Hogy az ő hangja nincs hozzá-
stimmelve az emberek hangjához s
hogy abból, amit ő mond és azok mon-
danak, soha sem lesz egyéb, mint disz-
harmonia és mindig csak diszharmonia.

Visszament a szobájába s úgy, amint volt, ráfeküdt ágyára s fejét a párnák közé rejtve, keservesen zokogott.

Igy találta őt a huga, mikor haza jött a szomszédból.

A leányka kipirulva szaladt fel a lépcsőkön, hajfonatai rendetlenül csusz-
tak le nyakáról s egy dalt dudolva, jó-
kedvűen nyitotta ki az ajtót. A szobá-
ban az ablakok rolettái le voltak bo-
csátva s nem vette észre Ellát, aki meg-
döbbenve hallgatta, hogy a huga dalol.
A vér meghült benne. Kisaranyos da-
lolt, még alig három hónapra az anyja
halála után.

Nem hitt a fülének. A leányka az
ablakhoz szaladt, hogy felhuzza a rolet-
tát s egy-egy ezüst csengésű trilla fu-
tott keresztül ajkán.

Igen, Kisaranyos dalolt . . . A
leányka megfordult s majdnem elsikol-
totta magát ijedtében, amint Ellát az
ágyon ülve, sápadtan, könnyes arccal,
reá meredő szemmel meglátta.

— Valami bajod van? — kérdezte
zavart ijedtséggel s odament hozzá. Át-
ölelte nyakát s a régi, gyerekes ijede-
lemmel és szeretettel nézett reá.

— Beteg vagy? — kérdezte meleg

bensőséggel s lecsókolta a könyeket Ella szeméről.

— Nézz reám, — szólt Ella s kezébe fogta a leányka arcát. — Kisaranyos, te már dalolsz, alig három hónappal a szegény mama halála után?

A leányka elsápadt és sirva fakadt. Olyan kétségbeesett, szégyenkező bűnbánattal sirt és vergődött Ella ölében, hogy ez megsajnálta.

— Ne sirj, — csitította — hisz nem tehetsz róla. Gyerek vagy. Nagyon is gyerek.

De a leánykát nem lehetett megvigasztalni.

— Ne sirj, drágám, — csókolgatta Ella a haját — hisz nem vagy hibás, inkább én vagyok az, amiért megsomorítottalak. Ez a természet rendje. A fiatal sziv azonnal kétségbeesik és mindjárt megvigasztalódik.

— Nem, nem, — sirdogált Kisaranyos — ne mentegess. Nagyon haszontalan teremtés vagyok. Mindössze öt

esztendő különbség van közöttünk s mi vagy te hozzám képest! Egy jó, komoly, bölcs öreg néni.

— Kis csacsi vagy, — mosolygott Ella s leszállt az ágyról. Kézen fogta a leánykát s a kanapéhoz vitte.

— Ül le szépen, — szólt — ide mellém, s ha csakugyan jónak és öreg bölcsnek tartod a te nénikédet, mondd el neki őszintén, miért nem szereted őt úgy, mint régen szeretted? Akkor, tudod, amikor még boldogok voltunk. Amikor még együtt varrtuk a babád ruháit, amikor még együtt tanultuk a leckédet, amikor én voltam neked Georgina kisasszony, a történelem tanárja és szivacsból olyan szemölcsöket ragasztottál az arcomra, mint a Georgina kisasszony szemölcsői.

Oda huzta a siró leányka fejét a kebléhez.

— Látod, madárkám, valami közénk férközött a szerencsétlenség óta. Valami csunya hidegség. Én már nem

vagyok neked a te régi Ellád, akiért meg is haltál volna, pedig te most is az vagy nekem, akiért én bármely percben meghalnék. Mondd meg, édes, mi idegenített el tőlem?

Kisaranyos nem felelt. Még mindig sirt, de már ritkábban hulltak könnyei s keze, melyet Ella fogott, lassan kicsuszott ennek kezéből.

Ella érezte, s szive fájdalmasan dobogott. Hallgattak . . . A nyitott ablakon, mint valami óriási madárszárny, úgy suhogott be a szél s magával hozta a mezők illatát. A frissen kaszált sarju és vadvirágok illatát s szétöntötte a rideg, szomoru falak között.

Kisaranyos már nem sirt, de a fejét nem merte fölemelni, hogy ne kelljen az Ella szemébe néznie.

— Nem felelsz? — kérdezte ez s megszorította huga kezét. Kisaranyos nem viszonzta a szoritást.

— Már feleltél! — sóhajtott Ella s fölállt. Nem tudott a szobában benn

maradni; kiment a házból s a nyárfa-sornak tartott, mely a Tiszához vezetett. Valamire szüksége volt, de nem tudta, mire, valószínűleg levegőre. Kigombolta bluzának nyakát s szétnézett odakint, mintha valami segítséget, valami társat keresett volna, kivel megszthatná fájdalmát.

A nyilegyenes fasorban egyedül volt. Feje fölött madarak repültek el, ösztönük az élelem és szerelem keresés felé hajtotta őket s egyéb, mint önmaguk, semmi más nem érdekelte. Valahol vadgalamb bugott egy bokorban s a Tiszának egy nagy darab kiöntésén, melyet sűrűn nőtt be a nád, gólya állt és némán nézett bele a messzeségbe, mint valami kő-sfinx.

Minden élő teremtés a maga titkai-
val, a maga ösztönével, vágyaival s a
maga fájdalmával volt elfoglalva. Ella
már tudta, hogy ebben a rettenetes ön-
zésben, amelylyel ép úgy tele van a le-
vegő, akárcsak oxigénnel, melyet min-

den élő lény beszív magába és táplálkozik vele, ő egyedül áll a maga fájdalomával és szerencsétlenségével.

Megállt s neki támaszkodott egy nyárfának. Szeles, hűvös augusztusi délután volt, a villák lakói benn ültek szobáikban s a víz hullámai nyugtalanul csapódtak a partokhoz. Ameddig a szeme ellátott, sehol senki nem volt körülötte. Megborzongott. Egyedül volt, ő, az elkényeztetett, imádásig szeretett, előkelő urileány, kiről a gyerekség tiszta himpora még alig pattant le. Egyedül, ki soha egy lépést nem tett magában, kit egy tiszta anyai kéz vezetett s két szerető, meleg szem sugara kísért mindenüvé.

Már nem tudott sirni; szeme szárazon égett. Egy kis csipkekendő volt a vállán, összébb huzta, fázott. S a szemét lehunyta . . . Egyedül . . . Még nem ismerte e szónak igazi értelmét, de már érezte nagy szomoruságát. A régi szobájában egy francia rézmetszet füg-

gött a falon, egy művészi téli tájkép. Sötét, vasszürke ég, két oldalról hóval borított hegy s a hegyek lábánál egy befagyott patak. Sehol egy ház, egy élő lény, csak kövek a víz partján s egy korhadtt, régi fészület.

Téli délutánokon, mikor a rózsaszínű, selyemernyős lámpát még nem gyújtotta fel a szobaleány, csak a kályha tüzének rubinvörös lángja világított, sokszor elnézte ezt a képet s abba a végtelenül szomorú pusztaságba oda képzelte önmagát.

Ez a kép most eszébe jutott. A régi, víziószerű látomásból valóság lett. Itt áll a víz partján, ép olyan egyedül, elhagyottan, mint ott a korhadtt fészület. Szülő, testvér, rokon, barát nélkül és teljes tudatlanságban az élet felől. Mintha csak a hajó kormányzását, nyílt tengeren, egyszerre gyerekkézre biznák, ki még azt sem tudja, északon vagy délen áll-e a hajó s nem ismeri az utirányt, az elemeket, a tenger veszedelmeit.

De azzal már tisztában volt, hogy nem marad itt a rokonainál, s hogy nem megy a másik rokonához sem, bár tudta, hogy ott több szeretet vár rá, mint itten.

De ez a mások nyakán való élés, ez a kitartottság kinozta, sértette, megalázta. Különben sem érezte magát arravalónak, hogy olyan emberek között éljen, kiknek gondolkodása eltér az övétől. Még nem ismerte saját magát, hisz alkalma sem volt reá, hogy egy boldog otthon gondosan körülsáncolt falain túl tekintsen. Hisz eddigi élete egy boldog vakság és börtön volt, ahol az ő szeme helyett az édes anyja szeme nézett s a tiszta családi szentély ajtaját ugyancsak az az édes anya zárta el előle gondosan, hogy semmi lárma és szenny ne hatoljon onnét kívülről hozzája.

De ez az anya nincs többé s a boldog otthont elnyelték a viharok, a bűn és szenny, melyek mindenüvé megtalálják a maguk utját. S most, hogy elsü-

lyedt minden körülötte, hogy sehol egy kéz, melybe megfogózhatna, kitől tanácsot kérhetne s itt áll egyedül a romok között és először pillantott be önmagába, először merült föl lelkében a kérdés: vajon micsoda energiák szunnyadnak benne?

A kérdés már föl volt vetve s most csak a feleletet kellett reá megkeresni. De hogyan? Visszaemlékezett reá, hogy a szomszédbeli leány, Marietta, egyszer azt mondta neki: én a maga helyén elvégezném a tanítónőképezdét. Ami ugyan nem sokat ér, de legalább az ember nem hal éhen és legalább a maga ura.

Ella kinyitotta szemét s gondolkodva ment tovább. Igen, ezt kell tennie. Ha elkészül, kinevezik az ország valamelyik távol kis zugába, olyan helyre, ahol senki sem ismeri őket s ha letelik az apja büntetése, ott huzzák meg magukat.

Ez a gondolat egy csöppet derüseb-

bé tette lelkét s fölviillanyozta. Gondtalanabbul ment végig a nyárfasoron, már nem fázott s fantáziája eléje varázsolt a távoli kis falut, a fehérre meszelt, akácfás kis iskolát és tanítóházat. Az apja ott sétálgatna a tiszta udvaron, vagy a kertben nyesegetné, ojtaná a fákat és olykor meglátogatná őket Kisaranyos, kit a rokonok addig férjhez adnak egy jó, derék emberhez s majd ha egyszer Kisaranyosnak is lesznek gyerekei s a szeretet és kötelesség mélyebb gyökeret ver most még minden oldalról befolyásolható kis szivébe, abban ismét feldobog majd a szeretet a legjobb apa iránt. És mikor így hárman együtt lesznek s szép nyári estén az apjuk kezét fogva, szeretettel ülnek egymás mellett, az édesanyjuk bizonyára lenéz rájuk az égből s azt fogja neki mondani: köszönöm, Ella!

Tehát bátran előre! Hisz az élet még csak most kezdődik és az Isten nem hagyja el a jókat és a bátrakat . . . A

hüvös szél keresztül járta könnyü ruháját, belekapott szép hajfonataiba, de nem érzett semmit, annyira megszállta lelkét az önbizalom ereje és hite.

Mint valami martir, ki előtt a tulvilági élet megdicsőülése lebeg, úgy ment fekete ruhájában, hajadon fővel a víz partján, a nyárfák között Szép, tiszta szemében a nemes önbizalom lángja égett s arcának minden vonása olyan tisztán ragyogott, mintha most került volna ki a szobrász vésője alól.

IX.

Marietta, ki Pesten szerezte oklevelét, kioktatta Ellát mindazokra a tudnivalókra, melyek szerint elkerülhetetlenül hozzátartoztak a tapasztalatlan Ella új életéhez, melyet most akart megkezdeni.

Ez a huszonkét esztendősi leány, a maga egészséges cinizmusával, melyet a kisvárosi élet alacsony és barbár felfangjai s a nagyváros raffináltabb és művészebb hazugságai fejlesztettek ki, érdekes típusa volt annak a koravén, belül fanyar és keserű, kívülről mindig édes, modern szegény leány-típusának, ki évekig élesíti könyvei mellett az eszét a küzdelemhez, melyet egy darab kenyérért kell majd az étellel folytatnia.

Születésétől nem látott egyebet, mint a szegénység alázatoskodó, ravasz és alapjában gyűlölködő alkalmazkodását, a mindenkivel szemben kedveskedő modort.

Apja, a falusi református pap, ki- nek egész existenciája a községe rokonszenvétől vagy ellenszenvétől függött, reggeltől estig jószivü, humánus pásztor maszkjában mutatta magát, hollott ő gyakran látta, hogy a pásztor reverendája alatt farkasbőr lappang s hogy gyűlöli és utálja azokat a halzsíros csizmájú, ostoba, fukar és gazdag parasztokat, kiknek vasárnaponkint a szeretet vallásáról tartott prédikációt.

S látta, hogy az anyja ugyanilyen. Hogy mindenkire jónak, kedvesnek, szolgálatkésznek mutatja magát s hogy a legjobb barátnője előtt sem merne rosszat mondani valakiről, nem a jó keresztény, vagy a művelt ember természetéből kifolyólag, hanem csakis a leg-

aprólékosabb dolgokra is ravasz körültekintéssel vigyázó taktikánál fogva.

És ezt a taktikát Marietta tizen-négy esztendő korától, amikor elveszítette az apját, még fokozottabb formában ismerte meg maga körül; mert amióta apja, a kenyérkereső kidőlt mellőlük, a kunyorálás és alázatos hizelkedés minden skáláját végig játszotta velük az édes anyja, ahol csak egy csöppet is úgy kívánta az érdekük.

Az érdek szót meg is ismerte alaposan mind a két leány, különösen az okosabb és tapasztaltabb Marietta. Az érdek valami olyan fogalom volt előttük, mint: az életük, a becsületük, vagy a jóisten. És az érdekért, ha ölni nem is, de egyebet alighanem mindent megtettek volna.

És egy augusztusi délután, a szőlőskert lugasában, a himlőhelyes arcu, csunya és cinikus Marietta így szólt Ellához:

— Azt ajánlom magának, hogy

mint magántanuló készüljön el. Megmondom miért. Most augusztus végét járjuk s ahoz, hogy valamelyik tanítónőképezdébe benlakásért folyamodjon, már elkésett. Ha van protekciója, még pedig nagy, akkor nem késett el. Protekcióval nincs késés, nincs lehetetlenség, nincs ostobaság, mert a protekció magában már a kész: pontosság, lehetőség, okosság. Magának azonban nem hiszem, hogy lenne protekciója, mert — ne vegye rossz néven, ha őszintén beszélek, de azt hiszem, ezzel csak sziveséget teszek, minthogy maga ép úgy nem ismeri még, nemcsak magát az élet ő felségét, hanem ő felségének a cipőtisztitóját sem, mint mondjuk, ahogy én nem ismerem a Zulukafferek királyát. Hát erre az őszinteségre, úgy gondolom, szüksége van . . . Tehát protekciója, az nincs! Az a maga néhány előkelő állásu katona rokona nem exponálja magát . . . hisz tudja, mire gondolok . . . Az apja miatt.

Ella elsápadt, de azért megadással és később már érdeklődve hallgatta ezt a különös és kellemetlen leányt.

— A benlakást különben sem ajánlanám, — folytatta Marietta. — Először, mert maga már huszonkét esztendő, míg azok, kiknek társaságába kerülne, tizenöt-tizenhat esztendősek. Ez ugyan a kisebbik baj lenne, a nagyobbik — ismét az apja lenne, még ott is. Ha megtudnák, — mint ahogy bizonyos, hogy megtudnák, — hogy az apja börtönben ül, azok a tizenhat esztendő ártatlan leánykák az öngyilkosságba kergetnék magát. Nagyon jól ismerem őket. Az én családi foltom csak abból állt, hogy négy esztendeig jártam egy télikabátban és az alatt az idő alatt sohasem volt új cipóm, új ruhám, mert egy gazdag rokonunk leányának ócska cipőit és ruháit viseltem, mégis úgy elkeserítették az életemet, hogy egy éjszaka a legkomolyabban elhatároztam, hogy vagy fölgyujtom az egész intéze-

tet, vagy amig alusznak, kinyitom a légszesz csavart, hogy velem együtt hadd pusztuljon el valamennyi.

— Maga retteneteseket beszél! — kiáltott föl Ella megbotránkozva s a csodálkozástól kábultan. — Ha férfiakról, vagy asszonyokról lenne szó, még érteném; de maga fiatal, tizenhat esztendő leányokról beszél!

— Pont tizenhat esztendősről — felelte Marietta keserűen. — Akik meglehet, a gazdagok és előkelők világában csakugyan olyan bájosak, naiv angyali lelkek, mint a regényekben szoktak lenni, csakhogy a mindennapi polgári életben ép olyan kis ördögi lelkek ezek a tizenhat esztendő angyalkák, mint a farkasok között az egy esztendősrök a hat esztendősrökhöz arányitva. Vagy talán magának nem mindegy az, hogy egy gyerek keze szurja keresztül egy tüvel a szivét, vagy egy felnőtt ember egy karddal? Mit tudja azt még maga, hogy a tizenhat esztendősrök leánykák

nevelőintézetének tiszta falai között ép olyan förtelmes kis világ van, en miniature, mint odakünn a nagyvilágban. Hogy ép olyan vagyoni és születési kasztok, franc, frász és mindenféle kis ravaszságok, ámitások, hazugságok vannak napirenden, mint künn, a nagyok világában!

Ella arrébb huzódott Marietta mellől s a hideg végig futott hátán. Olyan ijedtséget és undort fejezett ki az arca, hogy a másik megsajnálta s megfogta a kezét.

— Ne rémüldözzön — szólt komolyan, — mert így teljesen készületlenül nem mehet neki az életnek. Így nem adok neki egy esztendő, és vagy a Dúnának megy, vagy cukorspárgát vásárol, amit nem szeretnék. — Nézze, Ella — szólt a csunya, de szép és okos szürke szemű rettenetes leány s a hangja ellágyult — én még soha életemben nem szerettem leányt, még a szép, csokládé-reklámképhez hasonló

hugomat se s nem szeretem a maga még szebb, de csirkeeszü kis hugát sem; de maga iránt szeretet érzek. Maga nem olyan leány, mint a többiek, akiknek úgy van valahogy szerkesztve az agyvelejük, mint a lajtorja. Egy csomó lyuk között van egy-egy szilárd vonal, de az sem az eszét, se nem a jóságát, se nem a bátorságát jelzi, hanem az ostobaságát és a hiúságát. Maga nem ilyen, én jól látom, pedig csak két hónapja ismerem, beszélni meg csak most beszélek először hosszasabban magával; de titokban nagy érdeklődéssel figyelem és maga tetszik nekem. Tetszik úgy a testi, mint a lelki szépsége s megvallom magának, hogy maga az első szép leány, akinek nem irigylem a szépségét és nem gyűlölöm érte. A többi leány úgy hordja magán a szépséget, mint az elefánt a reá rakott sátrat. Mint valami külön álló, nem hozzá tartozó diszt, úgy, mint ha a bölcs természet titkos rendelése szerint éreznék, hogy a testi szépség nem

tartozik az ő lelki rutságukhoz s hogy csak bitorolják azt. Magánál ez más-ként van. Maga megérdemli s így ész-revétlenül, öntudatlanul viseli szépsé-gét, amivel épen ezért nem hiszem, hogy valaha olyan hatást érne el, mint akár egy magánál tiszszerte kevésbbé szép leány, ki póznára szurva mutogatja a fejét. Tehát e rokonszenv jogánál fogva arra kérem, hallgasson reám és adjon hitelt szavaimnak, bármennyire irtózik is e szavaktól, mert nem szeretném, ha épen magát találná készületlenül az élet és tetszése szerint összemorzsolná, mig a többi haszontalant megkimélné azon okból, mert nem tud velük elbánni. Ők erősek!

Ella egyik csodálkozásból a másik-ba esett. Marietta bensőséggel és szere-tettel nézett reá s hónapok óta az első örömkönny szökött szemébe és megszo-ritotta uj barátnője kezét, aki gyöngé-den simogatta az ő szép, finom ujjait.

Kicsit hallgattak, azután Marietta folytatta:

— Tehát csak maradjon künn a világban, ahol nem tükkel szurkálják össze a szivét, hanem élesre fent késsel, de legalább védekezhet ellene. Tanuljon magánuton. Ennek az az előnye lesz, hogyha nagyon igyekszik, pár esztendő alatt elkészül s így kevesebbe is kerül a rokonainak, ami gondolom, magára nézve eléggé fontos. Reám ugyan nem lenne az. Én már nagyon jól tudom, hogy akár finomsággal, akár komiszággal van kibélelve az ember, egyre megy. Sőt a komizság mindig előnyösebb, mert azt respektálják, míg a finomságot, mint ártalmatlan örültséget, lenézik. Maga azonban csak maradjon olyannak, amilyen. Ha nem lenne ilyen, azt a jót se tudná megcselekedni, amit velem tett: hogy megszerettetett velem egy leányt. Maga ugyan nem igen fog az életben sok szeretetet learatni, csak-hogy amit learat, azt érdemes lesz le-

aratni, nem úgy, mint a többiek aratását: a sok üres kalászt.

E beszélgetés után két hétre, szeptember elején, Ella az apja testvérnénjétől kísérvé, Pestre ment. Rokonai eleinte nem akartak beleegyezni, hogy elmenjen, még az apja testvére sem, ez különösen anyagi okokból ellenezte. Nem volt gazdag asszony, három fia volt s ezekre amugy is sokat költött és az Ellára való kiadás zavarba hozta. Ha nála lakik, ezt nem érezte volna meg, de azok a bizonyos fix havi kiadások kellemetlenül érintették, bár nem mutatta; de Ella már tudta, hogy minden rokoni és baráti szeretet addig tart, míg a pénz ördöge nem hányja villahegyre. Azért elhatározta magában, hogy a lehető legrövidebb ideig veszi igénybe nagynénje támogatását s amint kiismeri magát új helyzetében, rajta lesz, hogy zenei s különösen nyelvi tudása értékesítésével addig is megkeresse, amire szüksége lesz.

Perfektül beszélt három idegen nyelvet s eleinte arra gondolt, hogy valami uri családhoz megy nevelőnőnek, de Marietta lebeszélte erről.

Ez a leány megfizethetlen tanácsokkal látta el, címekeket adott neki a lakásra és sok mindenre vonatkozólag, úgy, hogy a nagynénje, ki anélkül is járatlan volt az efajta dolgokban, két nap múlva hazautazott s Ella egyedül maradt egy sáros, ködös szeptemberi reggelen Budapesten.

Mikor a nénje keserves sirás között elvált tőle a vasuti állomáson s a vonat elindult vele, abban a percben olyan heves, sötét, talán soha többé nem ismétlődő fájdalom szoritotta össze szivét, hogy szeme előtt elsötétült a világ s amint az elrobogó vonat után nézett, vad, keserü vágy fogta el, hogy odavesse magát valamelyik mozdony elé.

— Milyen jó lenne! — sóhajtott és szeme könnyes lett. De a másik percben már érezte, hogy az élet törvénye, mely

benne él az emberben, mint a hóéke a havat, félrelöki rettenetes vágyát.

Megtörülte szemét, megigazitotta fátyolát és a kijáró felé tartott. A sűrű fekete fátyol eltakarta arcát, de természetének ifju szépsége s járásának plasztikus bája mindenkit arra kényszerített, hogy utána nézzen. Végigment a várótermen s amint az ajtóhoz ért, majdnem összeütközött egy fiatal tiszttel, aki széleseben ment el mellette és gyorsan egy vonat indulását kérdezte a portástól.

Ella alig látta a siető tiszt alakját, de a hangjára önkéntelenül megállt s a szive úgy dobogott, hogy szeme elhomályosult belé.

Az, aki elment mellette, az egykori vőlegénye volt . . .

Aztán villamosra ült s elment haza. a József-köruttra, a Kárász Jusztina kisasszony penziójába.

X.

Az első napok az idegen városban, az ismeretlen emberek között, annyira leverőleg hatottak Ellára, hogy képtelen volt új életének leg-
elemibb lépését is megkezdeni.

Két napig ki se mozdult a házból, behúzódott a szoba egyik sarkába, az ablak mellé s azzal töltötte az időt, hogy kezében egy darab papirost szorongatott, melyre különböző címek voltak följegyezve Marietta által és reggeltől-estig nézegetett ki az ablakon, anélkül, hogy az utca képéből bármit is látott volna. Néha a szék karjára könyökölve nézett maga elé, de nem gondolt semmi-
re, senkire. Valami különös bágyadtság tartotta fogva, fejét üresnek, szivét kö-

zönyösnek érezte minden iránt, mintha azok az erős, nagy elhatározások, melyekkel utnak indult, valahol utközben elmaradtak volna tőle.

Ennek a rendetlen, háromszobás lakásnak levegője, mely tele volt a konyhából bejövő hagyma- és zsirszaggal, ránehezedett a szívére, összeszorította a torkát és meggyöngítette akaratának erejét. Annyira irtózott ebben a házban mindentől és mindenkitől, elkezdve az uj, idegen arcoktól a butorokig, hogy az első nap le se tudott az asztalhoz ülni, hogy valamit egyék s a butorokat nem merte az utálattól megérinteni. Az ágyától annyira irtózott, hogy felét az éjszakának az ágy szélén ülve, felöltözve töltötte el, csak mikor a fáradsággal nem volt ereje többé megbirkózni, akkor szánta rá magát a lefekvésre, de akkor is félig felöltözve dőlt az ágyra és hajnalig nem hunyta le szemét.

Egész éjjel arra gondolt, hogy még sem cselekedett helyesen, mikor rokonai

mellől kiszakította magát s neki vágott az életnek, minden előkészület és ismeret nélkül. És származásának önkéntelen büszkesége, az a különös, kevély családi vér ereiben, melyet a legkristályosabb ész és a legsúlyosabb akarat sem képes megtagadni, most egyszerre úgy körülzáncolta egész valóját, mint valami börtön fala, honnét nincsen szabadulás.

Irtózat fogta el a piszkos cseléd, undor a pecsétetes asztalnemű, a szakadozó tapéták, milligyertyával végigcsöpögtetett padló láttára s a kávé tetején uszkáló zsircsöppekre, mit a zsiros csuporban forralt víz idézett elő. Leküzdhetetlennek látszó idegenkedés vett rajta erőt mindazzal szemben, ami körülvette őt, ebben az urias mázu, de a nyomorúság vázát rejtő milieuban.

És érezte, hogy valami lázadó, büns utálat fogja el a szegénység iránt, melyet még eddig nem ismert, közlelről

nem látta, sőt igazi fogalma sem volt róla.

Amit ő eddig a szegénységről tudott, az mindössze abból állt, hogy ismerte ezt a szót: szegénység, a maga igazi jelentősége nélkül, a mindenféle egyleti jelentésekből, jótékonycélu bállok, gyűjtések és egyáltalán a lapokban sűrűn előforduló bűnök és nyomoruságok gyűjtő-cimeként.

Egyebet nem tudott a szegénységről s már a megismerés első percében utálat és gyűlölet támadt benne iránta.

Amíg nyitott szemmel feküdt s torkát a keserűség fájdalma fojtogatta, úgy érezte, mintha egy gonosz kéz, fejét víz alá merítve szorosan tartaná lent, hogy már szinte a fuladás gyötrelme kinozta, mely ellen nem tudott másként védekezni, mint hogy kezét összeszorította s égő szemével, míg az éjszaka átláthatalan sötéttségét nézte, makacs keserűséggel mondta magában:

— Utállak és legyőzlek! . . .

Hogy miként, nem tudta, el se bírta képzelni, de vallásos nevelésénél fogva minden problémánál és lehetetlenségnek látszó kísérletnél ott volt szívében a hit, amit a nők, még a legderekabbak is úgy értelmeznek, hogy mindenki megcsalhatja a földön reményeiket, de az Isten soha sem csalhatja meg őket.

Ella is, talán, mert nem volt más senkije, csak az Isten, görcsösen kapaszkodott égi barátjához s ki tudja, a tiszta, naiv lelke mélyén, mi mindent fogadott és ígért az Urnak, ha segít neki céljai elérésében.

Mik voltak e célok? Még két nappal előbb nem volt egyéb: mint egy darab kenyér, melyért nem kell hálálkodnia senkinek, mert maga keresi meg. És két nappal később, ezt a vágyat másik vágy követte nyomon: a szegénység legyőzése, elűzése maga mellől, melyet a megismerés első percében már utált.

Már az első nap kezdte érezni, hogy

a darab kenyérhez egy csinos és tiszta tányér is szükséges, ragyogó kés és villa, világos, barátságos kis otthon, szép függönyök az ablakokon, ragyogó padló, puha szőnyegek s kedves képek a falakon.

És reggel, amikor kinyitotta szemét párnáján s a kis vasmosdó előtt megpillantotta egyik lakótársát, egy kövér szőke leányt, aki írógépkezelőnő volt valami ügyvédi irodában, amint piszkos ingvállban, tarka, kartonszoknyában mosdott előtte, nem maradt egyéb vágya, mint el, csak elmenni innét minél előbb, akárhova.

Egy másik leány lakótársa, vasuti kezelőnő, már fésülködött. Ezen csipkés hálókabát volt, lábán finom cipő s mindenféle olajos és parfümös üveg állt előtte.

Csakhogy ne kelljen a két leányhoz szólnia, ismét lehunyta szemét s úgy tett, mintha aludna. A két leány különben sem törődött vele. Rajtuk ki-

vül még három leány lakott a penzióban s mind az öten, az első perctől, ellenséges tartózkodással fogadták Ellát, akiről azonnal megállapították magukban, anélkül, hogy egyszersmind be is vallották volna egymásnak, hogy Ella hasonlíthatatlanul szebb mindannyiuknál.

Ez s a hallgatagsága, a magába merülése, a megközelíthetlensége, mind olyan súlyos ok volt, melyet legyőzni még akkor sem igen sikerülhetett, ha erősen törekedett volna rá.

Mikor a másik két leány elment a hivatalába, Jusztina kisasszony benyitott Ellához s az ajtóban harsány hangon elkiáltotta magát:

— Jó reggelt, szivecském!

Olyan erős, éles, kellemetlen hangja volt, mint egy rossz trombitának. Szinte hasította az ember fülét. Máskülönben kicsi, kövér, eleven s olykor ravasz pillantásu aggszüz volt, aki régi divatu seszlis derekakat és bő, ráncos

szoknyákat viselt. Ezek a derekak, minthogy még husz esztendő előtt készültek, mikor még Kárász Jusztina kisasszony otthon élt a szülői házban valamelyik dunántuli városkában, hol az apja, Kárász Dániel, hires csendbiztos volt, ezek a derekak, minthogy husz esztendő közben kihizta őket, mindig ki voltak gombolva a gyomrán s ezen keresztül kilátszott rosszul mosott, sárga inge.

A régi divatu, hosszú velencei óralánca azonban már kora reggel ott csüngött a nyakában s egyik egyéni vonás az volt rajta, hogy a keze mindig piszkos és olyan ragacsos volt, mintha sziruppba mártogatta volna. Azon kívül egy nap huszszor ment el hazulról, huszszor jött haza, mindig sietve, mindig kivörösödve és halálra fáradtan, ami azonban nem tartotta őt vissza attól, hogy egy félóra mulva ismét utra keljen.

Ezeknek a sűrű el- és hazajárásoknak pedig az volt a magyarázatuk, hogy

Jusztina kisasszony nemcsak penzió-tartással, hanem azonkívül minden elképzelhető kereseti ággal foglalkozott s ennek dacára folytonos pénzzavarral küzdött.

Először is ott volt minden zálogházi és magánárverésen s amit csak tíz krajcártól ötszáz forintig meg lehetett venni, ő mindent megvett s aztán mindent eladott. Arany- és ezüstműt, szőnyeg, képeket, gyolcsot, fehérneműt. Bejárt minden olyan helyre, hol nők dolgoztak, a dohánygyári munkásnőktől a legelőkelőbb szinpadokig s míg amott tíz krajcár heti lefizetésre, addig itt tíz forint lefizetésre dolgozott.

Azonkívül minden el- és el nem képezhető üzlettel foglalkozott. Pénzügy-nökösködött, paciens, kliensszállító volt, vett és eladott ruha- és arany- és ezüstműt, ócska kocsikat s ezenkívül szenvedélyes házasságközvetítő volt.

Máskülönben alapjában jólelkű, de szinte a gonoszságig felületes és ingerlékeny természete volt.

A háztartása maga volt a rendetlenség legsikerültebb példánya. Rosszul főzetett, nem volt lelke a jó, de drágább élelmiszerért pénzt adni s mindennek a salakját vásárolta. Zsir helyett Isten tudja, micsoda zsiradékkal főzetett s még a leghitványabb, már hozzá meghamisítva érkezett élelmiszert is meghamisította. A kosztosai folyton zugólódtak, mindennap fölmondtak, de azért tovább is megmaradtak. Ha már nagyon sokat panaszkodtak, olyankor Jusztina kisasszony egy-egy igazán kitünő, sőt gazdag ebéddel békítette ki őket, sőt nem egyszer elvitte a lázadókat valamelyik jobb vendéglőbe, ahol tiz-tizenöt forintot fizetett ki egy-egy vacsoráért. De otthon azért ismét fölvi-vezte a tejet s cikóriából főzetett kávé. A csalás, valahogy benne volt már a vérében, pedig tulajdonképen nem is zsugoriságból tette, csak rossz, megrögzött szokásból.

Egy süket rokona főzött, egy na-

gyon piszkos, ráncos arcu, télen-nyáron fekete kendővel bekötött fejü öreg asszony, aki egész esztendőn keresztül nem szólt ezer szót s minden ősszel, Kisasszony napján, elment Mária-Pócsra bucsura, de máshova esztendőkön keresztül nem tette ki lábát a házból.

A süket öreg asszony körül egy másik öreg nő sürgölődött, Máriskó, a szolgáló. Ez olyan öreg volt már, hogy nem is lehetett tudni hány esztendős; Jusztina kisasszonynak még az édes anyja hozta magával Erdélyből s azóta az oláh leány mindig a Kárász család szolgálatában állt s máig megtartotta nemzeti viseletét. Katrincát és csizmát viselt, nyakában ezüstpénzt s haját, hajadonsága szimbolumaként, most is egy ágba fonva csüngette le hátán s a kötője szalagjával szorította le.

Ella az első perctől megtetszett Jusztina kisasszonynak. Gyakorlott, éles szemével azonnal látta, hogy szüle-

tett urileány s ez jól esett neki. A maga gentry származására is büszke volt s akármilyen zsugori handlernek látszott, aki olykor két krajcárért olyan lármát csapott, hogy a ház rengett belé, de a másik percben már husz forintot olyan könnyen dobott ki az ablakon, mint egy narancshéját, vagy egy gyufaszálat.

S a magyar uri vér eme magát meg nem tagadó természete, a születésre egyenrangúak különös összetartozásának megérzése, ép úgy megnyilvánult benne, mint a többiekben s mint a zsidóságnak a maga fajához való, vagy a parasztnak a paraszthoz való vonzódása.

Különben annyit Marietta is megírt neki — aki onnét ismerte, hogy egy barátnője lakott egyszer nála, — hogy Ella előkelő leány, de egyéb családi ügyeiről hallgatott. Csakhogy Jusztina kisasszony ennyi magyarázattal nem elégedett meg. Ha ő érdeklődött, vagy jobban mondva kíváncsi volt valakinek

a származására és családi titkaira, azt ő megtudta, ha az utánjárástól akár mind a két lába elkopott volna.

Az Ella családi dolgait is megismerte alig három nap alatt s magában már kifantazialta az Ella utját s életének tervrajzát, hogy abból holmi busásabb haszon az ő számára is kerüljön.

És a harmadik nap reggelén, mikor a többi leányok már elmentek hazulról, benyitott Ellához.

Ella még az éjszakai álmatlanságtól fáradtan feküdt ágyán, mikor Jusztina kisasszony elkiáltotta magát az ajtóban:

— Jó reggelt, szivecském!

És nyomban visszafordult az ajtóból s kikiáltotta a konyhába:

— Máriskó, az új kisasszony kávéját! A friss tejből, kalácssal!

A friss tej és kalács kitüntetését, kedvezést jelentett, amit már Ella is megértett, de nem mutatkozott hálásnak érte s kedvetlen mosolylyal köszönte meg.

— Nem szoktam az ágyban kávézni, — szólt.

De Jusztina kisasszony visszautasítást nem tűrő hangon kérlelte:

— Csak most az egyszer, szivecském! Valami kitűnő urasági tejet fedeztem föl, olyan édes, mint a mogyoró s a pilléje Pesten szenzációszámba megy. Hát még a kalácsunk! Az öreg Pepsa néni mester a kalácsszakmában. Ugy bánik a liszttel és vajjal, mint Chopin a balladáival és keringőivel.

Mikor ezt a hasonlatot mondta, a kezében levő portörülő-rongygyal ép egy régi divatu, hosszú zongoráról kapta le a port s egy rongyos boritéku és piszkos Chopin-albumot taszított be félkézzel a hurok közé és így folytatta:

— Magácska bizonyosan játszsza ezeket a búbájos költeményeket, ugy-e, szivecském? Valamikor én is játszottam. Ah, a zene, a zene az egyetlen igaz barátja minden sokat szenvedett, művelt uri nőnek. Mikor nekem meg-

halt az édesapám s kiderült, hogy több adósság maradt utána, mint vagyon és a vőlegényem, egy haszontalan svihák, visszaküldte a jegygyűrűmet, akkor csak a zene vigasztalt meg. Ez a kedves Chopin, akit halálom órájáig sajnálni fogok, amiért zsidónak született. Egy zsidó bankár fia. Hát nem sajnálatraméltó ez?

Ella, a visszaküldött jegygyűrű meséjére — amely azonban nem volt igaz, de Jusztina kisasszony mindenkor ezzel okolta meg pártában maradását, — egyszerre rokonszenvet kezdett érezni iránta, de a Chopin elkeresztelésére kénytelen volt mosolyogni.

— A zsidó bankár fia Mendelssohn volt, — magyarázta.

— Igaz, szivecském, igaz! — kiáltott Jusztina kisasszony s leült egy székre, ölében a portörülő-rongygyal s egy rossz fogkefével, melyet most vett föl a földről. — Mendelssohn, persze, a nászinduló írója. Milyen számár va-

gyok, pedig értek egy kicsit a zenéhez. Igaz, sokat felejtettem, de tavaly óta, hogy ide került egy fiatal ember, egy zeneakadémiai növendék, azóta megint belejöttem. Persze, drágám, maga még nem ismeri a fiu-partnereket oda át a harmadik szobában. Hárman vannak s már régebben laknak nálam. Jó, becsületes fiuk, egyik filozopter, az, aki magát tanítani fogja, — ahogy a kedves Marietta megírta, — a másik orvosnövendék s a harmadik zenész. A filozopter ma érkezik meg, a másik kettő holnap. A zenész itt szokott játszani, mert az ő szobájukban nem fér el a zongora.

— Itt, a mi szobánkban? — kérdezte Ella csodálkozva.— Akkor hogy fogok én tanulni?

— Oh, szivecském, azt megszokja, sőt megszereti, — mosolygott Jusztina kisasszony vidáman. — Az a zene nem zavarja az embert s a játszója még kevésbé fogja zavarni. Az olykor éjsza-

ka is játszik, a leányok megengedték neki.

Ella egyszerre felült.

— Éjszaka? — kérdezte megdöbbenve. — Amikor a leányok ágyban feküsznek, egy idegen fiatal ember itt van a szobájukban?

Jusztina kisasszony jóízűen kacagott.

— Igen, igen, de ez nem tesz semmit. Az nem olyan fiatal ember, mint más fiatal ember. Az nem is fiatal ember, az nem is férfi, az valami . . . várjon csak, szivecském, hadd keressék valami hasonlatosságot . . . Nem találok. Csakhogy az nem olyan fiu. Majd meglátja. Olyan, mint a régi grál mondákban azok a fiatal mesebeli lovagok. Akkora szál fiu, mint egy alabárdos, alig fér be az ajtón s olyan szelid, mint egy leány. Az egy igen különös fiu. Már huszonkét esztendő, de rá se néz a leányokra. A mellénye és kabátja zsebe tele van a híres zeneszerzők arcképeivel s csak azokat imádja. Az nem is ezen a

földön él, az . . . hogy is mondjam . . . hát nem tudom. Majd meglátja. Itt az egész ház imádja. Még Máriskó is, pedig alig szól valakihez. Csak eszik, elmegy az iskolába, hazajön, játszik, aztán elmegy az operába, ismét hazajön és ismét játszik. És hogy! Azt nem lehet megunni.

S mikor az érdeklődésnek némi életderűjét fedezte fel Jusztina kisasszony a bámuló leány szemében, más hurba csapott s Mendelssohnnál folytatta.

— Hja, a gyönyörű nászinduló! Sokszor játszottam a vőlegényemnek, de nekem nem játszották el a templomban. Magácskának majd eljátsszák. Nem adok neki pár esztendő. Meglátja valami gróf és belészeret s elveszi. Nem? A fejét rázza?

Ella szomoruan mosolygott, de a jég meg volt törve; már valami rokonszenvet érzett Jusztina kisasszony iránt, akinek sorsa, úgy látszott, némileg hasonlít az övéhez.

Jusztina kisasszony jól látta Ella szemének megváltozott pillantását s így folytatta:

— Azért mégis, emlékezzék az öreg Jusztina néni szavára, aki nem mai gyerek és ismeri az életet! Ki hova való, a jó isten oda raktározza be. S hogy magácska nem holmi kis hitvány tanítónőnek született, azt, aki nem vak, láthatja. Ilyen arccal, ilyen alakkal! Mondja, drágám, a szinpadra sohasem gondolt?

— Nem, nem, — tiltakozott Ella hevesen — mit gondol, Jusztina néni?

— Csak azt, szivecském, — felelte a vén kisasszony komolyan, — hogy a tisztességes uri leányok nem magáért a szinpadért mennek a szinpadra, hanem azért, hogy a szinpadról menjenek férjhez. Mert nincs a jó istennek olyan bálterme és zsurja, amelyik csak meg is közelíthetné a szinpadot, mint házasságközvetítő terepnumot. Mert míg a bálteremben és a szalonban a legszebb leány

sem mutatkozhatik több leánynak és más leánynak, mint ahány s amilyen, addig a szinpadon ezer leány lesz az egy leányból s a férfiaknak ez kell. Hogy soha se ismerje azt, akit szeret, mert ha ismeri, akkor már nem szereti. A férfiak, szivecském, igen ostoba és könnyen lóvá tehető háziállatok, csak tudni kell velük bánni . . . Itt a kávéja, szivecském, — de én csak azt mondom a maga tapasztalatlan kis fejecskéjének, hogy minden attól függ egy férfi és nő életében, akik összetalálkoznak, hogy melyiknek van kettejük közül több esze. Mert a szerelemben mindig az a fontos, melyik az okosabb, azaz melyik szeret kevésbbé, mert aki kevésbbé szeret, annak nyert ügye van. Ő lesz az ur. Már pedig minden jó annak a részén van, aki ur és nem rabszolga . . .

Máriskó egy piszkos bádóg-tálcán behozta a kávét s Jusztina kisasszony odavitte Ellához.

— No, gyorsan, szivecském, így jó

melegen igya meg! Nézze, hogy párolog s nézze ezt a csodaszép Bismarck-barna színét, meg ezt a szivacspuha, lyukacsos kalácsot!

És Ella kénytelen volt hozzányulni a kávéhoz, mely se nem párologott a forróságtól, se Bismarck-barna színe nem volt, ellenkezőleg, hideg volt és inkább szürke mint barna színü s a kalács olyan tömött és nehéz, mint a sár.

Jusztina kisasszony leült az Ella ágya szélére, míg ez evett s félkezével a tálcát fogva beszélgetett.

— Ne gondolja, — szólt, hogy én a többiekhez is ilyen bizalmas vagyok s hogy ilyen megkülönböztetett szeretettel volnék irántuk. A világért sem. Szeretem őket, elég jó leányok, de ennél tovább nem megyek. Ami természetes. Én urinő, nemes leány vagyok s hiába, a veréb a verébhez s a sas a sashoz vonzódik. Egyik leány, a kövér Róza, valami kolozsvári árva leány, az apja adótiszt volt; a vasuti kezelőnőnek, Ilkának, va-

lami sikkasztó pénztáros volt az apja s agyonlőtte magát. A másik három közül: Ágnes fogadó kisasszony egy előkelő fényképész műtermében, Tini első mamzell egy nagy kalapüzletben s Flóra zongoratanitónő. Mind jobb családból valók, — nálam egészen közönséges népségnek nincs helye, — de még sem hozzám valók. Magácska egészen más és így reám mindig és mindenben számíthat. Marietta írta, hogy nyelvtanítással is óhajt foglalkozni. Már jártam utána. Ma délelőtt a gróf Ágotay-házhoz megyek érdekében, ahol a megbetegedett felolvasónőt kellene egy ideig helyettesíteni. Ez pompás hely volna. Délelőtt tiztől tizenkettőig felolvasna az öreg grófnénak s ezért havonta 30 frtot kap. Ép annyit, amennyit körülbelül magácska fog fizetni a tanitójának, ha ugyan ragaszkodik ahoz a buta tanuláshoz, amiből alig arat le az életben valami kis hasznot. Mig ha okos lenne . . .

Ella elszántan megitta felét a rossz kávénak, a többit nem volt képes s Jusztina kisasszony elvette előle a tálcát és felállt az ágy széléről.

— No igen, — folytatta, a tálcán a csészét, cukrot rakosgatva, — minden az okosságtól függ. Ha én még egyszer kezdhethném az életet, én sem lennék többet olyan ostobául ideális gondolkodásu, amilyen voltam. Most már tudnám, hogy a szívnek nem sok hasznát veszi az ember az életben és férjhez mennék okosan, jól, ravaszul, mert a nőre nézve csak egy fontos dolog van az életben: a jó házasság. A könnyelműségtől én minden nőt visszatartok, mert ennél butább politika nincs. Csak egyoldalú eredményt jelent: anyagit. Holott az életben ép oly szükség van az erkölcsi, mint az anyagi eredményre és egyik a másik nélkül nem ér semmit. A jó házasság pedig magában foglalja mind a kettőt. Lássa, szivecském, én egy ötvenhat esztendősnő vén leány va-

gyok, sok mindent láttam, sok minden mentem keresztül, de azért szeretem az életet s azt tartom, hogy az élet csak az okos emberek számára való, mert az élet olyan, mint a sakkjáték, nagy áttekintési képesség és türelem kell hozzá s ez a két erény csak az okos emberek sajátja. Azoké az okosaké, akik megérdemlik az életet, mert ki tudják ezt játszani, meg tudják lopni, mint az az ügyes zsebtolvaj, aki a detektív zsebéből lopja ki a pénzerszényt . . .

Máriskó bekiáltott az ajtón, hogy számlával keresik a kisasszonyt, de Jusztina intett neki, hogy ne zavarja s így folytatta:

— Mert az életet is meg lehet lopni s ez a legnagyobb tudomány és művészet s nem az, amelyre a tudományos akadémia pályadíjat tűz ki, vagy amit egy lángeszű ember megfest, kőbe rajzol, vagy megír. Kikeresni az élet háztartásából azt a kulcsot, amelyikkel kinyilik a magunk boldogulásának ajtaja! Ez a tudomány, ez a művészet! Pe-

dig ez a kulcs ott van valahol előttünk, csak meg kell keresni, észszel, türelemmel és egy mindennél erősebb akarattal.

A konyhából veszekedés hallatszott be, a Máriskó s egy férfi hangja, bizonyosan a számláthozóé s a Jusztina kisasszony szeme türelmetlenül oszlott meg az Ella arca s a veszekedés figyelése között.

— Most pedig öltözzék, — szól s felhuzta az ablakon a rolettát. — Tíz órakor én is megyek a grófi házhoz, ahol a házvezetőnő régi ismerősöm s ha sikerül a beprotegálás, akkor visszajövet mindjárt elviszem magácskát és ha a grófnénak megtetszik, azonnal ott maradhat. A többi aztán a magácska dolga. A kulcs megkeresése . . . A grófné kedves öreg asszony s csak két gyereke van. Egy vén kisasszony s egy negyvenöt esztendőös özvegy ember fia, Bálint gróf. Egyebet nem mondok . . . Pá, kis szívem!

Kiment s Ella egyedül maradt. Le-

dobta magáról a takarót s kiugrott az ágyból, de csak magát a harisnyát és cipőt egy fél óráig huzta fel a lábára. Amiket Jusztina kisasszony mondott, olyasmit még soha sem hallott s ez a beszéd fájdalommal és utálattal töltötte el, de az a gondolat viszont megzavarta, hogy a vén kisasszonynak körülbelül igaza lehet, habár ő még csak az élet hieroglifájának legkezdetén állt. És undor rázta meg testét, de nem akkora, mint az előző napokban a ragacsos evőeszközök s az ételpecsétes asztalnemű láttára, amikor még inkább kész lett volna éhen halni, mint hogy leüljön ahoz az asztalhoz és egyék róla valamit.

S alig két nap múlva mégis leült melléje s már megitta az utált kávéét és beleharapott a rossz kalácsba. És holnap, — holnap már még kevesebb undorral ül le az asztalhoz s holnapután és azután, már ép olyan jóízűen meg teszi a szürke színű, faggyus levest s a rossz ízű régi hust, mint a kövér Ró-

za, vagy a sikkasztó öngyilkos leánya, a parfümös, csipke-fehérneműs Ilka.

S ez a megalkuvás, leszállás, ez a beléhelyezkedés az élet legutáltabb viszonyai közé is, az emberi tehetetlenségnek ez a szánalmas, nyomorult, mindent el- és befogadó képessége lesujtotta és gyűlölettel töltötte el önmaga iránt.

Felállt és megmosdott s amig törülközött, a könnyek végigfolytak arcán.

A nap már besütött az ablakon s a piszkos, gyűrött ágynemű, a leányok szétszórt ruhadarabjai s a kopott butorok teljes nappali nyomoruságuk őszinteségét mutogatták.

Kinyitotta az ablakot, hogy egy kis tiszta levegőt kapjon s az ablakból letekintett az utcára. A harmadik emeleten állt s az utca mélysége megszédítette. Valami vad, forró vágyakozás futott rajta keresztül a megsemmisülés iránt s szédülő fejjel nézett le a mélységbe.

Csak egy percig tartott. Visszajött az ablaktól s leült a fésülködő asztal elé. A tükörből egy ismerős és mégis ismeretlen arc nézett vissza reá: az ő arca. Klasszikusan ivelt ajkának szigoru merevsége s szemének sajátságos hideg pillantása egész arcának uj, valami fenségesen fagyos bájt adott.

És alig másfél óra mulva, Jusztina kisasszony sietve vitte őt magával a grófi palotába.

XI.

Itt Jusztina kisasszony kezéből a házvezetőnő vette át, egy hideg szürke szemü, diplomata arcu, kifürkészhetetlen gondolkodásu, ötven év körüli asszony, abból a bizonyos cselédarisztokrata typusból, aki éveket tölt gazdája mellett, idővel ennek arisztokratikus allűrjeit és érdekeit ő, a cseléd veszi át és szigorubban szem előtt tartja ezeket az érdekeket, mint maga a gazdája.

Végig nézett Ellán, azután egy percig tünődve nézett maga elé, miközben alig észrevehetően vállat vont és intett neki, hogy kövesse.

Több, virág illatos, enyhén fűtött szobán mentek keresztül, míg a grófné szobájához értek.

Az öreg grófné, valamikor hires szépség, romjaiban is bájos mosolylyal öreg, fonnyadt ajka körül, az ablak mellett ült s tenyeréből egy kis kanárit etetett. A drága szőnyegekkel sűrűn be- terített szobába, óriási ablaküvegeken szűrődött be a nap, melynek őszi fényét a halványzöld selyem függönyök még halványabbá tompították s régi sápadt, porcellán virágtartókban fehér őszirózsák simultak egymáshoz.

A grófné háta mögött, a másik ablaknál egy férfi ült; kövér, széles vállu, apró fekete szemü, sűrű körszakállas férfi, a fia, Bálint gróf.

Egy kis asztal mellett reggelizett s mikor a két nő bejött, anélkül, hogy felnézett volna a csészéjéről, figyelme- sen csöpögtette ki az ezüst szamovárból a teát. Egész arzenálja a finom cseme- géknek állt előtte s egy inas, nesztele- nül járkálva ki s be, egyre hozott még hol ezt, hol azt az asztalra.

Ella szivdobogva, sápadtan jött be

az ajtón s a keze hidegségét szinte érezni lehetett keztyűjén keresztül, amint kezét csókolt a szép öreg asszonynak.

— A felolvasónőnek ajánlkozó kisasszony — mutatta őt be a házvezetőnő.

A grófné meglepetten nézegette Ellát, kinek fekete fátyola hátra volt vetve arcáról s klasszikus szépsége márványos fehérséggel tündöklött ki a fekete keretből.

— Tegye le a kalapját, kisasszony, — szólt a grófné barátságosan s ezzel a felvétel el volt intézve. A házvezetőnő meghajtotta magát s Ella ott maradt. Letette a kalapját, lehuzta keztyűjét s a grófné megmagyarázta neki, hogy a másik szobából honnét hozzon ki egy francia regényt s Ellának el kellett mennie a gróf előtt, kit annyira elfoglalt az evés, hogy fel se nézett.

Mikor Ella eltűnt a másik szoba ajtajának függönyei között, a grófné hirtelen hátra fordult a fiához.

— Láttad? — kérdezte szinte izgatott csodálkozással.

— Kit? — kérdezte ez nyugodtan.

— Ezt az új felolvasónőt. Csodálatosan szép leány.

— Ej, ha! — csettintett a gróf nyelvvel — akkor nézzük meg.

Ella visszajött a szobából s a gróf meglepetten tette le a villáját. Kövér, egészséges arcán s apró fekete szemében a legőszintébb bámulat kifejezése látszott.

— Hát ez csakugyan csodaszép kis fruska! — gondolta s a pástétomos tányért eltaszította maga elől.

Az inas sonkát tett eléje, de ebből is alig evett s azután a szőlőhöz nyult, de most már egyre Ellát nézte.

Ez leült, fölívágta a könyvet s olvasni kezdett. Szépen, értelmesen olvasott, kitünő kiejtéssel, de ami úgy a grófnét, mint a fiát, sőt az inast is elbájolta, az meleg, mély, dallamos hangjának csengése volt. Olyan hang, mely

ritka szépségével ép úgy el tud bájolni, mint a legszebb arc, vagy természet.

Az idő mult s az inas jelentette, hogy a gróf lova meg van nyergelve, de ez meg se moccant helyén. Mintha oda szögezték volna, mozdulatlanul ült s tekintetével majd elnyelte az ismeretlen leányt.

Egy idő múlva az inas másodszor jött be a ló miatt, mire a gróf kedvetlenül emelkedett fel s kezét csókolt az anyjának, miközben halkán így szólt:

— Mutass be, kérlek a kisasszonynak.

— A fiam — mosolygott a szép öreg asszony kedvesen. — Ugy látszik, meghódította őt a hangjával, mert egy teljes félórával későbben lovagol ki a rendes idejénél.

Ella önkéntelen kíváncsisággal nézett a magas, kövér, egészséges és közönséges arcú gróf arcába s akarata ellenére eszébe jutottak a Jusztina kisasszony szavai: az az igazi tudomány,

kikeresni az élet háztartásából azt a kulcsot, amelyikkel kinyilik a magunk boldogulásának ajtaja . . .

És jól megnézte a grófot, de nyomban undor futott végig rajta, még a legártatlanabbnak látszó számítás gondolatára is s a mosoly szinte megfagyott ajkán.

— Nem, — gondolta lelki borzongással — minden cselekedetem az életben az őszinteség tisztaságában fogantassék.

És hazamenet bement egy templomba, hol hosszan és buzgón imádkozott s arra kérte Istent, legyen segítségére olyannak maradnia meg az élet küzdelmes harcában, amilyen eddig is volt.

Egyedül volt a déli órákban a hideg, hervadó virág illatu falak között, s a templom ajtón át tompán szűrődött be a nagyváros utcai lármája. Lehajtotta fejét a padra s szemét lehunyta. Bevégezte imádságát s lehunyt pillája

előtt elvonultak az utóbbi napok eseményei: az elutazás hazulról, a bucsuzkodás rokonaitól, kik hidegen, haraggal szivükben váltak el tőle s a Kisaranyos szóttalan tartózkodása, mely csak az utolsó pillanatban engedett fel s akkor szivettépő zokogással vetette magát karjába. És az apjától való bucsuzkodás a börtönőr jelenlétében . . .

A templom tornyában deket ütött az óra s Ella amig számlálta, a maga életéveire gondolt. Huszonkét év . . . Másnak kincs, neki átok, mint a mesebeli árva homlokán a gyémántcsillag, amit nem tud elrejteni s minden halandó üldözi érte. Nő volt, féltő gonddal nevelt, előkelő uri leány, akit nem nevelnek az élet számára, csak a gyerekes illúziók s a rövid életű hazugságok számára: Valahogy úgy, hogy nem bele, az életbe nevelik, hanem fölibe nevelik az életnek, kívül rajta, hogy annál mélyebben szédüljön egykor bele az életbe. S a tudás helyett a vallást nevelik

belé, a megismerés helyett az alkalmazkodó modort s az igazságok helyett az ártatlannak látszó, finom hazugságokat s a helyett, hogy születése percétől ránevelnék az egyedüliség felelősségére, úgy nevelik, mintha a gardedame-nak sem az első csókja, sem a koporsója mellől nem volna szabad hiányoznia.

S hogy leghamarabb a gardedame marad el tőlük, akár a szülő, akár a férj, a kedves, a gyerek, vagy a vagyon személyében, arra nem gondolnak. És egyszer talán, egy hűvös őszi napon, amikor vége van a boldogság tavaszának s az ég csupa felleg, a föld letarolt pusztaság, egy csöndes templom magányában a nőnek magának kell rájönni, hogy akik nagyon szerették őt, nagyon megcsalták, mert úgy szerették, mintha a legnagyobb ellenségei lettek volna.

Ellát, szerencsére, ez a fölfedezés nem érte váratlanul. Tünődő és gondolkodó természetű már gyermekkorától hozzászoktatta a látott és tanult dolgok

ellenkező szempontból való áttekintésére s ha ezek az áttekintések hiányosak, naivok vagy helytelenek voltak is, de mégis birt annyi judiciummal, hogy a várt események más irányba való formálódása nem lepte meg olyan tragikusan, mint a többi fiatal teremtetéseket, akik a készen átvett illúziók analizálását soha sem próbálták meg.

Háta mögött megcsörrent a templomszolga kulcsesomója s felállt. Megtörülte szemét, megigazitotta fátyolát s az öreg szolga betette utána a templomajtót. A kulcs csikorgott a zárban s künn a hirtelen jött, nehéz szürke fellegekből az első hópelyhek hullni kezdtek s egy nagy csomó éhes varju repült el a nagy város utcái fölött.

XII.

Atél beköszöntött s Jusztina kisasszony a sok futkosás közben veszedelmes tüdőgyulladást kapott, melylyel teljes három hétig feküdt. Más ember ugyan hat hétig feküdt volna egy ilyen betegséggel, de Jusztina kisasszony, mikor három hét után lefogyva, reszkető lábbal kilépett az ágyból, azonnal fölvette egérszinü, régi divatu galléros köpenyegét s első utja a zálogházba vezette, hol ép egy nagy stilü árverést tartottak aznap.

Mig a vén kisasszony feküdt, a házat majd elvitte az ördög. Az öreg Pepsa néni is megszólalt és köszvényes fájdalomokról kezdett panaszkodni s a szolgáló mintha nónába esett volna, moso-

gatás, tüzrakás közben is elaludt és alig lehetett valami hasznát venni.

E kettős rendellenes állapotnál fogva, az ebédek és vacsorák nemcsak ehetetlenül rosszak, de majdnem annyira szűkebbé is szorultak, mint valami üveg nyaka s a takarítás abból állt, hogy Máriskó az ágy alá söpörte a szemetet s egy héten csak egyszer szedte ki onnét.

A leányok, kik az első héten éjjel-nappal föl váltva ápolták Jusztina kisasszonyt és szemet hunytak minden rendetlenségre, a második héten már kezdtek zugolódni, a beteggel többé nem törődtek s mikor a zugolódás tetőpontját érte el, Ella szónélkül és szinte láthatlanul kezébe vette az agyonrongyolódott háztartás gyepelőjét. Elfoglalta a leányok által előbb szenvedélyes nagy-lelkűséggel, azután a legtermészetesebb közönyösséggel otthagytott helyet a Jusztina kisasszony betegágya mellett s míg azok aludtak, ő nesztelenül kikelt

ágyából s a sötétben kicserélte a beteg-
gen a vizes borogatást s orvosságot
adott be neki.

Ezenkívül segített a két gyámolta-
lan öreg nőnek hol ebben, hol abban,
megkönnyítette ezeknek helyzetét és így
a háztartás kissé rendbeszedve, türhe-
tőbbé vált s a leányok kevesebbet pa-
naszkodtak, ellenben kutatták a meg-
szüntető okot s mikor Ellában akadtak
rá, irigykedő és gyűlölködő érzésük
iránta csak növekedett.

Ella az első hetek után, mikor úgy
ahogy, kezdte megszokni helyzetét és
környezetét, megpróbálta közeledni a
leányokhoz, kik közül némelyiket fod-
rásznő fésült és naponta olyan frizurá-
kat rakott fejükre, mintha folyton bál-
ba készültek volna s emellett olcsó, or-
dináré cipőjüknek sarka le volt tapos-
va s kis piszkos pamutzsebkendőjüket
csak eldugva használták. De a leányok
szinte páncélosan védekeztek az Ella
közeledése ellen. Visszautasították min-

den apró szivességét, a köszönésen kívül nem szoritkoztak semminemű társalgásra vele s ha valamiről beszéltek az asztalnál, szigoruan csak egymáshoz szóltak, az Ella jelenlétének tudtul vétele nélkül.

Még leginkább Flóra, a zongoratanitónő, egy sápadt, félénk szemű leány, látszott némileg vonzódni hozzá, de ez meg nem merte vonzalmát nyilvánítani, annyira félt a többiektől.

Aki azonban legkifejezettebben értésére adta Ellának irántai ellenszenvét, az csodálatosan ép az volt, aki iránt Ella viszont a legtöbb rokonszenvet és szánalmat érezte: Ilka, az öngyilkos sikkasztó leánya.

Ez a cifra, festett arcu, drága fehérneműs, gyanus erkölcsű leány, valósággal üldözte Ellát. Minthogy egy szobában laktak, minden alkalmat megragadott, hogy kellemetlenkedjék neki. Minél szomorubbna láta őt, neki annál jobb kedve volt. Mikor Ella tanult,

ő énekelni kezdett, teie cigarettázta a szobát, jött-ment, ajtót csapkodott. Ha Ella később feküdt le, a lámpafény ellen panaszkodott, ha Ella reggel még aludt, ő jóval korábban fölkel, csak azért, hogy zörögjön, világosságot csináljon, hogy Ella ne tudjon aludni.

A másik leány, a kövér Róza, pompásan mulatott ezeken a rosszakaratu izetlenségeken. Jókat nevetett és közbe mindenféle kétértelmű, ostoba fecsegést folytattak.

Ella eleinte békével, aztán közönyösen tűrte mindezt s ha nagyon messze találtak menni a leányok ostoba megjegyzéseikkel, végignézett rajtuk s tiszta, fölényes, büszke tekintete, kis időre elhallgattatta őket.

Az Ilka ellenszenvének azonban volt egy lényeges oka is. A három fiatal ember közül az egyikbe, a zenészbe, titokban szerelmes volt. Ez pedig, a másik kettővel együtt, Ellába szeretett be-

le. A zenész is, az orvosnövendék is s a tanítója is, a filozopter.

A három naiv és egyszerű, becsületes fiu nem értett a tettetéshez s elárulták magukat az argus leányszemek előtt, kik a szerelmet ott is keresik, ahol nincs, ott is elvetik, ahol nem nő ki, hát még ott hogyan keresnék, ahol pláne keresni sem kell, csak meglátni. Elárulta a szemük, a félénk hallgatagságuk s a váratlan és szokatlan gond, melyet a külsejükre kezdtek fordítani.

Az orvosnövendék, egy szegény erdélyi takácsnak a fia, kinek eddig odahaza az édesanyja csinálta a nyakkendőit, most üzletből vásárolt, divatos nyakkendőt viselt s a filozopter, ki azelőtt nem tisztította a körmeit és nem keféltette a ruháit, hogy ne kopjanak, most naponta tiszta körömmel és kefélt ruhával jelent meg az asztalnál. S a zenész, ez a szép, nagy szál fiu, mindjárt megérkezése után harmadnapra levágatta hosszú, művész-haját, minthogy

egy párszor jól elpirult, mikor az Ella csodálkozást kifejező tekintete megakadt a haján és kérdezni látszott szép szemével: mire való ez?

S a Jusztina kisasszony pensiójában, hol majdnem két esztendő óta élt együtt ez a nyole tagból álló kompánia, apró izetlenkedéseik, kis veszekedéseik, közönséges szokásaik között, úgy, hogy ma összevesztek egy kétértelmű szón, egy kölcsön nem adott keztyűn, egy tőlük távol álló gavalléron, kit az utcán, vagy a lóverseny olcsó helyéről láttak, avagy egy hiresebb színészen vagy írón s a másik nap már minden bocsánatkérés, vagy kölcsönös kimagyarázás nélkül beszélgettek egymással, mintha épen semmi sem történt volna köztük, Ella jöttével, mindjobban megnyilvánuló titkos gyűlölet harapódzott el közöttük. A három fiatal ember rosszul titkolt vonzalmát Ella iránt, kisebb-nagyobb irigységgel és féltékenységgel nézték a leányok s a kellemetlenkedések

mind mérgesebbé fajultak el, annyira, hogy Jusztina kisasszony jónak látta úgy segíteni a dolgon, hogy Ellát a maga szobájába költöztette s ugyanott terített neki, hol egyedül evett.

Ez a kedvezés, gyöngédség, ismét csak ingerelte a leányokat, míg a fiukat lehangolta. És most már Jusztina kisasszonyt kezdték a leányok csipkedni és azzal ijesztgették, hogy elmennek tőle.

— Fel is ut, le is ut! — szólt egy nap Jusztina kisasszony ingerülten az ebédnél s amit soha sem tett meg, kezével az asztalra csapott. — A felmondással csak leköteleznek, mert megkimélnék attól, hogy nekem kelljen fölmondani maguknak! Már torkig vagyok velük! És ezennel kijelentem, hogy ha nem viselik magukat úgy, ahogy egy uri házban uri leányokhoz illik, fölmondok elsejére. Tessék a házamban uri tónust folytatni és a kofa-tónussal egyszer s mindenkorra fölthagyni!

A leányok elképedve néztek Jusztina kisasszonyra, kinek ismét kigömbölyülő arca dühösen égett s a szeme szikrát szórt. Még nem látták ilyen haragosnak s főleg ilyen meggondolatlanul vakmerőnek velük szemben. Ez meglepte őket és zavartan hallgattak, csak Ilka fujta nyugodtan cigarettájának füstjét s állhatatossan nézett a vén kisasszony szemébe.

— Mit bámul ugy rám? — kiáltott ez ingerülten. — Vagy több tiszteletet követelek magam, házam népe és uri tónusa iránt, vagy menjenek dolgukra!

Ilka gunyosan elkacagta magát s a füstöt a vén kisasszony arcába fujta, ki reszketve nézett vele farkasszemet.

— Ugy látszik, — szólt a leány, — hogy az a kisasszony ott — s fejével az Ella szobája felé mutatott — szintén a háza népéhez és az uri tónusához tartozik Jusztina néninek.

— Ha tudni akarja, ahoz! — kiáltott Jusztina kisasszony dühösen. —

Ahoz és senkitől se türöm el, hogy izetlenkedjék vele és megkeserítsék az életét, mert annak a leánynak a kis körme is többet ér, mint maguk itt valamennyien.

A leányok megmozdultak s Ilka a kályhához hajította cigarettáját.

— Nohát akkor — szólt — vegye tudomásul, Jusztina néni, ha magának kedvesebb az az egy, mint mi itt öten, akik együtt 175 forintot teszünk ki havonta, míg az ott egyedül csak 35 forintot jelent, hogy most, itt ebben a percben fölmondok mind az ötünk nevében és elsejétől egyedül maradhat háza népével és előkelő uri tónusával. Sőt a férfiak nevében is ezennel fölmondok, mert föltételezek róluk annyi szolidaritást, hogy velünk tartanak, kik mélyen megsértve érezzük magunkat.

A fiatal emberek zavartan hallgattak s a tányérukat nézték. Csöndes, hallgatólag természetű, jó fiúk voltak, soha senkivel nem volt kellemetlensé-

gük s ez a fölszólítás zavarba hozta őket. Érezték, hogy a leányok szeme várakozással függ rajtuk s a legbátrabb köztük, az orvostanhallgató megszólalt.

— Bocsássanak meg, — szól't zavartan s zavarában minden harmadik szavában bocsánatot kért, — de nem tarthatunk kegyetekkel . . . Bocsássanak meg, de mi nem osztjuk a kegyetek nézetét . . . bocsássanak meg viselkedésüket . . . bocsássanak meg . . . Ella kisasszonnyal szemben . . . bocsássanak meg . . .

A leányok fagyos megvetéssel mosolyogtak. Még Flóra is, ki két eszten-dő alatt ép nyolcadszor szeretett bele és ábrándult ki a vékony pénzü, szemüveges, félénk, de eszes fiatal emberből s Ilka megvetéssel nézett végig rajta.

— Igaza van, Kindrovits ur, szükséges, hogy megbocsássunk maguknak. Jöjjenek, leányok!

A leányok felálltak és sértődötten, harcias kedvvel kivonultak a szobából,

miután előbb egyenkint végigmérték a fiatal embereket.

Ella a szomszéd szobában mindent halott. Az ebéd elhült előtte s gondolkodva nézett maga elé. Szeretett volna most, azonnal elmenni innét, de sem azt nem tudta, hova menjen, sem hálátlanak nem akart látszani Jusztina kisasszony iránt, ki a második helyet kereste már ki számára, hol elég jól fizették és tehetetlenül nézett maga elé. Nem tudott, nem látott semmi szabadulási szálát s keserűen vállat vont. Legyen minden úgy, amint lenni kell! . . . Egyebet úgy sem tehet. Letörülte szeméről a könnyet s fölvette a villáját. Amit még meg lehetett enni, ahhoz hozzáfogott s megette. A megmevedett, hideg dióslaskát, a hust a cuspájzról és felállt. Elővette a könyveit s pár perc múlva bejött hozzá Razutsek, a filozopter s hozzáfogtak a tanuláshoz. Teljes két óráig egyfolytában tanultak. A tűz kialudt a kályhában s a késő

novemberi szél lármásan futkosott a kályha csövében, mintha segítségért kiabált volna.

Ella fásultan, zsibbadt lélekkel, érdeklődés és lelkesültség nélkül tanult, de vasszorgalommal. Másként képzelte el még csak a nyáron is a tanulást. Milyen mohó vágygyal várta azt az időt, amikor beletemetkezik könyvei közé, melyektől feledést, megnyugvást, kitartást és erőt várt s egyik sem jött el. Egy többnyire hideg és füstös falu szobában, rosszakaratu, gonosz indulatu teremtések között, egy szegény, rossz tüdejü, keshedt kabátos, szomorú arcú fiatal tanító vezetése mellett tanult napnap után, hétköznap és vasárnap egyforma lázas sietséggel, állati szorgalommal.

S ez a fárasztó, lélekvénítő, gyilkos hajsza nem hozta meg sem a feledést, sem a megnyugvást, nem hozott semmit, csak fáradságot, keserüséget, unalmat és közönyt. Azt a nagy, fekete

szárnyu nem bánom madarat, amely tüzbe-vizbe és mindenféle veszedelembe, ahová csak sorsa üzi, egykedvüen repül belé.

A Razutsek gyöngé, rekedtes hangja, mint az öreg asszonyok olvasója, egyforma monotonssággal pergett s a fiatal embernek is csak a megzavarhatatlan, vak tudása volt jelen, míg a lelke ki tudja, merre csatangolt. Fél szemével az Ella vékony, fehér ujjait és rózsaszínü gyöngyházhoz hasonló, hosszú körmeit nézegette s a profilját, a nyakát, szikrázó fekete haját és ki tudja, mire gondolt a maga szomorú, fiatal lelkével.

Ella ujjai közül kiesett a plajbász s míg a régi római építkezések pillérjeiről, oszlopairól, a kiásott fürdőkről beszélt, egy pókot nézegetett, mely a függöny-karnisról ereszkedett le s percekig elállt a piszkos csipkefüggönynek egy-egy virágán. Valamelyik emelet konyhájából kakaskukorékolás hallatszott le

s a szomoru, tompa, nehéz csöndben El-
lának elakadt a szava. Razutsek, né-
hányszor, mintha a torkát köszörülte
volna, halkan, gyanusan köhécselt s
Ella az asztalra hajtotta a fejét és rá-
nézett a fiatal emberre.

— Mondja kérem, — szólt — ma-
gának nagy örömet szerzett a tanulás?

A fiatal ember vállat vont és nem
válaszolt.

— Hány éves ön? — kérdezte Ella.

— Huszonnégy.

— És hány esztendeje — bocsásson
meg, hogy így mondom — hány eszten-
deje kinlódik?

A fiatal ember kissé gondolkodott.

— Az apám vasuti bakter volt s
már három esztendős koromban libát
őriztem, később a hugomat dajkáltam
és hét esztendős koromban söprögettem,
mostam, főztem, mert az anyám egy tel-
jes esztendeig feküdt. Nyole esztendős
voltam, mikor tüdővészben meghalt;
huszonnégy éves korában . . .

Ella lehunyta a szemét és a fiatal ember szakadozva folytatta:

— Apám újra nősült s csak azután kerültem iskolába. Elég eszes fiu voltam s valahogy idáig vergődtem . . . Már magam sem tudom hogy . . . Koplaltam, fáztam, de idáig már elértem . . . most itt vagyok . . . Tanár leszek . . . Sietnem kell, az apám újra özvegyen maradt s a vakság fenyegeti . . .

Köhécselt és elhallgatott. A függönyön a pók végre megállapodott egy rózsán s azt kezdte láthatatlan szálaival keresztül-kasul fonogatni. A kályhacsövet majd szétvetette a szél s úgy kacagott, kiabált benne, mint valami befalazott őrült s a másik szobában egy vékonyhangu óra ütött . . .

S a napok multak. Napok, hetek s lassan a hónapok is. Egyformán, mindig egyformán, veszekedés, gyűlölködés, nevetséges kicsinykedések között, melyek szorosabb bilincsekkel kötötték Jusztina kisasszony házanépét egymás-

hoz, mint ahogy talán a boldogság köti össze az embereket. Mert ezeket a kényszerűség bilincsei fűzték össze, mint a rabokat, akik gyűlölik egymást, de a rajtuk kívül álló okok kényszerítik őket a közös bilincsek viselésére.

A leányok természetesen nem mentek el Jusztina kisasszonytól s Jusztina kisasszony is igyekezett elfelejteni és elfelejtetni hősies felmondását, mely úgy reá, mint a leányokra anyagi károkat és mindenféle kellemetlenségeket jelentett volna. És így egymáshoz bilincselve éltek tovább a hideg, piszkos, kényelmetlen lakásban

A leányok életében a mindennapi, egyforma roboton kívül nem volt egyéb változatosság, mint a szerelem. A szerelem, akár plátói, akár nem plátói formában, mint a napban a foltok, úgy benne volt az életükben s ezek a foltok képezték életük folyásában a nagyobb szenzációkat s a kisebbeket egy-egy új ruha, kalap, egy-egy színházba menés, kirán-

dulás s más hasonló semmiségek, melyek a rendes kereteken belül élő nők életében észrevétlenül tűnnek el, mint ahogy nem tudnak róla: mit ettek tegnap, hol voltak tegnapelőtt s a színházba menés ideje előtt egy félórával még nem tudják, milyen ruhát vesznek magukra.

Csakhogy ezeknek a nőknek az életét, mint a hajóknak az iránytű, a van határozza meg és teszi nyugodttá, kényelmessé, biztossá, míg amazokét a nincs állandó bizonytalanságban, céltalan tapogatózásban és örök nyugtalan-ságban tartja. A holnap! Hogy mi lesz holnap?! Mig amazokat csak a ma érdekli. A biztos, sima, kellemes ma. Így aztán ezeknek a nőknek nem marad egyéb az élet örömeiből, mint a szerelem, amihez nem kell pénz, toilette, összeköttetés, család, csak egy kis ifjúság, elhagyatottság és szegénység.

S mind az öt leány életében sűrűn

szerepelt a szerelem, többnyire rövidebb boldogsággal és hosszabb bánattal, melyet a természet bölcs intézkedése szerint, ismét öröm váltott fel.

És Ella idők folytán, amint mind mélyebb és mélyebb rés nyílt meg előtte az élet szemébe való bepillantásra, lassan rájött nemcsak e leányok életét rejtő átlátszó titkokra, hanem ezekenek a titkoknak miért-jére is.

És e látások és fölfedezések többé nem voltak reá megdöbentő hatással, sőt még meglepetésszerűleg sem érintették, csak egyszerűen rájött valamire s a rájövés tényét egykedvűen, fásult szomorúsággal konstatálta magában, mint e szomorú életviszonyok természetes következményeit, melyeket ép úgy nem lehet elkerülni, mint azt, hogy ne ragadjon sár az ember cipőjére, ha sárba lép.

S e felfedezések maguk után vonták az élet nagy érzései s az ezek ellenőrzésére felállított erkölcsöknek eddig teljesen más irányban haladó ismereteit,

melyekről a misztikus leplek, illatos fátyolok úgy hullottak le, mint a táncosnő arcáról a lemosott festék s vézna testéről a kitömött trikó.

S míg mély szánalom fogta el a leányok ügyesen, vagy ügyetlenül titkolt szerelmeik s a tisztesség és megközelíthetlenség látszataért vívott harcaik láttára, egyszersmind leszállt előtte bűvös oltáráról a szerelem fehér köntösü angyala s kezdte látni, hogy a szerelem tulajdonképen nem az a szentséges köd, amelybe a családi erkölcsök burkolják be a leányok szemei előtt egy pár embernek a vágyait, mert a fehér ködből piros lángnyelvek csapnak fel s a szüzi leányajkak csókjában, tulajdonképen egy igen közönséges emberi váagnak a kielégítésére vágyó ösztöne nyilvánul meg.

És kezdte látni, érezni, kitalálni, hogy minden az életben: elkezdve a szerelemtől, végig a becsületig, csak a szerencse és ügyesség kérdése s hogy az

emberek közös érzéseikben, ősemberi vágyaikban teljesen egyformák, s a kultúra mázával bevonva olyanok, mint: a kandirozott belindek. Kívül: cukor, belül: méreg.

Mikor így levetkőztetve megjelent előtte az élet, fájdalom és részvét szorította össze szivét s később már csak tompa közönyösség.

Ez a belső lelki átalakulás, illetőleg a lélek látóképességének nagy ereje, impozánsan gyors és kiterjedt szélességű perspektívája, külsőleg egy teljesen a legmagasabb fokig átfinomodott kifejezésben nyilvánult meg rajta s arcának ismeretlen és szokatlan fenséges szépségével olyan volt, mint egy fiatal istennő, aki egy nagy áldozat titkával szivében járkál a földön és várja a maga óráját.

Jusztina kisasszony s a leányok, titkos csodálkozással figyelték különös, fokozódó, szinte tragikus szépségét s idővel gyűlöletük enyhült iránta, habár

meg sohasem szünt. S a különböző bajok, a maguké s a másoké körülöttük, elfoglalta őket. Ágnes, a fényképész irodában alkalmazott kisasszony, két hónapig hely nélkül volt s Tinit, a mamselt, nagy szerelmi bánat érte. A vőlegénye, — Isten tudja hanyadik — elhagyta és megnősült. Tinit ez a hűtlenség nagyon leverte és mindenáron meg akart halni. Razutsek, az Ella tanítója, pedig két ízben feküdt. Közben a Jusztina kisasszony bajai is napirenden voltak. Hol adó miatt foglaltak nála, hol a szenes meg a tejes mondta fel a hitelezést, s mindenki a tavasz után sóhajtozott a házban, mint a betegségek és mindenféle nyomoruságok megszüntetője után.

Eközben Jusztina kisasszony árguszemekkel és szimatoló orral leste a fejlődéseket az Ágotay-házban, ahol titkos hite szerint okvetlenül kell, muszáj, hogy valami történjen Ella és az özvegy gróf között. Az adó, a foglalás, a tejes

ember és a szenes ember, meg a többiek, mind csak halvány árnyékai voltak most az ő egyetlen érdeklődésének. S éjszakánként, mikor álmából fel-felébredt s Ellát még mindig ott látta az asztal előtt, kezére könyökölve s a füstölő lámpától megvilágítva, amint könyvei fölé hajolva tanult, nagyot sóhajtott és így szólt magában:

— Ennek a szegény gyermeknek egyenesen a királyi trónon volna a helye s itt éjszakázik egy harmad-emeleti, hideg udvari szobában! De ami késik, nem mulik . . .

És kitűnő fantáziája előtt gyönyörű sorrendben vonultak el a dolgok, míg a fal felé fordulva, a rongyos tapétát nézegette s egy, a falon felfelé siető kerek, gyanus kis barna bogarat tartott szemmel. És látta maga előtt a falon, az éjszaka csöndjében Ellát, hosszú uszályu, fehér selyem ruhában, mirtusz-koszorúval és brillians diadémmal hajában, amint a kövér Ágotay Bálint gróffal ka-

ronfogva megy előtte, — fölfelé a falon, a plafon felé, — hol az oltár állt s előtte az eskető püspök teljes diszben, míg a kóruson az opera énekkara Mendelssohn nászindulóját énekli.

Azután változott a kép Jusztina kisasszony előtt s egy pompás kastély ebédlőjében látta Ellát, ezüst kannákkal és csészékkal megrakott asztal előtt, és saját magát ott látta ülni az asztal mellett. Előtte tejszin párolgott s az a bizonyos három forint hatvan krajcáros kávé, amelyből csak sátoros ünnepeken szokott venni huszonöt dekát.

Majd meg azt látta, hogy szekér áll meg a ház előtt s két ember hozza fel a grófi birtokról küldött pulykát és malacot s azután jön a pénzes levélhordó és hozza a havi apanaget, amit Ellától kap halála napjáig.

És Jusztina kisasszonynak ugy dobogott a szive e viziószerű látomásokra, hogy a feje beléfájdult s a toroka kiszáradt

— Feküdjék le már, szivecském, — szólt Ellához — hisz a világ összes könyve nem ér annyit, amennyit a maga szép szeme ér.

— Nem a szép szemem miatt, — mosolygott Ella fáradtan — hanem a Jusztina néni nyugalma miatt lefekszem.

— Ah, édes szívem, az én nyugalmam! — sóhajtott Jusztina kisasszony. — Az nincs sehol. Azaz van! Ott, ahol a maga nyugalma.

Ella a hajtüket szedegette ki hajából s csodálkozva nézett a vén kisasszony hálófejkötős fejére, mely a krézlis hálóköntösből úgy nézett ki a dunna alól, mint egy levágott fej.

— Ott, ahol az én nyugalmam? — kérdezte.

— Ott bizony, szivecském! — sóhajtott Jusztina kisasszony s így szólt: Mondja drágám, ha egyszer majd nagyon jó dolga lesz, fog az öreg Jusztina néniire gondolni?

Ella vállat vont.

— Milyen fantaszta Jusztina néni! Nekem sohasem lesz nagyon jó dolgom.

— Csak arra feleljen, szivecském, amit kérdezek, — folytatta a vén kisasszony makacsul. — Gondolna reám?

Ella levetette a bluzát s hófehér vállán végigfutott a szoba fagyos levegője.

— Akarja Jusztina néni, hogy megesküdjek? — mosolygott.

— Azt nem; hiszek a maga szavának eskü nélkül is. Csak azt mondja meg, hogy ha nagyon gazdag lenne, adna nekem öreg napjaimra egy kis apagnet, hogy ne kerüljek a szegények házába vagy a kórházba? Mert ha maga megigéri, tudom, hogy meg is tartja. Már többen megígérték, hanem hát az kutyaugatás, számár-ordítás volt . . . Míg ha maga . . .

— Hát jól van, — felelte Ella szinte vidáman s az ágya szélén ülve kigombolta a cipőjét. — Ha valamikor gaz-

dag leszek, száz forint havi apanaget adok Jusztina néninek s a lakbérét.

— Ámen! Ugy legyen! — imádkozott rá Jusztina kisasszony áhítatosan. — Én elég jó katolikus vagyok. hanem azért olykor azt mondom, mint most is: ha van Isten az égben, hát így lesz! Mert egyszer csak eljön az idő, hogy az ember kételkedik. Hogy nem hisz, mert sehol se látja az Istent, akár-hogy hívja, csak az ördögöt, aki a sok bajt szállítja. De most el fog jönni. Maga miatt. Mert ha maga miatt se jönne, aki olyan ártatlan, mint a szentelt ostya, akkor már igazán nincs és csak azért nem jön.

— Ah, Jusztina néni, — sóhajtott Ella s magára huzta a takarót és eloltotta a gyertyát — ne vétkezzünk! Legyen minden úgy, ahogy az Isten akarja.

— Legyen! — hagyta rá Jusztina kisasszony s a fal felé fordult, de kis idő múlva újra megszólalt:

— Alszik?

— Nem, — felelte Ella.

— Nem haragszik meg, ha valamit mondok? — kérdezte a vén kisasszony.

— Dehogy!

— Hát nézze, szivecském, — szólt Jusztina kisasszony halkán s a hangja rezgésén hallható volt az izgatottság — tudja mit mond a biblia? Segíts magadon ember . . . Tudja?

— Tudom, — felelte Ella keserűen — és nem hiszem, hogy az Isten csak azért mondana ilyen bölcsességeket, hogy kigunyolja vele az ember tehetetlenségét.

— Mindegy, — halatszott a sötétben a Jusztina kisasszony izgatott hangja — de ebben van igazság. Az Isten nem állhat minden embernek a háta mögé, mint egy dajka és nem taníthatja az embert lépegetni. Az ember vezesse önmagát, azért van esze! Nézze, szivecském, kérdek magától valamit. Nem vette még észre, hogy Bálint gróf érdeklődik iránta?

— Ki iránt? — kérdezte Ella közönyösen.

— Ej, — zsörtölődött Jusztina kisasszony — hát se nem én irántam, se nem Pepsa néni iránt, hanem maga iránt!

— Eh, aludjunk, Jusztina néni! — szólt Ella kedvetlenül s hallatszott, amint megfordult az ágyban.

— Nahát, szivecském, — mondotta Jusztina kisasszony izgatottan, — ha így beszél, akkor nem is érdemli meg, hogy a jó Isten megsegítse. Ez komoly dolog szivecském! Bálint gróf csak negyvenöt esztendő, egyetlen fiu s nemcsak az óriási majorátus birtokosa, hanem a megboldogult apja öccsének is ő az örököse. S az az örökség hat-nyolc milliót tesz ki.

Jusztina kisasszony szivdobogást kapott a milliók kimondására s dunnája alatt egyik kezét rászoritotta a szivére.

— Hallja, szivecském, mit mondok?
— kérdezte izgatottan.

— Hallom, — hallatszott az Ella kissé fátyolozott és nyugtalanul vibráló hangja.

— És a saját vagyona még egyszer annyi. Tehát tizennyolc, husz millióról van szó . . .

Ellán valami forróság futott keresztül s a szemét lehunyta.

— Sőt én azt hiszem, a felesége vagyonát sem vette vissza a család. De ha visszavette is . . . Gyerek nincs . . . És én tudom, olyan bizonyosan tudom, minthogy itt fekszem az ágyamban és egyik kezemmel fogom a másik kezeimet, hogy maga tetszik a grófnak. Le merném rá tenni a hitemet, hogy tetszik. Már egy néhány délelőtt itt a ház előtt láttam elmenni, korán, kilenc-tíz órakor, amikor én árverésre, vagy piacra megyek és este is láttam már egy párszor. Sőt egyszer láttam bejönni a kapu alá, ahonnét kis gondolkodás után

ismét visszafordult. Mit gondol, szivecském, miért jött be a kapun s miért járt itt a ház előtt, holott azelőtt sohasem járt? Minek járt volna? A József-körut nem grófoknak való sétahely . . . Na lássa és tovább megyek . . . Nem alszik?

— Nem, nem, — felelte Ella türelmetlenül.

— Nahát, vegye tudomásul, hogy Krisztina, az én drága földim, a házvezetőnő, ki akarja magácskát turni a grófné mellől. Oh, nekem jó orrom van! Már hetek óta látom, hogy az a drágalátos hölgy valamiben fondorkodik. Nyiltan nem meri elküldetni a grófnéval, mert restelli magát tőlem; az apám valamikor sokat tett az ő apjáért, de azért a vége mégis az lesz, hogy nyárára a grófné nem viszi el magácskát falura s őszszel, ha visszajönnek, a másik felolvasónót protegálja be, aki akkorra már bizonyosan egészséges lesz. Mondja, szivem, nem vett észre semmit a Krisztina modorán?

— De igen, — felelte Ella gondolkodva, — valami ellenszenvet irántam tényleg észrevettem, de nem tudtam magamnak az okát megmagyarázni.

— Én tudom, — felelte Jusztina kisasszony haragosan. — Észrevette az aspiskigyó, hogy a gróf érdeklődik magácska iránt s ez neki nemtetszik.

Ella önkéntelenül elmosolyodott.

— Hát mi köze neki ehhez?

— Óh, — felelte Jusztina kisasszony élénken, — nagyon is sok köze van! Azaz nincs semmi, de mivel ő azt hiszi, hogy van, hát van. Krisztina már husz esztendeje áll a grófi család szolgálatában s azt hiszi magában, hogy ő úgy hozzá tartozik már a családhoz, hogy érdeke és kötelessége a család fölött őrködni. Ő tehát ott áll mellettük, mint egy kardos angyal és vigyáz reá, hogy valami mesalliance vagy mi, be ne törjön a családba.

— Mesalliance! — mosolygott Ella keserűen. — Kedves Jusztina néni, én

azt hiszem, mikor a grófoknak a magamfajta kis felolvasónők megtetszenek, semmi sincs tőlük távolabb, mint a házasság gondolata.

— Oh, oh, — mosolygott Jusztina kisasszony vidáman a dunnája alatt, — ez igaz is, meg nem is. A férfiak, kedveském, akár grófok, akár kereskedők, mint a szegény Tini vilt vőlegénye, a házasság ütőkártyáját csak a legutolsó és végső esetben dobják ki, akkor, ha meggyőződnek róla, hogy a vár hidját máskülönben nem eresztik le előttük. Mert ha enélkül is leeresztenék, a gazdag és egészséges férfiak sohasem nőszülnének meg, csak a szegények és nyavalyások. Csakhogy a jó isten nemcsak a nadrágos állatainak adott eszet, hanem a szoknyás virágjainak is és ez az ész arra való, hogy az ő fehér zászlajuk lengjen a vár fokán és nem a férfiak vörös lobogója. Ért engem, szivecském?

— Azt hiszem, értem, — suttogta Ella s lehunyta a szemét, mert szédült a

párnákon, mintha az ágy körbe táncolt volna vele.

— Akkor jó éjszakát, — szólta Jusztina kisasszony s ismét a falnak fordult. — Aludjon jól és álmodjon okosakat, mert a szerencse közel van hozzá, csak ki kell érte nyújtania a kezét.

Elhallgatott és aludni próbált, de nem tudott. Sem ő, sem Ella. Végigolvasták a fertályokat egy órától kettőig s akkor Jusztina kisasszony váratlanul ismét megszólalat:

— Igaz, a gróf olyan közönséges kinézésű, mint egy elhizott hentes, de az apja is ilyen volt s mégis hozzáment a szép Szávay grófnő. Mert az élet ilyen! . . . A leányok Romeókról álmodoznak és kövér hentesekhez mennek férjhez . . . Minden együtt nem lehet . . .

S most már tényleg elaludt. Tíz perc múlva már horkolt s álmában ismét látta Ellát a grófi kastély ebédlőjében, látta a finom illatu kávé, melyből három forint hatvan krajcár egy

kiló, az ezüst kannában párologni s látta a pulykát, a malacot, a pénzes levélhordót . . .

És Ella is aludt. Ő azt álmodta, hogy egy kis vörös ruhás bohóc ugrált előtte s a szeme közé kacagva folytonosan ezt ismételte:

— Minden együtt nem lehet . . .
Nem lehet . . .

És másnap, mikor öltözködni kezdett, szokása ellenére hosszan belezett a tükörbe és jól megnézte benne a szép arcát. Egyedül volt a szobában s felkönyökölt a piszkos fehér terítővel letakart asztalra, melynek egyik oldalán a felakadt terítő durva indiszkrécióval árulta el az asztal alacsony származását, mely nem volt egyéb, mint egy gyalulatlan savanyuvizesláda.

Ennek a ládának származási titkát egy fehér, fodros terítő védte s egy kopott aranyozású tükör volt reá állítva, mely ócska csipkefüggönnyel s egy

csomó szinehagyott, poros művirággal volt dekorálva.

Már nyolcra járt az idő s a márciusi napsugár, áttörve egy csomó kémenyen, valahogy utat tört magának a börtönszerű, szomoru kis pesti udvarba s egy sugarát, talán üdvözlésképen, megragyogtatta Ella szobájának piszkos ablakán.

Ella gondolatai elkalandoztak s ezen a napsugáron keresztül, mintha egy új tavasz fényes világába nézett volna bele.

Mintha ott túl az ablak üvegén és túl a falon, túl ennek az egész szomoru nagyvárosi épületnek skatulya falain, egy felhőtlen, ragyogó kék ég nyílt volna meg előtte, melynek tündöklő fénye idevilágítna hozzája.

És megzavarodva, önmaga előtt restelve, de a grófra gondolt, a milliók urára, kivel majdnem öt hónap óta még alig váltott tiz szót. De öt hónap óta mindennap ott látta őt reggelizni abban

a szobában, ahol ő felolvasott a grófnénak.

Mindennap két három gazdagon megrakott asztalka állt a gróf előtt, ki mindennap változatlan jó étvágygyal evett s Ellára mindig azt a benyomást tette, mintha valami bizonyos kitűzött céllal hizlalná magát ilyen eltökélten, makacsul.

A szárnyas szeleteket, a sonkát, a pástétomot, olyan komoly fontoskodással és figyelemmel szurta föl naponta villájára, mintha ennél komolyabb és fontosabb cselekedet az életben nem is várhatna az emberre.

Jól megrágott minden falatot, a kenyeret pontosan letisztogatta minden csöpp kis héjától s a gyümölcshámozásba türelmesen és elképzelhetetlen nyugalommal mélyedt bele.

Ellára egy közönséges, tul egoista ember benyomását tette a gróf, amellet a pedantériájával, mikor a legparányibb porszemért vagy rendetlenségért

megszólította az inast és egész előadást tartott neki a rendről és tisztaságról, nevetségesnek találta.

De mindamellett holmi szebb vonásokat is fedezett föl a grófban. Mint például, csodálatos gyöngédséget anyja iránt, nagy virágkedvelő szenvedélyét s nem közönséges műveltségét és irodalmi tudását, melyre egy-egy közbeszólásából jött rá, mit felolvasás közben mondott az anyjának.

Mert hozzá még soha sem szólt. Pedig hogy erősen figyeli, hogy tekintete állandóan rajta függ, naponta észrevette s az inas egy alkalommal, mikor a tágas hallban fölsegítette rá a kabátját, bizalmasan kijelentette előtte: hogy a méltóságos ur, azóta, hogy a kisasszony ide jár, a délelőtti lovaglását délutánra tette át . . .

Mindez a látható érdeklődés jele volt, melylyel azonban Ella eddig sohasem törődött. A gróf levegő volt reá nézve, nulla, egy kövér nulla, kinek ér-

deklódése valószínűleg onnan datálódik, hogy egyszer, reggeli vagy ebéd után, őszibarackja vagy a körtéje helyett, csemegéül valószínűleg őtet szeretné megenni.

S futó gondolatában, mert másutt egy percre sem foglalt el helyet, lenézte és megvetette a grófot s önkéntelen irtózat fogta el, ha ránézett. Ilyenkor a polip, ez az utálatos, spongyaformájú, puha, sok lábu állat jutott eszébe.

Pedig alapjában inkább valami más állathoz lehetett volna a grófot hasonlítani, kiben sokkal több jó, mint rossz tulajdonság alkotta az embert.

Huszonöt esztendőskorában nősült, egyik unokahugát vette el, egy kedves, szimpatikus, finom lelkű kis komtesset, minden családi beavatkozás és érdek nélkül, csupán meleg szimpátiából és tiz esztendei boldog házasság után, mikor elvesztette a feleségét, semminemű családi befolyás nem volt képes rávenni, hogy újra nősüljön. Még

az anyja sem, akit pedig nagyon szeretett.

Az ilyen házastási kísérletekre évek óta egy válasza volt: ha olyan nőre találok, aki érdemes lesz arra, hogy a meghalt feleségem helyét elfoglalja szivemben, megházasodom. Másként nem . . .

S úgy látszott, nem akar jelentkezni az a bizonyos nő, mert tiz esztendei özvegység után, a gróf még mindig nem gondolt a házasságra.

Már negyvenöt esztendő volt, pogányul egészséges, melyet csak növelt falusi életmódja. Tavasztól őszig birtokán gazdálkodott, még pedig lelkiismeretesen és szakértelemmel. Majdnem egész nap nyeregben ült, ott volt mindenféle mezei munkánál s ő utasította gazdatisztjeit minden irányban, akik szigoruan respektálták gazdaszi talentumát és minden alkalmazottja szerette benne a tulpedáns, kicsit gögös, de mindenkor igazságos nagy urat.

Télen aztán, mintha csak kicseréltek volna, főúri passzióinak élt. Nehány hetet külföldön töltött, itthon minden színházban páholyt tartott és gyakran suttogtak egy-egy szivügyéről, melyek mögött szép fiatal színésznők rejtőztek, csakhogy soha sem állandóan, vagy hosszabb ideig. Sűrűn változtatta gáláns kalandjainak hölgyeit s e kalandokról a köztudat soha sem tudott egyebet följegyezni, mint a fejedelmi végkielégítés szenzációját.

Ami a nőkről való felfogását illeti, abban nem épen önálló, de nem is teljesen köznapi gondolatai voltak. Kétféle nőről tudott az életben. Akit az ember elvesz s akivel — mulat.

Akit elvesz, azt szereti, hü marad hozzá, nagy tiszteletben tartja s akivel csak mulat, lenézi és könnyen tulad rajta.

Másféle nőt, vagy másként szortirozható rendszert, egyszerü, nyers, egészséges érzéke nem ismert. Ellenben

a becsületbevágó szerelmi kalandokat, például leányok elcsábítását, elítélte és megvetette. A társaságbeli asszonyokkal való flirtelést pedig, kényelmi okokból kerülte.

És ennek az embernek az életében az Ella megjelenése, nem jelentéktelen zavart okozott.

Ez a leány határozottan és komolyan tetszett neki; olyan komolyan, ahogy a felesége kivételével még nem tetszett neki nő. Nem csak a nagy szépsége, a modora, a megjelenése, hanem tetszett benne az az egész nagy lelkierő és az a finoman átlátszó mélységes bánat, melylyel sorsát viselte.

Mert a gróf, az egyetlen ember a háznál, ismerte Ella titkát.

Néhány héttel később, hogy Ella a házhoz került, egy ügyes magándetektivet bizott meg, hogy puhatolja ki a leány származását, melyről a házvezetőnő sem tudott semmit. A leányt Jusztina kisasszony, az ő földije, régi ba-

rát nője hozta, kinek különben is több irányban lekötelezettje volt és mindez elég garancia volt előtte arra nézve, hogy a különben kifogástalan modoru, előkelő megjelenésü szép leány keresztlevél nélkül foglalhassa el szerény kis állását.

S a fölfedezés, hogy az a gyönyörű leány a sikkasztó polgármester leánya, nemcsak kellemetlenül lepte meg az ő szigoru, arisztokratikus felfogását, hanem szinte tudtán kívül le is verte. Valami csalódás, kellemetlen rossz érzés fogta el, mint a gyereket, aki üveggyöngyöt talál, melyről azt hiszi, drága gyémánt s mikor felvilágosítják, sirva fakad.

Ilyenformán érintette Bálint grófot a fölfedezés. Napokig küzdött magával, ne mondja-e el a kellemetlen dolgot anyjának és ne távolítsák-e el a háztól a leányt, aki elvégre, akármilyen bájos, mégis csak egy közönséges, hörtönben ülő egyénnek a gyereke, aki

nem fertőztetheti meg a levegőt ebben a házban.

Tizszer is elhatározta, hogy szól az anyjának és mégis, ő, a mindig határozott, korrekt nagy ur, habozott s nemcsak részvétet érzett a leány iránt, hanem egy ennél komolyabb ok győzte le: a saját maga önzése, mert nem volt képes megfosztani magát a leány látásától.

És napról-napra halasztotta az időt, míg végre rájött, hogy már késő a szólás, mert az eddigi hallgatással tulajdonképpen cinkostársa lett a szerencsétlen szép leánynak.

S a cinkosság gondolata valami különös gyönyörűséggel töltötte el, amelyhez hasonlót még soha sem érzett és alig három hónap múlva rájött, hogy ő, alsóágotay Ágotay Bálint gróf, komolyan és veszedelmesen szerelmes a sikkasztó polgármester leányába.

Szép színésznő barátnőjét hamarosan kifizette, megszakitott vele minden

érintkezést és a kitünő álmu gróf álmatlansággal küzdött, társaságkerülő lett és kevés szavu.

Valósággal csak az a két óra tette már boldoggá, amit Ella mellett tölhetett és látszólag közönyösen, de bensőleg szenvedélyes vágygyal nézte a leány szépségét s hallgatta hangjának édes zenéjét.

Bálint gróf szerelmes volt és szenvedett. S ő, aki sohasem szenvedett, pláne szerelmi gyötrődést, csodálkozva, zavartan és tanácstalanul nézett maga elé és nem tudta, mihez kezdjen.

Mert amikor életében először volt szerelmes, három nap mulva már megkérte az unokahuga kezét s ha Ella hozzá hasonló rangu lett volna, már az ő kezét is minden habozás nélkül megkérte volna.

Igy azonban a házasság gondolata teljességgel hiányzott a gondolatai közül, sőt esze ágába sem jutott.

Ami őt zavarba hozta és amivel

tanácstalanul állt szemközt, az a kivi-
hetetlennek látszó terv volt, hogy a
a leányt kedvesévé tehesse. Nemcsak a
leány előkelő származása, nagy tiszta-
sága és ártatlan lelkének bemocskolása
állt utjába, hanem bizonyos megszegye-
nitő önvád is, minthogy a leánylelkek
tisztaságának megrablása, mindenkor
becstelenségnek látszott szemében.

És mégis, a leány utáni szenvedé-
lye és vágya olyan erős volt benne,
hogy érezte, nem tud lemondani róla és
éjjel-nappal nem volt más gondolata és
folyton szötte a terveket, hogy juthat-
na birtokába.

És egyszer csak Jusztina kisasz-
szonyra gondolt, meg a pénz hatalmára.
Százszor leült, hogy ír az öreg kisasz-
szonyinak, majd a házvezetőnőre gon-
dolt, hogy ennek közbenjárásával szé-
diti el Jusztina kisasszonyt egy nagy
összeggel, mert a reális eszű gróf na-
gyon jól ismerte a pénz hatalmát és
tudta, hogy minden siker csak az ösz-
szeg nagyságától függ.

De valami tiltakozó érzés mindig távoltartotta őt Krisztina asszonytól. Valami kellemetlen kutató, kérdő pillantást fedezett fel az asszony szemében, valahányszor Elláról beszélt vele.

Elhatározta tehát, hogy minden közvetítő nélkül — ami különben is veszedelmes az ilyen dolgokban — maga keresi fel Jusztina kisasszonyt, de a kapunál tovább sohse ment s ha találkozott vele az utcán, zavartan kapta el a fejét.

A beestelenség még a szerelmi ügyekben is teljesen távol állt tőle s huzódott, vonakodott, sőt irtózott minden jellemtelen és erőszakos kísérlettől, habár vérének minden csöppjével kívánta a leányt.

A tisztességes, egyszerű módra azonban, egy percig sem gondolt. Ahogy a legtöbb háborgó folyó iszapjából hiányzik az aranypor, úgy hiányzott az ő főrangú gondolkodásából a rangján

aluli házasság gondolata; pláne, egy bukott, züllött ember leányával.

És más irányban kezdte gondolatait trainirozni. A véletlenre bizta ügyét és az időtől várta a leány meghódításának lehetőségét. A rossz, nyomoruságos időktől várta, Ella terveinek megghiusulásától, az elvesztett, elsiratott és megátkozott reménységek eltűnésétől.

És Ella, a Jusztina kisasszony savanyuvizes ládájából fabrikált fésülkődő-asztala mellett, milyen más szemekkel nézte egy új tavasznak felragyogását. Milyen másként gondolta el a Jusztina kisasszony gyerekes meséinek tündérvárát!

S amig fésülködött, öntudatlanul, de több gonddal fonta be haját, mint máskor s fekete ruhájának nyakához friss csipkét varrt. Körmeinek ráspolozásával tovább babrált, sőt a körömfestéket is elővette, mely a jobb napok óta nem volt kezében.

Pedig a lelke sajgott és majdnem

egy esztendő után először járta át szívét a saját maga szerelmi bánata, melyhez kísértőül most egyszerre a keserűség és dac is hozzájárult. A minden megtiport, összetört léleknek, még a legnemesebbnek is emésztő vágya, a: megmutatom!

És Ellát elkapta ennek a váagnak szilaj lángja; belekapott a lelkébe, az agyvelejébe, megalázott büszkeségébe és tüzet fogott benne, égette, perzselte, fojtogatta a vágy, ismét az lenni, aki volt, a büszke, előkelő leány, aki fényes milieuban él, akinek egész kis szolgahad várja parancsait és ebből a gonosz álomból egy egész más világban ébredhetni fel.

S az Ella szívét már megcsapta az életnek az az átformáló, kegyetlen misztrálja, mely lassan közeledik és megvakítja a puszták utasát, földhöz csapja s betemeti a föld porával, mely egyenlővé teszi őt a maga színével.

És napokig zavaros tervekkel fejé-

ben járt-kelt, szemében nyugtalan, dacos tűz égett s a könyveit félretette, nem tanult. Lefeküdt a kanapéra s órákig feküdt tétlen semmittevással, vagy felöltözött s átment Budára, fel a Várba. Valami magnetikus erő a magasba vonta őt, a minél magasabb helyre s mikor maga előtt látta a magasból a hüvös tavaszi ködben Budapestet, mint ha tüdeje megnőtt volna, könnyebben lélekezett és sirni szeretett volna, a boszuállás jóleső könyeit szerette volna el-sirni, amit mindenkivel, az egész világgal szemben érzett.

Fölment a Bástyára s leült egy padra. A vár udvarában hatot ütött az óra s a kis Zsigmond-kápolnában harangoztak. Hüvös, inkább őszi, mint márciusi alkonyat volt, de a vadgesztenyefák nagy, vörös rügyei már ott ültek a lombtalan ágakon s lent, a kertek rácsain, apró, korán hajtó bokrok zöldeltek ki.

Ella felnyitotta esernyőjét, mert

az eső szemelt s az apró esőcsöppek amint ráhulltak a keményen kifeszített esernyő selymére, mintha kopogtatásukkal valamire figyelmeztették volna. Arra: hogy az életben nem szabad álmodozni, töprengeni, hanem tenni kell. A tétlenség és álmodozás az élet utánra marad. Az életben cselekedni kell; tenni kell.

Ella megszorította a pad karfáját és felállt. Valami hidegséget érzett a szive körül, mint mikor régi épületek ajtaját nyitják ki s mintha az ő szivének ajtaja is kinyílt volna, melybe valami új, hideg érzés suhant be: az élet alávaló és mégis fenséges önzése, a nagy törvények jellemtelen királya, a könyörületeket nem ismerő: én.

S lassan elindult a márciusi alkonyatban. A szive, mintha megkövesült volna s ajka körül két idegen vonás húzódott meg. — Vajon ki vagyok én? — gondolta, amint ment le a lépcsőkön s a bokrok mellől egy-egy ibolyaszál né-

zett fel reá. Máskor fölsikoltott volna örömében e virág láttára, most le se hajolt érte. Hidegen ment el mellette s mire a Lánchidhoz ért, a lámpák már égtek az utcákon. A ködben uszó város, mintha a Duna fekete tükcrén uszott volna tova palotáival, ezer és ezer fényes lámpáival s mintha jöttek volna Ella felé a gazdagsággal tele paloták, a fény s a nagy világosság.

Az eső elállt s a Belvárosban hullámzott a sétálók sokasága. Ella ismeretlenül, hidegen, büszkén haladt el közöttük s egy ellenállhatatlan érzésnek engedve, felült egy omnibuszra s az Andrássy-utra ment. Látni akarta az Ágotay-palotát, ahol néhány napja nem volt már, az öreg grófné gyengélkedése miatt.

Látni akarta a kivilágított ablakokat, a hatalmas, cimeres tölgyfakaput és a szive gyors, hullámszerű működésével halántékába kergette a vért.

Az Oktogon-térnél leszállt s gyalog

ment tova. A palota előtt fogat állt, két szép fekete lóval s az ezüst szerszámok ragyogtak a szép állatokon.

Ella, mint valami alvajáró, egyenesen a kapunak tartott s becsöngetett. Nem tudta, hogy miért, hogy mit akar, csak becsöngetett. A füle zugott s lábát mintha odaszögezték volna a kapu elé, nem tudott onnét elmozdulni.

A kapu kinyilt s Bálint gróf lépett ki rajta, köpenyegben, cylinderrel s kezében hosszú szijjon színházi látcsövet lógatott.

A gróf elvörösödött s Ella elsápadt fátyola alatt, amint egymásra néztek. Még soha sem találkoztak s nem álltak így szemtől-szemközt s egy percre olyan zavarban voltak, hogy a gróf még köszönni is elfelejtett. De a másik percben már megemelte cylinderét s Ella alig észrevehető elfogultsággal megszólalt.

— Erre jártam s a méltóságos asszony hogyléte felől akartam kérdezősködni.

A gróf meghatottan emelte meg
cylinderét és kérőleg nézett Ellára.

— Édes anyám nagyon örülni fog
figyelmességének s ha feljönne hozzá
egy percre, megörvendeztetné.

Ella szive nagyot dobbant s fel-
ment a gróf mellett a széles, kivilági-
tott márványlépcsőkön. A plafonig érő
pálmákkal tele hallban a házvezetőnő-
vel találkoztak. Krisztina asszony olyan
rosszul leplezett, megdöbbenő pillantás-
sal állt meg, amint e szokatlan időben
és a gróf mellett látta Ellát, hogy még
Bálint gróf is belezavarodott az asszony
kellemetlen, kutató pillantásába.

— A kisasszony olyan kedves, —
szólt zavarodottan — hogy a mama
hogyléte felől kérdezősködött.

Krisztina asszony kezében egy
ezüst tortavágókés csillogott, mint va-
lami kard s hüvösen elmosolyodott.

— Szép a kisasszonytól s én majd
fölvezetem egy percre a méltóságos asz-
szonyhoz, mert méltóságod el talál kés-
ni a színházból.

Bálint gróf mosolygott. Bánta is ő a színházat. De azért zavartan válaszolt:

— Majd én magam vezetem föl a kisasszonyt.

Krisztina meghajtotta magát s nem szólt semmit. Száját összeszorította s boszus pillantással visszanezett Ella után, aki a gróf mellett haladt.

Ella még nem járt ebben a tündérpalotában ilyen időben, melynek pompája az esti világítás mellett nagyobb volt, mint nappal. A csillárok régi csipkékkel borított selymemernyői alól át-sűrődő világosság, a kárpitok tompa, nemes fénye s a drága tükrök ragyogása a pompa, jóizlés és gazdagság minden varázsával tündököltek.

A gróf az anyja hálósobája előtt bocsánatot kért Ellától s előre ment, őt bejelenteni. Aztán széthuzta a nehéz függönyöket s boldog mosolygással kérte Ellát, hogy lépjen be.

Ella zavarodottan állt meg az ajtóban s e percben, életében először, érez-

te magát alávalónak, hazugnak, alattomosnak és jellemtelennek. Hisz ő nem a grófné miatt jött ide. Hogy miért jött, maga sem tudta, csak azt tudta, hogy nem a grófné miatt jött.

Ebben a zavarában azonban bájosabb volt, mint valaha. Arca lángolt, gyönyörű szemének szögletébe a szégyen könnye szökött s olyan leányos, gyöngéd, megható volt, hogy nemcsak a gróf, hanem az anyja is elragadtatással nézte.

A szép öreg asszony csipkés pongyolában feküdt egy nyugágyon s a kedvenc kis kanárija ott röpködött körülötte. Ella kezét csókolt a grófnénak s könnye ráhullt az öreg asszony pici, aszott, fehér kezére, mely olyan volt, mint egy hervadt fehér rózsának bársonyos szirma.

A grófné megfogta Ella fejét s ránézett. Még nem látott könnyet ennek az acélos szívű, szép finom teremtésnek

szemében s azt hitte, az irántai részvét és nyugtalanság könnye hullt kezére.

— Ez szép magától, édes gyermekem, — szólt kedves, halk hangján. — Hát szereti egy kissé ezt a szegény öreg asszonyt?

Ella hallgatott. Pedig hogy szeretett volna letérdelni a szép öreg asszony előtt s a kis fonnyadt kezeckéjét a maga márványos, fiatal, rózsás ujjai közé fogni és elmondani neki:

— Szeretlek, mert szép, előkelő és finom vagy, amilyen az én anyám volt. Szeretlek, mert tiszta vagy, gazdag vagy, mint én is voltam . . . Szeretlek, tarts itt magadnál, mert alig léptem át a szegénység küszöbét, máris utálom szennyét, szomorúságát, fájdalmát s félek tőle és máris elfárasztott . . .

De nem mondhatott semmit. Az eső újra esni kezdett odakünn s az ablakokhoz koppanó csöppek eszébe juttatták:

hogy az életben csak cselekedni kell. Az álmodozás, a tétlenség: a halál . . .

Megtörölte szemét s mosolyogva nézett a grófnéra, aki maga mellé ültette s amit még nem tett meg, kérdezősködni kezdett az élete felől. Hogy mivel foglalkozik, hova jár, micsoda pályára lép?

S Ella fesztelenül, teljesen otthon érezte magát e milieuben, kedvesen, kis vidámsággal és iróniával felelt mindenre.

Beszélt Jusztina kisasszonyról, a lakótársairól, a köszvényes lábu Pepsa néniről s a gróf és anyja, kik előtt ismeretlenek voltak az életnek efajta árnyoldalai, élvezettel hallgatták és a gróf gyönyörűséggel. Teát, süteményt hozatott be s Ella amíg beszélt, folyton az esőcseppek koppanását hallgatta, mely egyre azt mondta: tenni, tenni . . .

És engedelmet kért, hogy ő készítse el a teát. Űgyes, szép kezével megfogta az arany cukorfogót, tele ön-

tötte a csészéket, a tejszínes kis aranykannát kecsesen ujjai közé fogta s a cimeres csészékbe öntött teát a grófné elé tette.

Ők ketten, a kis teás-asztal mellett ültek s úgy a grófné, mint a fia, teljesen elfelejtették, hogy a felolvasónőjük társaságában ülnek, kinek 30 frtot fizetnek havonta s aki kilenced magával lakik egy józsefvárosi ház háromszobás lakásában.

Sőt a grófné azt is elfelejtette, hogy egy előtte teljesen ismeretlen származású leányt lát vendégeként, olyanformán, mintha a saját rangjabelije közül lenne.

Egy rövid félóra után, Ella felállt. Kezet csókolt a grófnénak, ki ijedten fogta meg a kezét.

— Ilyen későn nem mehet egyedül! — szólt. — A komornám majd elkiséri.

— Oh, dehogy, — mosolygott Ella, — sokkal későbbben is jártam már egyedül.

Bálint gróf felállt.

— Ha megengedi — szólt sokkal nagyobb sietséggel és izgatottsággal, mint szükséges lett volna — elviszem a kocsimmal. Ugyis az Operába megyek.

De Ella a fejét rázta.

— Oh, az Opera nem esik utjába a József-körutnak!

— Hát az Operánál majd én leszálok és kegyedet tovább viszi a kocsi — felelte a gróf izgatottan és sietve vette fel levetett köpenyegjét.

Az anyja kissé csodálkozva nézett reá s elmosolyodott. Ha Ella ismerte volna már az életet, ez a mosoly kiábrándította volna nemcsak egy homályos ábrándnak haszontalanságából, hanem abból a szeretetből is, amit az öreg grófné iránt táplált.

Hanem ő még csak noviciája volt az életnek s azt hitte, a diadal paripáját könnyebb hámba fogni, mint az

akaratot kikeresni magunkból, hogy azt meg is tehessük.

S ennek a diadalnak már bizonyos örömevel ült be a koesiba a gróf mellé, ki a nagyfoku izgatottságtól alig tudott pár szót szólni a rövid uton. Kezét belemélyesztette zsebébe, száját összeszorította a kínos gyönyörűség lázas izgalmában, nehogy megfeledkezzék házigazdai voltáról és karjába zárja a mellette ülő leányt.

De a kiszálláskor megszorította kezét s olyan félremagyarázhatatlan melegséggel nézett reá, hogy Ella belépirult s az első borzongó érzést ez a pillantás ébresztette fel benne. És a szive egyszerre összeszorult. Már nem érezte a diadal örömét s az első szerelem édes álomalakja, kinek önként, szivének minden melegével nyujtotta oda ajkát, hirtelen elöttűnt a fájdalmak keserű chaoszából.

Alig érintette a gróf kezét s amint

ez kiszállt, nemsokára megállította a kocsit és gyalog folytatta utját.

Az eső csöndesen kopogott az esernyőjén, de már nem hallotta az esőcseppek beszédjét. A fáradtság és közöny ismét erőt vett rajta s felment a szobájába.

A többiek már vacsoránál ültek s ő elővette könyveit, melyek napok óta nem voltak kezében. A könyvek mellett egy picike ibolyabokréta volt, a beteg Razutsek, vagy a fiatal zenész tette oda s Ella sóhajtvá tette pohárba, a becsületos vonzalom tiszta kis virágait.

XIII.

És ismét beletemetkezett könyvei közé. Éjfélkor feküdt, hajnalban kelt s minthogy a grófnétól nem jött semmi értesítés, hogy mikor foglalja el ismét helyét, napokig nem mozdult ki a házból. Arca megnyult, szeme körül a fáradtság ólomkarikái ültek és ujja közé szoritva halántékát, kétségbeesetten biztatta magát: sietni, sietni! De pillái olykor lecsukódtak, szive megremegett s valami fájó melegség simította végig, mint valami élő, puha kéz s ajka egy nevet suttogott: Dezső . . . S feje lehanyatlott, sirt . . . És a világ elveszett, elsötétült, elsülyedt előtte. Ugy érezte, mintha eltűnt volna minden és mindenki előle, akiket szere-

tett: az apja, huga, a bátyja s hogy nincs senkije, kiért érdemes volna az élettel, ezzel a rettenetes sárkánynyal tovább küzdeni. Csak egy embert látott maga előtt, fiatal szívének első álmát, ki elhagyta, részvét, szájalom, szerelem nélkül. És ő ennek az embernek akarta odaadni: ifjuságát, szívét, hitét, bizalmát, mindenét.

Véresre harapta ajkát keserül fájdalomában s könyveit eltaszítva maga elől, sötéten nézett a levegőbe s azt kérdezte magától: szeretem én még azt az embert?

És újra sirva fakadt. Szerette . . . Pedig nem akarta szeretni. S egy-egy kis időre teljesen urrá lett fölötte az erős akarat; néha több órákig, néha napokig, míg egyszerre csak elsötétült szeme előtt ismét a világ s a fájdalom és szerelem tovább kinozta szívét. — Még ez is, — gondolta elkeseredetten s lehajtotta fejét, mert érezte, hogy soha sem fog ettől a gyötrelmes szenvedéstől

megszabadulni, legfőlebb csak arra lesz képes, hogy ezt a szenvedést elaltassa.

És összeszedte minden erejét, mert ez az új fájdalom elgyötörte, elvette életkedvét, megakadályozta terveiben s ezt a fájdalmat számüznie kellett szivéből. Neki tiszta fejre, mindent legyőző erőre volt szüksége, hisz neki apja volt, egy élőhalott apja s reá rettenetes akadályok leküzdése várt.

A negyedik vagy ötödik nap, egy délután Jusztina kisasszony haragtól kipirult arccal, félrecsuszott kalappal jött haza s a szegény tanítót, kinek olyan keskeny volt már az arca, mint egy kifli, kiküldte a szobából s miután egérszinü köpenyegét egyik ágyra, kalapját a másik ágyra hajította, Ella elé állt és így szólt:

— Rossz hirt mondok, szivecském, hanem azért nem ugrunk a kutba, sem magácska, sem én. A grófné kifizette a havi járulékát, meg a másik havi járulékát és fölmondott . . .

Azaz igazság szerint nem ő, hanem Krisztina mondott föl. Az a vipera. Az én gyerekkori játszótársam, akinek hajdan az apját csak az én könyörgésemre nem tartóztatta le az apám orgazdaság miatt. És ez az orgazda leánya most azzal hálálja meg az én egykori jószágomat, hogy kipuhatolta, szegény szívem, a magácska családi dolgait és a grófnéval fölmondattott.

Ella rémült esodálkozással nézett a vén kisasszonyra. Ez megfogta a kezét.

— Nem kell azért kétségbe esni, — mondta rosszult mimelt könnyedséggel, mely alól átlátszott a keserűség. — Majd keresünk egy másik állást.

— De hát miért tették ezt velem? — kérdezte Ella kétségbeesetten. — Nem volt reám semmi panasz, a grófné szeretett, tehát mi az oka?

Jusztina kisasszony fáradtan ült le.

— Hogy mi az oka? — mondta elkeseredetten. — Megmondom. Megmondom egész nyíltan, mert magácskának

ugy is hozzá kell szoknia a sötétséghez, hogy eligazodhassék benne . . . Az apja miatt . . .

Ellának elfehéredett az ajka s föl-sikoltott.

— Ehez hozzá kell szoknia szegénykém — folytatta Jusztina kisaszszony szomoruan. — Hat vagy hét esztendő előtt, egy kedves, jó és szép leányka lakott itt nálam, ki a legkitünőbb eredménnyel szerezte meg a tanítónői diplomát; és mert törvénytelen gyerek volt, hát nem kapott állást sehol. Sem az állami, sem a felekezeti iskoláknál, sem a családoknál, mert a keresztlevelében az anyja nevéen volt elmatrikulálva. Aztán a szegény szép kis teremtés, egy őszi este beleugrott a Dunába . . . Odaveszett . . . A társadalom hallottja lett. A művelt, humánus, keresztény társadalomé; a pokol gyehennáján sütnék meg az egész társadalmat! Érti ezt, szivecském? Mert ha nem érti, meg kell értenie, hogy az emberek olyan sok bünt

bocsátanak meg saját maguknak, hogy véteknek tartják a mások bűnét is megbocsátani.

Ella lehunyta a szemét, de sirni már nem tudott. Az udvarról verkli hangja hallatszott föl s Jusztina kisasszony betette az ablakokat. A szoba levegőjét fojtó, koromszagu füst ülte meg s az ablaktáblák egy egész télnek szennyével, mint valami hályogos szem, pislákolott bele a tavaszi alkonyatba. Jusztina kisasszony ott ült Ella mellett s tompakörmü, kövér ujjaival a halántékát nyomkodta, ami azt jelentette nála, hogy erősen gondolkodik.

— Na, — mondta egy kis idő múlva s fölállt, — az én apámnak az volt a szavajárása: aki élni akar, vagy dolgozzék, vagy lopjon! Minthogy pedig mi nem akarunk lopni, hát dolgozni fogunk. Föl a fejét, szivecském s a vállát egyenesítse ki büszkén és kevélyen. Én már sok mindent láttam az életben és mindig azt tapasztaltam, hogy az em-

ber csak addig foglalkozzék valamivel, amig sikert remél belőle; de abban a percben, mikor meggyőződik a sikertelenségről, már söpörje ki lelkéből a haszontalan szemetet. Hát menjünk tovább . . . Lássá, szegénykém, én az ötvenhetedik esztendőmet taposom s a sors olyanformán bánt el velem, mint a pogányok Szent Gellért püspökkel, hogy szöges hordóban engedték utjára, de azért sohasem ijedtem meg túlságos nagyon. Igaz, az igényeimet minden egyes alkalommal lejjebb srófoltam, mint a fogorvos az operáló székét és a magasból folyton szálltam lejjebb és lejjebb, amig egyszer csak a földön találtam magamat, honnét már nem eshetek lejjebb. És most már elég biztonságban érzem magamat.

És fölvette ismét az elébb elhajított köpenyegjét, föltette a kalapját, fölhozta a két esztendős szövetkezyüjét, melyből minden ujja hegye kilátszott és hóna alá csapta az esernyőjét.

— Most vissza sem jövök addig, —
szólt, — míg valami állást nem kere-
sek magácskának.

Ella nem tartóztatta. Nem törődött
semmivel. Nem is hallotta, mit beszél
Jusztina kisasszony. Mintha a fülén
keresztül ki s be járt volna valami zör-
gő, zakatoló szerszám s a szeme elhomá-
lyosult.

Mikor a szomszéd szobából hallotta
Razutsek, hogy Jusztina kisasszony el-
megy, visszajött. Kikereste az abbaha-
gyott leckét, de nem merte megszólita-
ni Ellát, ki karjára fektetett fejjel, le-
hunyt szemmel ült előtte. A másik szo-
bában Walter, a fiatal zenész, megütötte
a zongorát s egy Chopin-balladát ját-
szott. Ella meg se mozdult s Razutsek
egy ideig összehúzódva, zöldes-sárga
arccal ült s lázasan csillogó szemmel
hallgatta a gyönyörű balladát, míg
szegény rossz tüdeje mint egy elromlott
fuvó, pihegett benne. Azután újra ki-
ment.

Ella egyedül maradt. Kis idő után föllállt, föltette a kalapját, előkereste a kabátját s kiment a házból. Amint a kapuhoz ért, Tini jött szemközt vele, a kis mamzell, kit láthatólag megviselt utolsó szerelmi bánata. A pikáns arcu, csinos, mollett leány lefogyott, megcsunyult s szép kék szemén keresztül olyan őszintén, leplezetlenül látszott bánata, hogy az ember szive megesett rajta.

Tini szomoruan köszönt Ellának s egy pillanatra megállott, mintha valamit mondani akart volna neki, de aztán megfordult s nehézkes lépésekkel eltűnt a lépcsőházban.

Ella megdöbbenve nézett utána, de nem tudott szabadulni a kis mamzell halálosan szomoru szemétől és egyszerre izgatottan megfordult s visszament, föl a lakásba.

Nem volt más odahaza, mint Rzutsek és Walter, meg az imént érkezett

leány. Ella benyitot a Tiniék ajtaján. A fiatal zenész a zongora előtt ült s mikor Ella belépett, hirtelen elpirult, abbahagyta a játékot s átment a maga szobájába.

A két leány egyedül maradt. Tini az asztal előtt ült és levelet irt, mikor Ella megfogta a kezét.

— Nagyon nyugtalanított a kegyed szomorú arca és a szokatlan időben való hazatérése, — szólt, — s visszajöttem megkérdezni, hogy nem beteg-e?

A kis mamzell sirva fakadt.

— Beteg vagyok, — zokogott, — de már nemsokára meg fogok gyógyulni örökre. Én már nem bírom tovább az életet.

Ella gyöngéden végigsimitotta a lehajtott fejü leány szép haját.

— És miért nem bírja tovább az életet? — kérdezte.

— Nagyon sokat szenvedtem már, — zokogott a leány. — Amióta csak élek, mindig szenvedek. De azt senki

sem tudja és senki sem érdeklődik iránta. Ki törődik egy szegény kis divatáros leánynyal? A világ csak azt látja, hogy újra más szeretője van és azt mondja erre: hogy rossz, könnyelmű teremtés. Pedig nem igaz. Az embernek nem rossz a vére, csak boldogtalan az élete és szeretet után vágyódik. Engem se az apám, se az anyám nem szeretett soha, a nagyon szegény emberek nem törődnek a gyerekekkel, nem várják, hogy megszülessék s ha megszületik, csak azt látják, hogy ismét több lett a baj. És mi öten voltunk... Én tiz esztendő voltam, mikor árván maradtam s attól fogva ide-oda hányódom. Nem szeretett senki, pedig én egész életemben a szeretetről álmodtam. Arról, hogy szeressen valaki, féltsen, gondozzon, jó, hü, legyen hozzám... És egyik férfikézből a másikba kerültem... Már nem szégyenlem bevallani. Most már ugy is mindegy... De egyszer sem én hagytam el őket, ha-

nem ők hagytak el engemet. Meglehet, ha én hagytam volna el valamelyiket, most nem állnék itt világ szégyenére s a magam bánatára. Csakhogy én nagyon szerettem mindegyiket és én tudom, hogy belőlem hűséges, becsületes asszony lett volna, ha valaki magához emel. Csakhogy a férfiak nem néznek be az olyan leányok lelkébe, mint amilyen én vagyok. Azt mondják: nem érdemes . . . És most már leszámoltam mindennel . . .

Ella rémülten hallgatta a siró leányt, ki az életnek egy új, ismeretlen fejezetét mutatta meg előtte; talán a legkegyetlenebbet, amit eddig látott belőle. A nő lelkét, a bűnnek nevezett tragédiát, ami egy-egy kis borzas frizurájú, dolgozó leány életében játszódik le, kik millió és millióan vannak a világon, mint jelentéktelen, lenézett kis nullák, kiket a kegyetlen emberi ész a társadalom rubrikáján kívül jegyez be.

Megrázkódott s kinyitotta az abla-

kot, mert azt hitte, megfullad. Görcsösen megszorította az ablak fáját s szívét fájdalom járta át. — Hát ez az élet! — gondolta. — A sok szomoru titkok láncolata, mikről a boldogok és elbizakodott ostobák semmit sem tudnak. Leélik a maguk kis puha életét és elmennek a szomoru titkok mellett, anélkül, hogy a látszat felületes pillantásánál mélyebb, emberibb szemmel néznének szét maguk körül.

Szeme égett, arca sápadt volt s a maga nyomoruságáról teljesen megfélekedett.

— Ha száz életem lenne, — gondolta, — mind odaadnám a nyomorultak boldogságáért.

Azután megfordult, odament a siró leányhoz s a maga kis batiszt zsebkendőjével letörülte arcáról a könnyeket.

— Ne sirjon, — mondta szeretettel, — hisz még fiatal és eljöhet az, aki hűséges szeretettel közeledik majd feléje.

De a kis mamzell a fejét rázta.

— Soha, soha! — zokogott.

Ella bement a maga szobájába s leült az otthagyt könyvei elé. A szobában már sötét volt s a szomszéd konyhában, a tüzhely egy rejtett zugában, egy tücsök fujta egyhangu nótáját. Vagy jó tíz percig az egész nagy, lármás házban nem hallatszott ennél egyéb hang. Mintha az egész ház kihalt volna, vagy valami titokzatos szellem rátette volna hideg ujjait az emberek szívére, olyan csönd volt.

És egyszerre sikoltás hallatszott, utána ajtók, ablakok csattanása . . . S a szegény kis mamzell ott feküdt az udvar kövezetén, véresen, holtan . . .

A kapu be volt csukva, mikor Jusztina kisasszony hazaérkezett s a kíváncsiak tömegét két rendőr minden ötödik percben fölszólította a távozásra, de senki sem mozdult helyéről, a szerencsétlenségnek s főképen a borzalmas halálnak közönsége: a gyerekek, cselé-

dek, a testileg-lelkileg nyomorgók és műveletlenek.

Kilenc óra felé járt az idő s Jusztina kisasszony halálra fáradtan, kimelegedve jött.

— Mi történt itt? — kérdezte ijedten, amint a ház előtti csődületet meglátta s a becsukott kapu előtt álló rendőröket.

— Egy leány leugrott a harmadik emeletről, — magyarázta valaki s Jusztina kisasszony megtántorodott. Ellára gondolt . . . Ellára, akihez olyan erősen fűzte már a maga fantasztikus, régényes kombinációja, hogy elállt a szivverése arra a gondolatra: hogy elvesztette őt.

Utat tört magának s a rendőr becsöngetett, mire a házmester kinyitotta a kaput.

— Ki halt meg? — kérdezte Jusztina kisasszony s görcsösen megfogta a házmesterné kezét.

— A kis masamód-leány, — felel-

te az asszony ingerülten. — Minek tart a nagysága ilyen csőcseléket a házban? Ennyi baj és kellemetlenség! Az egész udvart fel kellett mosni és rendőrök állnak a kapunál.

— A Tini! — sóhajtott Jusztina kisasszony megkönnyebbülten és fölment a lakásába.

Az egész háznép, Ella kivételével, együtt volt. A három leány, a fiatal emberek, Pepsa néni és Máriskó. A leányok vörösre sirt szemmel ültek az asztal mellett s Máriskó az ajtófélfához támaszkodva nézte őket és hallgatta, mit beszélnek.

Jusztina kisasszony benyitott.

— Hallottad? — kiáltott feléje Pepsa néni s ég felé emelte dagadt, köszvényes, öreg karját.

— Vége van a szegény Tininek! — zokogtak a leányok.

Jusztina kisasszony lehajigálta magáról a kalapját, köpenyegjét és érzéketlenül vállat vont.

— Tudtam, hogy ez lesz a vége ...
Két hónapi tartásdíjamat vitte el. Eb-
ből tanulhatnak.

— Mit tanulhatunk? — vetette fel
a fejét durván Ilka. — Azt, hogy az
ember az életével fizet meg, ha szeret?

— Eh, — felelte Jusztina kisasz-
szony megvetőleg s fáradtan beleült
egy régimódi, rongyos nagy fotellbe —
maguk nem tudnak egyebet, csak sze-
relmeskedni. Most láthatják, mire viszi
az embert ez a számárság, ha nincs
esze.

— És ha esze van az embernek, ak-
kor mire viszi? — kérdezte Ilka dühös
gunnyal.

— Inkább úgy kérdezze, lelkem,
hogy hova viszi? — szólt Pepsa néni
szeliden s a fájós karját ahogy meg-
mozdította, szinte belétorzult kedves
öreg arca, mely csupa jóság, szelidség,
együgyűség és megadás volt.

— És ha így kérdezem? — dühös-
ködött Ilka.

— Akkor jól kérdezi, — felelte Jusztina kisasszony s lehunyta fáradt szemét. — Mert amelyik nőnek esze van, az a szerelemmel utba ejti az oltárt és az esketőpapot. Sőt addig meg sem áll, míg oda nem ér. De aki minduntalan megáll és minduntalan mással áll meg, hát láthatják, mi a vége. Egy szétlocscsant koponya, meg két hónapi hátrahagyott adósság . . . Ebbe a drága világba. Én futkosok, fáradok, ő meg megszökik. Hát ez becsület . . . Mert fáj a szive! . . . Hát fájjon! Másnak is fáj. Nemcsak a szive, hanem a lába, háta, feje, karja. Kérdezze meg csak Pepsa nénit, hogy fáj az ő karja amíg tésztát gyur, főz és mégse ugrik ki az ablakon. Vagy kérdezze meg Máriskót. Ő se mai gyerek már. Neki is volt szive, el is hagyta a babája, mégis él. Minden este 8—9 pár cipőt pucol ki, pedig ő sem bánna már, ha egy este a halál kivenné kezéből a vikszelő nyulábat és soha többé nem kellene ismét a

kezébe venni . . . Gyere, huzd le a cipőmet, Máriskó!

— Igaz, — bólintgatott a fejével Máriskó s elővette a Jusztina kisasszony papucsát és lehuzta a cipőjét.

Ilka nem szólt semmit, csak sötéten nézett Jusztina kisasszonyra. Ők ketten legkevésbé szerették egymást. Jusztina kisasszony gyűlölte a nyers, durva modoru leányt, aki sohase volt megelégedve semmivel. Örökké gáncsoskodott, piszkálódott, heccelte a többieket és míg a többiek ép az ő heccelésére mentek el, ő mindig ott maradt s ő volt a legrégebb lakója a pensiónak.

Jusztina kisasszony felhuzta a papucsát s átment a másik szobába. Ella a kanapén feküdt s a szobában sötét volt. A vén kisasszony meggyújtotta a gyertyát s ránézett Ellára. A szép arc krétafehéren meredt reá; ajka kék s tekintete zavaros, ijedt volt.

Jusztina kisasszony leült melléje.

— Maga, szegény szivem, itthon

volt akkor, ugy-e? — kérdezte kedvetlenül és részvétellel nézett egyetlen kedvence arcába.

Ellán végigfutott a hideg.

— Itthon, — felelte. — Hallottam a sikoltását és láttam a szétlocscsant koponyáját.

Felállt a kanapéről s leült az asztalhoz. Az arca szinte ki volt cserélve. Vonásai kemények, ajka nyitva maradt, mint azoknak a halottaknak, akiknek az utolsó hang ajkukra fagy. Jusztína kisasszony ijedten nézte.

— Rettenetes volt, — folytatta Ella, — rettenetesebb, mint az én anyám halála. Ezt a szegénység, az elhagyatottság és részvétlenség még rettenetesebbé tette. Senki se mert hozzányulni s a fiatal teste úgy vagonlott a földön, mint a hernyó, melyre rátapostak. Aztán jöttek a mentők, kendőt borítottak fejére s úgy emelték föl . . . Mikor elvitték, a házmesterné azon tanakodott a lakókkal, hogy az ud-

vart ki takarítsa föl? Ő-e vagy Máriskó? A lakók Máriskóra szavaztak, mint-hogy az öngyilkos az ő gazdájához tartozott, ez ellen meg Máriskó tiltakozott . . . Tehát a boldogtalan senkihez se tartozott. Odaadtam az utolsó pénzemet a házmesternének, hogy ne vitatkozzanak tovább és takarítsa föl az udvart.

Fejét csüggedten hajtotta le.

— Azt hiszem, hogy a fiatalságom ezzel a mai nappal lezáródott. Olyan fáradtnak és öregnek érzem magamat, mintha száz esztendeje élnék. Pedig csak egy esztendeje élek . . . Elfáradtam.

Jusztina kisasszony, amióta megke-ményedett szívvvel, eltaplósodott érzéssel nézte az örök harcot, amit életnek neveznek, akkora részvéttel még nem viseltetett halandó iránt, mint Ellával szemben. Nem szólt semmit, csak magában szidta a sorsot és keserűen nézte az asztalra lecsöpögő gyertyát.

— Az bizony egy kicsit sok, ami ennek a szegény gyerekeknek kijut, —

gondolta s a szekrényből elővette az imádságos könyvét, föltette a szemüvegjét s a könyvet fölnyitotta.

— Az ember nem pogány, — mondta némi röstelkedő mentegetődzéssel, — egy imádságot elmond ezért a nyomorult kis féregért. Pedig megkárosított. Két hónapig ingyen etettem. Szeretném tudni, nekem ki adna két hónapig ingyen kosztot, kvártélyt? Az ördög se! . . . Imádkozzunk!

És imádkoztak.

„Szent és igazságos Isten, akarod, hogy felebarátainkkal egyességben lévén, imádkozzunk megholt felebarátunkért, céljukat el nem ért embertársainkért . . .“

Azt, hogy: céljukat el nem ért embertársainkért, — kétszer mondták el, miközben tünődve néztek maguk elé. Odaát a másik szobában Máriskó vacsorához terített, csak úgy, mint tegnap és tegnapelőtt, csak ép a leányok sirása vált ki a mindennapi szokások kereté-

ből. Ilka kemény lépésekkel jött-ment a szobában s szidta a társadalmat, az életet, a férfiakat és lakkcipője csikorgott, selyem alsószoknyája suhogott.

Jusztina kisasszony nem szerette a hosszas imádságot, türelme sem volt hozzá s a szemüvegjét visszatette a tokjába s a könyvet a helyére.

— Tulajdonképen jól járt az istenadta, — mondta meggyőződéssel. — Legalább nem züllött el végkép.

Aztán behozatott magának egy nagy csupor kávé, két darab kalácsot és jóízűen megette. S lefeküdt. Mikor a hálófejkötőt is föltette a fejére, a dunát fölhozta egészen az álláig, így szólt:

— Most pedig beszéljünk a magadolgáról, szivecském, mert egy hétig körülbelül semmire se fogok ráérni a rendőrség miatt. Folyton idéznek, huzgálnak majd e miatt a haláleset miatt. Már tudom . . . A szegény kis tanítónő esetéből, ki a Dunába ugrott . . . Hát van egy állása, szivecském. Egy

miniszteri tanácsosnét angolul fog tanítani. Csak husz forintot fizet a kedves dáma. Többet a testvérének se adna. Rémitően fösvény, de nem mindenben. Az urával aludttejet vacsoráztat, a kosztra nagyon keveset ad, a cseléd, ha eltör egy tiz krajcáros csuprot, megvéteti vele, de az arcfestékjét Párisból hozatja s a pirositójának darabjáért hatvan frankot ad ki. Holnap délelőtt már várja magácskát. Sietős a dolog. Ugy hallottam, egy angol katonatiszt kedvéért tanulja ezt a nyelvet . . . Semmi közünk hozzá, ha a tibeti főpap kedvéért tanulja is. Csak jobban fizetne. Majd keresek még valamit . . . Most már — s egy nagyot ásitott — bocsásson meg, szivecském, rémitően fáradt vagyok. Feküdjön le maga is.

És öt perc mulva már jóizüen horkolt. Odaát megvacsoráztak s a fiatal emberek szokásuk ellenére, ma korán lefeküdtek. Máriskó elszedte az asztalt, megvetette a leányok ágyát s hallani

lehetett, amint a leányok lehuzták a cipőjüket, amint Ilka mosdott s valamelyik leánytól azt kérdezte: hova tette az arckrémjét?

És ép úgy, mint tegnap és tegnapelőtt, a leányok rákenték a fehéritő krémet a sirástól vörösre puffadt arcukra, a kezükre, mint minden este, szarvasbőrkeztyűt huztak és jól vigyáztak, hogy ne jöjjön több könny a szemükbe, mely lemosná az arcukra kent krémet. S azután csönd lett a házban. Éjfélig még sóhajtoztak, aztán elaludtak.

Csak Ella maradt ébren. Nyitott szemmel nézte a sötétséget, melyben káprázó szeme előtt apró tűzcsillagok forogtak és mintha egy nagy, sötét hegyről ereszkedett volna lefelé, különös, zavart, koncentrálatlan érzés szoritotta össze szivét és gondolatát. Mélységet érzett lába alatt s tekintete a nagy sötétségen keresztül mérhetetlen távolságokat futott be, melyek pusztán, siváran, terméketlenül álltak körülötte,

mint valami hómézők. Ez az élet volt, érezte. Az a szépitetlen, hideg, idealizálatlan élet, melyet csak a sötétebb fájdalmak, vagy a legvilágosabb öntudatnak perceiben lát meg az ember. És Ella érezte, hogy az ereje, a magasabb szempontból felfogott ellentálló képessége fogy s hogy az ő lelke is a fáradtak, a gyávák és a mindennapi szürkék egyenruhájába öltözik, a megadás fatalizmusába, ami minden oldalról körülvette őt.

És hajnal felé ő is elaludt. Mély, nehéz álmot nehezült pilláira, melyből csak délelőtt tíz órakor ébredt föl. És tizenegy órakor mennie kellett új helyére. Sietve mosdott, öltözködött s ez a saját magával való elfoglaltság mintha kitörülte volna lelkéből a tegnapi nap rémes esetét. Futva itta meg kávéját s csak akkor állt meg egy pillanatra a rémület megdöbbenésével, mikor a lépcsőkön ment lefelé. De önkéntelen mozdulattal az órája után nyult és rápil-

lantott. Csak tíz perc hiányzott a tizenegyből . . .

S végigment az udvaron. Nem nézett se jobbra se balra s kilépett a kapun.

És másnap, mert a tanácsosné egy délutáni különóraért egy forintot ígért, nem ment el a Tini temetésére. Igaz, hogy a következő vasárnap azon a forinton virágot vett és kivitte a boldogtalan leány sirjára, de az élet kegyetlen önzése: az én, már lerakta termékeny csiráit az ő lelkébe is.

XIV.

Az Ágotay-palotában az öreg grófné ismét egészséges volt s egy nap Bálint gróf, aki semmit sem tudott Krisztina intrikáiról, nem egészen természetes hangon így szólt az anyjához:

— Most már talán ismét járhatna a felolvasó-kisasszony.

Az öreg grófné ostyafehér arca zavartan elpirult és hallgatott.

— Vagy még nem akarod? — kérdezte Bálint gróf s egykedvűséget színlelve, belevágta a papírvágó kését egy francia folyóiratba.

A grófné most sem felelt. Valami albumot nézegetett és zavartan hallgatott. Bálint gróf meglepetten figyelt. — Itt valami történt, — gondolta s egy

darabig hallgatott. De a szive türelmetlenül vert s az ujjai reszkettek. Letette az ujságot s közelebb ült anyjához.

— Talán valamiért haragszol a mi szép leánykánkra? — kérdezte hízelt hangon s megcsókolta a kis hervadt öreg kezét.

— A mi szép leánykánk, sóhajtott a grófné kedvetlenül — nem jön már többet ide!

A gróf egy ijedt mozdulatot tett és fölemelkedett a székről, de újra leült. És szinte kinos csönd következett. A gróf szívét valami szokatlan, szinte ismeretlen érzés szoritotta össze: a fájdalom. Hogy Ella ne jöjjön már soha többet ide! . . . Szinte hihetetlen, értelmetlen volt előtte, mikor ő már olyan türelmetlenül számlálta a napokat, hogy mikor látja ismét viszont és hallgatja édes, szép hangját. De összeszedte magát.

— Valami történt? — kérdezte nyugodtan.

— Történt! — sóhajtott a grófné.
— Olyasmi történt, hogy szinte félek
neked elmondani. Annak a kedves, szép
leánynak egy zülött ember az apja . . .
El van zárva.

Bálint gróf elsápadt s felállt. —
Tehát megtudták! — gondolta és az ab-
lakhoz ment. Állát tenyerébe szoritotta
s a bajuszát dühösen beharapta. Maga
sem tudta, mi baja van. Az bántja-e,
hogy mások is és főképen az anyja is
megtudta a szomorú titkot, vagy az,
hogy ő, aki rég tudta, szolidaritást vál-
lalt a bűnnel?

Hallgattak. Az anyja kissé fölin-
dultan lapozgatta tovább az albumot s
kis idő múlva félénken megszólalt:

— Neheztelsz reám, amiért ez a te-
remtés a házunkhoz járt?

Hogy ő neheztel! . . . Elmosolyo-
dott s megfordult. Az anyja kérőleg,
szinte bűnbánattal nézett reá s ez a te-
kintet zavarba hozta.

— Hogy tudtad meg? — kérdezte, nyugodtságot erőltetve magára.

A grófné elmondta, hogy Krisztina tudta meg a dolgot véletlenül, s hogy azonnal felmondtak a leánynak és két havi fizetést tettek a levél mellé, de Ella visszaküldte a pénzt.

A gróf a bajuszát rágta s összeszorított öklét a zsebébe dugta. Tisztán átérezte az Ella fájdalmát és szégyenét s ez dühössé tette. Dühös volt az egész világra, az anyjára, Krisztinára, saját magára és szeretett volna valamit fölragadni a kezébe és a földhöz csapni, hogy darabokra törjön.

— Nem tehettem egyebet, — szolt a grófné, mintha valaki előtt mentegetőzött volna. — Nem tarthattam meg tovább.

Bálint gróf vállat vont.

— Nem, persze! — mondta s elővette a letett folyóiratot és a papírvágó kést s az anyja tovább nézegette az albumot.

— Nem haragszol, ugy-e, amiért ilyen könnyelműen, keresztlevél és bizonyítványok nélkül fogadtam a házhoz ezt a leányt? — kérdezte már másodszor.

— Oh, — mosolygott Bálint gróf kinos kényszerűséggel — szóra sem érdemes.

És szeme elé tartotta az ujságot, de egy betűt sem tudott belőle elolvasni s az anyja belemerült az album nézegetésébe, mely érdekes utirajzokat tartalmazott, de azért vissza-visszatért a tárgyra.

— Nagyon kár szegényért! . . .
Vagy: Sajnálom! . . .

— Ha sajnálsz, — vetette föl fejét a gróf hirtelen — miért küldted el? Elvégre, ő nem vonható felelősségre az apja bűne miatt!

A grófné csöndesen rázogatta a fejét:

— Az ember nem teheti mindig azt, amit szeretne. A világ! A szokások!

Bálint gróf lehunyta a szemét.

— A világ, a szokások! — ismételte gépiesen az anyja után s letette a lapot és felállt. Átment a maga szobájába, szivarra gyujtott s kiült az erkélyre. A szivarja nem jól szelelt, másikra gyujtott s minthogy a nap a szemébe sütött, az inassal lebocsáttatta a vászonrollettákat, majd ismét fölhozatta, aztán lement a kertbe, de ott sem találta helyét; befogatott és elment hazulról. De másnap sem találta sehol a helyét s olyan erős vágy fakadt benne láthatni Ellát, hogy óraszámra jött, ment a József-köruton, de nem sikerült őt látnia.

És harmadnap leutazott egyik falusi birtokára s mohó szenvedélylyel esett neki a munkának. Egész nap járkált, kocsin, lóháton, gyalog s este holtra fáradtan került ágyba.

És másnap ugyanezt művelte. Végigjárta a földeket, megnézte a gazdasági gépeket, beszélt a paraszttal, meghallgatta panaszait, berendelte

őket a kastélyba és este a sártól nehéz csizmával ült fel lovára és vágatott haza.

A harmadik nap már nem ment a munka. Tevékenységi vágya megereszkedett, mint a nedves hur, türelmetlen, szeszélyes, elégedetlen, gögös és kellemetlenkedő lett. A parasztokat, akiket magához rendelt, a jószágigazgatóhoz küldte s a negyedik nap már ki se mozdult a házból. Szivarozva jött-ment, egyik szobából a másikba, korán lefeküdt, de nem tudott aludni.

Ötödik nap egy új gazdasági épület miatt fél napig tárgyalt az igazgatóval, majd hirtelen az az ideája jött, hogy átalakíttatja a családi sirboltot s a feleségét más koporsóba téteti. S mikor mindezt elhatározta, sürgönyözött egy jónevű pesti építész után, csak hogy mire az építész megérkezett, ő már visszautazott Pestre.

Nem volt nyugta sehol. Ellát látta: álmában, ébren, a mezőkön, a vetés kö-

zött, az égen, a parasztok szemében, otthon, amig evett, amig ivott, sőt még abban a koporsóban is Ellát látta, amelyben a fiatal felesége feküdt.

— Hát itt nincs tovább mit tépelődni, — gondolta. — Én szeretem ezt a leányt és minden áron a magaménak kivánom.

S mielőtt még elutazott, onnét faluról irt Jusztina kisasszonynak s megkérdezte, mikor találhatná otthon és beszélhetne vele tanuk nélkül?

S mire visszajött Pestre, a válasz már az íróasztalán várta.

Jusztina kisasszonyt megbolondította, megbabonázta, elkábitotta a gróf levele. Kiabálni, ugrálni szeretett volna örömében s még csak azt sem tehette meg, hogy valakinek beszéljen a levélről. Hallgatnia kellett. Még azt se tudta, mit akar tőle a gróf, bár azzal tisztában volt, hogy Ella miatt akar vele beszélni s mint aféle tapasztalt, mindenféle hájjal megkent perszóna, már

megtanulta, hogy az az ember, aki existálni akar az életben s főképen, valamit el akar érni, az az ember, különösen, ha nő, vigyázzon a nyelvére.

S Jusztina kisasszony vigyázott. Lenyelte jó mélyen értékes titkát s a meghatározott időre föl vixeltette a lakást, az ablakokat megmosatta, s miután az ünneplő ruháját magára vette s a tisztelet szimbolumaként, a ruha derekának minden gombját begombolta a gyomrán, izgatottan várta a grófot, a lelke mélyén azon szent meggyőződéssel, hogy a gróf mint leánykérő jön hozzá.

És az öreg kisasszony minden lázával és gyönyörűségével az igazi anya izgatottságának, akinek eladó leánya van, várta a grófot, a hamisítatlan mesebeli herceget, aki eljön Elláért és fehér táltos lovakon egyenesen a bazilikába repül vele, hol püspök esketi őket össze és a kóruson Mendelsohn nászindulóját énekli az opera énekkara.

És már nem lelte helyét a szobában. Olyan izgatott volt, hogy az arca föltonkint égett, mintha hernyó mászta volna össze, a füle csengett s a szive úgy zakatolt, mintha harmincöt évvel lett volna fiatalabb s a maga vőlegényét várta volna.

S a kitüzött időben, a gróf pontosan becsöngetett. Maga Jusztina kisasszony nyitott ajtót s mélyen meghajolt a gróf előtt, aki ép olyan izgatott, lázas és reménykedő volt, mint ő maga.

Mind a ketten zavarban voltak s mind a ketten kíváncsian, izgatottan nézegették egymást és találgatták egymás gondolatát.

Jusztina kisasszony leültette magas vendégét, aki leküzdve zavarát, így szólt:

— Egy szivességre szeretném önt fölkérni.

— Parancsoljon, méltóságos gróf ur
— válaszolta Jusztina kisasszony szolgálatkészen s a boldogságtól elsápadt.

A gróf egy csöppet közelebb húzta székét Jusztina kisasszonyhoz s jól a szemébe nézett. Ugy, mint ahogy a cselédje szemébe nézne, kiről az a gyanuja, hogy meglopta őt s az átlátó, gőgös, nagyuri tekintetével vallomásra akarja őt kényszeríteni.

Más embert talán zavarba hozott volna ez a tekintet, de Jusztina kisasszony állta. — Én rajtam ugyan keresztül nem látsz! — gondolta, de azért kissé nyugtalanította ez a tekintet. Nem tetszett neki. Nem jót várt tőle.

— Én azt hiszem — szólt a gróf, merőn fixirozva Jusztina kisasszonyt — hogy ön okos nő és lehet vele nyíltan beszélni.

Jusztina kisasszony önkéntelenül elmosolyodott.

— A mai világban ostoba nőket már nem igen találni, méltóságos uram!

— Annál jobb! — bólintott a gróf. — Legalább kevés szóból is megért,

mert nem szeretem a magyarázatokat. Ella kisasszony miatt vagyok itt . . .

Jusztina kisasszony szinte szédült a boldogságtól.

— Nekem — folytatta a gróf, folyton az előbbi pillantással nézve Jusztina kisasszonyra — tetszik a kisasszony. És szeretnék sorsán segíteni.

A gróf várta, hogy Jusztina kisasszony valamit mondjon erre, de ez hallgatott. A konyhában hust vágott Pepsa néni, Máriskó meg valamit tört a mozsárban és a pokoli lárma ide is behallatszott, de ez a két ember nem hallotta. A vén kisasszony már rosszat kezdett sejteni s az izgatottságtól a füle is még jobban csengett és melege lett.

— Hogy gondolja azt méltóságod: hogy segíteni? — kérdezte, minden igyekezetével leplezni akarva izgatottságát. — Mert ez kényes dolog. Az a szegény gyerek büszke karakter. Hisz talán tud róla méltóságod, hogy a két havi fizetését is visszaküldte a palotá-

ba, amit a méltóságos asszony a fölmondáskor küldetett neki?

— Tudom — felelte a gróf — s épen ezért, az ön tapasztaltságát és tapintatosságát szeretném megnyerni. Nem ingyen . . . Honorálnám. Hét, nyolc, akár tizezer forinttal . . .

A vén kisasszonynak egyszerre az ajka is elfehéredett, úgy megzavarta a pénz nagysága s ez a titokzatosság és káprázó szemével még mindig nem látott a dolgok mélyére, csak bámult és figyelt.

A gróf észrevette a hatást s most már nyugodtabban és teljesen nyíltan így szólt:

— Amelyik percben akarná a kisasszony, százezer forintot deponálnék számára, amellet egy berendezett ház és általa meghatározott évi apanage állna rendelkezésére.

Most már megvirradt Jusztina kisasszony előtt s minden vére a fejébe futott. Ekkora erkölcsi fölháborodást

még soha életében nem érzett. Nem azért, mintha az ő élete olyan makulátlan fehér színben tündöklött volna, mint a lilium, hanem azért, mert az ő gyönyörű álmainak illuzió-bokrait ilyen gyalázatos kezekkel megtépázták, beszennyezték. Bizonyos reménységéhez minden ember erősebb szálakkal ragaszkodik, mint a tulvilági üdvösségéhez s vannak percek, mikor a zálogházi becsüs előtt is több értékkel bír egy rózsató, mint egy ezer forintos brilliáns gyűrű.

És a dühtől, keserüségtől fuladozva fölállt Jusztina kisasszony, s minden gondolkozás nélkül fölemelte a karját s az ajtóra mutatva, rekedten kiáltotta:

— Takarodjék ki innét!

És gróf Ágotay Bálint, az aranygyapjasrend lovagja, kamarás, főrendiházi tag, az olvasatlan számu milliónak föltétlen és szabad kezü ura, reszketve, mint egy megvert kis kutya, sápadtan sompolygott ki a vén kisasszony piszkos kis lakásának ajtaján, melyet

az úgy csapott be utána, hogy az egész ház megremegett belé.

A konyhában azt hitték a hatalmas dörrenésre, hogy ágyu sült el, vagy valami robbanás történt s Máriskó esze nélkül futott be, de az ajtóból nyomban visszafordult s lábujjhegyen sompolygott vissza a konyhába, ahol titokzatos szemhunyorgatások között sugta a Pepsa néni fülébe:

— Jusztina kisasszony sirt!

És Jusztina kisasszony tényleg sirt. Mikor becsapta a gróf után az ajtót, dühösen leült a kanapé sarkába s vagy öt percig egyhuzamban sirt. A könnycseppek megnedvesítették fényes kis ravasz szemét s kövér keze a dühtől ökölbe szorult. Azután elővette a zsebkendőjét, a könnyet letörülte szeméről s felállt. Szemöldökét felhuzta s mint egy hadvezér az ütközet előtt, hátratett kézzel sétált le s föl a szobában.

— Lássuk csak, — mondta magában — tulajdonképen mi is történt?

Mit tettem én, mit rontottam és mit lehet még jóvá tenni? Tehát! . . . Az történt, hogy az a himpellér nagy ur tisztességtelen ajánlatot tett arra a szegény gyerekre vonatkozólag. Erre én kiutasítottam, mint ahogy nem egyszer kiutasítottam már: a szenest, a mészáros, a tejest és grajzlerost, ha sokat szemtelenkedett a számlájával. Azt mondtam neki: takarodjon ki innét! Á la Kerekesnek, a mészárosnak, a mult héten, mikor négyszer egy nap küldte föl a számláját és ötödször ő maga jött fel. Kerekes kiutasításának ugyan én iszom meg a levét, hanem most lássuk, a gróf kiutasításának is meg fogom-e inni a levét? Hogy erre a kérdésre meg tudhassak magamnak felelni, először is tisztában kell lennem a szerelmes férfi és a nagy ur természetrajzával. Nézzük hát először is a szerelmes férfit. Illetőleg, a tisztességtelenül szerelmes férfit. Nézzük, hogy a visszautasítás ugyanazzal az ingerlő hatással van-e

reá, mint a tisztességes szerelmes férfira? Azt hiszem, igen. Sőt minthogy itt a tisztességtelen szerelmes férfi egy milliomos, egy gróf, aki hozzá van szokva, hogy csak akarnia kell és hozzák eléje tálcán még a szerelmet is, tehát duplán ingerlő hatással van reá a visszautasítás. A másik kérdés: a nagy ur természetrajza, már fogasabb kérdés. A nagy urhoz, a gögös arisztokratához már ép úgy nem muszáj, hogy hozzátartozzon a szerelmes férfi, mint ahogy például nem tartozik a bluzom a szoknyámhoz. Egyszerűen egyiket lekapcsolom a másiktól. És ha ez a himpellér is kikapcsolja a szerelmet a gögös nagy ur természetéből, akkor befellegzett nekünk. Ha azonban ebben a kreaturában több a szerelem, mint a gróf, akkor nemes Kárász Jusztina kisasszony, remekeltél, fiam, az Isten sugallotta, önkéntelen taktikáddal: a kiutasítással. És reméljük inkább a legjobbat . . .

E monológ után Jusztina kisasz-

szony előkereste a kalapját, az örök köpenyegjét és esernyőjét s egyenesen egy magánnyomozó irodát keresett fel, melynek gazdája régi ismerőse volt.

És ettől fogva pontos értesítést kapott Bálint grófnak minden lépése felel. Tudta, mikor fekszik, mikor kél, ébren tölti-e az éjszakát, vagy egészségesen átaluszsza, megy-e társaságba, vagy nem megy, érintkezik-e nőekkel vagy nem érintkezik, szomorú-e vagy vig, eszik-e vagy nem eszik, szóval, Jusztina kisasszony résen volt, mint egy ravasz róka és egy nagytehetségű kopó egy személyben.

S a napok multak, sőt a hetek is és Jusztina kisasszony minden második nap elment a nyomozó-irodába, ahol mindig ugyanazt az értesítést kapta: a gróf rosszul alszik, fél éjszakákon át szivarozik, ideges, kedvetlen, szeszélyes, társaságba nem jár, nőekkel abszolúte nem érintkezik. S e hírek aranyat értek a vén kisasszony számára. Boldogan,

fürgén szaladt le az iroda lépcsőin és e három hét alatt, míg e hírek birtokába jutott, szinte megfiatalodott és rég nélkülözött kedvességével, rábeszélő, meggyőző talentumával, melylyel ifjabb éveiben a holtakat is képes lett volna koporsójukból kicsalogatni, most ismét csodákat művelt. A talentumával ugyanis új hitelezőket szerzett, ami, tekintve az ő igen rossz hírét, valóságos csodaszámba ment. Új mészárost, szenest szerzett magának s a kosztosait szinte ámulatba ejtette a pazar ebédekkel.

— Hadd egyenek! — mondta magában boldog mosolygással — majd megfizet a gróf mindent. — S amíg erre gondolt, rajongó szeretettel nézegette a könyvei fölött görnyedő Ellát, aki tudtán kívül, de a reá épített tündérálmok szivárványhidján keresztül, lassan úgy belopta magát a vén kisasszony szívébe, hogy a nap minden percében csak egy gondolata volt már: Ella! Övé volt

a legjobb falat, az ő ruháját mosták leg-
szebben, az ő ágycát vetették meg leg-
jobban, sőt egy nap egy valóságos uj
rézágycával cserélte ki az Ella disztelen
és tisztátalan deszkaágyát.

És nem egyszer föltette magában a
kérdést, nála szokatlanul becsületes
őszinteséggel: vajon akkor is szeretné
ezt a leányt, ha a hozzá fűzött reményei-
ből semmi, de semmi sem teljesülne
be? . . .

S bár nem a leghatározottabb, de
mégis a legmelegebb válasz követte e
kérdést és valóságos anyai büszkeség-
gel nézegette az Ella szép arcát, gyö-
nyörü bánatos szemét.

Hanem a negyedik héten valami
nagyon kellemetlen hírrel lepték meg a
nyomozó-irodában. Azzal, hogy a gróf
Afrikába készül, oroszán-vadászatra.

Jusztina kisasszony ijedten nézett
a régi ismerőse furfangos, agyafurt kis
tatar-arcába s a düh elfutotta kontya
hegyétől a lába ujjáig s még a szája-

széle is elfehéredett, amint megfeledezve magáról, felkiáltott:

— Felejteni akar a jómadár!

— Nem tudom, mit akar, — felelte a nyomozó-iroda főnöke vállat vonva — csakhogy a palotában lázasan sietnek a pakolással. Három nap múlva utazik a gróf.

Ez kegyetlen hír volt. Mikor a vén kisasszony leért az irodából az utcára, úgy reszketett a lába, hogy kénytelen volt kocsira ülni s aznap nem lehetett otthon a hangját hallani. Nem szólt senkihez, még Ellához sem. Sőt egy-egy pillanatra haragot és gyűlöletet érzett Ella iránt.

S közben mindenről a legpontosabban értesítette magát. Tudni akarta az elutazás napját, óráját, hogy személyesen, saját szemével győződjék meg a tényről.

És meggyőződött. Bálint gróf két inasától kísérvé, kifürkészhetetlen gondolatu, hideg, közömbös arccal elutazott

egy esztendőre tervezett útjára és Jusztina kisasszony leforrázva, soha nagyobb csalódást nem érezve, szinte megöregedve ment haza s még abban a percben kiadta Pepsa néninek a rendeletet, hogy a főzésre nézve a bő-napok után ismét a szükek következnek. A krumpli, lencse, kása, a rántott zsemlye és főtt marhahus-auflag, a müzsir. Sőt az Ella rézágyát is nyomban összepakolta és visszaküldte a kereskedőnek s a padlásról ismét lehozatta a régi, piszkos ágyat.

Jusztina kisasszony dühös volt az egész világra és minthogy olyan természete volt, hogy ilyenkor csak azt kereste, kinek okozhat kellemetlenséget és csinálhat bajt, hát első sorban is Ellát szerette volna gombostükkal keresztül szurkálni. S mindjárt el is kezdte.

— Tudja, mi az ujság? — kérdezte bizonyos kárörömmel s még a szivecském szót is elhagyta most, csakhogy

minél kellemetlenebbül hangozzék, amit mondani akar.

Ella kérdőleg nézett fel a könyveiről.

— Bálint gróf elutazott, — felelte Jusztina kisasszony.

Ella nem tudta, mi jelentősége lehet reá vagy Jusztina kisasszonyra nézve, ha Bálint gróf valamerre elutazik s könnyedén vállat vont.

— Az ő dolga!

— Nem egészen, — felelte Jusztina kisasszony olyan kárörömmel, melybe keserűség is vegyült. — Ez a maga dolga is. Maga miatt utazott el a gróf.

— Én miattam? — kérdezte Ella csodálkozva.

— Pont maga miatt. — S a kurta lábát, mely a kanapéról nem ért le a földre, gonoszul lóbálta, miközben fényes kis szeme dühösen égett. — Maga miatt, hogy elfeledje és meg sem áll Afrikáig.

— Badarság, — felelte Ella ked-

vetlenül. — Hát miért kell engem elfelednie?

— Mert szerelmes magába, — felelte Jusztina kisasszony keserü, komikus dühvel. — Olyan szerelmes, mint egy kis diák, vagy ideát a fiuk: Rzutsek, Walter, meg a másik és mert nem akarja tisztességgel feleségül kérni, hát elmegy Afrikába oroszánokra vadászni és haza se jön egy esztendeig.

Ella idegesen összecsapta a könyvét.

— Honnét tudja ezt, Jusztina néni?

— Honnét! Én!? — kiáltott Jusztina kisasszony keserüen. — Én ne tudnám, mikor ép ma négy hete itt járt a gróf nálam és egy komisz ajánlatot tett magára nézve?

— Reám nézve? — kérdezte Ella csodálkozva.

— Nem is reám nézve, — felelte a vén kisasszony ingerülten. — Ne tegye fel mindig ugy a kérdést, mintha nem lenne megállapítva, hogy kettőnk közül

kiről van szó. Reám nézve csak nem tehet már senki, semmiféle ajánlatot?!

Erre a durva hangra Ella önkéntelenül felállt s olyan őszinte megdöbbenés és ijedelem látszott az arcán, hogy Jusztina kisasszony megsajnálta és hirtelen megváltoztatta a hangját.

— Bocsásson meg, szegénykém, — mondta zavart röstelkedéssel — de ez az egész dolog úgy kihozott a sodromból, hogy már azt se tudom, mit beszélek. Fel vagyok háborodva és dühös vagyok az egész világra; még a jóistenre is. Mert tulajdonképen, ő az oka mindennek. Ő intézi az emberek sorsát s mondhatom, még a bakonyi zsivány is emberségesebben intézte el az emberek sorsát, mert csak a gazdagokat rabolta ki s a szegényt hagyta futni. De az Uristen, akiről azt mondják, hogy: jóisten, ép a szegény és nyomorult embereket szurkálja gombostüre, mintha csak gyönyörködnék ezeknek a vergődésében. Hát ne csodálkozzék, hogy dühös va-

gyok. Feldühösített a gazember gróf... Ma négy hete itt járt és százezer forintot akart a magácska számára depónálni, ha... eh!...

Felállt a kanapéról és pulykavörös arccal rugdosta el az utjába akadt butodarabokat.

— Kirugtam a nagy urat, ugy, mint Kerekest, a mézáróst. Azután... nem bántam meg, mert másodszor is ugyanugy tennék, — de megmondom magácskának őszintén, vártam vissza, mint kérőt. Mint tisztességes embert. S e helyett most elutazott. Hogy felejtse. Mert szereti magát, kis szegényem, az olyan igaz, mintahogy Kárász Jusztina a nevem. Hanem hát a nagyuri gőg, a tradíció erősebb ezekben, mint a becsületes emberi érzés. Mintha egy Ágotay grófot nem úgy szült volna a világra az édesanyja, mint — mit mondjak? — Máriskót, valamelyik fakalibában, a tehénjászol mellett, az oláh asszony anyja... Ejh, ha egyszer ezt a világot

összeroppanthatnám a két kezem között, úgy, mint ezt a cukortartót, la!

Valahonnét egy papírvékony cukortartót kapott fel s mikor összeroppanította, megvetéssel hajította el egy sarokba.

Ella a székén hátradőlve hallgatta és nézte Jusztina kisasszonyt s valami gőgös keserűség rakta le szép ajkának szögletébe a fullánkjait. Liláskék, tiszta ragyogásu szeme elsötétült s valami fenyegető fény villant meg benne, mint vihar előtt, a villamossággal teli levegőben egy-egy villám.

Jusztina kisasszony az ablak előtt rágta a körmeit s a szeme szikrát szórt. A szomszéd szobába most jött haza Walter s alig tette le a kabátját, kalapját, már a zongora előtt ült.

— Ez is jobban tenné, ha fölakasztaná magát, — szólta Jusztina kisasszony ingerülten. — Egy ilyen szép, erős fiu nem szégyenli magát, elefántcsont bilentyüket pengetni? Ha nem csinálna

egyebet, csak reggeltől-estig a nőknek udvarolna, akkor is hamarabb megélné, mint ezzel a bolondsággal majd. Mindig jobban kezdem utálni az idealista ökröket.

Nagyot toppantott, aztán fogta a kalapját, melyről leszakadt a gummizsinór s tüt, cérnát keresett és leült. A cérnát olyan dühös erővel szakította le a karikájáról, mintha egy kötelet akart volna kettészakítani s mikor fölvarrta a gummizsinórt, odament Ellához s kezét a vállára téve így szólt:

— Ez a nem épen ostoba, öreg Jusztina néni azt mondja magának, szegény, kis szívem, hogy ha boldogulni akar a világban, vessen meg mindent és csaljon meg mindenkit, mert az emberek nem érdemelnek egyebet.

Ella nem szólt semmit, csak erősebben villant meg a szeme s megszorította a Jusztina kisasszony kezét; de azután csüggedten hajtotta le fejét és szeme könyes lett.

XV.

Junius közepén, lefogyva, sápadtan a sok tanulástól, Ella két évnek az anyagából levizsgázott és másnap, — a hivatalos házi kommuniké szerint — haza utazott a rokonaihoz, de Jusztina kisasszony tudta, a nélkül, hogy Ella megmondta volna neki, hogy előbb az apját látogatja meg.

És szomoruan, szokatlanul elérzékenyülve, segített Ellának a pakolásnál s az elutazást megelőző éjszaka le se hunyta a szemét, úgy elszomorította az Ellától való elválás.

És másnap reggel kikísérte az állomásra. Kocsit hozatott, — ami szokatlan gavallérság volt tőle, mert még egy nappal előbb is hordárral akarta kivitetni az Ella kofferjét, ami harminc

krajcárral kevesebbe került volna, mint a koci és sonkát, süteményt pakoltatott be az utra, sőt mindennek koronájául: megváltotta a vasuti jegyet is.

A jegy oda szólt, ahol az Ella szerencsétlen apja el volt zárva s Ella meghatottan nézett a vén kisasszonyra.

— Mikor fogom én ezt meghálálni? — kérdezte.

— Majd meghálálja, — felelte Jusztina kisasszony s megtörülte a szemét és orrát, — mert azt mondta: hirtelen náthás lett — s mig a szeme körül babrált, sirásra hajló gyanus hangon mondta: — Azzal is meghálálja, ha nem felejt el ezt a házsártos vén kisasszonyt és irni fog. Meg azzal is, — tette hozzá, most már el se bírva rejteni a könnyét — ha erős lesz . . . . Akkor, mikor az apjával találkozik . . .

S elváltak. A vonat elvitte Ellát a legszomorubb utra, amilyenre valaha csak fiatal leányt vitt s Jusztina kisasszony egyenesen egy licitációra

ment a vasuttól. Egy elhalt színész-
nőnek a hagyatékát licitálták s a kora
délelőtti órákban, a rendes árverési hié-
nákon kívül, még alig volt jelen valaki.

A garderobeon kezdték s Jusztina
kisasszony szórakozottan kísérte figye-
lemmel a kikiáltott tárgyakat s a gon-
dolata távol volt innét. S amíg a min-
denféle csipke és selyem holmikat né-
zegette, már azt a jelenetet látta, mikor
Ella és az apja, majdnem egy esztendő
után, meglátják egymást a fegyházban.

S a kemény, már szinte megköve-
sült szive elfacsarodott. Látta a szép
magyar arcu, büszke, jólelkü, előkelő
urat a rabruhában, a szórdarócban s
Ellát, amint zokogva megölelik egy-
más . . . s szeméből kiesordult a könny
és otthagya a licitációt.

Borult, hüvös reggel volt, alig több
kilenc óránál s a vén kisasszony keserü
dühvel ment végig az utcákon. Ismerte
az egész várost, amerre elment, majd
mindenik házról tudta: kié, ismert min-

den jobb nevü embert Budapestén s tudta, a drága paloták között hány és hány olyan bünös ember issza most nyugodtan a cognacos teáját, mint az a darócos rab ott a hirhedt fegyházban, akinek csak a szerencséje s az ügyessége volt kevesebb, mint emezeknek. És mégis, micsoda rettenetes ür tátong a nyilvánosan bünös és az ismeretlenül bünös ember között!

Tudta ezt a vén kisasszony, meg azt is, ha a világon minden bünöst bebörtönöznének, aki szabadon és tiszteletben járkál, alighanem több bünös sétálna a börtönök udvarán, mint becsületes ember a korzók aszfaltján.

Ismerte ő a férfiakat, nőket, az előkelő állásu urakat és kitünő hirü asszonyokat egyformán és tudta a világról, mennyit ér. Tudta, hogy minden hangtalan tisztaságnál többet ér a hangos látszat és a pénz. Ez a kettő. A többi semmi. Lom, szemét. Nem ér egy lyukas krajcárt.

S míg az esernyőjét dühös keserőséggel szorongatta kezében, valóságos gyönyörűséggel tudta volna az embereket megverni, akik elmentek mellette.

S a mérgét otthon töltötte ki, az ártatlan Mária és Pepsa néni.

Ella előzetes kérelem folytán még azon este, megérkezésekor, találkozhatott az apjával.

Szomorú találkozás volt. Az igazgató hivatalos szobájába vezették be a rabot. Már késő este volt, egy széles, bádögernyőjű petróleum-lámpa világította meg a szobát s a börtönőr kiinn állt az ajtó előtt.

S a látogatásra kapott fél órát végigsírták. Beszélni nem tudtak, csak összeölelkezve zokogtak. A vén börtönőr benézett egyszer az ajtón, de többször nem tette. Egy könnyesepp futott le szeméből nagy bajuszára.

S mikor elmúlt a fél óra, nem mer-te kinyitni az ajtót, úgy sajnálta a szép fiatal leányt elszakítani az apjától. De

egy másik negyed óra után mégis benyitott. Kénytelen volt vele.

És egy órával később, Ella ismét vonaton ült. Az éjszaka magányában vitte őt a vonat szülővárosába, a szerencsétlenség, a szégyen, a boldogtalanság szomorú emlékü falai közé. Valamelyik állomáson felszállt az alispánné a leányával, a boldog időkben legkedvesebb barátnői az anyjának és neki s mikor helyet keresve elmentek előtte, egy ijedt szempillantással, melylyel elárulták, hogy megismerték, elnéztek a feje fölött, mintha sohase látták volna.

Ella behuzódott a fülkéjébe, lefügönyözte az ablakot s elővette a kis párnáját és lefeküdt. Lehunyta szemét, de semmi sem volt tőle távolabb, mint az álom. Teste, lelke reszketett a fizikai és lelki fáradságtól s a szive, mint a nagy és hosszas fájdalmak után következő reakció hatása alatt, fásult közönnyel szívta be magába a kegyetlen

fájdalmak emlékeinek minden rezgését.

Mint valami emberi fantáziával kitalálhatatlan álomnak varázsa alatt képzelte magát s egy hosszú esztendőnek szenvedése, mint a halott fölibe eresztett nehéz kőlap, úgy nehezedett hideg sulyával a szívére.

Az éjszaka hűvös volt, esett az eső s hideg északi szél füttyölt be az ablakon. Mikor megállt egy-egy állomáson a vonat, az első osztályu szomszéd fülkéből egészséges férfi-horkolás halatszott be. Wertheimer, a város képviselője, a híres ügyvéd jött haza a fővárosból, az, aki a véreb szerepét játszotta az apja drámájában.

S Ella egyedül az éjszaka magányában, a szél zörgését hallgatta és minden remény nélkül, közönyösen várta az élet ezután következő harcát, melyben vagy neki kell legyőznie az életet, vagy az életnek őt.

Még csak huszonhárom éves volt,

de nem voltak már álmai, nem tudott remélni. Már nem úgy ment vissza, mint ahogy egy esztendő előtt eljött. Már sok mindent megtanult az élet iskolájában. Megtanulta, hogy az élet nem egyéb, mint hazard kártyajáték, melyhez semmi sem kell egyéb, mint hidegvér. Az ember: oszt, játszik, veszít vagy nyer. Mindegy . . . Csak hidegvér. Nem kell megijedni, nem kell megilletődni, mert semmi sem olyan borzasztó és semmi sem olyan nagyszerű, mint amilyennek látszik. Sem az élet, sem a halál. Egyéb pedig ugy sincs . . .

S amíg hallgatta a szél füttyülését s a kocsi vastetejére koppanó esőcsöppeket, ismét megjelent szép ajkának szögletében az az otthonra talált keserű, gőgös vonás és szemében, mint a tükörfényes acél, olyan hideg, éles fény vilant meg.

Kora reggel érkezett meg s az állomáson a huga és Marietta várta.

Ella beburkolózva fekete fátyolába, dobogó szivvel állt az ablak mellett s tekintetével a hugát kereste.

Kisaranyos fél-gyászban, nagy fekete szalmakalappal, egy oszlop mellett állt s ideges kíváncsisággal nézegette a kocsikat. Megnőtt, meghizott, teljesen kifejlődött s rózsás és fehér volt, mint a mesék almafavirága, mely a hóból nőtt ki. Olyan nagyon szép kis teremtés volt, aki mindenkinek tetszik kivétel nélkül, már a legelső pillanatban. Minden nagy hóditási sikert elért nő ilyen szokott lenni, amilyen ő volt. Gyerek-arc, gyerek-szem, rózsás bőr, gömbölyü formák, aranyhaj, nagy ifjuság és előttünk áll: a szerelem. A megigéző, okos emberből bolond embert varázsló szerelem, mely a vér és husnál kezdődik s ugyanott végződik.

Ella nem látott mást benne, csak az ő nagyon szép kis hugát, a boldogtalan édesanyja imádott kis kedvencét s

ugy ölelte őt magához, mintha soha többé nem akarta volna elengedni.

És Kisaranyos szeretettel, de némi zavarral viszonzta az Ella szenvedélyes, forró szeretét.

Percekig ölelkeztek és csókolóztak, az utasok megálltak láttukra s az alispánné leányával egy oszlop mellől néztek te őket.

— És én a világon se vagyok? — kérdezte Marietta s közéjük lépett. — Isten hozta!

A két leány melegen kezét szorított s Marietta jól megnézte Ellát.

— Sokat változott, — szólt jelentőségteljesen s megszorította az Ella kezét.

— Hadd látlak, — mosolygott Kisaranyos, amint elhelyezkedtek a kocsi-ban. — Szép vagy, de soványabb és nagyon sápadt. És valami új, különös van rajtad, ami azelőtt nem volt. A szemedben s a szád körül . . .

— Na, ezt maga ugyan nem tudja,

hogy micsoda uj, — szólt Marietta nyersen s egy fricskát adott a Kisaranyos orrára. — Hanem azt tudja-e, — fordult Ellához — hogy a bátyja nősül és két nappal előbb itthon járt az iratai miatt?

Ella elsápadt s Kisaranyos szemrehányólag nézett Mariettára.

— Eh, — felelte Marietta — Ellának nem árt meg az ilyesmi! Egy milliomos zsidó bécsi sörgyárosnak veszi el a leányát.

— És sem engem, sem a szegény papát nem értesítette szándékáról, — szólt Ella halotthalványan.

Kisaranyos zavartan nézett félre s Marietta vállat vont.

— Mit törődik ezzel a himpellér bátyjával? Hagyja őt futni! A nénikéi majd meghaltak, mikor megtudták, hogy zsidó leányt s egy sörgyárosnak leányát veszi el, de a milliók feltámasztották őket halottaikból. Hát a papája hogy van? — kérdezte egyszerre, vá-

ratlanul, nagyon tapintatlanul, de a legjobb szívvvel.

Most Kisaranyos sápadt el s zavartan nézett Ellára.

— Hát voltál nála? Nem is irtad meg, hogy mégy.

— Mit kell azt megírni? — szólt Marietta. — Azt ugyis lehet tudni, hogy Ella meglátogatná az apját, akár Szibériában is s még akkor is, ha meztláb, gyalog kellene odáig mennie. Óh, maga nem, kis tubicám, azt tudjuk! Csakhogy Ella nem olyan fából van faragva, mint maga!

Kisaranyos sértődötten hallgatott el, míg Ella melegen pártfogásába vette őt.

— Ne mondjon ilyen retteneteseket, hisz Kisaranyos ép úgy szereti az ő szerencsétlen apját.

Magához vont a huga fejét és szeretettel csókolgatta a dacosan lehunyt szemét, de Kisaranyos hallgatott.

Ellán hideg borzongás futott ke-

resztül. Tisztán érezte, hogy sem az apjának, sem neki nincs senkije egymáson kívül.

— Oh, Kisaranyos miatt, — szól Marietta, — nem kell aggódnia. Jó kezek gondoskodnak jövőjéről. A bécsi rokonok s a bátyja. Őszszel fölviszik Bécsbe, s minthogy a sörgyárosnak egy fia is van, én már látom és kisilabizáltam az ostoba Melanie tanti egy-egy szavából, hogy mához egy esztendőre már körülbelül mint asszonyt tisztelheti a hugocskáját.

— Ha nem hallgat el, — szól Kisaranyos haragosan — kiugrok a kosziból.

— Na, akkor elhallgatok, — mosolygott Marietta gonoszul — mert én soha életemben nem néztem még meg csirkehalált és nem is akarok nézni.

A nyár egy részét, mely hosszú volt a szeretetlen, hideg otthonban Ella számára, úgy töltötte el, hogy tanult. Készült előre a következő két esztendő-

nek tantárgyaiból, melyben nagy segítségére volt Marietta.

És szeptember elején másodszor költözött be a Jusztina kisasszony pensiójába, ahol több szeretettel várta a vén kisasszony, mint otthon várták a rokonai.

OSZK

XVI.

A második esztendő sem hozott egyebet, mint az első. Csak gondot, bánatot, munkát. Sőt talán többet hozott mindenikből, mint az első esztendő. Richard ősz végén elvette a bécsi sörgyáros leányát s Kisaranyost is eljegyezte a tél folyamán a sörgyáros fia.

És egyikőjük sem értesítette életük fontos eseményéről sem Ellát, sem az apjukat. Mintha csak meghaltak volna rájuk nézve. Ellát a tantijai értesítették a dologról s ez a rideg szivtelenség nagyon megviselte. Elgondolta, milyen meleg szeretet kapcsolta őket össze a boldogság idejében s hogy lett a leg-

melegebb szeretetből hideg elszakadás, mikor a lét érdeke közénk állította a maga alternatíváját.

S most már érezte, hogy minden reménység elveszett reá nézve. A családi szálak kötelékei felbomlottak, szivtelen kézzel maguk a testvérek bontották fel, pedig a természet szent törvénye a feloldhatatlanság pecsétjét nyomja rá a vér kötelékeire. Csakhogy az ember, mikor szemközt kerül a maga létének problémájával, az erősek és gyöngék kegyetlen kérdésével, hogy mi kell: a jólét-e vagy a nyomor, a világ tisztelete vagy a lelkiismereted árnyéktalan tisztasága? — ebből a dilemmából úgy igyekszik kikerülni, ahogy legkényelmesebb. Ugy, ahogy legnehezebb, ezer ember közül csak egy kerül ki.

Ella hetekig nem tudott szabadulni újabb és talán legkeserűbb fájdalmaitól s hogy elzárja magát az emlékek keserősége elől, valósággal beleásta magát a munkába.

Jusztina kisasszony a nyár folyamán azzal töltötte idejét, hogy szemmel tartotta az Ágotay-palotát, tudta mindig, honnét jön a Bálint gróf levele s minél távolibb postabélyegről számolt el neki a palotába járó levélhordó, annál messzebb távozott el szivéből a reménység. S mikor látta, hogy Bálint gróf három hónap után sem tér vissza, elbucsuzott gyönyörű álmaitól és új álmokon törte a fejét.

Mert afelől már bizonyos volt, hogy Bálint gróf a kutba esett számukra. Mikor egy szerelmes férfi háta mögött három lemondással teli hónap van már, akkor a szerelemre keresztet lehet vetni, meg lehet neki a koporsót csináltatni s a sirját megásatni. Jusztina kisasszony tudta, hogy három hónap a szerelmes ember életében harminc józan esztendő. Ennél pedig hosszabb terminust a szerelemben, nem ismer a világkrónika.

S félig-meddig igaza volt Jusztina kisasszony okoskodásának. Bálint gróf

már az első ezer mértföld távolsága után elég jól érezte magát. Ugy látzott, hogy neki is, mint minden szerelmesnek, csak nagy dimenziókra volt szüksége, hogy megszabaduljon nyavalyájától és ekkor renben volt ellenállási képessége. S hogy ezt a képességet fenn is tudja tartani, erre nézve annyi vágy volt benne, hogy képes lett volna a világ sarkától akár gyalog a másik sarkáig vándorolni.

Pedig ez a férfi szerette Ellát s ha a leány apja akár az ő tulajdon kocsisa lett volna, — ha másként nem juthatott volna a leányhoz, — képes lett volna őt feleségül venni. De egy erkölcsileg megbélyegzett ember leányának, akár milyen nagy szerelem dacára sem akarta a nevét oda ajándékozni. Ehez sok volt benne részben a morális gőg, részben a morális konvenció, az emberektől készen átvett hamis tömegerkölcs s az egyénietlen ítélőképesség.

Ilyen volt Bálint gróf szerelmének

közeli és távoli perspektívája, amit Jusztina kisasszony csak részleteiben talált el, de nem magában a lényegében. És egész nyáron új regények remény-ségeit szövögette; olyan előkelő, gazdag házakat keresett, ahová Ella felolvasni vagy tanítani járhatna, s ahol — házasulandó fiatalember volt a háznál.

Mert Jusztina kisasszony furfangos kis koponyája egy percig sem pihent, mikor az Ella helyzetén gondolkodott és nem volt az a fantasztikus, regényes helyzet, melybe ő gondolatban bele ne illesztette volna Ellát. Mert olyan viszonyok, helyzet, család, vagy akár trón se volt a Jusztina kisasszony szemében, amelyre Ella érdemetlen lett volna.

Lassankint, szinte tudtán kívül, már olyan fanatikus, rajongó szeretettel viseltetett Ella iránt, hogy még saját maga előtt is kezdte röstelni és tagadni. És elhitette önmagával, hogy csak az érdek fűzi őt Ellához, pedig már a sze-

retet fűzte és makacs kitartással bogozgatta egy-egy újabb regénynek szálait Ella körül s ezeken a regényeken kívül már szinte nem is érdekelte őt egyéb. Már nem érdekelték sem a licitációk, sem a csődbekerülések s mire Ella az ősz elején visszajött, már két új és eléggé jól dotált állás várt reá, természetesen, mindenütt egy-egy regényes házassági tervvel kombinálva . . .

Amiről Ellának sejtelme sem volt. Ő csak tanított, felolvasott, jött-ment s egész éjjel tanult.

Délelőttönkint ismét felolvasni járt egy beteges, gazdag öreg urinóhoz, kinek az egyetlen fián kívül nem volt senkije s délutánonkint a miniszteri tanácsosnét tanította, — most már az olasz nyelvre, egy hajóskapitány kedvéért — s egy gazdag, szélütött építésznek a fiatal leányát, franciául.

A Jusztina kisasszony kombinációihoz szükséges anyag itt is megvolt; a fiatal leány bátyja, egy huszonhat

esztendőös festő, Kopányi Béla személyében.

Nappali elfoglaltsága miatt, Ella este és éjszaka tanult. Tél idején a tanítója, Razutsek, megbetegedett, erősen előfogta a tüdőbaja s kórházba került. Már otthon, Jusztina kisasszonynál, ugy beszéltek róla, hogy nem éri meg december végét, de három hét múlva hazakerült. Februárra aztán ismét bekerült és most már minden második hónapban. Gyakran köpött vért s Jusztina kisasszony már fenyegette, hogy fölmond neki, csakhogy egyszernél többször nem merte eme véleményét megkockáztatni. Mert ugy a fiuk, mint a leányok, haragtól szikrázó szemmel néztek össze s a félénk, szerény Walter nekipirulva jelentette ki, hogy akkor az egész kolonia elmegy a háztól!

Erre aztán Jusztina kisasszony jónak látta elhallgatni. És a Razutsek koszt- és kvártélypénzét, aki Ellán kívül nem tudott betegeskedése miatt ta-

nitani, a fiuk és leányok közös erővel fizették. Az orvosnövendék nem cigaretázott, Walter több zongoraórát vállalt s a leányok olcsóbb ruhában jártak, mint azelőtt.

Jusztina kisasszony pedig folyton lesben állt és szimatolta a regény fejlődését, ami megkezdődni sem akart, nem hogy már a fejlődés stádiumában lett volna. A festőt, aki nem lakott otthon, még nem is látta Ella s a másik, egy harmincöt esztendőös férfi, vallási melancholiában szenvedett és gyűlölte a nőket. Amikor Ella jött, ő elhagyta anyja szobáját s bezárkózott a maga szobájába, hol szentképeket festett, vagy a tiz esztendő óta készülő templomi motette-jét komponálta.

A másik házba is hónapokig járt már, mig egyszer a lépcsőn lejövet találkozott a fiatalemberrel. Arckép után már ismerte s mégis nem várt, különös hatást tett reá az elegáns, szép szőke, nyírott bajuszu festő. Akkora ha-

sonlatosság volt egykori vőlegénye s a fiatalember között, hogy elsápadt és ideges szivdobogással ment ki az utcára.

A fiatal ember is meglepetten nézett utána; művész volt s feltűnt neki a leány nagy szépsége s másnap, a leckeórán, váratlanul benyitott a hugához, aki bemutatta őt Ellának.

Ez az ismeretség fájdalmasan érintette Ellát; megzavarta, feltépte szívében a sebeket és szinte babonás csodálkozással nézte a fiatalembert, aki nemcsak arcban, alakban hasonlított vőlegényéhez, hanem még a hangja is. S valami gyűlölködő, keserű érzéssel nézgette és hallgatta a jókedvű, szellemes fiatalembert, aki látható igyekezettel iparkodott megnyerni már az első tiz pereben rokonszenvét s már az első találkozásnál följánlotta kíséretét, mikor Ella távozni készült. De olyan hideg visszautasításra talált, hogy nemcsak a fiatal ember, hanem a huga is belépirult.

S a legnagyobb felindulással és kü-

lönös indulatoktól megzavarodva hagyta el Ella a házat. Fiatal szívének legédesebb álmai, első szerelmének emlékei ébredtek fel szívében s a megszegyenülés, a félredobott, megtagadott szerelemnek keserves emlékei kinozták.

És az egyhangu igában eltöltött nap alkonya annyi szomorú emlékekkel érkezett meg, hogy nem mert haza menni. Minden cél nélkül bolyongott az utcákon; a hideg ólmos eső megborzongatta bőrét, fázott s az elhagyatottság keserősége égette, marta a szívet. Az Andrásy-uton kellett keresztül jönnie, az Ágotay-palota előtt s a Belvároson keresztül kijutott a Duna-partra.

A budai hegyek szürke köddé alakulva, mintha ereszkedtek volna lefelé, be a Dunába s a víz fölött kavargó sirályok hangja, mint valami sülyedő hajónak a vész sikoltása hasította keresztül a levegőt. Lenn, a hajókirakodó-födelek alatt, egy-egy facér hajómunkás

szitta a pipáját, rossz pokróc-darabokkal takarva be hátát és térdét.

Ella lement a lépcsőkön, közel a nagy, szennyes hullámu vízhez és sokáig nézegette a partokon lassankint kigyuló lámpákat, melyek hosszú féncsikokkal rajzolódtak bele a szürke, piszkos vízbe. Egy-egy rongyos, gyanus alak surrant el mellette s a hidakon hangtalanul siklottak el a kocsik.

Feljött a lépcsőkön s haza ment. Elővette a könyveit, Máriskó meggyújtotta a lámpát s Razutsek átjött tanítani. Az ólmos eső kemény csöppekben ütődött az ablakokhoz s alattuk, a második emeleten, egy gyakorlatlan kéz valami szláv népdalt tanult a zongorán.

A monoton, szomorú, hamis hangok mintha valami sirból jöttek volna fölfelé s a nyirkos, hideg levegő a rossz ablakokon keresztül beszökött a szobába s megborzongatta a beteg Razutsek és Ella lelkét.

Nehezen ment a tanulás. Inkább az

eső kopogását s a szomoru dalt hallgat-
ták s egyszer csak Ella ráhajtotta fejét
a kezére és sirt . . . Razutsek ott ült
mellette és mindig lázas, üvegfényü
szemével keresztülnézett a falakon, me-
lyek megnyiltak előtte s látta arra le-
felé, a román határ felé a kis bakter-
házat, ahol a hideg esőben, a ködben,
egy öreg ember áll a vasuti vágányok
mellett s kezében a kis piros zászlóval
várja a vonat jöttét, de a gondolata a
szegény öreg bakternek messze kalan-
dozik. Egy nagy város felé, ahol az ő
jó, okos fia tanul, s egyszer csak majd
hazajön a kis bakterházba és kiveszi a
piros zászlót az ő fáradt kezéből és azt
mondja neki: ezután csak pipázni fog
apám a jó meleg szobában . . .

S hogy ez a fiu beteg, hogy ez a fiu
minden második hónapban a kórház-
ágyon fekszik és szegény hivatalnok és
bolti-leányok fizetik érte a kosztot, kvár-
télyt, azt nem tudja az öreg bakter oda-
lenn a határszélen . . .

És Razutsek is sirt.

Másnap Ella nem ment el a tanítványához. Sőt harmad- és negyednap sem s a legkomolyabban kezdett rajta gondolkozni, hogy kimaradt a Kopányi-háztól. A levelet is megírta, egy napig a zsebében hordta, azután egyszerre a tűzbe hajította.

— Ekkora luxust nem engedhetek meg magamnak, — gondolta izgatottan, míg a lángokat nézte, melyek éhes fogukkal pillanat alatt megsemmisítették levelét. — Havi harminc forintot nem hajithatok el magamtól csak azért, mert egy különös, véletlen hasonlóság, fájdalmas emlékeket ébreszt fel bennem. Fáj, hát fáj! . . . Majd elmúlik. Mint egyéb . . . Minden . . .

S megtörülte szemét és elment a Kopányi-villába.

De a rendes nyugodtság és közöny hiányzott lelkéből, ami ismét nyugtalanította. Félt a találkozástól, félt a fiatal ember szemének pillantásától s va-

lami delejes borzongás futott rajta végig, amint hangját akaratán kívül is hallotta.

S a kapu előtt szive hangosabban dobogott és tétovázva állt meg. Vissza akart fordulni, de a saját akaratán kívül álló, egy mindennél erősebb akarat, láthatatlan szellem ujjaival vezette őt előre.

S nap-nap után izgatottan, remegő kézzel fogta meg a csinos villa rácsos kapujának kilincsét, de a napok multak és a fiatal ember nem jelentkezett. Ez megnyugtatta, de egyúttal valami különös nyugtalanság lappangott benne, melyről nem akart tudni, amit saját maga előtt is tagadott, mint a hitetlen, akiben a hit és hitetlenség különös asszociációjánál fogva, a lélek mélyén mégis ott rejtőzik valami a hitből. Örült, hogy nem látta a fiatal embert, de a lelke mélyén mégis ott rejtőzködött a titkos vágy: bár látná! . . . Nem őt, nem a reá nézve holtidegen férfit, ha-

nem eleven emlékét annak a férfinak, akit most is szeretett.

És mindig idegesebb, lázasabb várakozással sietett fel a villa lépcsőjén. Arca kipirult, szeme az ideges várakozás lázától ragyogott, valahányszor az az ajtó kinyílt és bejött rajta valaki, de sohasem az, akit a lelke mélyén várt.

De a fiatal ember nem mutatkozott s a huga sem beszélt róla. Egy nap, a leckeórán, a szobaleány egy képes levelezőlapot hozott be. A fiatal leány elolvasta a lapot s odanyújtotta Ellának.

— A bátyám ír Velencéből, — mondta — s a kisasszonyt is üdvözli.

Ella érezte, hogy elpirul, hogy az ujja remeg, míg a lap után nyúl s azt is érezte, hogy amint a fiatal ember írására nézett, elsápad.

Ez a hanyag, kissé nőies írás, kuszált, egyenlőtlen, hol jobbra, hol balra dülő betűivel, görbe soraival, egy másik kézírása volt, azé, akit szeretett.

Ella ijedt csodálkozással, remegő

kábultsággal nézte a természet eme kegyetlen szeszélyét s könnyét alig tudta visszaszivni pillája szögletébe.

Megköszönte a figyelmet s letette a lapot, de a szeme folyton rajta volt. Amig beszélt, magyarázott, irt, javított, amig kiadta a másnapi leckét, amig közönyös dolgokról beszélgettek, mig az előszobában felöltözködött, és amig ment a hideg téli időben az utcákon, mindig csak azokat az ismert betűket látta maga előtt.

S forró, lázas, álmodozó hangulat ejtette rabul. A jelen félredobva, megtagadva huzódott a háttérbe s a mult édes és szomorú illatú emlékei uralkodtak fölötte. S az utcán nem érezte a tél hidegét, otthon nem érezte a jelen nyomoruságát, vég nélkülinek látszó szenvedéseit és sóvár vágygyal, a fanatikus hit erejével vetette rá magát az elmúlt boldogság emlékére, melyet megfogott és erősen tartott, hogy ki ne repüljön kezéből.

S pár napig a visszaálmódás varázsos boldogságában élt. Lehunyta szemét s mig ment fölfelé a Jusztina kisasszony lakásához vezető lépcsőkön, azt hitte, a drága, tiszta otthona szőnyeges, virágos lépcsőjén megy. De az éjszaka vaksötétsége, a beteges, nyugtalan álom s a nappal szürke, téli égboltozata, a levegő metsző hidege, a maga egészséges, reális keserűségével felébresztette. Ismét benne volt életének börtönszerű levegőjében, melyről egykedvű megadással vett tudomást, csak egy vágytól és gondolattól nem tudott szabadulni, attól, hogy birtokába kerítse azt a velencei kártyát.

Ez a vágy napokig kísérte, napokig benne élt, birni bármily uton, ha másként nem, elloponi tanítványa asztaláról, mely itt hevert előtte az asztalon, a könyvek és csecsebecsék között, mint egy értéktelen papirszelet. S egy nap pirulva, sápadva, de legyőzhetetlen vágygyal, zsebébe csusztatta . . .

Néhány nappal később, egy vasárnap délután, Jusztina kisasszony izgatottan jött haza. Lakói közül nem volt más otthon, mint Razutsek és Ella. Razutsek a maga szobájában tanult s Ella az ablak párkányára könyökölve, elmélázva nézegette a kis ellopott kártyát egy könyv lapjai között.

Jusztina kisasszony gömbölyü, piros arca úgy ragyogott a hidegtől, mint egy fényesre letörült kis cigányalma s apró szeme jókedvűen kacagott ki előreálló homloküregéből.

— Na szivecském, — szólt vidáman s szokása szerint lehajigálta magáról felső ruháit — végre egy jó nap! Egy szerencsés kis napocska. Találja ki, micsoda napocska?

Ella szomorúan s kissé gunyos mosolylyal nézett a vén kisasszony szemébe s nem állhatta meg, hogy legmegsebezhetőbb oldalán meg ne karcolja őt kissé.

— Bizonyosan sürgönyt kapott

Jusztina néni Afrikából, hogy a gróf külön expresszen nyargal Budapest felé s hogy a Bazilikát fűtik már az esküvőnkre.

Jusztina kisasszony szemrehányólag nézett Ellára.

— Ez nem szép magától, — szólt kedvetlenül. — Most már nem mondok semmit. Elvette tőle a kedvem.

Leült az ablak mellé s egy kosárból előrántotta a kötését, egy nagyon piszkos fehér harisnyát, amit két esztendő óta kötött már, de mindig csak akkor vette elő, ha mérges volt.

De alig ment kétszer végig a tűkön, újra ledobta s a seszlis derekán a gombokat mérgesen kigombolta.

— Csak csufolódjék! — mondta. — Mégis az fog legnagyobbat kacagni, aki utoljára kacag. Emlékezzék csak reá! A gróf! . . . A grófot csak hagyni kell. Nem kell bántani. A gróf olyan, mint egy hordó ujbor. Félre kell tenni

és állni kell hagyni. Most még sava-nyu, de ha kiforrja magát, finom óbor lehet belőle. Csak várjon, kis csufolódó! Igaz, úgy látszik, mintha mindörökre elveszett volna a gróf. De tanulja meg, szivecském, hogy az életben csak egy valami nem jöhet soha vissza: a tegnap; de a holnap mindig előttünk van. Azért csak emlékezzék arra, amit a vén Jusztina néni locsog. A gróf még nem az a kulcs, ami a tengerbe esett. Hogy hogyan és miként nem az, hogy micsoda csodák vagy fergeteg veti még utunkba, azt én nem tudom. Nem vagyok Isten. Csak azt tudom, hogy ha az Isten nem tudja valamelyik embernek a sorsát kibogozni, akkor az ördögöt hívja segítségül.

— Hát csak hadd hívja! — szólt Ella keserüen.

— Hadd! — intett Jusztina kisaszszony. — Az ördög nem a legrosszabb cimborája az embernek. Na és most, Isten neki, elmondom, hogy miért mond-

tam az előbb: a mai nap — jó nap. Figyel reám?

— Figyelek! — sóhajtott Ella s kinyitotta ismét az ölében nyugvó könyvet.

— Hát a miniszteri tanácsosnétól jövök. Megtudtam, hogy a jövő hét végén fényes estélyt ad, ott lesznek a miniszterek, ahány könnyebben összeszedhető mágnás csak akad Budapesten és minden előkelőbb művész. Minden esztendőben ad egy ilyen nagystilü estélyt, melyről napokig beszélnek mindenfelé. Oh, a tanácsosné kitünő eszü nő. Igen közönséges származása dacára, — az apja esizmadia volt, arra Dunántul, az én hazámban s a méltóságos asszony tizenöt esztendős korában elszökött hazulról és itt Pesten beállt valamelyik színházhoz a karba. Azután férjhez ment egy miniszteri dijnokhoz, kiből az asszony révén tizenkét esztendő alatt már miniszteri tanácsos lett. Hogy azonban ne szaporítsam a szót, megmondom hamarosan, hogy a méltóságos asszony-

nyal meghivattam magácskát arra az estélyre.

Ella rémült esodálkozással, gőgösen egyenesedett ki.

— Engemet? — kérdezte sértődötten. — Hogy tehet Jusztina néni ilyet az én beleegyezésem nélkül?

Jusztina kisasszony vállat vont.

— Már pedig, én mindent a magácska beleegyezése nélkül fogok tenni, amit jónak látok megtenni az érdekében. Bizza ezt csak reám. Sajnos, nem mint vendéget hivathattam meg, csak mint tánc-zenét szolgáltató zongoristát. De ez nem baj. Varratunk hamarosan egy nagyon szép kis fehér ruhácskát, szépen megfésültetjük és leül, szegénykém, a zongora mellé, mint egy kis Hamupipőke és várni fogja a maga királyfiát, aki el kell hogy jöjjön s én tudom, hogy el fog jönni.

Ellának eltűnt már a haragja és bámulva hallgatta Jusztina kisasszonyt s nézte kihevült arcát, az izgatottság,

harag és szeretettől ragyogó kis madár-
szemét.

— Hát ezért, Jusztina néni? —
kérdelte elámulva.

— Ezért, szivecském! Ezért. És ne
mondjon ellent. Jót akarok, Isten látja
lelkemet, hogy jót akarok. Ugy szere-
tem, mintha a tulajdon gyermekem len-
ne és fáj látnom, hogy a gazok, a szeny-
nyesek, a szivtelenek boldogulnak s
hogy magácska, a tisztesség, a jóság és
szépség elpusztuljon, megsemmisüljön
a szegénység eme börtönében. És ha az
életembe kerül is, kiszabadítom ebből
az elátkozott nyomoruságból.

S már a toroka körül is kikapesolta
a bluzát és felállt.

— Oh, — mondta keserű dühvel, —
én ismerem a világot. Ismerem és utá-
lom s azzal szeretném magamat megbo-
szulni, hogy magácskát boldoggá te-
szem. Akárhogy! Ha kell, ölk és rabo-
lok érte. Akárhogy . . .

Nagyon fel volt indulva. Fújt, lihe-

gett s hirtelen megcsókolta Ellának a homlokát, de a másik percben már elrestelte magát gyöngeségéért s azzal az ürügygyel, hogy sürgős dolga van valahol, hamarosan elment hazulról.

A bál napja közeledett s Jusztina kisasszony olyan izgatottan várta, mint negyven esztendő előtt a saját maga legelső bálját.

Mindennap elment a szabóhoz, aki az Ella ruháját varrta és mindennap megváltoztatta az előző napon választott façont. Már ki volt szabva a ruha s meglátott valamelyik belvárosi kirakatban egy másik façont, vagy a hatvanas évekbeli divatlapjaiban keresett valami érdekes diszitést és azonnal szaladt a szabóhoz és más façont rendelt. És minden nap összeveszett a szabóval. Ez dühös volt, káromkodott és utoljára az egész munkában levő ruhát a vén kisasszony elé csapta azon kívánság kíséretében, hogy hagyja el ruhástól együtt a lakását.

Ami egy csöppet sem sértette Jusztina kisasszonyt. Nyugodtan összepakolta a ruhát, azon reménynyel, hogy majd egy másik szabó, tekintettel, hogy már ki van szabva, öt forinttal olcsóbban varrja meg. S minthogy eme reménye nem teljesült, újra visszament az előbbi szabóhoz s addig kérte, rimánkodott neki, míg ez öt forint nagyobb munkadíjjal megvarrta a ruhát.

És este, mikor lefeküdt, egy csomó divatlapot vitt magával ágyába és gyertyavilágnál nézegette, tanulmányozta a frizurákat, pedig semmit sem értett hozzá és nem volt semmi izlése.

Mégis fölkelte az ágyból s úgy egy ingben fésűt vett elő és megkérte Ellát, engedje meg, hogy egy próbafésülést rendezzen a hajából. S míg Ella tanult, Jusztina kisasszony maga elé tette a divatlapot és mindaddig fonta, csavarta, sütötte a szép fekete haját, míg a karja elfáradt, feje szédülni kezdett, mire visszafeküdvé ágyába és szomorúan val-

lotta be, hogy nem ért a fésüléshez, tehát mégis csak splendorozni kell három koronát egy jó fodrászra.

S elérkezett a bál napja. Ella fássult közönnyel engedelmeskedett a vén kisasszony szeszélyének és hagyta magát felöltöztetni, megfésültetni, csak azért, hogy ne rontsa el ennek a kedvét. Mikor azonban felöltöztette a varrónő, ismét le akart ülni a könyvei mellé, de Jusztina kisasszony rémülten csapta össze a kezét.

— Jézus Mária! — kiáltotta — csak nem akar ilyen gyönyörűen felöltözve leülni a mocskos, ócska könyvek közé? Legalább nézze meg magát, kis szivem, a tükörben!

És levétette a falról Máriskóval a régimódi, aranyrámás, rücskös ábrázatu tükröt és az asztalra állíttatta.

— Na, — mondta izgatottan — és most nézze meg magát!

Ella belenézett a tükörbe s egy pillanatig önfeledten nézte azt a fehérru-

hás, széles kontyu, szépséges karcsu leányalakot, aki sötétkék szemével bámulva nézett vissza reá.

Jusztina kisasszony összekulcsolt kézzel állt előtte, mint valami titkos anya a francia és német regényekben. Szeretet, csodálat, büszkeség rejtőzött tekintetében és kinyitotta a leányok szobájába vezető ajtót s bekiáltott hozzájuk:

— Jöjjenek csak, ha valami szépet akarnak látni!

A leányok meglepetten, titkos irigységtől izzó szemmel nézték Ellát, aki röstelkedve állt előttük. Érezte és fájt neki az irigységük és fájdalmuk.

— Miért hívta be őket, Jusztina néni? — szólt szemrehányólag, mikor a leányok elhagyták a szobát.

— Hja, — felelte Jusztina kisasszony s vállat vont — az ember mindig az ellenségein próbálja ki először a hatást s csak azután a barátjain! — S ezzel átkopogtatott a fiukhoz.

— Jöjjenek csak egy percre! — S a három fiatal ember előtt csakugyan csak egy percre, kinyitotta az ajtót s aztán becsapta az orruk előtt.

— Hát a barátjaira gyakorolt hatással is meg lehet elégedve, — kacagott jókedvűen. — Lássá, — mondta, mialatt elővett a szekrényből egy kölcsönvett világoskék estiköpenyt s ráadta Ellára — különös az, hogy a nőnek csak két ellensége van. A nő és az a férfi, aki valami nagyot vétett ellene. Mert a többi férfi mind barátja, a csak kissé szemrevaló nőnek is. A nő ellenben kivétel nélkül ellensége a nőnek, még akkor is, ha jót tett vele a másik nő. Vagy talán ép akkor leginkább . . . Tudja az ördög!

Csöngetett s Máriskót kocsióért küldte. Ella felöltözve állt az asztal előtt s szomoruan nézett maga elé.

— Mondja, Jusztina néni, — szólt kedvetlenül — tulajdonképen mit vár maga ettől az én kirevolverezett szerep-

lésemtől egy idegen házban, melyhez nekem különben sincs semmi kedvem?

A vén kisasszony Ella levetett ruháit rakosgatta egy székre s vállat vont.

— Akarja, hogy nagyon őszinte legyek? — Megtehetem . . . Nézze, szivecském, — szólt s leült az asztal mellé s az Ella levetett cipőjét maga elé állította — hát az úgy van, hogy az Istennek a nőteremtésénél olyan, mint az elromlott barometer. Esik az eső, szél fúj, hideg van, de a barometer a legnagyobb nyugalommal meleget, szép időt jelez. Hiába, a nő valahogy nem abba a gyertyaöntőbe lett öntve, amelyikbe a férfi, és a nő akármilyen okos, vagy akármilyen férfias természetűnek született, avagy gyurta az élet, a nagykorúságot még sem érte el. A nőből a gyerekek, vagy az örök optimista — ez is csak gyerekek — soha se nő ki. Mi csak szenvedünk, sirunk, megöregszünk, okosak, ravaszok leszünk, de a lelkünk mé-

lyén csak gyerekek maradunk. Megsiratjuk, amit elveszítettünk, de ezek a könyvek nem azt fejezik ki, amit a férfinak egy kézlegyintése: „Ez mindörökre elveszett!“ . . . Mi esztendőig siratjuk azt, amit elveszítettünk, a nélkül, hogy meggyőződésünk dacára hinnénk is, hogy: ez elveszett. Hogy visszavonhatatlanul, a dolgok logikus, józan állapotából és helyzetéből kifolyólag: elveszett, meghalt, elföldeltetett. Mi hiába tanuljuk és hiába mondjuk: $2 \times 2 = 4$, mert magunkban hozzá tesszük, de miért ne lehetne, ha az Isten úgy akarja: öt? A mi hitünk nem a megingathatatlan természeti és algebrai tudományon alapszik, hanem: a csodákon. Mi, ha egy kis eszünk van, kikacagjuk a csodákat, de azért várjuk. Várjuk, mint ahogy az én öreg, tapasztalt, józan eszem is várja. Ki tudná jobban, mint én, hogy a földön nincs költői igazságszolgáltatás, és nem érvényesül az a bibliai ígéret: hogy az utolsókból lesz-

nek az elsők és az elsőkből az utolsók. Fenét! Az utolsóból, ha becsületes ember ez az utolsó, nem lesz első, mert az elsőség kérdése ép azon fordul meg, hogy milyen gazember az illető. És mégis... Lássa, szivecském, ez a mégis mindig itt van. A csodákban való hívés. Hogy ami elveszett, az még megkerülhet, ami meghalt, még feltámadhat... De ne gondolja, hogy ez talán az örök emberi vonást: a reményt jelképezi a nőben! Dehogy! A férfi reménysége mindig lehetőségekre, pozitív irányokra van fektetve, de a nőé: csak a csodákra. Hát én is várom magácska számára a csodát. Sőt hiszem is. Hogy miért? Nem tudom. Nő vagyok... Jön Máriskó, — fejezte be Jusztina kisasszony s felállt. Megölelte Ellát s komolyan a szemébe nézett.

— Legyen jó és becsületes, de okos! Okosabb mindenkinél, mert egyéb titka

nincs a nő boldogságának. Szépség és ész... És nekem jó előérzeteim vannak.

— Nekem pedig nagyon rossz, — felelte Ella legyőzhetetlen szomorúsággal s megszorította a vén kisasszony kezét és lement a lépcsőkön.

Jusztina kisasszony az ajtóból nézett utána, azután sóhajtva fordult meg és keserü gunnyal nézett fel az égre: — Minden a te kezében van, Isten!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XVII.

Mikor Ella megérkezett szerény konflisán a tanácsosné palotája elé, az előkelő fogatok már egymást érték s drága, selyemruhás asszonyok, frakkos urak lépkedtek előtte, a szőnyeges, virágokkal diszitett lépcsőkön.

Lenn a lépcső alján és fenn, két-két elegáns livrjú inas állt, feszes pózban, mint valami főhercegi lakájok. A fütött lépcsőházban a házigazda várta a vendégeket: Varacsi Pakrác János, a miniszteri tanácsos.

Ella most látta őt először. Kicsi, ritka haju, monoklis, öregedő ur volt, olyan erősen parfümözve, mintha viz helyett parfümben fürdött volna.

Nem volt ellenszenves alak, habár bizonyos mértékben hasonlított egy hajlongásban elkopott, elegáns komornyikhoz. Apró, fényes szemének mohó pillantása pedig, amint az érkező dámának kezét csókolt, elárulta a nők iránti nagy vonzalmát.

Ella ott állt a vendégek háta mögött, szerényen, szomoruan. Nem tudta, merre menjen, kit szólítson meg.

A vendégek vidáman fogtak kezét a parfümös háziurral, aki mindenkinek bókolt, kedvességeket mondott s a nőknön versenyt ragyogott a sok drága ékszer a szemükkel, melyben tuláradó életkedv és szerelmi vágy csillogott.

A vendégek bementek a szalonba, majd ujak jöttek s Ella egy oszlop mellé huzódva állt és nem mert előjönni. Szégyelte magát s a lelke fájt. Olyan utolsónak érezte itt magát s a célt, amiért Jusztina kisasszony ide küldte, lealázónak látta, habár tudta, hogy semmivel se lealázóbb, mint a többi leányokra a

bál célja. De az ő lelkét bántotta s egyszerre el akart innét menni.

Megvárta, míg újabb vendégek jöttek s mikor a háziur bevezette őket, előre jött.

Ebben a percben a háziur sietve jött vissza, hogy leküldje az egyik inast egy kocsiban maradt legyező után s a szeme megakadt Ellán.

Nem ismerte őt s megállt láttára és a legnagyobb bámulat és elragadtatás kifejezésével nézett reá. Azután közelebb jött hozzá, elfeledkezve legyezőről, mindenről.

— A zongorázó kisasszony vagyok,
— szólalt meg Ella zavartan.

A háziur elragadtatással mosolygott.

— Az lehetetlen, — szólt vidáman s megigazitotta szemén a monokliját, s tolakodó, de nem tulságosan sértő pillantással nézett bele az Ella szemébe.

— Nem téved, kisasszony, saját

személyének azonosságában? — kérdezte jókedvűen.

— Nem, — mosolygott Ella s bátran nézett a szeretetreméltó, öregedő ur szemébe.

Ez a fejét rázta.

— Azt hiszem, hogy téved. Mert ha a zongorázó-kisasszonyok olyan tündérien szépek, mint kegyed, akkor igazán nem tudom, milyenek lehetnek a királykisasszonyok.

Lenn a portás csengője új vendégeket jelzett, s a kis parfümös tanácsos összeütötte a bokáját Ella előtt s kecsesen a karját nyujtotta:

— Ha azonban viselni kívánja incognitóját, Hamupipőke kisasszony, — szólt tréfásan — kegyeskedjék karomat elfogadni.

Ella nem tehetett egyebet, elfogadta a tanácsos karját, aki bevezette a fogadó-terem melletti kisebb szobába s a zongorára mutatva, így szólt:

— Ime, birodalma! — s lesegitette

Elláról a köpenyegét s fejről a kis csipkekendőt.

Egybenszabott, egyszerü hófehér ruhájában, a fényes világítás és finom milieuben, Ella szinte tulzottan szép volt. Alakja, fehér arca, csodálatos szeme és kékesfekete, haja valami álombeli leányalakot formált belőle.

A kis monoklis, karján a köpenyeggel és kendővel, önfeledt csodálkozással nézte, azután gunyosan elmosolyodott.

— Hát kegyed tanítja az én feleségemet nyelvekre? — Na, — mondta könnyedén vállat vonva — hát kegyeskedjék itt helyet foglalni s ha érdekliz, ami ott ott tul van, — mutatott a nagy terembe vezető ajtóra, — hát szórakozzék rajta.

Az egymásba nyiló termek jól, de kárpitos kézzel butorozva, nehéz függönyeivel, pazar csilláraival, a gazdagságot, a teljes jólétet képviselte.

A vendégek, több férfi, mint nő, magas állásu hivatalnokok, főpapok,

katonák, divatos művészek, egy nagy körben diskuráltak s köztük a háziaszszony, ki túl volt már első fiatalságán, de még mindig szép, fekete asszony volt, szikrázó szemmel, finom kis pisze orral, gyönyörű szájjal. Drága gyémántjai ragyogtak, a nyaka, füle, karja szinte világított, s husos, piros szájáról jókedvű, kicsit nyers hangú kacagás gyöngyözött.

Egy hirtelen pillantással észrevette a másik szobában Ellát s hozzá jött.

— Ah! — csettintett a nyelvével meglepődve s a háta mögött összehuzta a bársonyfüggönyöket — hisz maga olyan szép, kisasszony, hogy én kénytelen leszek véka alá bujztatni, mert az itt levő összes nőket elhomályosítja. Jöjjön csak ide közelebb!

S mikor tetőtől-talpig, a legműértőbb szemmel végignézte, halkán füttyentett.

— Tudja mit mondok én magának, kisasszony, — szólt, a zongorához tá-

maszkodva s élesen nézett bele Ella szemébe. — Azt, hogy ebben az egész házban itt, tulajdonképen maga a legérdekesebb teremtség. Érdekesebb minden nőnél s még annál a két miniszternél is érdekesebb, akiket várok s akik bálom szenzációi lesznek.

Ella kedvetlenül babrált övének szalagjával s nem szólt. Félt ettől az asszonytól s undorodott tőle.

— Mondja, kisasszony, — folytatta a tanácsosné s legyezőjével megérintette Ella kezét — van magának elég eszecskeje a kápujában?

Ellán az undor láza futott keresztül.

— Nem tudom, méltóságos asszony, — felelte hidegen s ránézett az asszonyra. — Csakhogy nincs más vágyam, mint becsületesen megkeresni kenyeremet.

— Ez tiszteletreméltó vágy, — mosolygott a szép asszony s kiegyenesese-

dett. — És természetes vágy. Minden ember becsületos akar lenni a világ számára.

— És a magunk számára? — kérdezte Ella megütődve.

A tanácsosné elfintoritotta a száját s duzzadó mellén eligazította ruhájának pár ráncát. És így szólt:

— Ha valaha Konstantinápolyba megy, vigyázza meg a hámálokat, ami magyarul azt jelenti: teherhordók. És nézze meg, hogy egy hitvány ember micsoda óriási, baromnak való terhet tud a vállán elvinni. És akkor gondoljon arra, hogy a lelkiismeret is ugyanilyen hámál. Óriási terheket elbir és meg se kukkan alatta... Pá! Még erről fogunk csevegni...

Széthuzta az ajtó függönyét s visszament a társasághoz.

A vendégek egyre jöttek, már tíz óra volt s Ella káprázó szemmel nézte őket az ajtó függönye mellől. És egyszerre a szivverése elállt.

A tanácsosné mellett egy magas, szőke fiatalember állt: Kopányi, a festő.

Ella az ajtó mellé huzódott, de tekintetét nem tudta levenni a fiatal emberről s arca kipirult, szeme csillogott és észre sem vette, hogy a kis monoklis tanácsos benyitott a háta mögött s figyelmesen nézte őt, a tekintét követve.

S megszólalt, csufolódó, tréfás hangon:

— Tagadhatatlan, az a magas szőke itt a legcsinosabb fiatal ember!

Ellának még a szép, hófehér nyaka is elvörösödött és nem mert a tanácsosra nézni. Zavartan hallgatott.

— Nem ismeri? — kérdezte évődve a tanácsos.

— De igen! A hugát tanítom, — szólalt meg Ella nyugodtan s őszinte, szép szemét ráemelte az öreg urra.

Ez egy kutató pillantást vetett reá s a zongoráról fölvetett egy kottalapot. Figyelmesen nézegette a hangjegyeket,

közbe a foga között dudolta, miközben könnyedén így szólt:

— Kopányi igen szeretetreméltó, kedves fiu, de kissé üzleti szellemű és előrelátó, mint minden kistehetségű művész-ember. Azonkívül, a kerekeskocsin járó, szélütött apja a legnagyobb mértékben nyárspolgár s mint ilyen, gógös és nagyravágyó. Ami természetes és érthető. Az apja még csak közönséges kőműveslegény volt, egy forint husz krajcár napszámért építette Kiskunhalason valamikor a kéményeket, s amint én az életben tapasztaltam, szegény leányokat elvenni és egyáltalán meg gondolatlan házasságokat kötni, csak a legalább is három generációig uri emberek szoktak. Akinek azonban a nagypapája még kéményt épített Kiskunhalason, az már gazdag és előkelő családból akar házasodni.

Visszadobta a kottát a zongorára s ránézett Ellára.

— Nem haragszik? — kérdezte

olyan hangon, mely nem akart komoly-
nak látszani és mégis az volt.

— Miért haragudnék? — mosoly-
gott Ella, minden utógondolat nélkül,
de kissé csodálkozva. — Csak azt nem
értem, miért mondta el ezt nekem, ta-
nácsos ur?

Ez egy pillanatig öntudatlanul
maga elé nézett, aztán kesernyés vidám-
sággal elkacagta magát.

— Tudja, kisasszony, az ilyen öreg
ember, mint én vagyok, már olyan, mint
a Lear király bolondja! Messzelátó nél-
kül is messze lát és fecseg, azt se tudja
miért. Különben majd mindjárt ide ho-
zom ezt a kiskunhalasi Rafaelt, mint-
hogy ugyis ismerik egymást.

Ella érezte, hogy ismét elpirul és
zavart mosolylyal nézett a tanácsos
után, aki ott járt már a vendégek kö-
zött, mint egy kis frakkos gnóm. A fér-
fiakat megnevettette egy-egy viccével
(ezekért a viccekért, a viccek hazájá-
ban, sok mindent megbocsátottak neki a

nálánál különb emberek is). A nőknek pedig mindig uj és uj bókokat mondott s Ella látta, amint karját beleakasztotta a Kopányi karjába.

Ella reszketni érezte térdét s leült egy kis asztal mellé, melyen óriási sárga virágvázában, nagy csomó fehérviola illatozott s öntudatlanul tépdeste a virágot. S lelkét ismét megszállta a a szomorúság és az elmúlt boldogság emlékei, mint az égen a kis apró, rózsaszínű felhők, úgy vonultak el előtte... És ott volt azon a bálon, melyen megismerkedett a vőlegényével... A megyebálon. Majdnem egész este vele táncolt s néhány hónap múlva megkérte a kezét... Elmúlt! Olyan boldog többé soha sem lesz...

Felállt s oda ment a függöny mellé, honnét kényelmesen nézhette a fényes társaságot. A tanácsos Kopányival s egy ezredessel valami képet nézegetett a falon.

A fiatal embernek szeme, szája,

feje tartása, még gesztusai is teljesen és egészen a Szalányi főhadnagyé volt.

Szinte babonás borzongással nézte s szomorú, szerelmes keserőséggel. Mintha csak azt a másikat látta volna benne. Az elsőt, az egyetlent, akit a végzet ismét utjába hozott.

S keserűen elmosolyodott a jellemzésre, melylyel a tanácsos ezt a másikat lefestette. Még a jelleme is, mint a másikaté. Számító, hitvány kis átlag-ember, semmi kiváló tulajdonsággal, mely kiemelné őt a szürke mázsálóból. Semmi erő, akarat, semmi vas, kő, acél benne, csak porlékony gipsz az egész ember.

Utálat, lenézés fogta el, de mikor az ezredes más társasághoz csatlakozott s a tanácsos a fiatal emberrel erre tartott, újra megremeget a szive, arca kipirult s lehunyta a szemét.

A méltóságos ur úgy hozta be karonfogva a fiatal embert, mint Margit-hoz vitte Mephisto: Faustot.

Bár jóval kevesebb rosszakarattal,

de némi kíváncsisággal, egy kis guny-nyal s a léha, előkelőbb férfiak, kalandok közvetítését mindig szívesen végző vágyával.

Ami, pláne nála, nem mehetett különösebb csodaszámba. Egy olyan férfira, akinek utját asszony egyengette el, nem igen lehetne a menyország kulcsát rábizni. Habár a lelke mélyén nem volt rossz és romlott a kis méltóságos ur. Ami ő benne rossz volt, az ur rossz sága volt. A lusta, kártyás, lump uré, aki a könnyü, uri életért a menybéli jussát is eladná, nemcsak a földi tisztességét.

Hogy aztán megcsömörülve, megöregedve, kijózanulva, másként látta az életet, mint régen, általánosságban véve nem annyira természetes ugyan, ő nála azonban természetes volt.

Vannak emberek, akik hiába esnek a pocsolyába, még sem fulnak bele. Ilyen parafa-lélek volt a méltóságos ur is. Akaratán kívül több jót tett életé-

ben, mint rosszat, elhatározás, rákészülés nélkül, míg a rosszra mindig előzetesen készülnie kellett.

— Nem vitt rá a lelkiismeretem, hogy megfosszak egy művészt attól az élvezettől, ami ebben a kis zugban vár az emberi szemre. — bókolt udvariasan Ella előtt és közbe kíváncsian nézegette a két fiataalt.

De nem sokat látott. Vagy legalább is, nem többet, mint naponta lát az ember, egyformán urinevelésü fiatal pár találkozásánál, habár némi érdeklődés van is közöttük.

Pár udvarias szót váltottak s a fiatal ember meggondolatlan ügyetlenséggel kérdezte Ellát: fog-e táncolni?

Ella mélyen elpirult s a szeme könnyel telt meg. Ez a kérdés tisztán körvonalazta az ő itteni helyzetét.

Még a tanácsos is zavarba jött s mikor elhagyták Ellát, szinte leverten mentegetőzött:

— Gyönyörű leány, azt hiszem, uri

leány is, hanem hát az állása! Zongorázni van itt.

— Majd később megkérem a méltóságos asszonyt, — mosolygott a fiatal ember, nem minden önérzet nélkül, bizva abban, hogy a tanácsosné, aki szem-melláthatólag kacérkodott vele, nem tagadja meg kérését.

Később vacsorát szerviroztak a vendégeknek, a cigányok elhelyezkedtek egy másik teremben s Ellát egy öreg német inas szolgálta ki magános asztalánál. Szeverián, aki naponta ráadta az előszobában kabátját.

És az inas nagy figyelme, majdnem hódoló tisztelete, melylyel kiszolgált, némileg enyhítette alacsony állásának fájdalmát.

Pár perc alatt olyan gonddal, eleganciával és izléssel terített meg a kis asztalkán, mintha valami uralkodó hercegnő ült volna melléje.

A legszebb kis csipkés abroszt csente ki a szervirozó szobából s a vi-

rágos vázát annyi izléssel állította fel s azt a néhány szál virágot, amit kivett a vázából, olyan gráciával rakta le a tányérok mellé, hogy Ella szomoruan elmosolyodott:

— Miért fárad ugy értem, szegény Szeverián?

Az öreg inas szeretettel nézett rá.

— Hát kiért fáradjak itt, ha nem a kisasszonyért? Talán azokért ott! — mutatott fejével megvetőleg a nagy terem felé. — Hisz a kisasszonynál nobilisabb személy nincs az egész házban.

Ella sóhajtott s a szempillája könnyes lett.

— Már pedig ez ugy van! — állította az inas. — Én tudom. Valamikor szolgáltam a méltóságos ezredes urnál, báró Horn-Hannsnál, a kisasszony nagypapájánál.

Ella hirtelen elsápadt s csodálkozó bámulattal nézett az öreg inasra.

— Maga, Szeverián? Maga?

— Én, — felelte ez s félrefordult, hogy megtörülje a könnyes szemét.

— Hisz akkor maga ismer engem?

— Mindjárt az első napon megismertem itt. Egészen a szegény édes mamája. Ép ilyen tündérien szép volt leánykorában.

Ella sirva takarta el szemét s a zongorára hajolt.

Az öreg inas néma megilletődéssel rakta le a kezében levő poharakat és halkán behozta a sültet, a halat, finom pástétomokat s mikor már minden az asztalon volt, tiszteletteljesen megállt Ella előtt s a legjobb szívvvel így szólt:

— Ne sirjon, drága kisasszony, hisz az ember olyan a sors kezében, mint a labda. Földhöz vágja, falhoz vágja, de az nem baj. Az ember újra csak talpra áll. És a kisasszony! . . . Én Istenem, mi minden áll még előtte. Szép, fiatal, jó és én hiszem, hogy szerencsés fog lenni. Én ugyan a jó isten igazságában nem igen bizok már, de az ember olykor

megérez ezt, azt. Kegyeskedjék vacsorázni és higgyen az öreg Szeverián szavának, aki olyan sok mindent látott már az életben!... Gondolhatja, kisaszszony, — tette hozzá jókedvű gunynyal, mikor látta, hogy Ella megtörüli a szemét s az asztalhoz megy. — Egy főuri cseléd! Majd egyszer megírom a memoirjaimat, — mosolygott s kihuzta az asztal mellől a széket s egy pohárba bort öntött.

Mig Ella evett, Szeverián künn végezte a dolgát s egyszer csak tányéron egy szép őszi barackot s egy szál rózsát hozott be.

— Egyiket a méltóságos asszony, másikat Kopányi ur küldi, — mutatott szemével a tányérra. — Tessék az ablakon kihajítani, különösen a rózsát!

De Ella nem hajította ki. Olyan sötétvörös lett az arca, mint az előtte fekvő rózsza s bár szégyelte magát, mégis boldog zavarral nézegette.

— Kinyissam az ablakot? — kérdezte az inas a háta mögött.

De Ella szinte védőleg nyujtotta kezét a rózsa után s oda állította a többi virág közé, a vázába.

— Nem sérthetem meg a küldőjét, — magyarázta.

Szeverián hallgatott.

A cigányok már huzták oda át a szebbnél-szebb hallgató nótát s Ella a rózsát nézegetve evett.

Vacsora után a háziur egy percre bejött s megkérdezte, meg van-e elégedve a kiszolgálással és jókedvüen kacintott: még ma táncolunk!

Később Kopányi karján a háziaszszony is bejött. Kreol arca, apró kis füle rózsásan égett a pár pohár pezsgőtől, mit megivott s fekete szeme jobban ragyogott, mint drága gyémántjai.

— Kisasszony, — kiáltott jókedvüen, — üljön le a zongorához, s játszon valamit! Egy szép Schumann-dalt,

egy Chopin-balladát, vagy amit akar. Csak nagyon szépen játsszon!

A fiatal ember a zongorához ment s kérőleg nézett Ellára, mintha azt mondta volna: könyörgöm, az én kedvemért is!

— Melyiket akarja? — kérdezte a fiatal ember s a kottatartóból elővett egy csomó hangjegyet és olyan melegen nézett Ellára, hogy ez remegő ujjal forgatta a kottalapokat.

— Ezeket, — mutatott a Schumann-dalokra, mire a fiatal ember a kottatartóra állította a lapokat.

A tanácsosné, legyezője mögül, élénk érdeklődéssel nézegette őket.

Ella leült a zongorához s megütötte a billentyűket. Szép, tiszta hangok gyöngyöztek ujjai alatt s megcsendültek a Schumann-dalok örökszép melódiái.

Mikor odaát a vendégek meghallották, érdeklődve néztek az ajtó felé.

— Ahá, — intett a házigazda, —

Tündér Ilona megszólalt! — S a két minisztert kézen fogva, az ajtóhoz vezette.

— Ha szépet akartok látni kegyelmes urak!

Benn a felesége leültette a magas vendégeket.

— Honnét szedték ezt a leányt? — kérdezte az egyik, miután föltekintte egyik kerét s műértő tekintettel méregette a zongorázó leányt.

— Titok! — évődött a tanácsosné.

A többi vendégek természetesen a miniszterek után jöttek és Szeverián, anélkül, hogy parancsot kapott volna reá, büszkén széthuzta a bársony függönyt s ő maga melléje lapult és onnét nézte s hallgatta Ellát.

Ella szépen játszott, melegen, érzéssel, nagy intelligenciával.

Kopányi forgatta a kottalapokat s félszemmel a leány tökéletes szépségű fejét, bájos arcát nézte, szinte ittasan és képes lett volna abban a percben tiz

évet adni az életéből, ha a meziteles, hófehér nyakát megcsókolhatta volna.

Ella átszellemült arccal játszott, soha szebben, mint most, de nem itt játszott, hanem otthon, a szülői ház szent falai között s ez a kottát forgató férfikéz ott mellette, a vőlegénye keze volt . . .

Ebből a boldog álomból a tanácsosné legyezője ébresztette föl.

— Jöjjön, — sugta a fülébe, — a kegyelmes urak meg akarják ismerni, kis Fortuna kisasszony!

S Ella egy csomó kapzsi, éhes, pezs-gőtől felforralt férfiszem tüze előtt állt.

A két miniszter gratulált neki s a házigazda felhasználva az alkalmat, tréfás modorban a kultuszminiszter figyelmébe ajánlotta őt.

— Kegyelmes uram, — szólt vidáman, — senki másnak nincs jobban módjában meghálálni a kisasszony által szerzett művészi élvezetet, mint neked. A kisasszony a paedagógiai pályára készül.

— Köszönöm a figyelmeztetést, —

mosolygott a miniszter. — Rendelkezé-
sére állok a kisasszonynak.

— Csakhogy ennek egy kis ára is
lesz, Fortuna kisasszony! — gondolta a
tanácsosné gunyosan.

A jég azonban meg volt törve. Ella
mindenkit elbájolt s a fiatal emberek,
köztük legelőbb Kopányi, táncra kérték.

Ella a tanácsosnéra nézett, aki en-
gedelmet adólag intett s a másik perc-
ben már Kopányi vitte a karján.

Szebben és szebb leány, aligha tán-
colt még e táncosok karján. Az egész
társaság őt nézte s nem lett volna leány,
ha érezve az általános csodálatot, egy
kis győzelmi mámor nem száll a fejébe.

Táncolt mindenkivel, még a kis
monoklis tanácsossal is, de legsziveseb-
ben és legboldogabban Kopányival.

Mikor ennek a karja keresztül
ölelte derekát és könnyedén repültek
a zene ütemére, mintha nem ezen a föl-
dön élt volna. Arca átszellemült, ajka
boldogan mosolygott. Egy búbájos ke-

ringő ringatta őket tova, mint valami virágoscsonakot s a fiatal ember, megsédülve a leány hajának ibolya-illatától, könnyelmű elragadtatással sugta fülébe: imádom!...

És Ella minden meglepődés, izlése és büszke szemérme minden fellázadása nélkül hallgatta a gyors szerelmi vallomást, amit férfi csak egy védtelen, családnélküli leánynyal szemben mer megtenni.

De Ella nem ennek a fiatal embernek karján táncolt, nem ennek a szerelmi vallomását hallgatta s mikor másodszor is ismételte ez a vallomást, nem ennek a férfinak szoritotta meg remegő ujjaival a kezét...

Boldog volt, úgy, mint régen, szerettek, szeretett, táncolt, csodálták, tisztelték, úgy, mint régen s ez a hódolat ittassá tette. Hogy mi áll előtte, mi van mögötte, e pár órára teljesen elfelejtette.

Olyan szép, ifju és tehetséges volt, hogy mindenki megszerette a mámor, a

gondtalanság ez óráiban, csak mikor két óra felé elment, akkor kacagott össze az előkelő társaság:

— Jól kimulatta magát a kis guvernant!

Kopányi a kocsi előtt állt, míg az öreg inas betakargatta Ellát s még egyszer szerelmesen a szeme közé nézve, megemelte a kalapját:

— Viszontlátásra, holnap, a huzgomnál!

Ella lehunyta a szemét s a kocsi sarkába huzódott. Egyszerre fázni kezdett s a hideg levegő fölébresztette.

— Álom volt! — suttogta, szemével visszafelé pillantva; — az egyedül-léi és elhagyatottság, ez a valóság.

És másnap délután Kopányi már ott cigarettázott a huga szobájában, mikor Ella jött.

A fiatal leány, kinek elmesélte az Ella báléji hóditását, örömmel sietett eléje.

— Gratulálok a nagy hóditáshoz!

— mosolygott vidáman. — Képzelem, milyen szép lehetett fehér ruhában, mikor ebben az örök fekete ruhájában is olyan szép, mint egy alvó Csipkerózsika.

És aznap nem tanultak. A fiatal ember kacagva mondta el, mennyi pezsgőt, puncsot ittak hajnal felé s táncosnő hijján, a férfiak együtt táncoltak.

— Tudja, hogy ez az ős lump, — mutatott a fiatal leány a bátyjára — csak egy órával előbb kelt fel? Más-különben — hunyorított szemével hamiskásan — ugy gondolom, ezután gyakoribb vendég lesz itt nálam!

S a testvérek, mintha csak összebeszéltek volna, vidámságukkal el akarták hajtani azt a kis borut az Ella homlokáról, melylyel ide belépett. S ha nem is sikerült teljesen, de azért csöndesen mosolygott a testvérek apró csipkedéseiben, egy-egy ismert báli alak fölött.

Egy óra múlva Ella felállt.

— Tehát ma nem tanulunk, — mo-

solygott, a keztyűjét felhuzva. A fiatal ember is fölvette a kabátját s megszorította a huga kezét, aki kedves, sunyi kíváncsisággal nézegette őt félszemével.

S kimentek a házból, végig a havas kerten s az utcára értek.

— Merre parancsolja? — kérdezte a fiatal ember s boldog mosolylyal nézett Ellára. — Ha szabad volna ajánlanom, a ligetet ajánlanám egy sétára.

De Ella a fejét rázta.

— Nem lehet! Sokáig aludtam ma és sok dolgot elmulasztottam.

— Oh, — felelte a fiatal ember vidám gondtalansággal — elég hosszú az élet, hogy az elmulasztott dolgokat kipótoljuk!

— Csakhogy az élet nem mindenki számára elég hosszú, — felelte Ella komolyan s tekintete előtt megjelent az apja őszbeboruló feje egy rácsos ablak mögött.

— Most valami szomorú dologra

gondolt, — nézett rá a fiatal ember komolyabb mosolylyal. — Eltaláltam?

— El! — felelte Ella s meggyorsította lépteit. Hallgatva mentek egymás mellett. Ella szomorú merengéssel nézegette a havas fákat s a fiatal ember nem tudott volna hamarosan beszámolni magának, hogy mit érzett a szép leány oldalán, mire gondolt és mi célja volt vele, hogy mellette ment?

De ilyesmire nem is gondolt. Tettség nekik Ella, s örült, hogy mellette lehetett. Nem volt kalandor természet, egyrészt azért, mert ennél kényelmesebb természetű volt, másrésztől meg, nem volt rá szüksége, hogy nők után futkosson, mikor azok futottak ő utána.

Szép, gazdag, fiatal férfi volt, művész s már husz esztendőskorában ölébe hullt a teljesen érett, vagy férges szerelem. S most, nem messze a harmincadik esztendejétől, kissé jóllakva, de minden cinizmus nélkül nézegette a férfi és művész szemével a nőket. Amihez hozzá-

járult az is, hogy sok, pompás, életerőt és szeretetet örökölt széles vállu, szőke bajuszu kőműves nagyapjától, aki fiatal korában, valószínűleg a harmadik faluba is elgyalogolt egy szál rózsával kezében a szive választottjához.

Tehát a művészetet affektált, divatos cinizmusa nem sokat rontott rajta. Elég gyakran eljárt művészek, írók társaságába, de a barátjai a gazdag patricius-családok fiaiból kerültek ki.

S minthogy ezekhez állt közelebb, inkább ezekhez hasonlított. Jómodoru, sima, egy csöppnyi romantikára hajló, de ha a viszonyok úgy hozták magukkal, megfontolt, hideg és számító eszű tudott lenni.

Az Ella nagy szépsége, komoly, előkelő tartózkodása elbájolta s minden gondolat nélkül, egyedül e varázstól vezettetve, követte most és később.

És Ella szerette. Szerette benne tovább, folytatólag, a másikat, az elsőt és

egyetlent, bus, lemondó, reménység és minden cél nélküli érzelemmel.

Ha egy nap nem látta, már hiányzott valami az életéből, a nélkül, hogy ha látta, boldogabban és nyugodtabban telt volna el napja. Egészséges, minden romantikától ment lelke, komoly egyénisége, megdöbbenő csodálkozással vizsgálgatta önmagát, de megnyugtató választ nem talált a szomoruan alvó érzés újraébredésére.

Pedig ez az érzés semmi boldogságot nem ígért, csak a mult különös illúziójával édesíté meg szomorú életét és ő ezt tudta, érezte, tisztán látta.

És újra kitavaszkodott . . . Az öreg Máriskó egy hosszú tél szennyét lemosta az ablakokról, a türelmes lelkü Pepsa néni köszvényes fájdalma enyhült és Ella egy júniusi délután agyoncsigázva,

fáradtan vánszorgott fel a lépcsőkön, kezében a diplomájával.

Jusztina kisasszony izgatottan nyitott előtte ajtót s Ella néma szembeszéddel nyujtotta oda a tanítónői diplomáját.

Az öreg kisasszony egy pillantást vetett a papirosra, — csupa kitünő, elejétől-végig — s keserü dühvel az asztalra hajította.

— A tűz vetné fel valamennyi női diplomát! — mondta haragosan. — Ne diplomát, férjet adjon az állam minden nőnek! S akinek nem jut, azt tartsa el az állam. De a nő nem arra való, hogy legszebb, gyöngé virágkorát odaajándékozza az államnak egy falat kenyérért. Nem, — verte az asztalt dühösen Jusztina kisasszony — nem bánom, ha erkölcstelennek, ha barbárnak is tart a világ, de én azt mondom, hogy a nő szép fiatal fejét nem arra teremtette az Ur-isten, hogy magazinja legyen egy csomó számár, fölösleges tudománynak, ha-

nem arra, hogy egy jóra való fiatal férfikéz a szívéhez szorítsa.

Ella szomoruan nézegette a diplomáját. Két hosszú, boldogtalan, szomorú esztendőnek emléke nézett vissza reá a néma papirosról.

— Lássa, kis szívem, — folytatta Jusztina kisasszony s tehetetlen mérgében felborzalta a saját kis gyér frizuráját — most kellene, hogy az állam, a nőnevelés, a szocializmus és feminizmus benézzen az ablakon! Hadd látná a maga szépséges könnyes szemét.

Ha Máriskó nem jön be a speizkulcsért, Jusztina kisasszony tovább folytatja társadalmi értekezését. Így odaadta a speizkulcsot, lelkére kötötte Máriskónak, hogy kevés zsirt vegyen ki a bődönből és leült.

— Nézze, szegénykém, — szólt nyugodtabban — én nem vagyok próféta, hogy megjavítsam és igazgassam a világot, hát hadd járja a bolondját. Ha belefárad, ugyanis megáll ő magától. Ha-

nem a maga dolgáról beszéljünk, kis szivem! Még pedig nyíltan és őszintén . . . Én egy esztendő óta, ahány embert csak mozgósítani lehet egy tanítónői állás elnyerésének hadjáratához, azt mind mozgósítottam. Elkezdve a kegyelmes uraktól és asszonyoktól az inasokig és komornákig. S eddig ígéretnél egyebet még nem értem el. Ennyi az egész . . . Pedig még nem is tudják, hogy kicsoda . . . Hogy az édes apja . . .

Ella a rémülettől kitágult szemmel, némán nézett reá.

A vén kisasszony nem bírta ki ezt a tekintettet s felállt. Egy kicsit hallgatott, aztán megint odajött Ellához s a háta mögött állva így szólt:

— Ezen a beszélgetésen muszáj át-
esnünk, hát essünk át rajta. Szedje össze, kis szegényem, azt a szent, nagy bátorságát és hallgasson ide . . . A diplomája előtte fekszik. Jól van. Meg akarta szerezni, hát megszerezte. A haszna azonban? A reális haszna? . . .

Hát ezt meg kell mondanom . . . Nem hiszem, hogy állást kapjon . . . Az apja miatt . . .

Az a hang, melyen Ella felkiáltott, hetekig fülében csengett a vén kisaszszonynak s mikor görcsös zokogással borult le az asztalra, a meghatottságtól csak percek múlva tudott megszólalni.

— Sirjon, szegénykém, — szólt s kezét Ella fejére tette — mert az élet nem a jó lelkek számára van teremtve, hanem a becstelenek és gonoszok diadalára. Sirjon, de ne sirja el minden könyvét, mert a legnagyobb baj az, ha már sirni sem tud az ember.

*

Juniusban, ugyanakkor, mikor ő utolsó vizsgájára készült, megtörtént a Kisaranyos lakodalma is. Őt csak egy rövid levélben értesítették a történetekről és többé senki sem törődött vele a családban. A rokonok és testvérei maguk között nyíltan őt vádolták anyjuk halála miatt s Ellának többé a rab ap-

ján kívül nem volt senkije a családban; csak azon kívül: Jusztina kisasszony.

S most, hogy semmi dolga nem volt többé, nem számlálta izgatottan a napokat, félve az órákat, hogy mennyi jut belőlük a tanulásra. Hogy nem kellett többé éjszakáznia a könyvek mellett, hogy volt ideje az alvásra, nem aludt s a gond, nem annyira a maga, mint az apja sorsa miatt, rettenetes hosszúakká változtatta a nappalokat és éjszakákat.

Reggel sápadtan, beesett szemmel kelt fel, s nappal tétlenül, összetett kézzel ült óraszámra a tikkasztó meleg napokon az ablak mellett és a szomszéd ház kéményeit nézegette.

Még a tavasz végén meghívta őt a Kopányi kis fiatal huga falusi birtokukra, de nem fogadta el a meghívást. Azt hitte, ha a fővárosban marad, hamarabb jut álláshoz és szándékosan meg akarta magától vonni azt a boldogságot, hogy napokig a fiatal ember mellett legyen. Tisztában volt vele, hogy

ennek se célja, se értelme s hogy ez az örömnélküli folytatása a másik szerelemnek, akármilyen erős érzése volt is szívének, nem volt egyéb, mint egy nagyon drága, nagyon kedves halottnak az emléke.

Az ő nyugodt, tiszta gondolkodása, nem hasonlított a nők általánosan egyforma, kapkodó szeszélyü ábrándozásához s a tapasztalatok megbízható őrei voltak, még szerelmének is.

Smig a fehéreneműjét javitgatta az ablak mellett, vagy tétlenül ült, ölébe eresztett kézzel, mint valami messze utról jött, fáradt utas, ki még messzebb utra a hajó indulását várja, fájdalmas szomorúsággal nézett a messzeségbe, melytől semmit sem várt a maga számára, csak az apja jobbik sorsát.

Jusztina kisasszony, kire a nyár szintén nagyobb gondok napjait hozta, aggódva nézegette őt. A kosztosai száma ilyenkor megcsappant, valamint az

adás-vevési üzlet, csak az adósságok gyültek, szaporodtak.

De az idei nyár legnagyobb gondja mégis az Ella sorsa volt szívének.

Ebben az elfásult, ravasz kis üzleti szivben, a természet most egyszerre valóságos anyai érzelmeket gyujtott fel. S már nem is szerette, hanem valósággal imádta Ellát. Amit tett, amit gondolt, amit akart, minden ő érte történt.

Mig Ella nem került ilyen közel a szívéhez, volt egy titkos vágya; egy kis birtokot szerezni valahol falun és ott függetlenül, uri önállósággal gazdálkodni. S eme vágyáért: fösvénykedett, uzsoráskodott, nyuzta a kosztosait, hamisitotta ételüket, handliroskodott, nyomorgott. S most mindezt Elláért cselekedte meg.

Egy nap, ugy augusztus elején, kihévülten, fujva, ragyogó szemmel jött haza s önfabrikálta kis lapos kalapját még kívül az előszobában levette fejé-

ról, keztyűjét leráncigálta s lehajította az ágy mellé.

Ella a nagy hőségtől fáradtan ült az ablak mellett s a harisnyáját stoppolgatta. A füledt kis udvarról egy csöppnyi levegő sem jött be, csak rántás és hagymaszag s az ablaktáblákon legyek sétálgattak le s fel.

— Akar egy finom kis hirt hallani? — kérdezte Jusztina kisasszony tuláradó jókedvvel. — Gróf Ágotay hazajött.

Várta a hatást, de Ella közönyösen füzött be tüjébe egy hosszú szál pamutot. Nem érdekelte a hir. S hogy mégis mondjon valamit, kedvetlen mosolylyal így szólt:

— Nem hiszem, hogy ebből nekünk valami hasznunk lenne.

— Én meg hiszem — szólt a vén kisasszony izgatottan. — A férfiak tul a negyvenen, már nem ugrálnak, mint a verebek, hanem meghuzódnak egy helyben, mint a bölcs bagoly. Meg a feledés

sem olyan könnyü mesterség már ebben a korban, mint a fiatal ember korában. Mert míg ezek nem akarnak felejteni és mégis felejtenek, addig amazok, ha akarnak sem tudnak. Ami természetesen nem az ő egyéni érdemük, hanem koruknak a természete.

Ella teljes közönnyel hallgatta Jusztina kisasszonyt. Az a halvány fellobbanása a még nem régi női dacnak: hogy megmutatom! s az az egy esztendő előtti keserü vágy, hogy egy előkelő, fényes házasságot köthessen, már szertefoszlott lelkéből, mint a köd, melyet elüz a nap fellobbanása.

S az a siető tettvágy, az a nagy erély, már hiányzott belőle, mint az erdőből a kiszáradt patak, melynek nyoma veszett. Az a két esztendei emberfölötti erő, akarat, mintha felégetett volna benne minden további erőt és akaratot, ernyedten, kábult öntudatlansággal, fáradtan nézte, hogy mulik egyik nap a

másik után és már nem érezett magában vágyat a további küzdelemre.

Néma tépelődéssel megadta magát sorsának, mely ellen a szomoru nyári hónapok alatt úgy érezte, soha többé nem fog fellázadni.

Pedig ez az erőtlenség nem volt egyéb, mint a túlfeszített erőnek természetes reakciója, Jusztina kisasszony tudta ezt s azért nem ijesztette meg közönyössége. Nem szólt egyebet, csak néhány nap mulva, egy délután, vadonat új, elegáns fekete ruhában állított Ella elé s így szólt:

— Kis szivem, öltözzék fel, s menjünk ki egy kicsit a szigetre! Amint láthatja, egész elegáns mamának festek s nem fog velem szégyent vallani.

Ella meglepődve nézett végig a teljesen átvedlett vén kisasszonyon s elmosolyodott.

— Értem! — bólintott ez vissza tréfás gunnyal. — Arra gondol, hogy ez a vén hölgy vagy megbolondult, vagy

megölt valakit, hogy husz esztendő után egyszer csak megembereli magát egy uj ruhával. Mert uj! Bizony isten uj és nem uraságoktól levetett toilette. Azt azonban bevallhatom, hogy nem épen magamért, hanem magáért csináltattam, kis szívem. Hogy egy kicsit kibujhasson velem ebből a förtelmes oduból.

A ruhacsináltatás okának azonban más titka is volt, mint amit Jusztina kisasszony bevallott. Azt a 30 forintot, amibe a ruha került, keserves fáradással, pumpolással, szines kis apró hazugságok árán kapargatta össze, de magában így szólt:

— Harminc forintomba kerül egy darab rongy, ami, tekintve az én anyagi viszonyaimat, hallatlan pazarlás számba megy. Én azonban tudom, hogy ez nem pazarlás, hanem tőkebefektetés. Igaz, hogy riszkirt befektetés, hanem hát az esetleges kamat-eredmény olyan horribilis nagyságu lehet, hogy az ember kényszerülve van a József császár

nem tulságosan szellemes bonmotját citálni: hogy bolond, aki játszik, de még bolondabb, aki nem játszik . . . Én hát játszom . . . Bálint gróf visszajött s amint kitünő értesülésem szól: délután 5 és 6 óra között, ki szokott kocsikázni a szigetre. Hát mi is ott leszünk . . .

A semleges, tehát elegáns hétfői napon, csak kevés, de annál disztिंगváltabb közönség gyönyörködött a sziget nyárvégi szépségében. Az a fürdőkről már visszajött, de még az őszi elutazások előtt álló, pihenő, előkelő kis közönség, ama pogány nap-imádók közül valók, kik arceal mindig kelet felé fordulva állnak.

A felső vendéglő asztalai körül ültek, előttük széles üvegpohárban őszi rózsák s a cigányok, kedvükre való társaságnak játszva, pianissimo a legszebb nótákat húzták. Mintha fecskék csicseregtek volna alkonyattájt fészükben, úgy szálltak szét a nyárvégi illatban a legszebb nóták hangjai s az asszony- és

férfiszemek még szerelem nélkül is szerelmesen fonódtak egymásba.

Akik jöttek a kavicsos uton, köztük Jusztina kisasszony és Ella, szinte hal-
kan lépkedtek, hogy föl ne verjék az
álmadozó csöndet, amit még a kis pic-
colo is megérezhetett a maga gyerek-
frakkja alatt, mert egy oszlophoz tá-
maszkodva, mélázó tekintettel nézegette
az óbudai hajógyár mögött lebukó nap
rózsaszínü utját.

Jusztina kisasszony, az asztalok felé
igyekezve, egy percre megállt, szétné-
zett, szimatolózott s eléggülten konsta-
tálta magában:

— Megrendelésre sem kaphattam
volna hangulatosabb milieut!

S kívülről nyugodtnak látszó, elő-
kelő közönyösséggel, egy már előre ki-
fürkészett asztal felé tartott, majdnem
vis-á-vis azzal az asztallal, melynél leg-
jobb értesülése szerint, Ágotay szokott
ülni. S hogy ma is ott fog ülni, mutatta
a megkülönböztetett csinnal terített asz-

tal, mellette csupán egy székkal és a vizesüveghez támasztott cédulával, melyen ott állt: o c c u p é!

Jusztina kisasszonynak még a szeme is szikrázott az izgatottságtól, de azért a világ legnyugodtabb hangján rendelt meg a pincéernél két jegeskávét és valóságos hadvezéri stratégiával helyezte el a gyanutlan Ellát, olyanformán, hogy épen szemközt találja majd vele magát az, aki a szomszéd asztalnál fog ülni.

És a jegeskávét kanalazva, közbe hol a kezében levő ujságra, hol a közönségre, hol meg Ellára vetett egy pillantást, körülbelül nagyobb izgatottsággal, mint amekkorát macedoniai Sándor érezhetett Arbela és Gangenelo között, mikor a Dárius rettenetes seregét megpillantotta.

S rá-ránézett Ellára, mint aki miatt az egész ütközet megvívandó volt, hogy állja-e a harcot. És ha a saját maga szép-érzékében nem is bizott volna kel-

lőképén, a minden oldalról Ellára irányított tekintet megnyugtathatta.

Csupa bámuló szemmel, kérdő suttogással találkozott, ami büszkévé tette őt és megnyugtatta. És az, aki ott fenn trónol a Gellérthegy fölött ép úgy, mint a kék levegőjü Himalája fölött, az tudta és látta a vén kisasszony izzó gyönyörűségét, mely lelkét melegítette arra a gondolatra, hogy a bámuló szemek ott körülötte, őt állítják be az anya szerepére.

S mire a vis-á-vis asztalnál elfoglalta helyét az is, akiért Jusztina kisasszony itt ült, akkorra már visszanyerte nyugodtságát s az ujságja mellől leste minden pillanatát a történendőknek.

Ágotay rézvörösre sült ábrázattal s ha lehetséges, még szélesebb vállal ült le a vad keletről jöve, Szent Margit szelid szigetjén. Nehézkes, medve cammogással jött végig az asztalok között és senkit nem látva, minden érdeklődés

nélkül ült le és egy intésére a pincér már hozta a hideg teát.

És ott ültek egymással szemközt, kiknek — Jusztina kisasszony hite szerint — minden földi és égi igazságszolgáltatás szerint, egy uton kellene járniok.

És ezek ketten észre sem vették egymást. Mindkettejüket jobban érdekelte a természet, az a borus hangulat, mely a mozdulatlan, kissé hűvöses levegőben, virágillattal és zenével tele itatva, belefonódott a lelkekbe, mint a kőhasadékokba a folyondár.

Bálint gróf szivarozva nézett a levegőbe s Ella hátradőlve, a fellegeket nézegette. Lenn a Duna felőli bokrokban valami madár énekelt s az asztalok körül jónevelésű, hallgatni tudó emberek, a levegőben a másodszor nyiló rózsák illata s a cigány a legszebb nótákkal a legszebbikhez ért el: „Fecskemadár te is hazudsz, Nem lesz többé ki-kelet...”

A Jusztina kisasszony szeme elhomályosodott a könnytől s Bálint gróf olyan hosszasan szivta havannájából le a tüdejére a füstöt, mintha egyszerre akarta volna az egész szivart elpusztítani.

S azután — Jusztina kisasszony esküre menéssel látta, hogy amint a Bálint gróf közönyös, hideg tekintete véletlenül Ellára tévedt, most, először, hát a hatalmas vállu férfi elsápadt.

Elsápadt és szinte ostobán meredt tekintete az Ella eszményi szép arcára, ezt az igazságot akár a vérével is megerősítette volna. S aztán szivdobogva, az izgatottságtól ragyagó szemmel várt. Várta, mi fog történni?...

Mint mindenki, akit érdeklődve fixiroznak, Ella is megérezte, hogy valaki nézi. S tekintetével kereste az irányt. Mire Bálint gróf, kissé fölemelkedve ültéből, a legnagyobb zavarral, de a legnagyobb hódolattal köszönté őt, amit Ella hideg udvariassággal viszon-

zott s Jusztina kisasszonyhoz fordulva, az egykori megalázás keserüségének haragjával mondta:

— Fizessen Jusztina néni és menjünk innen. Ágotay itt ül velünk szemközt.

— Lehetetlen! — felelte a vén kisasszony kitünő színészi talentummal s letette az ujságot. — Hol van?

— Itt, itt! — magyarázta Ella.

— Nahát akkor fizessünk — szólt Jusztina kisasszony nagyszerű műfelháborodással — mert én sem akarom látni ennek a milliomos lókötőnek az ábrázatát!

Magában pedig ezt gondolta:

— Menjünk, hisz most már én is csak ezt akarom! Ennek a milliomos utonállónak ugyanis elég volt ez a pár perc. Az emlékek földidézése... Fölfrissítése...

Kifizette a pincért s fölálltak. Azután előrement, szándékosan, hogy Ella

hátral maradjon s annál tovább láthassa
őt Ágotay.

És elmentek előtte. Ella egyenesen,
hidegen s Jusztina kisasszony egy pom-
pásan alkalmazott, megvető pillantás-
sal mérte őt végig.

— Elfog a düh, ha látom ezt az em-
bert — heveskedett Jusztina kisasszony
ravaszul, csak azért, hogy elvihesse El-
lát a szigetről, de az igazi ok ismét egy
ravasz kis taktika volt.

Azt akarta, hogy Ágotay, minthogy
már látta Ellát és eléggé értésére adták,
hogy miatta mentek el, eltűnjön Ella
szeme elől. Erre a kis eltűnési sceni-
rozásra szüksége volt. És kárpótlásul
— felültek egy gummirádlira és ami
szinte hihetetlen — előzetes alkudozá-
sok nélkül kihajtatott Jusztina kisas-
szony a Hüvösvölgybe. Itt megvacso-
ráztak, azután hazahajtatott és leszállva
a kocsiról, reszkető kézzel s majdnem
könnyes szemmel, de egy tizforintost,
az utolsó pénzét, odaadta a kocsisnak.

És másnap krumplilevest, meg kásás-rétest ebédelt a háznép, de Jusztina kis-asszonynak olyan angyalian boldog éjszakája volt, amilyen talán huszeszten-deje sem. Aludt, horkolt és álmodott. Azt a bizonyos, már többszörösen meg-álmodott és elálmodott álmot: a tem-plomról, a grófi vőlegényről, az apró-dok által vitt selyem uszályról s a Men-delssohn nászindulójáról.

Ágotay tovább egy óránál, kábult mozdulatlansággal ült helyén, szemét le nem véve a szemközti asztról, hol Ellát előbb megpillantotta. Egyik szivart a másik után szivta el és összehunyorított szemmel, szomoruan nézett a füstön keresztül. Keserűség és szégyen szorongatta torkát s mellére valami kellemetlen fájdalom nehezült. Az a fájdalom, mikor az ember megvetést érez ön-maga iránt, olyan okból, mikor érzi, hogy jóvá lehetne tenni valamit, de hiányzik belőle a mindennél erősebb, meggyőző akarat.

És ott lebegett szeme előtt Ella finom, nemes alakja, mely az egyszerű, minden disznélküli fehér vászon ruhában is olyan tökéletesen szép volt. Látt a szép, gyöngéd kék szemében a sértett büszkeség haragját és elszomorodott. Már nem hallotta a zenét, az emberek közellétéről megfeledkezett s egy idő múlva, mikor fizetett és felállt, pár percig azt sem tudta, hol van, merre vár reá kocsija.

Azután haza hajtatott. Az anyja falun töltötte a nyarat s ő maga egyedül lakta egy hét óta a palotát, hova egy türelmetlen, ideges és névtelen vágy kergette fel. Május végén jött vissza keleti utjáról s egyenesen egyik falusi kastélyukba ment le, az anyjához s most augusztusban először volt fenn a fővárosban.

Valami ideges vágy hajtotta fel egyszerre. Talán az unalom, talán egyéb, nem tudta, csak pakoltatott és jött. Az augusztusi versenyek ideje járta

s a komornyikja azzal a hittel pakolt, hogy emiatt utaznak fel.

De Ágotay felé se nézett a lóversenynek. Délelőtt a Belvárosban sétált, délután kiment a szigetre, onnan a klubba hajtatott és késői fekvés után későn kelt, hogy ugyanezt a programot mindennap elülről kezdje. És a kedélye állandóan nyughatatlan, izgatott volt, anélkül, hogy okát meg tudta volna magának magyarázni. Amire különben sem vágyott.

Némileg csak azt szerette volna tudni, miért nem találja sehol helyét, miért szeretett volna egyszerre menni és menni s egy álmatlan éjszakán elhatározta, hogy a jövő hónapban ismét hosszabb utra megy.

De reggel már elvetette e tervet, minthogy az anyja egész nyáron betegeskedett és emiatt hosszabb utra nem mehetett. S megint csak megreggelizett, vette a kalapját és elment délelőtti sétájára.

És a többi napok még nagyobb nyugtalansággal köszöntöttek be. Csak-hogy ennek már neve is volt: az Ella utáni vágyakozás, amit olyan hideg erőszakkal tépett ki magából egy esztendő előtt. És ez a vágy, az első viszontlátás pillanatától már olyan erővel uralkodott rajta, hogy betege lett. Most már napokig nem mozdult el hazulról, s a kanapén fekve szivarozott szakadatlanul, míg csak a nikotin mérge álomszerű kábultságba nem ejtette.

Egy délután, mikor egy hasonló kábult álomból felébredt s belenézett a tükröbe, düh fogta el s becsöngette az inását, bepakoltatott s az esti vonattal visszautazott falusi kastélyába. S befogta magát ismét a munkára. Hajnalban kelt, lovagolt, dolgozott, a fogolyvadászat idején vendégeket hívott s néha felsürgönyözött egy pesti cigánybandáért és a tágas, márványoszlopos erkélyen éjjelig húzta a cigány.

Az öreg grófné, a maga kedves kis

anyai ravaszságával, néhány szép fiatal keresztleányát és rokonát is meghívta, kiktől egész nyáron nem maradt üresen a kastély.

De Bálint grófnál a legszebb nő sem tudott többé az udvariasságnál és a nagyon kedves, nagyvilági házigazda előzékenységénél egyebet elérni. Azelőtt a halott felesége emléke foglalta el szívét s azután, megtagadva, lemondva róla, de a lelke mélyén száműzhetetlenül rejtőzve: Ella. Kitől nem birt, nem tudott elválni a legerősebb elhatározás dacára sem. Voltak percei, mikor a cigányt hallgatva, pezsgős poharát jókedvűen összekocintotta a szép vendég leányok poharával, kik valamennyien egy-egy feleség-aspiránsként mosolyogtak reá, mire forró vágy fogta el, valamelyiket karjába szoritani és egy csókot nyomni a kicsorduló életkedvtől és titkos ígérettől csillogó szép szemekre.

De a másik percben már lehült a vére s az izzó pillantásokra halvány

mosolylyal felelt. És ilyenkor Ella jelent meg szeme előtt, aki szebb, neme-
sebb és elérhetetlenebb minden leány-
nál. És az ő komoly, édes arcát látta,
mély, szépséges, jóságtól és szellemtől
ragyogó tiszta szemét és felállt. Rákö-
nyökölt az erkély párkányára és sziva-
rozva nézegette a csillagos eget. És el-
érhetetlen, megvalósíthatatlan álmokat
varázsolt maga elé. A cigányzenétől,
kacagástól hangos erkély eltűnt előle s
egy csöndesebb, boldogabb képet látott
. . . A japán cserepekbe állított magno-
lia és leanderfák között, a piros manilla
széken Ellát látta ülni, fehér ruhában,
amint ölében egy ép olyan bájos, édes
kis gyereket tart, amilyen ő, az ifju
anya . . . S odább a kis baba nagy-
mamája . . . És ő imádságos, üdvösséges
boldogsággal nézi őket . . .

Szive összeszorult ilyenkor s elha-
jitotta szivarját. Lement a kertbe s a
sötét fák között sétálgatva arra gon-
dolt és erősítgette magát: hogy keztyüt

dob a belé nevelt családi tradícióknak. És mindenféle szerelmi házasságok jobban mondva, mesallianceokkal igyekezett meggyőzni önmagát. Hogy ez, vagy az a főherceg hogy vette feleségül szive szerelmét: a színésznőt, a postamester leányát, sőt egy német herceg egy borbélynak a leányát, a szép Bernauer Ágnes. S erősítette, edzette a lelkét a példákön s számtalanszor elmondta magában: megteszem! Ember vagyok, jogom van a boldogsághoz s ott keresem, ahol megtalálom!...

És elhatározta, megállapodott benne, hogy megkéri Ella kezét, boldogságot ígér, szerelmet ad és kér.

S szinte megifjúlva, megkönnyebült szívvvel, a saját hősiességétől megmámorosodva hagyta ott a kertet és kereste fel ágyát, hol a boldog álmok folytatása ringatta el a hosszas, egészséges fizikai álomba.

A reggel, a hűvös, józan reggel aztán, mikor eljött az idő, hogy fiui köte-

lessége tudatával fölkeresse anyját és megkérje őt, egyezzen bele házasságába, a sikkasztó, rab polgármester leányával, a hűvös, józan reggel megdöbentő hűséggel állította eléje a tükröt. — Nem lehet! — kiáltott fel ijedten s visszafeküdt ágyába. — Sohasem mondhatom meg anyámnak, kinek a leányát szeretem. Belehalna!...

És jöttek a többi rémek. Feketén, visszataszítóan: a saját világa, a főrangú világ visszautasítása, lenézése, gunyos mosolya s kizárása maguk közül annak a nőnek, ki az ő nevét viseli. Az ő büszke, nemes, ősi nevét. Pedig ennek a világnak társasága nélkül el sem tudott képzelni más emberi társaságot. Az ő szemében csak kétféle osztálya létezett az emberiségnek: az ő fajtája és a cseléd-osztály. A polgárság szerinte csak arravaló volt, hogy ami őr közte és a cselédje között esetleg még van a világmindenségében, azt a polgárság töltse ki.

S hátra volt még az ő boldogságának egy rettenetes ára: az após... Egy börtönviselt ember, egy sikkasztó, ki teljes joggal mondhatná neki: fiam!

— Nem! — felelte hidegen, határozottan s felkelt. Hideg fürdőt vett, a komornýikja jól megmasszirozta, behozta a pompás, bő reggelijét, s felfrisülve, megújulva, egy másik erős elhatározással ült fel lovára s az árnyas uton haladva, nyugodtan szivarozott a nyeregben és figyelmesen nézegette a földeken a kukoricát, mely kezdett már sárgulni. S mindenféle kellemes terveket szövögetett magában őszre, télre. Hogy vadászatokat rendez, s télen megnyitja ismét sokáig zárva tartott budapesti palotájának szalonját, hogy kissé felvidítsa anyja életét, ki naponta, láthatólag gyöngülve, komolyabb betegség nélkül, mosolyogva s még mindig gondosan öltöztetve szegény gyöngé kis testét, közeledett életének végéhez.

És Bálint gróf, elérzékenyülve

anyja halálának gondolatán, elhatározta magában, hogy a saját életéről megfeledkezve, ezután úgy fog élni, hogy minél boldogabbá tegye anyjának még hátralevő életét.

S ez a másért való élés, mint minden jó embert a jó szándék, őt is megnyugtatta és szinte megédesíté életének keserü izét.

De ez a jó szándék csak pár napig tartott. Férfi volt és bárhogy szerette is anyját, terhére volt egy beteg öreg asszony mellett ülni, felolvasni neki, koszikázni vele, ebédelni, társalogni és türni apró szeszélyeit és hiúságát.

És ismét csak kezdett magára gondolni, a maga ábrándjainak élni és néha voltak percek, mikor szeretete és türelme dacára, keserü pillantást vetett anyjára s lelkében felütötte fejét egy gonosz gondolat: hogy tulajdonképen anyja állja utját boldogságának. Az anyja hiúsága, megcsontosodott, dőre előítélete, amit meg lehet, nem minden fiu respektálna.

S ilyenkor a saját maga idézte akadályok eszébe se jutottak. A saját hiuságáról, belé nevelt előítéletéről, nagyuri gögjéről, szinte nevetségesen megfélekezett és titokban egyedül anyját kárhoztatta.

És e változó indulatok, elhatározások, magába fojtott szenvedések és vágyak, napról-napra mogorvábbá, melancholikusabbá tették. Hamar lemondott őszi és téli terveiről, sőt a vendégei elől is megszökött, úgy, hogy azok egyenkint elszéledtek, s még az öreg grófné kedvencei, a szép leányok is ott hagyták a harcteret. Egyedül maradt anyjával s a fiui kötelességét soha terhesebbnek nem érezte, mint mostan. A gyengélkedése, az orvos jötte, az orvosos üvegek, a sok szaladgálás, pecsételés körülötte, a szeszélyeskedése, izgatta. Néha egész nap nem jött ki a szobájából. A kanapén fekvé szivarozott s a lelke csupa harag, megvetés volt az egész világ iránt. Majd meg estefelé

megnyergeltette lovát s végig lovagolt a falun, mogorván fogadva a parasztok köszöntését, de ott, ahol a ház előtt fiatal anya ült, gyereket szoptatva, megállt s barátságosan köszöntötte az asszonyt. Majd az utca porában játszó gyerekek közé hajított egy marék ezüst pénzt és összevont szemöldöke alól gyöngéd pillantást vetett a mezitlábos gyerekekre.

S a család utáni vágy, a házasság csöndes boldogsága hetekig forró, lázas vágygyal emésztette s minden nap és minden éjszaka megírt Ellához egy levelet, melyben hol tuláradó, rapszodikus hangon, hol meg egyszerű, szinte rideg, követelő hangon és szavakkal vallotta meg szerelmét.

De a levelek, mindjárt megírásuk után, meg is lettek semmisítve. Pedig hogy az ő ellenállása már nem tarthat sokáig, érezte, tudta. Szeretett, makacsul, szenvedélyesen és minden érzése az em-

ber egyetlen és igazi boldogsága után vágyakozott: a szerelem és család után.

S kezdett koncessziókat keresni, olyanformán, hogy a maga boldogsága is biztosítva legyen s az anyja érzéseit se sértse meg és hátralevő idejét ne keserítse el.

És végre, a kinos hetek és vajudó napok, után, talált egy módot. Ugy október vége felé megkérte levélben Ella kezét olyanformán, hogy eljegyzésük titokbantartására kérte őt s arra, hogy egybekelésüket csak édesanyja halála után tartsák meg.

A levél egyszerű, becsületes, komoly és férfias hangja becsületére vált volna egy antik Catonak, csak egy esettel nem számolt, azzal, hogy egy leányszívben micsoda visszhangra találhat az ő szerelme? De annyira férfi és arisztokrata volt, hogy ezzel az esettel nem is foglalkozott.

És egy hideg, esős októberi délután a posta meghozta Ellának a levelet.

XVIII.

Akkor jött haza a kórházból, hol Razutsek utolsó óráit élte és a levelet maga vette át a postástól. Megnézte az irást, mely ismeretlen volt előtte, látta a bélyegzésről, hogy itt helyben adták fel és közönyösen öve mellé tette. Annyira levert, fáradt és buskomor volt, hogy semmi sem érdekelte és nem lett volna képes e percekben semmivel foglalkozni. Órákig benn ült a kórházban, Razutsek ágya mellett, míg Walter, a fiatal zenész, a késő délutáni órákban fel nem váltotta. A halokló már agoniában feküdt, az erőltetett, kinos lélegzéstől verejtek gyöngyözött arcán, homlokán, melyet Ella egy

puha törülközővel fáradhatatlanul törülgetett, míg szeméből csöndesen, némán hulltak a könnyek. Olykor egy-egy kinos, elfelejthetetlen hörgés szakadt fel a boldogtalan fiu melléből s ilyenkor Ella ijedten tette kezét a haladókló homlokára és megfogta elaszott, hidegverejtékes kezét, mintha megakar-
ta volna védeni a láthatatlan ellenség-től, ki ott állott az ágy fejénél és várta a percet, amikor a sziv utolsót dobban.

Künn esett az eső, s amint az ab-lak széles, bádognégykégyára hullott, mintha láthatatlan szellemkezek dobol-tak volna rajta. Ez a monoton, egyenle-tes hang fizikai fájdalmat okozott an-nak, aki hallgatta, mintha két oldalról a halántékát és a koponyáját ütögették volna. Az ágy másik oldalánál egy apá-ca ült, fehér fejkötőjének árnyéka fé-lelmetesen mozgott a falon és nagysze-mű olvasója ugy zörgött, mint a távol-ból hallatszó lánecsörgés. Az inspekciós orvos, egy rövidlátó, hosszú, sovány fia-

tal ember, minden negyedórában bejött, fülét ráhajtotta a haldokló szivére, azután kezén az ütőeret figyelte és kiment. Már nem volt semmi utasítása az apáca számára és nem volt semmi mondánivalója. Razutsek élete már csak annyi és olyan volt, mint a gyertya, melyről a zsiradék leégett és már csak a pamutból pislákol még egy-két pillanatig benne.

Az apáca óraszámra fáradhatatlanul imádkozott. Ella is megpróbálta, de nem jutott eszébe semmi olyan szó, melylyel az Istennel társalogni lehetne volna. És jól tudta, hogy ez a szegény fiú olyan bünnélkül hagyja itt a világot, mint ahogy egyszer megérkezett reá. Olyan tiszta és átlátszó volt rövid élete, mint az esőcseppek, melyek künn a felhőkből hullanak, de a szegénysége, fájdalmai és a szerencsétlensége olyan nagy volt, mintha egy egész nemzedék bünéért kellett volna szenvednie. És Ella imádság helyett keserű fájdalom-

mal kérdezte az Istent: miért van a földön annyi fájdalom és szerencsétlenség és miért üldözik ezek a rémek mind, valamennyien a legjobbakat?

Hat óra felé megérkezett Walter és Ella elbucsuzott a haldoklótól. Megfogta a kezét, melyre sűrűn hulltak rá a könnyei és Walter, a szép, nagy erős fiú, az ágy lábánál zokogott. Künn az utcán az élet zavaros moraja zugott, mint egy nagy, kiáradt folyó és Ella gyöngéden megszorította az élettelen kezét. Milyen szívesen mennék el helyette, ha a kötelesség nem tartana itt! — sóhajtott magában és a megsemmisülés vágya, melytől a boldogok és elégedettek annyira irtóznak, olyan erős volt benne, mint a szerelmesben a birás utáni vágy.

Otthon bement a szobájába, a lámpát eloltotta és leült a kanapéra. Két esztendő alatt háromszor látta közvetlően közelről maga előtt a halált és többé nem irtózott tőle, fiatalságának természetes ösztöne sem. Tudta, hogy a halál

fizikailag undorító, hogy olyan mint egy fenevad, mely szétmarcangolja áldozatát és mindent, ami széppé és emberivé teszi az embert, összeroncsolja rajta, de a megsemmisülés: nyugalom és a szenvedések alól való teljes megszabadulás.

Nyolc órára visszajött a kórházból Walter és vele érkezett Jusztina kisasszony is. A fiatal embert körül fogták a leányok és némán, csak a szemükkel kérdezősködtek tőle, mire ez meghatottan felelt nekik:

— Meghalt. Pont hét órakor, mikor az estéli harang megszólalt.

Jusztina kisasszony, mint mindég, mikor fájt a lelkének valami, vagy meg volt hatva, akkor házsártoskodott legjobban. Most is belekötött az előfába is és alig jött haza, már patáliát csapott a konyhában, az ebédlőben és mindenki-vel kötölőzködött.

— Aki ezután a házamba jön — mondta dühösen vacsorázás közben — csak orvosi bizonyítvánnyal jöhet. Ha

makk-egészséges. Semmiféle rongyos tüdejü és rossz szivbillentyüs egyén által nem hagyom magamat felizgatni. Aki szegény — és Jusztina kisasszony dühösen ütögette késének nyelével az asztalt — legalább egészséges legyen!

Ilka sötéten nézett reá.

— Ezt a rendeletet egyenesen az Istenhez küldje fel, — mondta megvetéssel. — És ha Öszentsége aláírja, Jusztina néni is kifüggesztheti a házi-szabályok mellé, a mosdók fölibe.

Jusztina kisasszony csak egy gyilkos pillantással válaszolt. A két fiatal ember szeme ki volt sirva s a leányok némán nézték őket és a Razutsek üres helyét, hova Máriskó egy pohárba őszirózsát állított, fekete fátyollal letakarva.

— A koszorúval pedig mi lesz? — kérdezte Ilka egyszerre. — Én két forinttal járulok hozzá. — És elővette az erszényét s kivette belőle a pénzt. A többiek némán követték példáját.

— És Jusztina néni? — kérdezte Ilka kihivóan.

— Nekem hagyjon békét, — felelte a vén kisasszony dühösen. — Nincs koszorura való pénzem.

Az asztalnál ülők megdöbbenve hallgattak. De Jusztina kisasszony nem vette észre és még dühösebben folytatta:

— Az a koszoruravaló pénz egyébre kell nekem. Kocsira, villamosra, szolgák és inasok kezegetésére, mikor majd térdig elkopik a lábam a sétálgatásba, amíg a Razutsek vak apjának, a vasutibakternek, kijárok egy helyet a vakok-intézetében.

Az asztalnál ülők között felengedett a kegyetlen varázs. Egymásra néztek, ellágyultan, meghatottsággal, míg Jusztina kisasszony fujva, morogva evett és vacsora után szónélkül bement a szobájába.

Az Ella vacsorája itt érintetlenül állt az asztalon és ő maga a kanapén ült, kezében az imádságos-könyvével. A

könyv lapja ki volt nyitva és Jusztina kisasszony egy pillantást vetett az imádság címére: Nagy keserőség idejeki imádság.

— Tegye le azt a könyvet, kis szívem — mondta elérzékenyülve és kivette a könyvet Ella kezéből. — Többet ér vele, ha ide ül az asztalhoz és eszik. Vagy várjon, ne egye már ezt az elhült ételt. Hozatok teát, meg tojást.

De Ella nem tudott enni. Megivott egy csésze teát és hallgatagon ültek egymás mellett a kanapén. Az eső esett künn, a szobában hideg volt s a lámpa füstölögve égett előttük. Mint két halálra fáradt utas ültek egymás mellett, mint két hajótörött, ki mindenét elveszítve, a reménységnek valamely szálát keresi maga körül, de nem találja. Jusztina kisasszony egy ujságot huzott elő a zsebéből és olvasni kezdett, de öt perc múlva már letette és papirost, plajbászt keresett elő s mindenféle számadáshoz fogott. Összeadott, kivont, szorzott s a

számokat nézve, percekig kocogtatta a plajbász végével rossz kis sárga fogso-
rát, majd újra számokat irt le, míg egy-
szerre csak dühösen összetépte az egész
papirost.

— Nem, — mondta s öklével az
asztalra ütött — mától fogva nem törő-
döm semmivel. Lesz ahogy lesz, jön ami
jön! Eloldom életem csónakját ama bi-
zonyos kikötő árbócatól, melyet úgy hiv-
nak: a holnap és hagyom utjára. Eszem,
iszom, adósságot csinálok, egészen más-
ként, mint eddig, tudniillik olyanfor-
mán, hogy soha meg nem fizetem. De
egyelőre feküdjünk le, kis szívem! A
szegény embernek úgy sincs egyéb bol-
dogsága, csak az a kis álom.

És vetkeződni kezdett. Mikor leve-
tette a szoknyáját, egyszerre eszébe ju-
tott valami és a homlokára esapott.

— Most jön a java! — mondta újra
dühösen. — Mit csináljunk a halott ap-
jával? Meg kellene neki sürgönyözni,
hogy meghalt a fia, ez az én kötelessé-

gem lenne, mert nekem ilyen kötelességeim vannak, de hogy tegyem meg? Mi vagyok én? Tigris, hiéna, hogy ilyen sürgönyöket küldjek egy vak embernek? — És toporzékolva lökdöste lába alatt a piszkos, pecsétetes szőnyeget. — Maga nem tud semmi tanácsot adni? — fordult Ellához.

— Nem, — felelte Ella lehajtott fejjel és szeméből csöndesen hulltak a könnyek.

Jusztina kisasszony még gondolkodott egy percig, azután hirtelen kirántotta az asztalfiókot, levélpapírost, tintát vett elő és ő, aki szivéből gyűlölte az irást és csak a végső szükségben irt egy öt-hat soros levelet, most nyolc oldalas levelet irt az öreg, vak bakternek. És amíg irt, titokban, Ellát lesve, hogy ez nem látja-e, meg-megtörülte a szemét és gyanusan kifujta az orrát. Tizenegy óra felé elkészült a levéllel, akkor felállt és halálos fáradtan vetette magát ágyába. Ella is vetkeződni kezdett. Mi-

kor kikapcsolta a szoknyáját, az öve mellé tett levél leesett a földre. Fel-emelte és hajtűjével közönyösen kibontotta. Megnézte az aláírást és egy kis undor rázta meg.

— Valami tolakodó szerelmi vallo-más lesz — gondolta és leült az ágya szélére s kedvetlenül olvasni kezdte a négy oldalas, komoly, férfias, becsületes hangu levelet. És amig olvasta, hol el-sápadt, hol meg kitüzesedett az arca és a végén szédülve, szinte ostobán, értel-metlenül nézett maga elé. Jusztina kis-asszony e percben kifelé fordult és ál-mos, fáradt tekintete Ellára tévedt.

— Mi baja van? — kérdezte ijedten és mintha pillanat alatt kifujták volna szeméből az álmot és tagjaiból a fárad-ságot, kiugrott az ágyból.

— Micsoda levél az? — kérdezte.
— Valami újabb premiére a szerencsét-lenség és szomoruság repertoirejából?
— És karját ég felé tartva, sötéten né-

zett fel, mintha az egekben lakót akarta volna megfenyegetni: már elég lesz!

Ella szónélkül oda adta a levelet. Jusztina kisasszony megnézte az aláírást és krétafehéren meredt Ellára.

— Ezt a gróf írja? — kérdezte.

Ella intett.

— A tulajdon kezével?

— Azzal.

Jusztina kisasszony, úgy ahogy kiugrott az ágyból, egy ingben, mezitláb, az izgatottságtól dideregve kereste elő a szemüvegjét és leült. A szemét úgy kimeresztette a betűkre, hogyha valaki látja megijed tőle s szive az izgatottságtól úgy dobogott, hogy hallani lehetett. Elolvasta a levelet egyszer, kétszer, háromszor s mikor a harmadszori olvasással végkép meggyőzte önönmagát, hogy harmadszor is azt olvasta, amit először, akkor szó nélkül összehajtotta a levelet, megcsókolta és boldogságában hosszan, némán sirt. Mikor már nagyon fázott, abbahagyta a sirást, magára vette öreg,

egérszürke köpenyegjét és leült Ella mellé az ágy szélére. Megfogta a kezét és meghatottan hallgatott. Csak olykor sóhajtott fel, végtelenül és szokatlanul alázatosan:

— Hát van Isten! . . . És mindenkinél bölcsebb! . . .

És egész egy óráig így ültek egymás mellett, különböző érzésekkel. Jusztina kisasszony szinte elveszítette a maga furfangos, nem közönséges kis eszét és olyan bután ült az éjszaka csöndjében, mintha csak előbb tűnt volna el előle egy tündér, ki imigy szólt hozzá: Három kívánságodat teljesítem, Kárász Jusztina! Gondolkozz. Egy óra múlva vissza jövök . . .

És Ellán is egy mesebeli állapotnak vagy helyzetnek sajátos érzése uralkodott. Mintha ő lett volna az a mesebeli számüzött királyfi, kinek a föld szelleme egy erdőt ajándékoz, de csak azzal a feltétellel, ha az erdőt fástól, földestől és mindenestől azonnal tovább

viszi. De hogy vigye tovább? És a királyfi egy fatörzsön ülve, kétségbeesetten gondolkodik. Ha felemeli az erdőt, meg van mentve, s ha nem képes reá, bujdoshat tovább a világban, nyomorultul, koldusan.

Mikor künn a konyhában a Pepsa néni öreg, rekedt hangu órája elütötte az egyet, Ella felállt.

— Feküdjünk le, Jusztina néni! — mondta olyan szomoruan, mintha egy halott mellett virrasztottak volna és levetkezett. A vén kisasszony lopva figyelte, de nem tudott magának számot adni Ella gondolatai felől és ő is lefeküdt. Eloltották a lámpát, de egyik sem tudta a másiktól hogy alszik-e már? Mozdulatlanul feküdtek, szinte lélegzés nélkül és egyszer csak egy gondolatra végig futott Jusztina kisasszonyon a hideg.

— Hátha ez a szerencsétlen gyerek visszautasítja a grófot? — gondolta egyszerre, villámgyorsan és olyan rossz-

szul lett erre a gondolatra, mintha hajón ült volna, melyet a legkegyetlenebb vihar táncoltat. Elszédült a párnáin s azután elaludt.

* * *

Reggel mind a ketten úgy keltek fel, mintha messzi utról jöttek volna. Fáradtan, nehéz fejjel és még nehezebb szívvvel. Jusztina kisasszony felhuzta az ablakon a rolettát és kitekintett. Már nem esett, az ég ki volt tisztulva, de a nap bágyadt, sápadt őszi fényvel ragyogott róla.

— Milyen furcsa — gondolta Jusztina kisasszony az ablaknál állva, — hogy az őszből nem lesz tavasz és a télből nyár, ha az emberrel a rendkívüli dolognál is rendkívülibb történik. Sőt az még különösebb, hogy az ember egész életén keresztül vágyódik valami után, évekig töri magát valami elérhetetlennek látszó szerencse után és mikor a szerencse egyszerre, váratlanul betop-

pan és azt mondja: na itt vagyok! — az ember minden megkülönböztetett öröm nélkül örül neki. Ime tehát, — gondolta Jusztina kisasszony keserüen — az Isten jól tudja, miért köti az embereket az üres jászolhoz és hogy miért tartja a szénát elérhetetlenül a fejük fölött, a padláson.

És öltözködni kezdett. Ella még feküdt, de már nem aludt. Jusztina kisasszony gépiesen megmosdott, megfésülködött, de a nagy örömmel szívében egy csöppet sem érezte jól magát; mintha egy nagyon nagy darab pénze lett volna, melyet felváltani senki sem tudott és a nagy pénze mellett, mintha éhezett, fázott volna. A koponyáján valami nyomást érzett, szíve minden percben összeszorult és egy folytonos félelem izgatta. Ellával egész nap nem beszélt a levélről és szórakozottan jöttment dolgai után.

Ella az nap nem volt képes tanítványait felkeresni. Reggel mikor elment

hazulról, bement a templomba, de még a mindennapi imádságát sem tudta elmondani. Gondolatai nyugtalanul ugráltak, mint egy rab-madár. Nem volt képes őket összefogni, együtt tartani. Minduntalan elugrottak előle, kisiklottak, majd összeütődtek, mint két labda és ismét visszapattantak egymásról. Óraszámra elült a templomban, minden eredmény nélkül. Sem imádkozni nem tudott, sem gondolkodni. Szeretett volna ebben a zavartalan csöndben elmélyedni magában, nyílt, okos tekintettel belenézni a jövőbe, szerette volna a saját erejét kikémleni, nézegetni, de semmire sem volt képes. A nyugtalanság, félelem, fáradtság, bágyadtság mindentől visszatartotta és elvette a kedvét.

Dél felé kiment a templomból és a Belvároson keresztül átment Budára. Nem tudott haza menni s a nyugtalansága üzte. A Lánchidon előkelő fogatok haladtak el mellette; a bakon inas ült a kocsis mellett, a lovak ezüst szerszám-

jára rásütött az őszi nap s benn a kocsikban fehér arcu, hideg szemü, illatos prémekbe burkolt nők. Ella megnézte őket és összerezzen. Milyen közel van hozzám mindez — gondolta — tegnap óta milyen közel van és megállt. Nagyranyitott szemmel nézte a Dunát, a várost, a várkertet és szive erősen dobogott.

— Elérni mindent — gondolta s a szemét lehunyta. — Elérni gazdagságot, tiszteletet és kilépni az ismeretlenség, a nyomor, a szenvedések bus éveiből. És önkénytelenül kigombolta kabátját s megérintette blúza alatt a gróf levelét. Azután egyszerre elszomorodott. Már nem nézte a fogatokat, semmit, senkit és szeme alatt nehéz gyűrűk rajzolódtak.

Fölment a Várba s egy vendéglőben megebédelt. Azután bement a palotakertjébe és egész alkonyatig ott ült. Hat óra felé került haza és nyolc órakor már lefeküdt. S alig feküdt le, elaludt. Jusz-

tina kisasszony sápadtan, megdöbbenve nézegette. A lámpát lecsavarta s a kanapén ülve, remegve figyelte a selymes fekete hajjal keretezett gyönyörű fejet. És mélyen, szivéből sóhajtott. Szinte megmagyarázhatatlan, de értette Ellát és jobban remegett érette, mint ahogy a saját anyja remeghetett volna.

Másnap délután eltemették Razu-
tseket és az utcán már égtek a lámpák,
mikor egy kocsin a temetőből ketten
visszajöttek. Az eső ismét megeredt, de
olyan csöndesen, félénken hullott, mint
az olyan bánatnak könnyei, melyet tit-
kolni kell. Jusztina kisasszony betakar-
gatta Ellát, kinek vörösre ki volt sirva
a szeme és sóhajtva mondta:

— Addig járunk a temetőbe, kis
szivem, amíg egyszer a magunk számára
már nem is marad könnyünk!

Odahaza jól befűtetett és együtt
vacsorázott Ellával. Alig ettek valamit
és hallgatva nézték a lámpa lángját.
Jusztina kisasszony oda adta volna az

életét, ha a levélről beszélhetett volna, de amíg Ella nem szólt róla, hallgatnia kellett. Pedig ez a hallgatás halálosan kinozta. És egyszer csak Ella megszólalt:

— A gróf levelére holnap vagy holnapután már válaszolnom kell.

— Okvetlenül, — felelte Jusztina kisasszony halkán, pedig a szive majd szétpattant az izgatottságtól.

— Nem fogadhatom el a kezét — folytatta Ella nyugodtan és tekintetét le se vette a lámpáról.

Jusztina kisasszony, mintha fejbe ütötték volna, egy pillanatig hallgatott. Azután felkiáltott:

— Nem fogadhatja el?!

— Nem, — felelte Ella halkán.

Jusztina kisasszony kigombolta a bluza nyakát.

— Bocsásson meg kis szívem, — mondta bámulva, — de eszénél van maga?

— Azt hiszem, — felelte Ella.

— És tudja, hogy mit tesz?

— Tudom.

— Látja a következményeit, a jövőjét, az apja sorsát és mindent?

Egy árnyalattal még sápadtabb lett Ella arca és a szemét lehunyta.

— Mindent látok — sóhajtott.

Jusztina kisasszony bámulva nézett reá.

— És mégis visszautasítja ezt a királyi szerencsét, amelyen csak száz esztendőben egyszer keres fel magához hasonló sorsu leányt?

Ella lehajtotta a fejét.

— Tudom. Mindent tudok.

— És mégis?

— Mégis, Jusztina néni. Kénytelen vagyok vele.

Jusztina kisasszony anyai szivében már kavargott a méreg és az arca kezdett foltonként kivörösödni.

— És miért kénytelen vele? — kérdezte s alig tudta visszatartani magát, hogy öklével ne csapjon az asztalra.

— Nem szeretem a grófot — felelte Ella.

Jusztina kisasszony egy nagyot nyelt s még a szeme is kivörösödött a méregtől és izgatottságtól, de azért eléggé nyugodtan kérdezte:

— Nézze, drágám, maga okos leány létére azt hiszi, hogy az életben legfontosabb kérdés a szerelem?

— Azt hiszem — felelte Ella nyugodtan — hogy a házasságban legfontosabb kérdés tényleg a szerelem.

Jusztina kisasszony felkapott az asztról egy plajbászt s amig beszélt, azzal kezdte az asztalt ütögetni.

— A házasságban tényleg fontos kérdés a szerelem, de ki mondja azt, hogy ebben a házasságban, ha létrejönne, hiányzik a szerelem? Ki mondja? Hisz itt akkora szerelem van jelen, hogy elég lenne Budapest összes leányai számára, ha fel lehetne mérni mint a bort, vagy a spirituszt. Hát szerethet férfi jobban nőt, mint ez a mi nagyszerű em-

berünk szereti magát, kis szívem? Ide adja a több száz esztendősi ős nevét, a millióit, az életét, hát még mit adjon, mit csináljon, mivel bizonyítsa be, hogy szeret, szereti magát?

Ella sóhajtott.

— De a házasságban nem csak a férfi szerelméről van szó, hanem a nő szerelméről is!

Jusztina kisasszony ostobán nézett Ellára.

— Édes szívem, — mondta fokozott izgatottsággal — legyen szives, ne hozzon ki a sodromból. Mert a házasságban igenis csak arról van szó, lehet szó és lesz szó, kétszázezer esztendő mulva is, hogy egy becsületes, egészséges, ép és jómódu férfi ha megszeret egy nőt, a nőnek ne legyen sürgősebb dolga, mint követni a férfit a pap elé.

— És ha a nő nem szereti a férfit? — kérdezte Ella.

Jusztina kisasszony ég felé emelte a két karját.

— Mit lehet itt nem szeretni, ha a férfi becsületes, egészséges, ép, jómódu és szereti a nőt?

— De ha a nő ennek dacára sem szereti a férfit! — felelte Ella szomoruan.

Jusztina kisasszony megvetéssel hajította el a plajbászát.

— Akkor az a nő örült, beteg vagy ostoba és én csak normális nőről beszélek. Mert nincs rá eset, hogy egy okos és egészséges fiatal nő ne szeresse meg az őt szerető férfit.

— Van rá eset, Jusztina néni, — sóhajtott Ella és lejjebb hajtotta fejét, mialatt két könnycsepp folyt végig sápadt arcán. — Ha a nő szive nem szabad. Ha már mást szeret.

Jusztina kisasszony megdöbbenve nyitotta ki a szemét és egyszerre ijedten nyult Ella keze után.

Ella zokogva takarta el szemét.

— Az én szivem nem szabad, Jusztina néni.

A vén kisasszony azt hitte, hogy mindjárt meghal.

— Szeret valakit? — kérdezte megdermedve. — És így elhallgatta előttem? Volt hozzá szive?

— A volt vőlegényemet szeretem, még mindig — zokogott Ella.

Jusztina kisasszony nagyot lélegzett, mintha a víz alól most emelte volna ki valaki a fejét és úgy érezte, hogy újra születik. Szinte vidáman kiáltotta:

— És ezért a nyomorult himpellért akarja a királyi szerencsáját maga alatt felégetni?

Ella felemelte a fejét s megtörülte könnyes szemét.

— Nem róla van szó — mondta olyan komolyan, hogy Jusztina kisasszonynak ismét a szívébe nyilallott. — Rólam van szó. Szeretem és Bálint gróftól irtózom.

Jusztina kisasszony elsápadt.

— Értse meg Jusztina néni — folytatta Ella és izgatottan megfogta a vén

kisasszony kezét — hogy irtózom. Érti mi az, amikor egy fiatal leány irtózik attól a férfitől, aki a férje akar lenni? Maga tudja, hogy én erős vagyok, hogy az apámért mindenre kész vagyok, csak erre az egyre nem. Nem tudok azon az egy emberen kívül mást szeretni.

Jusztina kisasszony feállt és hátra-tett kézzel, tünődve sétálgatott egy ideig a szobában. Azután oda ment a fehér-nemüs szekrényéhez, valahonnét a törülközők alól egy régi, összegyürt ujságot vett elő és még egy pernyi gondolkodás után oda ment Ellához. Megfogta a kezét és szeretettel nézett reá.

— Mondja kis szívem — szólta meghatottan — eltudja hinni, hogy ez a vén boszorkány Jusztina néni majdnem olyan nagyon szereti magát, mint ahogy a drága édesanyja szerette valaha és hogy a maga boldogságáért ép úgy képes volna darabokra tépetni magát, mint ahogy az első keresztények hagyták magukat az ő Istenükért darabokra

tépetni a fenevadakkal? Ha eltudja hinni, nézzen ide, drágám! Itt van egy ujság, talán egy félesztendeje tartogatom és annyi ideje, hogy maga elől eldugtam, nehogy meglássa ezt az alávaló kis himen-hirt.

És oda tartotta az ujságot Ella szeme elé. A volt vőlegénye házasságáról számolt el a kis hir.

Ellára nem volt jó ránézni. Jusztina kisasszony egy pohár vizet tartott a szájához, azután vetköztetni kezdte.

— Most pedig feküdjék le, drágám, mert olyan mint egy halott és hallgasson az öreg Jusztina nénire, a maga második anyjára, mert a maga boldogságát az igazi sem kívánta volna jobban. És higgyen nekem, drágám, mert én ugy ismerem ezt a nyomoruságos szép életet, mint a tenyeremet. És tudom, hogy nincsenek gyógyíthatatlan sebek, csak gyógyíthatatlan akaratok vannak. De amelyik ember ilyen akarrattal bir, az nem az egészséges élet szá-

mára van itt a földön. Mert az egészséges emberi akarat minden fájdalom fölött ur és a legjobb orvosnak: az időnek nem áll utjába.

Lehuzta Ella lábáról a cipőt, a harisnyát, levetette a fűzőjét és lefektette. Azután leült az ágya mellé, megfogta a kezét mint egy kis gyereknek és szépen, halkán, szeliden tovább beszélt:

Hogy minden boldogságnak gyökere a szeretet és jószág. A szerelem csak mulékony virága e gyökérnek, ideig-óráig virul, aztán elhervad, meghal, mint minden, ami a szenvedélyek tüzeitől nyilik ki az emberben. Csak a szeretet örök, mert a szelid, tiszta jószág földjében fogamzott és hűen kitart az ember mellett a sirig. Nincsenek bár nagy szenzációi, mint a szerelemnek, de nincsenek is viharai és fájdalmai, mint ennek. És míg a szerelemből csak fájdalmas emlékekkel tele szeretet lehet valaha, addig a szeretetből a legzavartalabb és leghosszabb életű szerelem nyil-

hat ki. Csak nem szabad megakasztani a tiszta dolgoknak folyását és éles, bátor, álomtalan szemmel kell nézegetni az életet . . .

És egyszer csak érezte Jusztina kisasszony, hogy a kezében pihenő puha kis kéz megnehezül, ellankad. Ella elaludt. Szép szemének pilláján még ott ragyogott két könnyecsepp, de finom szájának szögletén szelid nyugalom pihent.

És Jusztina kisasszony boldogan sóhajtott magában:

— Előbb vagy utóbb, de az Isten egyszer mindenüvé elérkezik. Vagy azért hogy verjen, vagy azért, hogy áldjon!

VÉGE.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

OSZK

OSZK

OSZK

